

ऋयपुस्तके—(ज्योतिषग्रंथाः)

नाम	की. र. भा.
लीलावती सान्वय भाषाटीका अत्युत्तम...	१-८
बृहज्जातकसटीक भट्टोत्पलीटीकासमेत जित्द	१-१२
बृहज्जातकमहीधरकृत भाषाटीकासह अत्युत्तम	१-८
वर्षदीपकपत्रीमार्ग [वर्षजन्यपत्र बनानेका]	०-४
मुहूर्त्तचिंतामणि ममिताहरा रफू रु. १ ग्ळेज	१-८
मुहूर्त्तचिंतामणि पीयूषधारा टीका	२-८
ताजिकनीलकण्ठी सटीक तंत्रत्रयात्मक	१-०
ताजिकनीलकण्ठी तंत्रत्रयात्मक महीधरकृत भाषा टीका अत्युत्तम टैपको छपी	१-८
ज्योतिषसार भाषाटीकासहित	१-०
मानसागरीपद्धति (जन्मपत्रवनानेमेंपरमोपयोगी)	१-०
बालबोधज्योतिष	०-२
ग्रहलापव सान्वय सोदाहरण भाषाटीका समेत	१-०
जातकसंग्रह (फलदेश परमोपयोगी)	०-१२
चमत्कारचिंतामणि भाषाटीका...	०-४
जातकालंकारभाषाटीका	०-६
बृहत्पाराशरहोराशास्त्रम्—पूर्वखण्डसारांश मूळ व उत्तर खण्ड संस्कृतटीका तथा भाषाटीकासहित	५-०
जातकालंकारसटीक	०-६
जातकाभरण	०-१२
शश्वंदेश्वर भाषाटीका	०-१२
पंचपक्षी सपरिहार भाषाटीका समेत	०-६
अधुपाशरी भाषाटीका अन्वयसहित	०-३
मुहूर्त्तगणपति	०-१२

संपूर्ण पुस्तकोंका "बड़ा सूचीपत्र" अलग है ॥ अनेका टिकट भेजकर मुक्त भंगलेंदिये.

पुस्तकोंके मिलनेका ठिकाना—

सेमराज श्रीकृष्णदास,

"श्रीवेङ्कटेश्वर" (स्टीम) यन्त्रालयके मालिक, सेतवाडी—चंबई.

द्वैतज्ञविनोदकी-भूमिका ।

ज्योतिष शास्त्ररूपी रत्नाकर सागरमें अनेक रत्न जगमगाहट कर रहे हैं जिनको आग्रह करके लेनेको सज्जन महज्जन राणा महाराजा आदि अनेक पुरुष उत्मकभी हैं परंतु साधारण विद्वानोंको खरा रत्न मिलना बड़ा दुस्साध्य है तो औरोंकी तो बातही क्या है मयम इस समुद्रसे रत्न निकालनेमें विद्या और बुद्धिबल पूर्ण होना चाहिये फिर पंडिते शरीरका उद्योगी पूर्ण हो और तीसरे किसीका आश्रय हो तब तो एक दोरत्न बड़े मुष्किलसे मिल सकते हैं नहीं तो काचके खोटे बनावटी रत्नोंसेही अपना गुजारा कर लो और भोली भाली प्रजाकोंभी प्रसन्न कर दो परंच “विना शास्त्रेण यो भूयात्तमाहु-र्ध्वज्ञवातिनम्” इस वचनके देखनेसे ऐसे गुजारा करना ठीक नहीं ज्योतिष शास्त्र कुछ छोटा मोटा शास्त्र नहीं है किंतु सब शास्त्रोंसे शिरोमणी यही ज्योतिषशास्त्र है जिनको आगम नियम जैन बौद्ध चार्वाक स्मार्त वैष्णव शैव शाक्त फारसी यवन और बड़े बड़े अंग्रेजलोग मान देते हैं और संदसों रूपया खर्च करके नये नये आकाशके दूरदर्शी यंत्र बनवाते हैं जिनके द्वारा सूर्यग्रहणादिकोंकी यथा स्थिति आस पासके तारे ग्रहका उदयास्तकालआदि यथार्थ देखते हैं और अपनी आत्माकों बड़ा कृतकृत्य मानते हैं जैसा यह ज्योतिष शास्त्र सार्वजनिक शास्त्र है ऐसा और शास्त्र इसके दर्जे नहीं लाग सकता इसका मत सब मतोंमें मिलताहै जैसे वेदानुयायी लोग सूर्य चन्द्रादिक ७ वार मानते हैं ऐसे मुसल्मानभी सातही मानते हैं और ईथेज लोगभी सातही मानते हैं और वेदांग ज्योतिष शास्त्रमें जैसा पृथ्वीका मान और ग्रहोंकी नीची उंची कक्षा मानाहै ऐसे उन लोकोंनेभी ऐसाही मानाहै जिस शास्त्रका सद्मत सभीका मिलताहै वह शास्त्र सर्वोत्तम और पूज्य मानाजाताहै इस शास्त्रका जाणकार हिन्दुस्थानके निवासी जनोंसे मानपावे उसमें तो आश्चर्यही क्या परंतु अन्य विद्यायतोंके पसनेवाले जो कि ईरानी पारसी ईथेज आदि लोगोंसेभी बड़ा मान पाताहै काशीनिवासी श्रीमान् बापुदेव शास्त्रीजीने ईथेज लोगोंसे महामहोपाध्यायका पद ग्रहण कियाथा और पूरा गणितका जाणकार जानकर ये लोग इनका बड़ाभारी आदर करतेये महाराष्ट्र देशके निवासी ये० रा० रा० केरु लक्ष्मण छत्रेजीनेभी ईथेजी मोफेसर और अप्सरोंसे अच्छा मान पायाहै और आजकालके वर्तमान समयमें दक्षिण देशके भागलकोट निवासी ये. शा. सं. रा. रा. बेंकटेशकेतकर शम्भोगीभी गणित शास्त्रके पूरे विद्वान हैं ॥ और इन्होंने गणितके ग्रंथभी उत्तम संस्कृतमें श्लोकबद्ध निर्माण किये हैं और मुद्रितभी हुये हैं परन्तु उन ग्रन्थोंका विशेष प्रचार अद्यावधि कहीं देखनेमें नहीं आता कारण कि ग्रीक देशके निवासी मिष्टर लवर हानसेन न्यूरम्बसादिब आदि ईथेज विद्वानोंने केन्द्रच्युति १ मन्दकर्ण २ पात ३ नीच ४ शर ५ और मध्यमगति ६ यह मूलान्क उत्तमोत्तम ग्रंथोंके बलसे ग्रहोंके वेधके यथार्थ निश्चय करके उन्हें ईंग्लिश भाषामें ग्रंथ बनाये हैं और उन्हें ग्रंथोंसे बना हुआ नाटिकल एतमनाक आदि ईंग्लिश पंथांगभी देखेगये हैं और उन्हें ग्रंथोंका आश्रय लेके उक्त वेतकरजोंने यह ग्रंथ निर्माण किये हैं ॥ जिन ग्रंथोंके आश्रयसे हिन्दुस्थानका पंथांग निर्माण किया जाय तो ठीक षड्कृत्य होसकाहै परंतु धर्मशास्त्रोंसे उनके तिव्यादिक्रमोंमें विरोध आताहै ॥ कारण कि वेदांग आर्षे ग्रंथोंसे एवतिथि ६ घटीसे न्यून और ५ घटीसे अधिक कभी नहीं होसकती और उनके गणितसे ९ या १० घटीकी घट पथ होसकतीहै जिससे यतोपगसादिमें कुछका कुछ हूर फेर

भूमिका.

होना संभव है अतः इन ग्रंथोंका प्रचार होना बड़ा मुश्किल है हीं . यदि भौमादि पंचताराओंका उदयास्तसंबंधि गणित व्योतिर्वेद इन ग्रंथोंसे निज निज पंचागोंमें निवेशभी करले तो किसी प्रकारका हर्जा नहीं क्योंकि कालके अंतरसे ग्रहगणितमें अंतर हमेशा पड़ताही रहताहै जिसको श्रीगणेशदेवज्ञ आप कहतेहैं “ब्रह्माचार्यवसिष्ठकश्यपुत्तरैर्यत्खेटकमोदितं तत्तत्कालजमेव तप्य-
मथ तद्गुरुरक्षणेऽभूच्छलयम् ॥ मापातोथ मयासुरः कृतयुगान्तेकात्स्फुटं तोषितातच्चास्तिस्म कलौतु
सांतरमथाभूच्चारुपाराशरम् ॥ १ ॥ तज्ज्ञात्वार्यभटःखिलं बहुतिथे कालेऽकरोत्स्फुटं तत्सस्तं
किल दुर्गसिंहमिहिराद्यैस्तान्निबद्धं स्फुटम् ॥ तच्चाभूच्छिथिलं तुजिष्णुतनयेनाकारिवेषात्स्फुटं ब्रह्मोत्प्या
श्रितमेतदप्यथवही कालेभवत्सांतरम् ॥ २ ॥ श्रीकेशवः स्फुटतरं कृतवान् द्विसौरार्योसन्नमेतद-
पि षष्टि मितेगतेहे ॥ दृष्ट्वाश्रुथं किमपि तत्तनयो गणेशः स्वष्टंयया स्वकृतदृग्गणितैक्यमत्र” ॥ ३ ॥
भावार्थ—ब्रह्मा, बृहस्पति, वशिष्ठजी और कश्यपजी आदि महर्षियोंने ग्रहगणितशास्त्र बनाये थे सो
उसी समयमें द्रक्तुल्य थे पीछे अधिक कालके होनेसे सांतर उनको देखके मयासुरनाम दैत्यने सूर्य
नारायणसे प्रार्थना करी तब सूर्यसिद्धांत बना और सूर्यसिद्धांतमें अंतर देखके पाराशर, ग्रंथ
हुआ पाराशरके विशेष कालांतरसे आर्यभट्टने आर्यसिद्धांत निर्माण किया आर्यसिद्धांतको
सांतर देखके दुर्गसिंह वराहमिहिर आदि आचार्योंने अपने अपने सिद्धांत बनाये और
उनमें अंतर देखके जिष्णुतनय ब्रह्मगुप्तने ब्रह्मसिद्धांत बनाया और ब्रह्मसिद्धांतके
पीछे भास्कराचार्यने : सिद्धांतशिरोमणि कर्णकुतूहल आदि बनाये और उनमें
अंतर देखके केशवाचार्यने निज नामका ग्रंथ निर्माण किया और इसके ६० वर्ष पीछे
इनके पुत्र गणेशदेवज्ञने ग्रहलाघव बनाया जिसको आज ३८१ वर्ष व्यतीत हुये
है ॥ यद्यपि बहुत वर्षोंके बीतनेसे इसके भौमादिकोंके गणितमें कुछ कुछ अंतर आताभीहै
तथापि ग्रहलाघवका गणित फिरभी और ग्रंथोंसे ठीक है इसके पीछे ग्रहगणितको सुधारके नवीन
ग्रंथ बनानेवाला आचार्य कोई नहीं हुआ अब इन सिद्धांतोंके बावत कोई यह शंका करे कि कर्ण
ग्रंथोंमें तो स्थूल मंदोच्चादिकोंके पठनेसे कालांतरसे ग्रहातर होभी सकताहै ॥ परंतु सिद्धांतोंके गणितमें
अंतर पड़नेका क्या कारण है? जिसका यह समाधान है कि प्रतिवर्ष अयनकी गति चलतीही रहतीहै और
ग्रहगणित सब अयनके आश्रित हैं जब वामन भगवानका जन्म भाद्रपद शुक्ला १२ का हुआथा तब
अयनस्थिति मेष और तुला ऊपरथी जिससे उनका जन्म उत्तरायणमें शाश्वकारोने लिखाहै ॥ और
युधिष्ठिर महाराज राज्य करतेथे उस समयमें दक्षिणायन और उत्तरायणका स्थान आश्लेषार्ध और
धनिष्ठाद्य भागमें था और वर्तमान समयमें दक्षिणायन और उत्तरायणका स्थान मूल और आर्द्रा नक्षत्र
उपर है ॥ यह अयनगति बड़ी जटिल है जिसमें जुदे जुदे आचार्योंका मतभेद है श्रीनदेशके इंगेजों ने
५० पल प्रति वर्षकी मानीहै और किसी आचार्यने ५५ और किसीने ५७ पल मानीहै किसीने
५९ पल मानीहै और गणेशदेवज्ञादिकोंके मतसे ६० पल अयनकी गति विराम होतीहै जिससे
विशेष वर्षोंके अंतरसे सिद्धांतगणितमें भी अंतर होना संभव है ॥ क्योंकि कृतुका बदलना
झरदी गर्मीका न्यूनाधिक होना केवल अयनके आश्रित हैं जब अधिक कालके बीतनेसे प्रलुभं
केर फार होताहै तब तो ग्रहगणितमें अंतर होना संभवही है जिससे वर्ष वर्ष के प्रति उत्तम व्योतिर्वेद
ग्रहगणित देखते रहेंगे और नलिकाआदिग्रंथोंसे वेध करते रहेंगे तो उनकी बाणी कभी मिथ्या नहीं
होगी ऐसे मभी इस ग्रहलाघवका नतिभस्कार बिगडा हुआ सुधारकर इसी ग्रंथमें उसकी सारिणी
बनाके लिखाहै सो विद्वज्जन योग्यनुद्दिसे देखेंगे तो स्वयं अनुभव होनायगा मेरे श्रद्धा पतितामहा-

विनोद सख्या	पृष्ठाङ्कः	विनोदसख्या	पृष्ठाङ्कः
स्पांशिकमदोद्धे स्थिर करनेकी विधि	५९	रवि और गुरु शुकके दिनमान लानेकी विधि	११
मोक्ष स्थित्यर्द्धे स्थिर करनेकी विधि....	११	गुरु दिनमान लानेकी विधि	७८
इष्टस्पर्शे प्राप्त लानेकी विधि....	६०	गुरुकी दृक्कर्म साधनकी विधि—गुरुग्राम्य विक्षेप	७१
मोक्षेष्टप्राप्त लानेकी विधि	११	दृक्कर्म शुकके साधन विधि	११
इष्टप्राप्तसे इष्टघटीके लानेकी विधि	११	तत्कालीन गुरुविक्षेप लानेकी विधि....	८०
मोक्षप्राप्तसे मोक्षइष्ट काल साधन विधि	६१	शुक्रविक्षेप लानेकी विधि	११
स्पर्शकालीनचलन लानेकी विधि	११	गुरु और शुकके साष्टयिष्कर्म लानेकी विधि	८०
मध्यचलन लानेकी विधि	११		
विक्षेपादिमान लिप्ताश्रितके अंगुल करनेकी विधि	११	(११५) ग्रहके और नक्षत्रके योग होनेकी गणितविधि	८१
(१२) सूर्यग्रहणके साधनकी विधि	६२	शुक और रोहिणीके समालिता करनेकी विधि	११
रविमण्डल लानेकी विधि:	११	रवि और शुक रोहिणीके दिनमान लानेकी विधि	११
चन्द्रमण्डल साधन विधि	६३	शुकको दिनमान लानेकी विधि	११
पचात लंघन लानेकी विधि	११	रोहिणीके दिनमान लानेकी विधि	११
मध्यलग्न लानेकी विधि	११	नतोन्नतसाधन विधि....	८०
अनति लानेकी विधि	६५	दृक्कर्म साधनकी विधि	११
गुरु विक्षेप लानेकी विधि	६६	तत्कालविक्षेप लानेकी विधि	८३
स्थित्यर्द्धे लानेकी विधि	११	(११६) ग्रहोत्पारताविधि	११
स्पांशिक लंघन लानेकी विधि	११	शुकके दृक्कर्म साधनविधि	११
मध्यलग्न लानेकी विधि	११	रवि और शुकके अन्तर्ग माणसाधनकी विधि	८४
मोक्ष लंघनलानेकी विधि	११	रवि और शुककी कालगति लानेकी विधि	११
स्थित्यर्द्धके लंघनांतर संस्कार देनेकी विधि	७०	नक्षत्रोत्पारतसाधनविधि	११
इष्टप्राप्तलानेकी विधि....	११	द्वय शोभित अंतर माणसाधनविधि	८५
इष्टकालीन विक्षेप लानेकी विधि	११	द्वयसाधनविधि	११
मोक्षेष्टप्राप्त लानेकी विधि	७३	चन्द्रोन्नतिमाधनविधि	११
दृक्कर्म कालीन चलन लानेकी विधि	७४	गुरुदिनमानलानेकी विधि	८६
मध्यकालीन चलन लानेकी विधि	११	गुरुदृक्कर्मसाधनविधि	११
स्पांशिक हर लानेकी विधि	११	गुरुप्राप्तसाधनविधि	११
मोक्षविशेषकर लानेकी विधि	७६	मध्यलग्नचक्रकी पथा और चलन लानेकी विधि	११
विक्षेपादिश्रितके अंगुलीमान करनेकी विधि	११		
(१३) ग्रहयुगोत्तररूपम्	११		
गुरु और शुकके समालिप्ता करनेकी विधि	११		

विनोदसख्या	पृष्ठाङ्कः	विनोदसख्या	पृष्ठाङ्कः
धैर्यान्नीतव्याख्यानम्	८७	नक्षत्रसाधनविधिः	१
चतुर्थकेन्द्रके वक्रारम्भभागाः	८९	योगसाधनविधिः	१९
चतुर्थकेन्द्रके मार्गारम्भभागाः	"	तिथिवृद्धि और क्षय जाननेकी विधि	"
प्रह्निके आर्यसिद्धांतके मतसे विषयव्यासाः	"	नक्षत्र और योगके स्पष्टगणना विधि	"
नक्षत्रकलादिध्रुवाः	"	अधिकमास और क्षयमास स्पष्ट जाननेकी विधि	"
नक्षत्रोंके ग्रहविक्षेपशरभागाः	"	(१८) प्रातिवर्ष उपकरणसारिणी	"
रोहिणीके वैष जाननेकी विधि	"	ध्रुवा	१००
ग्रहनक्षत्रोंके बराबर आजवि सो जाननेकी विधि	"	ग्रहपक्षे उपकरणसाधनार्थ धनकरणचालः	"
ग्रह और नक्षत्रोंके कलांश जाननेकी विधि	९०	क्षेपकाः	"
(१६) कालज्ञानम्	"	आर्यपक्षे उपकरणसाधनार्थ धनकरणचालः	"
चन्द्रदर्शनम्	"	लूक क्षेपकाः	"
त्रैराशिकगणितकी व्याख्या	९१	सौरपक्षे उपकरणसाधनार्थ क्रणचालः	"
परिकर्माष्टक समझेकी विधि	९२	क्षेपकाः	"
भगणादिमानम्	"	आधिक और क्षयमाससारिणी	१०१
मन्दोच्चभगणाः	"	तिथ्यादिकोंकी सारिणी	१०२
पातभगणाः	९३	वृत्ति शर्कः रोदिष्यर्कः	१०३
व्याद्धैखण्डाः	"	गृहोक्तः मि० संक्र०	१०४
दत्तकमज्याद्धैखण्डाः	"	आद्रार्कः पुनर्वस्वर्कः	१०५
परमापक्रमज्याः	"	कर्कसं० पुष्येर्कः	१०६
ग्रहैके परिध्यंशाः	"	आश्लेषार्कः	१०७
न्यूनाधिकमासकी व्याख्या	"	पूर्वार्कः	१०८
भुक्तम्पलक्षणम्	९४	उत्तरार्कः नन्यासंश्रान्तिः	१०९
महामारीलक्षणम्	"	चित्रार्कः सुखामंश्रान्तिः	११०
(१७) पश्चाद् बनानेकी विधि	९५	स्वात्पर्यर्कः विशास्वार्कः	१११
तिथिवृद्धि लानेकी विधि	९७	पृश्चि० सं० मनुराधार्कः	११२
ध्रुव लानेकी विधि	"	ज्येष्ठार्कः मूलेधनेर्कः	११३
तिथिमध्यकेन्द्र लानेकी विधि	"	पूर्वाषाढर्कः	११४
नक्षत्र और योग चतुर्थकेन्द्र लानेकी विधि	"	उत्तराषा० मकरसं० श्रवणेर्कः	११५
भोगसाधनविधिः	"	घनिष्टार्कः कुंभमं० शत०र्कः	११६
भोगसाधनविधिः	९८	पूर्वाभाद्रपदाः	११७
षोडश बनानेकी विधि	"	मीनमंश्रान्तिः उत्तराभाद्र०र्कः रेवत्यर्कः	११८
परान्यमाधनविधि	"	अर्द्रांग करनेकी विधि	१२१
विषयसाधनविधि	"	वार लानेकी विधि	"

विनोदसंख्या	प्रश्नाहः	विनोदसंख्या	प्रश्नाहः
सारिणीं मध्यमग्रह करनेकी विधि	"	चन्द्रलब्धिकोष्टकम्	"
तात्कालिक मध्यमग्रह करनेकी विधि	"	चन्द्रशेषकोष्टकम्	१३३
सूर्यस्पष्ट करनेकी विधि	"	उच्चलब्धिकोष्टकम्	"
चरसंस्कार देनेकी विधि	१२२	उच्चशेषकोष्टकम्	१३४
सूर्यकी गति लानेकी विधि	"	राहुलब्धिकोष्टकम्	१३५
स्पूल अयनांशा फलभा चरखण्डा और		राहुशेषकोष्टकम्	"
चरफल करनेकी विधि	"	राहुशेषकोष्टकम्	१३६
चन्द्रमाके क्षिफलसंस्कार देनेकी विधि	१२३	भौमलब्धिकोष्टकम् ...	"
चन्द्रस्पष्ट करनेकी विधि	"	भौमशेषकोष्टकम्	१३७
चन्द्रमाकी गति लानेकी विधि	"	शुभलब्धिकोष्टकम्	"
उकदोनेसे मूदमपथाङ्ग धनोनेकी विधि	१२४	शुभशेषकोष्टकम्	१३८
भौमादियानोंके स्पष्ट करनेकी विधि....	"	गुरुलब्धिकोष्टकम्	१३९
मंदस्पष्टग्रह करनेकी विधि	१२५	गुरुशेषकोष्टकम्	"
स्पष्टग्रह करनेकी विधि	"	शुक्रलब्धिकोष्टकम्	१४०
भौमादिकोंकी गति रश्मिकरनेकी विधि	"	शुक्रशेषकोष्टकम्	१४१
इन पांचोंके उदयास्तपरमाणु जाननेकी		शानिलब्धिकोष्टकम्	"
विधि	१२६	शानिशेषकोष्टकम्	१४२
उदयास्तपरमाणुके दिन और दृष्ट लानेकी		अयनांशाः--रविचरुनिघ्नध्रुवोत्तरेष्वपराश्व	१४३
विधि	"	क्षिप्रधाद्वादशविधस्वमध्यमरविः	१४४
मुख्यनगरीके अक्षांशफलभारेगांतर पत्नानि	१२७	मन्दफलं सूर्यरय क्षिप्रधाद्वादशधौ	"
शसिद्ध देश या नगरीके क्षममान	१२८	चन्द्रचरुनिघ्नध्रुवोत्तरेष्वपराः	१४५
देशांतरमानत्रसाराणि	१२९	उच्चचरुनिघ्न ध्रुवोत्तरेष्वपराः	"
प्रसिद्ध नगरीके चरखण्डा	"	राहुचरुनिघ्नध्रुवोत्तरेष्वपराः	१४६
सूक्ष्मगति चरम्	"	भौमचरुनिघ्न ध्रुवोत्तरेष्वपराः ...	१४७
क्षिप्रधाद्वादशधौ शमदुर्गे चरफलम् अय०	१३०	शुभचरुनिघ्न ध्रुवोत्तरेष्वपराः	"
त्रयोदशदिनात्मकं चाल०	"	गुरुचरुनिघ्न ध्रुवोत्तरेष्वपराः	१४८
पञ्चदशदिनात्मकं चालनम्	"	शुक्रचरुनिघ्न ध्रुवोत्तरेष्वपराः	१४९
सप्तदिनात्मकं चालनम्	"	शानिलचरुनिघ्नध्रुवोत्तरेष्वपराः	"
नवदशदिनात्मकं चालनम्	"	सूर्यतत्त्वाद्यमपटीफलसारिणी	"
षोडशदिनात्मकं चालनम्	"	तत्त्वाद्यचन्द्रमध्यमरश्मि पटीफल	१५१
षण्मासाद्युदयारतभागाः	"	तत्त्वाद्योच्चरश्मि पटीफल एक धरना	"
सूर्यलब्धिकोष्टकम्	१३१	तत्त्वाद्योच्चरश्मि पटीफल एक धरना	१५२
सूर्यशेषकोष्टकम्	"	तत्त्वाद्योच्चरश्मि पटीफल एक धरना	१५३

विनोदसंख्या	पृष्ठाङ्कः	विनोद संख्या	पृष्ठाङ्कः
क्रान्तिसारिणी	२२५	विजयः	११
फलाविकलाफलम्	११	जयः	२३३
क्रान्तिसारिणी	११	मन्मथः	११
फलाविकलाफलम्	११	दुमुखः	११
क्रान्तिसारिणी	२२६	हेमलम्बः	११
फलाविकलाफलम्	११	विलम्बः	२३४
वक्तिग्रहपादकरणभवेशासारिणी मार्गीग्रह		विकारी	११
पादभवेशासारिणी	२२७	शर्वरी	११
संवत्सर छानेकी विधि-	११	प्लवः	११
प्रभवः.....	२२८	शुभकृत्	११
विभवः	११	शोभनः	२३५
शुक्रः	११	क्रोधी	११
प्रमोदः	११	विभावसुः	११
प्रजापतिः	११	पराभवः	११
अह्निरः	११	प्लवङ्गः	११
सुमुखः	११	कीलकः	२३६
भावः	२२९	सौम्यः	११
युवा	११	साधारणः	११
धाता	११	पिरोधकृत्	११
ईश्वरः	११	परिधावी	२३७
बहुधान्यः	११	प्रमार्थी	११
प्रमार्थी	२३०	आनन्दः	११
विक्रमः	११	राक्षसः	११
धृमः	११	नलः	११
चित्रभानुः	११	पिहलः	२३८
सुभानुः	११	वालः	११
तारणः	२३१	सिद्धार्थः	११
पार्थिवः	११	रौद्रः	११
न्ययः	११	दुर्मतिः	११
सर्गिन्	११	दुन्दुभिः	२३२
सर्वधारी	११	रथिनोद्गारी	११
पिरोधी	११	रक्ताक्षः	११
विहृतः	११	क्रोधनः	११
सरः	११	क्षयः	११
नन्दनः	११		

विनोदसख्या	प्रकाशः	विनोदसख्या	प्रकाशः
(२२) संवत्सरफलानि	२४०	स्मृतरविः (ग्रहलावेवे)	११
राजफलम्	२४२	(२४) पंचांगलेखनक्रमः	११
गणितफल	"	वाहनानि	२७०
सत्येशफल	२४४	वर्षप्रवेशकुण्डली बनानेकी विधि	२७०
धान्येशफल	"	गर्भलक्षणम्	११
मेवेशफल	२४५	चन्द्रोदय जाननेकी विधि	११
रसेशफल	"	ईथेजी महीनेके नाम	११
नरिसेशफल	२४६	मुसलमानो महीनेके नाम	२७१
फलेशफल	"	मोंगलाई तैन्दार	११
धनेशफल	"	पारसी महीनेके नाम	११
दुर्गेशफल	२४७	ईथेजी सत्र बनानेकी विधि	११
चतुर्मेघफल	"	मुसलमानो हिनरी सत्र बनानेकी विधि	११
आयव्ययसारिणी अष्टोत्तरीयतेज	२४८	पारसी सत्र बनानेकी विधि	११
कुर्योगसारिणी	"	याहुदी सत्र बनानेकी विधि	११
आनन्दादियोगसारिणी	२४९	चन्द्रलेखनाविधिः	२७२
गुरुदयवशेन वर्षनामफलम्	२५०	सायनसंक्रान्तिरचनाविधिः	११
अधिक्रमासफलम्	"	विवाह लय बनानेकी विधि	११
गुरुशानिचारफलम्	२५१	पंचांगशुद्धिः	११
विक्षेपशानिचारफलम्	२५६	दशदोषसारिणीपवेशः	२७३
(२३) सस्य बन्मपत्री	२५९	युति	११
दृष्टयवरोधकयोगविचारः	२६०	पामित्रदोषः	२७४
समर्थयोगाः	२६१	वाणपथकदोषः	११
वनस्पतिके विक्षेप फलफूलोत्पत्ति वस्तुओंकी		एकागलदोषः	११
उत्पत्ति जाननेकी विधि	२६२	उपग्रहदोषः	११
वत्सवासचक्रम्	२६३	भान्तिसाम्यदोषः	११
राहुवासचक्रम्	"	दग्धातिथिदोषः	११
मूत्रनासचक्रम्	"	विवाहे दम्नदोषसारिणी	२७५
संक्रान्तिनामफलचक्रम्	२६४	लातसारिणी	११
संक्रान्तिसमयफलचक्रम्	"	पातसारिणी	११
संक्रान्तिकरणोपारि वाहनादिसारिणी	"	युतिशुद्धयुतः कूरः	११
द्राक्षसंक्रान्तिवर्षकालाः	२६५	वैधयन्त्रः	११
संक्रान्तिफलम्	"	पामित्रदोषसारिणी	२७६
षष्ठ्यां राशिसारिणी	२६६	मृत्युपथकयन्त्रम्	११
स्मृतरविः (रामविनोदे)	२६७	एकागलयन्त्रम्	११

विनोदसंख्या	पृष्ठाङ्कः	विनोदसंख्या	पृष्ठाङ्कः
उपग्रहयन्त्रम्	२७७	श्रावणमासः	२८४
क्रान्तिसाम्ययन्त्रम्	"	भाद्रपदमासः	२८५
दग्धतिथियन्त्रम्	"	आश्विनमासः	२८६
विश्रापदा ग्रहाः	"	कार्तिकमासः	२८७
लघाद्भजितग्रहा.	"	मार्गशीर्षमासः	२८८
लघुशुद्धिः	२७८	पौषमासः	"
सुगमरीतिसं सूक्ष्मक्रान्तिसाम्यदेखनेकी	"	माघमासः	"
विधि	"	फाल्गुनमासः	"
(२५) ग्रहादिनिर्णयसप्तकत्यादितिथि	२७९	प्रदोषनिर्णयः	२८९
चतुर्दशमन्वाद्यः	"	सप्तम्यन्तुर्थादिनिर्णयः	"
दशापतारजयन्त्रम्	२८०	एकादशीनिर्णयः	"
चतुर्पुगादि	"	एकादशीनामानि	"
चैत्रमासनिर्णयः	२८१	ग्रहणपूर्वकालनिर्णयः	२९०
वैशाखमासः	"	ग्रहणे धर्मशास्त्रविचारः	"
ज्येष्ठमासः	"	फलिष्ठाष्टमी	"
आषाढमासः	२८२	वारुणयोगः	२९१
ऋग्वेदीय श्रावणीनिर्णयः	"	व्यतीपातयोगः	"
यजुर्वेदीयश्रावणीनिर्णयः	"	गजच्छायायोगः	"
सामवेदीयश्रावणीमुरयकाल.	२८३	अर्धेदययोगः	"
अथर्ववेदीयश्रा०	"	ग्रन्थ बनानेका मयोजन	"
		मङ्गलादिष्टम्	२९२

इति द्वैवज्ञविनोदस्थविषयानुक्रमः समाप्तः ।

दैवज्ञविनोदः ।

अथ प्रथम विनोदः १.

श्रीविनायकाय नमः ॥ प्रथम शास्त्रके प्रारंभमें अव्यक्त और अचिंत्यरूप परमात्माको अनेक धन्यवाद है कि, जिसकी कृपाकटाक्षके प्रकाश से सूर्यादिमंडल अखिल विश्वमें प्रकाशित हो रहे हैं और उसीकी आज्ञासे कालज्ञानको सूचित करते हैं. और वही जगत्के उत्पत्तिका मूल है. जिसके भयसे इंद्र, अग्नि, यम, निर्ऋति, वरुण, वायु, धनद, रुद्र इत्यादि देव अपने अपने कर्मोंमें नियुक्त हो रहे हैं. अतएव उसी करुणावरुणालय सर्वशक्तिमान् जगदीश्वरको प्रणाम करके और उनकी कृपासे महाराव राजाजी श्रीमाधवसिंहजी बहादुर सीकरनरेशके रामगढ़निवासी मनीरामशर्माने जगत्का उपकार समझके यह "दैवज्ञविनोद" नाम ज्योतिष ग्रंथ बहुत ग्रंथोंका सार लेके आर्यभाषा (हिंदुस्थानी) में संग्रह किया है. उक्त ज्योतिष शास्त्रके तीन भेद हैं. सिद्धांत १ संहिता २ होरा ३ इन तीन भागोंमें आय भाग जो कि, सिद्धांत शास्त्र है उसीका कथन यहां होता है. अब सिद्धांत किसको कहते हैं ? ब्रुव्यादि प्रलयांतकालकी रचना जिसमें हो वही सिद्धांत कहलाता है. सिद्धांतोंमें कौन सिद्धांत मुख्य है ब्रह्म १ सूर्य २ आर्य ३ यही तीन सिद्धांत मुख्य हैं और इन्हींकाही गणित विश्वप्रचलित और मान्य है. उक्त सिद्धांतोंमें पृथ्वी और आकाशकी रचना लिखी वही इस ग्रंथमें यथार्थ लिखी है. जिससे अधिक और भी अनुभवसिद्ध बातें जो कि, प्रत्यक्षप्रमाणमें ठीक ठीक हों वे भी यहां लिखी गई हैं. अब ध्यान देना चाहिये कि, इस संपूर्ण ब्रह्मांडका कारण इच्छारहित सत् चित् आनंदस्वरूप ब्रह्म परमात्माकी प्रकृति (माया) है. वह माया नित्य है. जैसे सूर्यकी प्रतिच्छाया. और वही माया जड है. अतः चेतन्य परमात्माके संयोगसे इस संसारने नटवत् मायया करती हुई प्रथम बुद्धि उपजाती गई. वह बुद्धि कैसी कि, इच्छामयी.

महत्तत्त्व जिसके स्वरूप हैं महत्तत्त्वसे अहंकार हुआ. वह अहंकार रजोगुण, १ सतोगुण २ तमोगुणमय ३ तीन प्रकारसे हुआ. रजोगुण और सतोगुण यह दोनोंसे दश इंद्रियाँ उत्पन्न हुई और उक्त दोनोंसे मनभी उत्पन्न हुआ. दश इंद्रियोंमें कर्ण १ त्वचा २ नेत्र ३ जिह्वा ४ नासिका ५ यह पांच ज्ञानेंद्रियें कहलाती हैं और वाणी १ हाथ २ पैर ३ लिंग ४ गुदा ५ इन्होंका नाम कर्मेन्द्रिय हैं. तमोगुण और सतोगुणसे अहंकार मिलके पंचतन्मात्रा जो कि, शब्द, १ स्पर्श, २ रूप, ३ रस ४ गंध ५ उत्पन्न हुआ है और पंचतन्मात्रासेही पंच महाभूत जो कि शब्दसे आकाश, १ स्पर्शसे वायु, २ रूपसे अग्नि, ३ रससे जल, ४ गंधसे पृथ्वी, ५ उत्पन्न हुए हैं, उक्त पांच ज्ञानेंद्रियोंमें कर्णविषय शब्द, १ त्वचा विषय स्पर्श, २ नेत्रविषय रूप ३ जिह्वा विषय स्वाद ४ नासिका विषय सुगंध दुर्गंधका पहिचानना. ५ और कर्मेन्द्रियोंमें वाणी विषय शब्द, १ हाथ विषयग्राह्य २ पैर विषय हलन चलन, ३ लिंगविषय मैथुनादि, ४ गुदाविषय मलका परित्याग करना. प्रधान, प्रकृती, शक्ति, नित्या, विकृति, यह प्रकृतीकेही विशेषण हैं, महत्तत्त्व, १ अहंकार, २ पंचतन्मात्रा, ७ प्रकृती, ८ दश इंद्रियाँ, १८ एक मन, १९ पंच महाभूत २४ एवं चौबीस तत्वोंसे मिलके शरीररूपी घर बनता है फिर जीवात्मा शुभ अशुभ कर्मोंके अधीन हो उक्त शरीररूपी घरमें मन दूतके वश हो निवास करता है. अतएव जीवसंयुक्त शरीरको नामही देही है ॥

इति श्रीमनुरचिते दैवज्ञविनोदे सुज्ञापाविभूषिते सृष्ट्युत्प-

त्तिकथनं नाम प्रथमविनोदः ॥ १ ॥

अथ कालमीमांसां व्याख्यास्यामः ।

मनुष्य देहीके सुखके साधन वेदमें लिखे दर्श पूर्णमास याग और अमुक तिथी, वार, नक्षत्र, योग, करण, लग्न, नयमांशोंमें अमुक काम करनेसे सुख होना या दुःख होना यह विवेक ज्योतिष शास्त्रसेही जाना जायगा. अतएव

ज्योतिषशास्त्र वेदभंगवानुके नेत्र हैं. जैसे नेत्रोंसे वर्तमान वस्तुओंको मनुष्य देख सकता है वैसे ज्योतिष शास्त्रसे भूत भविष्य और वर्तमान कालकी बातें ज्योतिर्विद् देख सकता है इसी कारणसेही तो इसका नाम कालविधान शास्त्र है. अतएव इस शास्त्रके पढनेवालोंको प्रथम कालज्ञान होना चाहिये. वह काल दो प्रकारसे है अमूर्तकाल^१ और मूर्तकाल २ जिसमें अमूर्तकालकी मीमांसा नारदके मतसे लिखते हैं. भली भाँति मनुष्य सोताहुवा नेत्र खोले उन्हीं नेत्रके खुलती समयके त्रिंशत् भागका नाम एक तत्पर है. और तत्परके शतांशका नाम एक त्रुटि है. एवं त्रुटिके सहस्रांशको एक लग्न कहा जाता है. यह लग्न योगान्याससे योगीराजही जान सकता है. बाकी और मनुष्य नहीं जान सकता. इति अमूर्तकालकी मीमांसा.

अथ मूर्तकालकी मीमांसा—यह मूर्त कालका वर्णन सूर्यसिद्धान्तसे लिखा जाता है. स्वस्थ मनुष्यके ६ प्राणका नाम एक पल और ६० पलकी एक घड़ी. और साठ घड़ियोंका एकदिन और ३० दिन का एक मास, एवं बारा मासोंका एक वर्ष यह ३६० दिनोंका सावन वर्ष कहलाता है. और इन सावनदिनके प्रमाण ३६५ दिन १५ घड़ी ३१ पल ३० विपल यह सौर-वर्ष कहलाता है. सौर वर्ष क्या. १ उक्त दिनादिमें सूर्य धूमके वही ठिकाने आता है कि, जहाँसे चलाया. और वही सावन दिनके प्रमाण ३५४ दिन, २२ घड़ी १ पल २३ विपल यह चांद्रवर्ष कहलाता है चांद्रवर्ष क्या १ चैत्रशुदि १ से फिर चैत्रवदि ३० पर्यंत यह चांद्रवर्षका भोग है. और उक्त सावनदिनोंके प्रमाणही ३६३ दिन १ घड़ी ३६ पल ११ विपल यह बार्हस्पत्य वर्ष कहलाता है. बार्हस्पत्य क्या १ बृहस्पतीका राशिभोग और प्रजवादिसंवत्सरभोग इतने दिना-

१ नारद—स्वस्थेनेसुप्ताक्षेत्रेयावत्संप्रदितिलोचनम् ॥ तद्यत्रिज्ञानमोभागस्तत्परः परिशीलितः ॥ १ ॥
 तत्परच्छतशा भागश्चैतत्प्रभियते ॥ त्रुटे.सहस्रभागोपो लग्नकाल. स लच्यते ॥ २ ॥
 देवोर्नितेन जानति किंपुन.भाकृतोजन. ॥ निमित्तवान्दवज्ञतदस्त्राचमुभाशुभम् ॥ ३ ॥ इति विवादार्थ-
 सावनरीकायां विव क्षतम् ।

दिकोंका है. अब इन सबका प्रयोजन यह है कि, नित्य व्यापार प्रतिदिनके व्याजमें वा अहर्गणादि तो सावनवर्षसे सिद्ध होताहै और वैसंतादि ऋतुओंका ज्ञान सौर वर्षसे सिद्ध होताहै. एवं श्रौतस्मार्त कर्म वा गर्भाधानादिगणना चांद्र-सेही सिद्ध होसकतीहै. और संवत्सरादि फलकांक्षा, संकल्पसिद्धि बाह्यस्पत्य वर्षसेही सिद्ध होतीहै. अतएव इन चार प्रकारके वर्षादिमानही यहां लिखा-गया. वर्षोंका मान तो औरभी है परंच ग्रंथविस्तृतियसंबंधे यहां नहीं लिखा. उनकी अपेक्षा किसीको हो तो वह सूर्यसिद्धांतमें देख लेंवें इति मूर्तकालकी मीमांसा.

अथ कालांगवर्णनम्.—कालभगवान्का आत्मा सूर्य ॥ मन चंद्रमा ॥ सत्त्व मंगल ॥ वाणी बुध ॥ ज्ञान और सुख गुरु ॥ काम शुक्र ॥ दुःख शनी और इसी प्रकारसे कालभगवान्का मस्तक मेघ ॥ मुख वृषभ ॥ शीवा मिथुन ॥ हृदय कर्क ॥ उदर सिंह ॥ कटि कन्या ॥ वस्ति तुला ॥ व्यंजन वृश्चिक ॥ ऊरु धन ॥ जानु मकर ॥ जंघा कुंभ ॥ पैर मीन ॥ अब यहाँ ध्यान देना चाहिये कि, सूर्यचंद्रमाके अंतरसे तिथि बनती है और केवल चंद्रमासे नक्षत्र बनताहै. एवं सूर्य चंद्र इन दोनोंके मिलानेसे योग बनताहै. और तिथिका भोग आधा करनेसे करण बनताहै अत एव सूर्य चंद्रम् कालभगवान्के अंग हैं जब तिथि वार नक्षत्र योग करण यह सब पाँचो तो कालांग होनाही चाहिये क्योंकि इनका द्विती तो उक्त सूर्य चंद्रमासेही है. इसीसे इन पांचवस्तुओंके गणित का नाम पंचांग लिखा जाता है. ॥

इति श्रीमनुरचिते दैवज्ञविनोदे सुभापाविभृषिते कालमी-
मांसार्वणनं नाम द्वितीयविनोदः ॥ २ ॥

१ सायनप्रकाशसे ऋतुकी प्रवृत्ति होताहै जैसे मीन मेषसे बसंत १ वृष मिथुनसे ग्रीष्म २ म
६६से वर्षा ३ कन्यातुलसे शरद ४ वृश्चिक धनसे हेमंत ५ मकर कुंभसे शिशिरऋतु ६ होतीहै ।

अथ भूगोलवर्णनम् ।

इस ब्रह्मांडको पंचास कोटि योजनके विस्तारमें पुराण शास्त्रकारों लिखा है जिसमें भूर्भुवः स्वः महः जनः तपः सत्य यह सप्त लोक आर तल, अतल, वितल, सुतल, तलातल, रसातल, पाताल यह सप्त पाताल मिलके चतुर्दशलोकों की स्थिति है और इसी ब्रह्मांडके बीच यह भूगोल (पृथ्वी) गारंगीसदृश गोल है जिसका गोला ज्योतिषके मतसे ४९६ ७ योजनोंके लगभग है परंच शास्त्रकारोंने रेखाभीपसे जो पृथ्वीका माप लिखा है वही यहाँ लिखा जाता है. उक्त पृथ्वीके चारदिशामें चार पुर प्रथम वसे हैं. जिसमें पूर्व यमकोटि, १ दक्षिण लंका, २ पश्चिम रोमकपत्तन, ३ उत्तर सिद्धपुर, ४ इनमें दक्षिण लंकासे उत्तर सिद्धपुरपर्यंत जो दक्षिणोत्तर सूत्ररेखा है वह भूमध्यरेखा कहलाती है और पूर्व यमकोटीसे पश्चिम रोमकपत्तनके सूत्रकी पूर्वापर रेखा है जिसे विपुत्रति रेखा कहते हैं. जिसका वर्णन सविस्तर आगे होगा यहां तो भूमध्यरेखाका वर्णन होरहा है. लंकासे उत्तर १२५ योजन कुमारी कन्या इससे उत्तर ८० योजन कांचीपुरी, एवं ३६ योजन किष्किंधा जिससे उत्तर ९ योजन परेल ग्राम, जिससे उत्तर १० योजन बासिब्र गाँव. जिस्से उत्तर ५० योजन उज्जैनपुरी, उज्जैनसे उत्तर १०८ योजन कुरुक्षेत्र जिस्से उत्तर ८२४ योजनपर सुमेरु है. अब यह दक्षिणोत्तर सारे १२४२ योजन

१ अंडमध्यगतःसूर्यो घावाभूम्योर्ध्वदंतरं॥सूर्याडगोलयोर्मध्ये कोट्यस्यः पंचविंशतिः॥इति भागवते. पृथ्वी सांडकटाहेन पंचाशत्कोटिविस्तार इत्यभिपुराणे । योजनानां च पंचाशत्कोटिसंख्या प्रमाणहः । ब्रह्मांडस्यैव विस्तारो मुनिभिः पारिकीर्तितः । इति महाशिवपुराणे ।

२ पृथ्वीका गोला २५ हजार मैलका सूर्यके गिरद घूमरहाई. ऐसे इंग्लिशभूगोलमें लिखाई. और शास्त्रकारोंने घीसहजार कोशके लगभग सारी पृथ्वी लिखी. जिसमें दोनोंका मत एक मिलताहै. क्योंकि एकके मापसे शास्त्रके कोश कुछ बडेई. परंच पंचसिद्धांतिकाचार्य चराहमिहर कहताहै की पृथ्वी घूमे तो सूर्यको अपना ठिकाना कहासे मिले. क्योंकि ये तो हमेशा आकाशमेंही रहाकरतेहैं. इससे पृथ्वी असला है।

३ पुरातनगीतत्वभूदेवकन्यांततो नशुकञ्चीतुसाष्टपमाणैः ॥ सितः पर्वतोमगरामिश्र संख्याततोयोधनेः पर्यलीत्यात् ॥ ततोयोजनैः खंडाभिर्वत्सगुत्संखषाणैः सुदूरैरंतिममाणम् ॥ छुच्छेत्रमथीपर्ये प्रमाणैः सुमेरुः इति सिद्धांतसारे. श्रीको योजनसंख्यायाकुरपरिधिः सप्तानंदान्धयः

लंकासे सुमेरुतक हुवा और सुमेरुसे उत्तर पारिवेट, मेलविल सौद, आलव-
त्सलांड, लाद, ग्रेत्सलेव, अपावास्का, त्रितिस, आकेगान, वगलानदी, कारि-
एतेसकेप, ज्वालापहाड, कार्लिमाज्वलत गालपा गासेवेदतक १२४२योजन
सिद्धपुर है और सिद्धपुरसे उत्तर सालाईगोमेथ, आल, अलेकसांदवेद,
और समुद्र विकटोरिया लांदसे. ८४० मैल आगे दक्षिण ध्रुवके ठीक अधस्थ
१२४२ योजन असुरस्थान है जिससे ऐदार्विलांद, साक्दानन्दसवेद, करग्वे-
लनलांद, आमस्तरदामवेद, सेत पालवेद, सेन्ट्रीवेद, और चागास वेदके
सूत्रतक घूमके १२४२ योजन फिर वही लंकातक एवं सर्व मिलके भूगोल-
योजन ४९६७ के विस्तारमें है और उक्त शहरोंका नाम लिखे वे ठीक मध्य
रेखाके समीप बसते हैं. और इन शहरों के सूत्र बीच जो शहर वा ग्राम है
उन्हींको भी मध्यरेखाके बीचही समझना चाहिये. जिनका योजनात्मक
परिमाण मुझको ठीकठीक नहीं मिला जिससे वे यहां नहीं लिखा गया
अतएव ज्योतिर्विदोंको उचित है कि, जो मध्य रेखाके ग्राम पूर्वापर जो कि
अपने समीप है उसीकी मध्यरेखा ग्रहणकरै दूरकी न करे. जैसे कि, दोमी
गर्गराट, बैराट इत्यादि ग्रामोंकी इनके समीप बसनेवाले ग्रहण करते हैं अब
ध्यान देना चाहिये कि, यह पृथ्वीका भ्रमणहोना आर्यसिद्धांतमें लिखा है
और "आपंगौ" इत्यादि वेदमेंभी लिखा है. वाकी और सिद्धांतोंमें पृथ्वीको
अचलही माना है. लेकिन चल वा अचल जो हो सो हो ज्योतिर्विदको चल वा
अचलसे कुछ प्रयोजन नहीं. ग्रहगणित तो दोनोंसही समान आसकेगा. उक्त
पृथ्वी सूर्यके आकर्षणसत्तासे ब्रह्मांडके बीच ठहर रही है नीचे आधार
इस्के किसीकाभी नहीं. यदि आधार मानोगे तो फिरभी उसके नीचे किमी
काभी आधार मानना होगा. आखिर थकते थकते पीछे यही कहोगे कि पृथ्वी

१ आर्यभट्ट अनुलोममतिर्नोत्पः पदपत्यचलं विलोममं यद्वत् ॥ अचलानिभानितद्रासमपधिम-
गनि लङ्गायाम् ।

२ ममानान्नित्रोदाधाररणीमुतयामित्रः पृथ्वीनिमिषानिचष्टे १ यह ममान ऋग्वेदमंडिताभे हीतरे
और चौथी अध्यायके पंचमरमेंमें है ।

स्वशक्त्याश्रित है जिससे पहिलेही स्वशक्त्याश्रित कहना श्रेष्ठ है. जैसे सूर्य चन्द्रादिकभी तो अपनी अपनी सत्तासे ठहर रहेहैं वैसे पृथ्वीभी ठहर रही है. और कितने शास्त्रकारोंने चारों दिग्गज चारों दिशाओंमें लिखेहैं वे यथार्थ हैं. परंच वह दिग्गज भूगर्भके अधोभागमेंही है बाह्य नहीं. और सप्त पातालरचनाभी उक्त पृथ्वीके उदरमेंही है. जो पृथ्वीके बाह्यके विवर (दरार) हैं वे उन पातालवासियोंके आनेजानेके मार्ग हैं. और शेष वा कूर्मभी उक्त पृथ्वीके उदरहीमें होंगे. वस्तुतः अनेक शास्त्रोंमें जो लिखाहै उसे सत्य नहीं कहना—यह एक अस्मदादिकोंकी भूल है क्योंकि शास्त्रोंकी एक संगति लाना बड़ी कठिन है. इन बातोंमें बड़े बड़े आदमी चक्कर खाजातेहैं. तो अस्मदादिलोक तो किस वागकी मूली है. अब आगे देखिये कि, इसी पृथ्वीके चौफेर पशु पक्षी मनुष्य समुद्र, नदी, वन, पर्वत इत्यादि बसररहेहैं. और उन पर्वतोंके बीच जो पृथ्वीहै उसीको खंड बोलते हैं. अब यह दक्षिण समुद्रसे उत्तर समुद्रपर्यंत और पश्चिमसमुद्रसे पूर्वसमुद्र पर्यंत पृथ्वीके अर्धभागकोही शास्त्रवेत्ता जंबुद्वीप कहते हैं. उक्त समुद्रके जल खारा होनेके कारण इसका नाम क्षारसमुद्र रक्खागया. उक्त जंबुद्वीपके नव खंड हैं. और जिसमें अस्मदादि वसते हैं. यह भारतवर्ष कहलाता है. और भरतखंडभी इसीको कहते हैं. जिसकी सीमा पूर्व पश्चिम दक्षिण यह तीन ओर तो समुद्रसे घिरा है. और उत्तर-सीमा इसकी हिमालय पर्वत है. वह हिमालय और सत्र पर्वतोंसे ऊंचा है. ब्रह्म-पुत्रनद इसकी पश्चिम सीमासे निकलके तिब्बतके देश हो आया है इन पहाड़ोंमें हिम अर्थात् बर्फ अधिक रहनेके कारणसेही इसका नाम हिमालय रक्खागया

१ वाल्मीकीपरामायणे—स्वयमोनेततस्तस्मिन्दृष्टुःपुर्वतोपमम् ॥ दिक्कागजं विरूपाक्षं धारयते महीतलम् ॥
ब्रह्माके एक दिनमें पृथ्वीके चौफेर एक योजन संज्ञितक मृत्तिका चटतीहै. और ब्रह्माकी रात्रिमें बड़ी मृत्तिकाकी हानि होतीहै इसका प्रमाण आर्षेसिद्धांतं ब्रह्मादिवसेनभूमेरूपरिष्ठाद्योजनं भवति षुद्धिः ॥
दिनतुल्यैव रात्र्यामृदुपचितायास्तदिह हानिः ॥

२ भुगताग्निजलक्षारं लवणाणैर्वसंज्ञकम् ॥ तद्देलावल्यस्थानामयं ताद्यत्र नृनिच ॥ इतितत्वचिचिक-
सिद्धांतो. ततः सर्वतात्परिभिः क्रमेणैव महापर्वतः इत्यादिसिद्धातवाच्योऽसि इसी समुद्रसे अनेक समुद्र
उद हूयें ।

लंकासे सुमेरुतक हुवा और सुमेरुसे उत्तर पारिवेट, मेलविल सौद, आलव-
त्सलांड, लाद, धेत्सलेव, अपावास्का, त्रितिस, अकिगान, वगलानुदी, कारि-
एतेसकेप, ज्वालापहाड, कार्लिमाज्वलत गालपा गासेवेदतक १२४२ योजन
सिद्धपुर है और सिद्धपुरसे उत्तर सालाईगोमेथ, आंल, अलेकसांदवेद,
और समुद्र विक्टोरिया लांदसें. ८४० मैल आगे दक्षिण ध्रुवके ठीक अधस्थ
१२४२ योजन असुरस्थान है जिससे ऐदर्विलांड, सावदानल्दसवेद, करग्वे-
लनलांड, आमस्तरदामवेद, सेत पालवेद, सेन्द्रीवेद, और चागास- वेदके
सूत्रतक घूमके १२४२ योजन फिर वही लंकातक एवं सर्व मिलके भूगोल-
योजन ४९६७ के विस्तारमें है और उक्त शहरोंका नाम लिखे वे ठीक मध्य
रेखाके समीप वसते हैं. और इन शहरों के सूत्र बीच जो शहर वा ग्राम है
उन्हींको भी मध्यरेखाके बीचही समझना चाहिये. जिनका योजनात्मक
परिमाण मुझको ठीकठीक नहीं मिला जिससे वे यहां नहीं लिखा गया
अतएव ज्योतिर्विदोंको उचित है कि, जो मध्य रेखाके ग्राम पूर्वापर जो कि
अपने समीप है उसीकी मध्यरेखा ग्रहणकरै दूरकी न करै. जैसे कि, ठोसी
गर्गराट, वैराट इत्यादि ग्रामोंकी इनके समीप वसनेवाले ग्रहण करते हैं अब
ध्यान देना चाहिये कि, यह पृथ्वीका भ्रमणहोना आर्यसिद्धांतमें लिखा है
और "आर्यगौ" इत्यादि वेदमेंभी लिखाहै. बाकी और सिद्धांतोंमें पृथ्वीको
अचलही मानाहै. लेकिन चल वा अचल जो हो सो ही ज्योतिर्विदको चल वा
अचलसे कुछ प्रयोजन नहीं. ग्रहगणित तो दोनोंसेही समान आसकेगा. उक्त
पृथ्वी सूर्यके आकर्षणसत्तासे ब्रह्मांडके बीच ठहर रही है नीचे आधार
इस्के किसीकाभी नहीं. यदि आधार मानोगे तो फिरभी उसके नीचे किसी
काभी आधार मानना होगा. आखिर थकते थकते पीछे यही कहोगे कि पृथ्वी

१ आर्यभट्ट अनुलोमगतिनोत्प पदपत्यचल विलोमम यदत् ॥ अचलानिभानितद्वरसमपश्चिम-
गानि वृद्धापाम् ।

२ मज्जानाम्नित्रोदाधारपृथ्वीमुतपाभिन्न. पृथ्वीरनिमिपाभिचटे १ यह - प्रमाण ऋग्वेदसंहिताके तीसरे
अष्टक और चौथी अध्यायके पंचमवर्गमें है ।

स्वशाक्त्याश्रित है जिससे पहिलेही स्वशाक्त्याश्रित कहना श्रेष्ठ है. जैसे सूर्य चन्द्रादिकभी तो अपनी अपनी सत्तासे ठहर रहेहैं वैसे पृथ्वीभी ठहर रही है. और कितने शास्त्रकारोंने चारों दिग्गज चारों दिशावर्गमें लिखेहैं वे यथार्थ हैं परंच वह दिग्गज भूगर्भ के अधोभागमेंही है बाह्य नहीं. और सप्त पातालरचनाभी उक्त पृथ्वीके उदरमेंही है. जो पृथ्वीके बाह्यके विवर (दरार) हैं वे उन पातालवासियोंके आनेजानेके मार्ग हैं. और शेष वा कूर्मभी उक्त पृथ्वीके उदरहीमें होंगे. वस्तुतः अनेक शास्त्रोंमें जो लिखाहै उसे सत्य नहीं कहना—यह एक अस्मदादिकोंकी भूल है क्योंकि शास्त्रोंकी एक संगति लाना बड़ी कठिन है. इन बातोंमें बड़े बड़े आदमी चक्कर खाजातेहैं. तो अस्मदादिलोक तो किस बागकी मूली है. अब आगे देखिये कि, इसी पृथ्वीके चोफेर पशु पक्षी मनुष्य समुद्र, नदी, बन, पर्यत इत्यादि बसरहेहैं और उन पर्वतोंके बीच जो पृथ्वीहै उसीको खंड बोलते हैं. अब यह दक्षिण समुद्रमे उत्तर समुद्रपर्यत और पश्चिमसमुद्रसे पूर्वसमुद्र पर्यत पृथ्वीके अर्धभागकोही शास्त्रवेत्ता जंबुद्वीप कहते हैं. उक्त समुद्रके जल खारा होनेके कारण इमका नाम क्षारसमुद्र रक्खागया. उक्त जंबुद्वीपके नव खंड हैं. और जिसमें अस्मदादि बसते हैं. यह भारतवर्ष कहलाता है और भरतखंडभी इसीको कहते हैं. जिसकी सीमा पूर्व पश्चिम दक्षिण यह तीन ओर तो समुद्रसे घिरा है. और उत्तर-सीमा इसकी हिमालय पर्वत है. वह हिमालय और सब पर्वतोंसे ऊंचा है. ब्रह्म-पुत्रनद इसकी पश्चिम सीमासे निकलके तिब्बतके देश हो आया है इन पहाड़ोंमें हिम अर्थात् बर्फ अधिक रहनेके कारणसेही इसका नाम हिमालय रक्खागया

१ माल्मीकीपरामायणे—स्वयमानेततस्तस्मिन्दृशुं पुनंतोपमम् ॥ दिक्कागर्भरूपार्द्धधारयत महीतलम् ॥
 महाके एकदिनमें पृथ्वीके चोफेर एक योजन दचेतक मुक्तिका चडताहै. और महाकी रात्रिमें वही मुक्तिकाकी शानि. दोताहै इसका प्रमाण आर्यसिद्धांतें ब्रह्मविषेनभूमेरुपाष्ट्याघोजनर्भभवतिशुद्धि ॥
 दिनतुल्यैवराज्यामृदुपचितायास्तस्मिद्दृशानि ॥

२ भुगतान्निजलक्षारंलवणाणैपसज्ञचम् ॥ तद्देलावलपस्थानाममताघत्रनुप्रभित् ॥ इति तत्त्वविवेक
 शिद्धांतो ततः समतात्परिभिः क्रमेणार्थं महाज्ञं व इत्यादिसिद्धांतयावयोसे इसी समुद्रसे अनेक समुद्र
 भेद हुयेहैं ।

लंकासे सुमेरुतक हुवा और सुमेरुसे उत्तर पारिवेट, मेलविल सौद, आलव-
त्सलांट, लाद, थ्रेत्सलेव, अपावास्का, त्रितिस, आकैगान, वगलानुदी, कारि-
एनेसकेप, ज्वालापहाड, कार्लिमाज्वलत गालपा गासैवेदतक १२४२योजन
सिद्धपुर है और सिद्धपुरसे उत्तर सालाईगोमेथ, ओल, अलेकसांदवेद,
और समुद्र विकटोरिया लांदसे. ८४०मैल आगे दक्षिण ध्रुवके ठीक अधस्थ
१२४२ योजन असुरस्थान है जिससे ऐदर्विलांद, साक्दानल्दसवेद, करग्वे-
लनलांद, आमस्तरदामवेद, सेत पालवेद, सेन्ट्रीवेद, और चागास वेदके
सूत्रतक घूमके १२४२ योजन फिर वही लंकातक एवं सर्व मिलके भूगोल-
योजन ४९६७ के विस्तारमें है और उक्त शहरोंका नाम लिखे वे ठीक मध्य
रेखाके समीप वसते हैं. और इन शहरों के सूत्र बीच जो शहर वा ग्राम है
उन्हींको भी मध्यरेखाके बीचही समझना चाहिये. जिनका योजनात्मक
परिमाण मुझको ठीकठीक नहीं मिला जिससे वे यहां नहीं लिखागया
अतएव ज्योतिर्विदोंको उचित है कि, जो मध्य रेखाके ग्राम पूर्वापर जो कि
अपने समीप है उसीकी मध्यरेखा ग्रहणकरै दूरकी न करै. जैसे कि, दोसी
गर्गराट, वैराट इत्यादि ग्रामोंकी इनके समीप वसनेवाले ग्रहण करते हैं अब
ध्यान देना चाहिये कि, यह पृथ्वीका भ्रमणहोना आर्यसिद्धांतमें लिखा है
और "आयंगौ" इत्यादि वेदमेंभी लिखाहै. वाकी और सिद्धांतोंमें पृथ्वीको
अचलही मानाहै. लेकिन चल वा अचल जो हो सो हो ज्योतिर्विदको चल वा
अचलसे कुछ प्रयोजन नहीं. ग्रहगणित तो दोनोंसिही समान आसकेगा. उक्त
पृथ्वी सूर्य के आकर्षणसत्तासे ब्रह्मांडके बीच ठहर रही है नीचे आधार
इस्के किसीकाभी नहीं. यदि आधार मानोगे तो फिरभी उसके नीचे किसी
काभी आधार मानना होगा. आखिर थकते थकते पीछे यही कहेंगे कि पृथ्वी

१ आर्यभट्ट अनुज्ञेमंगतिनीस्थ पदयत्यचल विलोमं यदत् ॥ अचलानिभानितद्वत्समपश्चिम-
गानि लक्ष्मणाम् ।

२ मजानामित्रोदाधारपृथ्वीमुतधामित्र. पृथ्वीरनिमिषाभिचष्टे १ यह ममाण ऋग्वेदसंहिताके तीसरे
अष्टक और चौथी अध्यायके पंचमवर्गमें है ।

स्वशक्त्याश्रित है जिससे पहिलेही स्वशक्त्याश्रित कहना श्रेष्ठ है. जैसे सूर्य चन्द्रादिकभी तो अपनी अपनी सत्तासे ठहर रहेहैं वैसे पृथ्वीभी ठहर रही है. और कितने शास्त्रकारोंने चारों दिग्गज चारों दिशाओंमें लिखेहैं वे यथार्थ हैं. परंच वह दिग्गज भूगर्भके अधोभागमेंही है बाह्य नहीं. और सप्त पातालरचनाभी उक्त पृथ्वीके उदरमेंही है जो पृथ्वीके बाह्यके विवर (दरार) हैं वे उन पातालवासियोंके आनेजानेके मार्ग हैं. और शेष वा कर्मभी उक्त पृथ्वीके उदरहीमें होंगे. वस्तुतः अनेक शास्त्रोंमें जो लिखाहै उसे सत्य नहीं कहना—यह एक अस्मदादिकोंकी भूल है क्योंकि शास्त्रोंकी एक संगति लाना बड़ी कठिन है इन बातोंमें बड़े बड़े आदमी चक्कर खाजातेहैं तो अस्मदादिलोक तो किस बागकी मृत्ती है. अब आगे देखिये कि, इसी पृथ्वीके चौफेर पशु पक्षी मनुष्य समुद्र, नदी, बन, पर्वत इत्यादि बमरहेहैं और उन पर्वतोंके बीच जो पृथ्वीहै उसीको खंड बोलते हैं. अब यह दक्षिण समुद्रसे उत्तर समुद्रपर्यंत और पश्चिमसमुद्रसे पूर्वसमुद्र पर्यंत पृथ्वीके अर्धभागकोही शास्त्रवेत्ता जंबुद्वीप कहते हैं. उक्त समुद्रके जल खारा होनेके कारण इसका नाम क्षारसमुद्र रक्खागया. उक्त जंबुद्वीपके नव खंड हैं. और जिसमें अस्मदादि बसते हैं. यह भारतवर्ष कहलाता है और भरतखंडभी इसीको कहते हैं. जिसकी सीमा पूर्व पश्चिम दक्षिण यह तीन ओर तों समुद्रसे घिरा है. और उत्तर-सीमा इसकी हिमालय पर्वत है वह हिमालय और सब पर्वतोंसे ऊंचा है ब्रह्म-पुत्रनद इसकी पश्चिम सीमासे निकलके तिब्बतके देश हो आया है इन पहाड़ोंमें हिम अर्थात् बर्फ अधिक रहनेके कारणसेही इसका नाम हिमालय रक्खागया

१ धान्मीकीपरगमापणे—सन्ध्यानेततरतस्मिन्दृशुं प्रभंतोपमम् ॥ दिग्भागत्रिकुषाब्ध धारयंतं महीतलम् ॥ मन्नाके एकदिनमें पृथ्वीके चौफेर एक योजन ठभेतक मृत्तिका चटताहै. और मन्नाकी रात्रिमें वही मृत्तिकाभी क्षान्ति होतीहै इसका प्रमाण आर्यसिद्धाते मन्नापिषसेनभूमिस्वच्छाद्योजनभेषवतिवृद्धि ॥ दिनानुस्यैवरान्यामृदुपचितापास्तदिहक्षानि ॥ १

२ भुगताग्निजलक्षारंलवणार्णवसङ्गनम् ॥ तद्देलावन्पस्यानाममताद्वत्रुत्रचिन् ॥ इतितत्त्वविवेक सिद्धिः। तत-सर्भतात्परिधि क्रमभाय महार्णव, इत्यादिसिद्धातवाक्योंसे इसी समुद्रसे अनेक समुद्र भेर हुएहैं ।

इस पर्वतपर पशुपक्षी भी नहीं जासके तो मनुष्य क्योंकर जायगा. आकाशके रहनेवाले बादलभी कटिमेखलासे अधोभागमेंही लटकते रहते हैं. किसी दिन आकाश निर्मलमें वर्षा बिनाके ऊँचेसे पहाडचढनेसे चित्तको बड़ा आनंद आता है. पूर्व पश्चिम दक्षिण यह तीन ओर तो पहाडही पहाड दृष्टिआते हैं कि, जहां अपनी दृष्टि टिके और कितने कितने हाथ लंबे और मोटे जंगली वृक्षोंको हरियाली के मानो उन पर्वतोंको हरित वस्त्र पहनाये हैं. और अच्छी अच्छी नदियोंका पानी इन वृक्षोंकी जड़ोंमें सूर्यके तेजसे ऐसा चमकता है मानो उन वस्त्रोंको किनारीगोटा लगाये हैं. और समुद्रके तरंगकी तरह ऊँचे नीचे दिखाई देरहेहैं. इन्हीं शिखरोंके उत्तरकी तरफ अर्धचंद्राकार अपनी दृष्टि टिके जहांतक वर्षाहीके पहाड दीख पडतेहैं वे पर्वत इतने ऊँचे हैं मानो ईश्वरने आकाशके सहारेके लिये स्वप्ने बनायेहैं. सूर्यके तेजसे ऐसे चमक रहेहैं कि, मानो पृथ्वी अपना हाथ निकालके हीराके जटित कंकण दिखाकरहीहै. और अपने पैरोंकी तरफ देखो तो हरित वनस्पती और फूलोंके मानो गालिचे बिछ रहेहैं. इन पहाडोंमें सबसे ऊँचे शृंग धवलगिरिके हैं जिसमेंसे गंडकीनदी निकलीहे जमनोत्रीके पहाड इनसे कुछ उत्तर है. जिसको वहाँवाले पुरगिलनामसे बोलाकरते हैं. और सतलज वा दौली यह दोनों नदियाँ बदरीनाथके पश्चिमपहाडोंसे निकलीहै. और इन पहाडोंकी श्रेणी सिंधुनदसे ब्रह्मपुत्र नदतक चलीगई है. उक्त पहाडोंमें साठेछ-हजार हाथ ऊँचेतक वृक्ष या खेतीवारियाँ उत्पन्न होतीहैं. इसके ऊपरवर्षही वर्ष है शीतऋतुमें तो छःहजारहाथ नीचे भी कुछ कुछ वर्षापडतीहै. परंच गर्मीके दिनोंमें नहीं पडती. यहांतक मनुष्य पशु पक्षी पहुँच सकेहैं. यह अजय महिमा सर्वशक्तिमान् जगदीश्वरकी है कि, एकऋतुमें एकही जगह तीनों ऋतु दरशा रहेहैं पृथ्वीके समीप तो गर्म ऋतुके वृक्ष और जिससे ऊँचा वर्षाऋतुके वृक्ष और उससे ऊँचे पहाड चढदेखो तो शरदऋतुके वृक्ष दिखाई देरहेहैं और वर्षाकी हदके समीप जानेपर भोजपत्रके सिवाय कोईभी वृक्ष दि

खलातानहीं. उक्त हिमाद्रि पर्वतोंसे छोटा विंध्याचल इसी भारतवर्षके मध्यमें है. यह पर्वत स्वम्भातकी खाड़ीसे नर्मदानदीके उत्तर जीले भागलपुरमें गंगाके किनारे तक गया है. और सह्याद्री विंध्याचलके पश्चिम शिरेसे लेके समुद्रके निकटही निकट कुमारी अंतरीपतक चला गया है इसी सह्याद्रीके दक्षिण भागका नाम मलयागिरी है. और बंगालेकी खाड़ीके निकटही निकट कावेरी से विंध्यके पूर्वसिरे तक पहाड़ोंकी छोटी एक श्रेणी है जिससे पूर्वघाट बोलते हैं. और पूर्वघाटके बीच दक्षिणकी तरफ और जो पहाड़ है उसीका नाम नीलगिरी है. और शेखावाटीमें मालकेतुकी श्रेणियाँ कितनीही दूर तक चली गई हैं. और पुष्करतीर्थके चौफेर जो पहाड़ है वे अर्बली वा अजयमेरु के नामसे बोले जाते हैं. और उक्त पर्वत अर्बुदाचलकी श्रेणियाँही जानपडती हैं. आर छोटे छोटे पहाड़ तो शेखावाटीमें कितने स्थानोंपर हैं लेकिन ग्रंथविस्तृतिभयसे वे यहां नहीं लिखे गये उनके नाम उनके समीप बसनेवाले कहकर पुकारते हैं. वही ठीक हैं. अब जहां इतने बड़े बड़े पहाड़ हैं वहां नदीभी जरूर होना चाहिये सो नदी इस भरतखंडमें इतनी मुख्य हैं. जिनका नाम गंगा, यमुना, सरयू, गंडकी, शोण, कोसी, तिष्ठा, चम्बल, सिंधु, झेलम, चनाव, रावी, व्यामा, सतलज, ब्रह्मपुत्र, नर्मदा, तापी, महानदी, गोदावरी, रुष्णा और कावेरी इन्हींमें इस देशकी प्रधान नदी गंगा है यह गंगा गंगोत्रीके पहाड़से चलके और अनेक नदियोंका पानी अपने साथ लेती हुई पांचकोसके पाटसे कपिलमुनीके आश्रम होके समुद्रसे मिली है. जिमको गंगासागरसंगम कहते हैं. और ब्रह्मपुत्र-नद हिमालयके उत्तर अलग मानससरोवरसे निकलके गंगासे मिला है. और यमुना जमनोत्रीके पहाड़से बहके प्रयागमें गंगासे मिली है. सरयू और गंडकी कौशिकी और त्रिस्रोता, वा तिष्ठा यह चार नदियाँ हिमालयके बर्फी पहाड़ोंसे निकलके पहली छपरेके समीप दूजी पटनेके सामने तीसरी भागलपुरके नजदीक चौथी करतोयाने लेती हुई नबाबगंजके पासही गंगासे मिली है. और कर्मनासा एक छोटी नदी काशी और बिहारके जिलेके बीच बहकर

गंगासे मिली है. चर्मण्वती वा चंबल और शोण यह विंध्याचलसे चलके पहली इटावके नजदीक जमुनामें खपी है. दूसरी सरयू और गंडकीके बीच जाके छपरेके पास गंगासे मिली है. सिंधू नदी जिसको भापामें अटक कहते हैं यह नदी हिमालयके पार गारु शहरके पास कैलासपर्वतकी उत्तर अलंगसे निकलके हजार उन्मान कोश बहके पश्चिमसमुद्र में मिली है और झेलम चनाव व्यासा रावी सतलज यह पांचों नदियां हिमालयसे निकलके सब इक-ठी हो पंचनद के नामसे मिटनकोटके नीचे सिंधुमें मिली है. इन पांच नदियोंके देशका नाम पंजाब कहलाता है उक्त पांच नदियोंमें सतलज नदी हिमालयके उत्तर भागसे मानसरोवरके पास रावणहृदसे निकली है. और बाकी रही वे नदियां हिमालयकी दक्षिण अलंगसे आई हैं झेलम वितस्ता जंगसियालेसे दशकोशनीचे चनावमें मिली है. और रावी जिसका नाम शुद्धेरावती है वह मुलतानसे बीसकोस ऊपर चलके चनावहीमें मिली है. व्यासा वा विपासा अभयकुंडसे निकलके हरिपत्तनके समीप सतलजमें मिली है. और सतलज जिसका शुद्धनाम शतद्रु है यह नदी मिटनकोटके नीचे ही सिंधु में मिली है. चनाव वा चंद्रभागा हिमालयसे निकलके मिटनकोटसे थोड़ी दूर जाके खपी है. और नर्मदा शोणके उद्गमस्थानके उत्तरसे निकलके भडोचके पास ही खंभाहतकी खाड़ीमें मिली है. और तापी भी सतपुडा पहाडसे निकलके मूरतसे दसकोस पर पश्चिम समुद्रसे मिली है. महानदी नागपुरके इलाकेसे निकलके कटकके पास अनेकधारा होके समुद्रसे मिली है गोदावरी पश्चिमघाटमें त्र्यंबकसे निकलके चरदा और वाणगंगासे मिलके इनकी साथ लेके राजमहेंद्रीके नीचे समुद्रसे मिली है. कृष्णा भी सह्याद्रीके पहाडोंसे सितारेके नजीक मालपर्व गतपर्व भीमा वा भीमरथी तुंगभद्रा इन पश्चिम घाटसे निकली हुई नदियोंका साथ लेके मछलीबंदरके पास समुद्रसे मिली है और कावेरी नौलगिरीसे निकलके तिरुचीसे थोड़ी दूर आगे समुद्रमें मिली है. और शिप्रानदी उज्जैनके पश्चिम तरफ बहती हुई आगे चलके और नदियोंमें मिलके समुद्रमें मिली है ॥ इति नद्युत्पत्तिः ॥

अथ देशव्यवस्था—अब भारत वर्षके मध्यके और आठोंदिशाओंके जो देश हैं वे क्रमसे यहां लिखे जाते हैं. पूर्व और पश्चिम समुद्रके हिमाचल और विंध्याचलके बीच जो देश बसता है वह आर्यावर्त कहलाता है. उक्त आर्यावर्तमें कुरुक्षेत्र पांचाल मत्स्यदेश और शूरसेन इन देशोंको ब्रह्मकृष्ण देशके नामसे बोलते हैं. और भद्र, अरिमेद, मांडव्य, शाल्वनीक उज्जिहान. संख्यात मांडवार वत्सघोष यामुन सारस्वत मत्स्य माध्यमिक माथुर शूरसेन. उपज्योतिष. धर्मारण्य, गौरमुख, उद्देहिक पांडुगुड अश्वत्थ पांचाल. साकेत कंक कुरु काल कोटि कुक्कुर पारियात्रपर्वत औदुंबर कापिष्ठल हस्तिनापुर यह देश जंबूद्वीपके मध्यमें है ॥ और अंजन वृषभध्वज पद्म माल्यवान. व्याघ्रमुखजन; सुह्रदेश, कर्वटासहर चांद्रपुर शूर्पकर्ण खंस मगध शंबरगिरि मिथिल समतट उडू अश्ववदन दंतुर प्राग्ज्योतिष लौहित्यजद क्षीरोर्दन पुरुषभक्षक उदयाद्रि भद्र गौडपौड उत्कल काशि मेकल आंबष्ठ एकपद तामलिपिक कोशल वर्धमान यह देश पूर्वके हैं ॥ और दक्षिणकोशल केलिंग वंग अङ्ग उपवंग जठरांग शूलिक विदर्भ वत्स अन्ध्र चेदिक ऊर्ध्वकंठ वृपस्थान, नारिकेल, चर्मद्वीप विंध्यपर्वत त्रिपुरीलोक. श्मश्रुधर हेमकूट व्यालग्रीव महाग्रीव किष्किन्धीदेश कंटकस्थल निपांद राष्ट्र पुरीद दर्शार्ण शबर पर्णशबर यह अग्निविदिशाके हैं ॥ और लंका कालाजिन सौरिकार्णतालिकट गिरिनगर मलयार्चल दर्दुर माहेंद्र मालिच भरु कच्छ कंकट टंकण वनवासी शिविक फणिकार कोंकण आत्मीर आंकरस्थान. वेणानदी आवंतर्क दशपुरे गौर्नर्द केरल कर्णाटक महाद्वी चित्रकूट नाशिक कोल्लगिरी.

१ कानपुरप्रदेश. २ जयपुरराज्य. ३ कोसी मथुराचगेरे. ४ जोधपुर जेसलमेर राजधानी. ५ हरियाणा. ६ पूर्वयमुनावासी. ७ सरस्वतीके समीपवासी. ८ कुरुक्षेत्र. ९ कैथल. १० ससियालोक. ११ पटनेसे दक्षिणवैराडतक. १२ बंगालकी ईशानसीमातक. १३ आसाम. १४ ब्रह्मपुत्र. १५ अयोध्या. १६ अयोध्यासे दक्षिणराज्य. १७ बंगालो. १८ भागलपुरसे बंगालेतक. १९ नागपुरका जिला. २० तैलंग. २१ बंदेरी. २२ झैसुरमात. २३ कोलीराज्य. २४ विंध्याद्रिके दक्षिण देश. २५ मालदीवबेटसे पूर्व. २६ मलबार. २७ मूरतमुंबई बीचमें. २८ उज्जैनवासी. २९ माल्यवारीनदीसे उज्जैनतक. ३० तंजलीकी जम्बभूमि.

चौल क्रौंचद्वीप जटाधर कावेरीनदी ऋष्यमूक पर्वत मोतीखान अत्रिक्रषीक
 आश्रम वारिचर धर्मपत्तन गणराज रुष्णवेल्हर पिशीक शूर्पाद्रि कुसुमनगर तुं-
 वचन कार्मण्येक दक्षिण समुद्र तपस्याश्रम कांचीपुरी मरुचीपत्तन चेर्यायक
 सिंहलै ऋषभ बलदेवपत्तन दंडकवन तिमिंगिलासन. भद्रकच्छ कुंजरदरी
 ताम्रपर्णी नदी यह दक्षिणके देश हैं॥और पल्हव कांयोज सिंधु सौवीर बडवा-
 मुख अरब्ये अंघ्र कपिलनारीमुख आनर्त फेणगिरी यवन भाकर कर्णप्राव्य
 पारंशव शूद्रवर्वर किरांतखंड ऋष्याशय आभीर चंचूक हेमगिरि सिंधुनद का-
 लक रचनाचल सौराष्ट्र चादर द्रविडमहार्णव. यह देश नैऋत्यदिशाके हैं॥और
 मणिमानपर्वत मेघवान वनौष क्षुरार्पण अस्ताद्रि अपरांतक शांतिक हेहप
 प्रणस्ताद्रि वाङ्काण पंचनद रमठ पारत तारक्षितिजंग वैश्यकनक शक निर्म-
 यांद म्लेच्छ यह पश्चिमके देश हैं॥और मांडव्य तुरसार तालहल मद्र अश्मक
 कुलून लहड ग्रीराज्य नृमिंहवन, रस्त, वेणुमतीनदी, लुंका, गुरुहा मरुक-
 च्छ चर्मरंग एकलोचन शूलिक दीर्घग्रीव दीर्घास्य. दीर्घकेश यह देश वाय-
 द्यके हैं॥और केलामगिरि हिमाचल वसुमान धनुष्मान क्रौंचमेरु उत्तरकुरु
 क्षुद्रमीन कैकेय वसति उत्तरयामुन भांगप्रस्थ अर्जुनायन आग्नीध्र आदर्श अं-
 तर्द्वीप प्रिगतं तुर्गगानन अश्वमुख, केशधर, चिपिटनामिक, दासेरक, वाटधान
 शरधान, नक्षगिल, पुष्कलावन, कलावन, कंठधान. अंबर. मद्रक, पीरच, मालव,
 कच्छदंड, पिंगलक.माणहल. हूण, कोहन, शीतक, मांडव, भूतपुर. गांधार. य-
 शांपेती. हेमताल. गजन्यस्तचर, गव्य, चोंधेय, दामेय, श्यामाकेशम, धूर्त, यह उत्त-
 रके देश हैं॥और मेरुक, नदगज्य, पशुपालकीर. काश्मीर. अतिमार, दरद, नंगल,
 कुलुध. मेग्धि. वनगद्र, घमप्रु. शर्व. टामर. वनगज्य. किरान, चीण, कर्णिल
 भद्रापत्तोल जटासुर कुनट वन घोष कुचिक एकचरण अनुविष

१ कच्छदेवी नदी २ कावेरीनदी ३ ऋष्यमूक ४ तिमिंगिल (तिमिंगिली)
 ५ सिंधुनदी ६ कर्णप्राय ७ कुंजरदरी ८ अस्ताद्रि ९ अपरांतक १० शांतिक ११ हेहप
 १२ प्रणस्ताद्रि १३ वाङ्काण १४ पंचनद १५ रमठ १६ पारत १७ तारक्षितिजंग १८ वैश्यकनक १९ शक निर्म-
 यांद २० म्लेच्छ २१ यह पश्चिमके देश हैं २२ और २३ मांडव्य २४ तुरसार २५ तालहल २६ मद्र २७ अश्मक
 २८ कुलून २९ लहड ३० ग्रीराज्य ३१ नृमिंहवन ३२ रस्त ३३ वेणुमतीनदी ३४ लुंका ३५ गुरुहा ३६ मरुक-
 च्छ ३७ चर्मरंग ३८ एकलोचन ३९ शूलिक ४० दीर्घग्रीव ४१ दीर्घास्य ४२ दीर्घकेश ४३ यह देश वाय-
 द्यके हैं ४४ और ४५ केलामगिरि ४६ हिमाचल ४७ वसुमान ४८ धनुष्मान ४९ क्रौंचमेरु ५० उत्तरकुरु
 ५१ क्षुद्रमीन ५२ कैकेय ५३ वसति ५४ उत्तरयामुन ५५ भांगप्रस्थ ५६ अर्जुनायन ५७ आग्नीध्र ५८ आदर्श ५९ अं-
 तर्द्वीप ६० प्रिगतं ६१ तुर्गगानन ६२ अश्वमुख ६३ केशधर ६४ चिपिटनामिक ६५ दासेरक ६६ वाटधान
 ६७ शरधान ६८ नक्षगिल ६९ पुष्कलावन ७० कलावन ७१ कंठधान ७२ अंबर ७३ मद्रक ७४ पीरच ७५ मालव
 ७६ कच्छदंड ७७ पिंगलक ७८ माणहल ७९ हूण ८० कोहन ८१ शीतक ८२ मांडव ८३ भूतपुर ८४ गांधार ८५ य-
 शांपेती ८६ हेमताल ८७ गजन्यस्तचर ८८ गव्य ८९ चोंधेय ९० दामेय ९१ श्यामाकेशम ९२ धूर्त ९३ यह उत्त-
 रके देश हैं ९४ और ९५ मेरुक ९६ नदगज्य ९७ पशुपालकीर ९८ काश्मीर ९९ अतिमार १०० दरद १०१ नंगल
 १०२ कुलुध १०३ मेग्धि १०४ वनगद्र १०५ घमप्रु १०६ शर्व १०७ टामर १०८ वनगज्य १०९ किरान ११० चीण १११ कर्णिल
 ११२ भद्रापत्तोल ११३ जटासुर ११४ कुनट ११५ वन घोष ११६ कुचिक ११७ एकचरण ११८ अनुविष

सुवर्णभू वसुधन दिविष्ट पौरव चीरनिवसन त्रिनेत्र मुंजाद्रि गंधर्वलोक यह देश भारत वर्षके ईशानदिशाके हैं ॥ अब शास्त्रीय नामके देशोंका अपभ्रंशनाम हुवा सो लिखते हैं जिसमें दो लीटाके बीचका शुद्धनाम और खाली रहे सो अपभ्रंशनाम समझना चाहिये. (अश्वक्रांत.) युरोप (रथक्रांत सूर्यारिका) आफ्रिका (रमनक) आब्वेलेशिया, (स्वर्णप्रस्थद्वीप.) पालिनेशिया (आवर्तन) ब्रिटन (इंद्रद्वीप) इंदुद्वीप. इंग्लंड (पशुशील भावकच्छ) पोर्तुगाल, (सैनिक, कुकुट) हालेंडबेलजियम (अश्वक, आश्विया) आस्ट्रिया (तामसदेश.) स्पेन (विष्णुक्रांत, आसेचनक) एशिया (कुमारद्वीप, माहेय, स्वरसाभूमि) अमेरिका (रोमपडचेर) रूम (रोमांतःपातिदेश) इटाली (क्रमथ कामला क्रौंच) जर्मनी (मलिया) कुहक, फ्रान्स (मारक) डेन्मार्क (माठक) स्केनडीनेभिया (अणिकतुरस्क) युरोपियन टरकी, (शशिलीना) सिसिली (रथक्रांत) आफ्रिकाखंडके मुलक (मिश्र) मिसर, इजिप्त, (बर्बर) वार्वरी, (वारुण उपद्वीप राक्षसावास) वोरबना (विष्णुक्रांत) एसियाद्वीप (शक) मुशल (तुरुष्क) टरकी (ग्रामिकतुरुष्क) एसियाइरुंस (नैकपृष्ठयुगंधर) लापलेन्ड (तुखार) बुखारा (तालनोपक, तीर्बर्त) तिब्बत (शैलराज्यपार्वत) तार्तार (स्वस) इरान (हौरव) साइबिरिया (पारद, चीन) महाचीन चीन (कांबोज, आवर्त) आरब (पारस्य, पारसिक) पारस, फारस (शूद्रयवन) मक्का (अपवाह, अपरांत) मस्कत (केकय) हिरात (सुमित्राद्वीप) सुमात्राद्वीप (सिंहलद्वीप) गंधर्व (स्कलावास) लंका, सिलोन (चंद्रशक) सौम्य, तारकट, मारीचावास न्यूहालंड (ब्रह्मोत्तर, ब्रह्मदेश) बर्मा (कुमारिका, भारतवर्ष) हिंदुस्थान; इंडिया (नार्दिनाश, कारस्कार) मदीना (पल्हव) काबूल (गांधार) कंधार (मणिद्वीप) जापान (पंचजन्यद्वीप) हेनानद्वीप (गभस्तिमान, मरीचिद्वीप) मिरचद्वीप (नाकद्वीप) नाकरद्वीप (उपमत्वका) मलाकाद्वीप (प्राविजया) जंतिया (शुर्माशुद्धदेश) सिंगपुर (कुमारिकानाभिर्बर्ष) हिंदुस्थान (नेपाल.)

नैपाल. (मरु) मारवाड (स्थल) स्थली; विकनिरराज्य (दरद) मुटान
 (दरदलिंग) दार्जलिंग (बैराटनामिबर्ष, मत्स्यदेश) जयपुरराज्य (पंचनद)
 पंजाव (पांचाल) कान्हपुरप्रदेश (गौरिक, काश्मीर) काश्मीर (कोशल)
 कोशलदेश अयोध्या (उत्तरकोशल) फयजावाद (शूरसेनमाथुर) मथुरा
 (काशी) काशी (वाराणसी) बनारस (कुरुजांगल) कुरुक्षेत्र, थानेश्वर
 (इन्द्रप्रस्थ) दिल्ली (गंगाद्वार) बद्रीकाश्रम (माया) हरिद्वार (अवंती,
 विशाला, पुष्करवर्तिनी, उज्जयिनी) उज्जैन (गुर्जर) गुजरात (कांची)
 कर्णाटक (माहिपिक) म्हेसूर (कोंकण) मुंबई (बर्बर किष्किन्धा) तुंगभ-
 द्राकिनारे (केरल) विंध्यसे पश्चिमदेश (मलय मोरिया) मलवार(उत्कल)
 उडीसा, श्रीक्षेत्र (औडू कटक) कलिंगमाहेंद्र उडीसाकेसमीप (सौराष्ट्र)
 अहमदाबाद, सोमनाथ (महाराष्ट्र) पूना (द्राविड) पूर्वघांट (सिंध) सिंधुदेश
 (महोदय, कान्यकुब्ज) लखनौसमीपवर्तिदेश (पाटलपुत्र, बौद्धराजधानी)
 पटना (अंग) राजमहल (कर्णराज) चंपा भागलपुर कर्णराजधानी आरा-
 प्रवृत्तिदेश (पाँड़) भेदिनीपुर (उपबंग) मैमनसिंहप्रदेश (बर्द्धमान) बर्द्धमान
 (बंग) मालदह मुर्शिदाबाद, नदिया, कलकत्ता (गौट) ढांका, पायना,
 बगुडा, राजशाही, फरीदपुर (तुल) चाटगांव (भ्राज्योत्तिप, कामरूप)
 आसाम चेदी टिपुग. (कुमारद्वीप) अमेरिका (उत्तरकुमार) उत्तर
 अमेरिका (दक्षिणकुमार) दक्षिणअमेरिका ६० अ०७८ (नन्दह) ब्राजील
 (हिमवतपुर) पेरु (मृनिदेश, नावसेदेश, नाम्रद्वीप) ग्रीनलेन्ड ॥ अब जानना चाहिये
 कि "विषाभारावनीतारे" और "रेवापुर्वेगंढकीपश्चिमे" और "आश्विन्यामृदिनः
 केतुःश्यामलंकपालकम् ॥ भरण्यांचकिरांतगम्" इत्यादि पंचनदके प्रयोजन
 सिद्ध होनेकेलिये नदी पर्वत और देशोंका नाम यहाँ लिखागया जिनमे अमुक-
 देश अमुक ठिकाने है ऐसा ज्योतिर्विद् महजही जान लेवेगे. अंग और देश
 नदी पर्वत समुद्र वगैरे न लिखा मो भूगोलका नकसा देखके जान लेवेगे इति
 देशव्यवस्था ॥

अथ दिग्व्यवस्था—उक्तदेश व्यवस्था तब मालूम होगी जब कि, प्रथम ज्योतिर्विद सूर्यके उदयास्त होनेका मार्ग जानता होगा क्योंकि पूर्व पश्चिम दक्षिण उत्तर यह दिशा और आग्नेय नैर्ऋत वायव्य ईशान विदिशावोंका ठीक-ठीक मालूम सूर्यउदयास्तसेही हो सकताहै अतएव सूर्यके उदयास्त मार्गोंका वृत्तांत यहां लिखा जाताहै. उक्त सूर्य जिस मार्गसे आकाशमें घूमताहै उसीको नाम क्रांतिवृत्त है यह क्रांतिवृत्त पृथ्वीकी पूर्वापरकी सूत्रकी विषुवती रेखासे चौबीस अंशतक दक्षिणोत्तर झुकरहा है और. सायन मेघ तुलाकी संक्रांतिमें तो विषुवती रेखाके सूत्रही सूर्य घूमता रहता है परंच मकर और कर्कमें चौबीस अंश उत्तर दक्षिण विषुवती रेखासे दूरपर जाता है अतएव जिधर रवि उदय हो वही पूर्वदिशा अस्त होवे वही पश्चिमदिशा और सूर्योदयके सन्मुख मुँहकिये दहना हाथ जिधर हो वह दक्षिणादिशा और वामभागकी तरफ उत्तर दिशा है. और इन दिशावोंके बिचले भागोंको विदिशा जानना. जैसे उत्तर पूर्वके बीचका नाम ईशान वैसेही पूर्व दक्षिणके बीचका नाम आग्नेय और दक्षिण पश्चिमके बीचका नाम नैर्ऋत, पश्चिम उत्तरके बीचका नाम वायव्य विदिशा है. ॥ जानना चाहिये कि, जैसे दिशावोंका ज्ञान सूर्यसे हो सकताहै वैसेही दिन रात्रिके घटबढका और सरदी गरमीका ज्ञान भी सूर्यसे ही हो-सकताहै क्योंकि विषुवती रेखासे चौबीस अंशके अंतरसे सूर्य घूमताहै यही उनका कारण है. और इन अंशोंका नामही क्रांति है. ॥ यहां विषुवती रेखाके पूर्वापरसूत्रका देश वगैरे कुछ लिखाजाताहै (कोलंबो) लंकामाले मंगादो-स्को, वारिगाम, विकटोरियागाम, धाकटालूत जिगम् (रोमकपत्तन.) सानलोमें बेट, मारानावो, गोआस्म, नेग्रानदी, मादा, पिचित्राज्य, (सिद्ध-पुर) पानामायेव, पिचिंचाज्वलित, गालपागासबेट, नाकरबेट, वूक, जार्विम (यमकोटी) वैरन. इमंदबेट, मातेवर्दावदीबेट, दामपीर, सामुद्रधुनी, जिलांलो बेट, मेसकापास, तामिंग, वार्विनो, शिंगापुर, सुमोच और निवास टोंकसे चलेके बस वही लंकामें जा मिली ॥ उक्त विषुवती रेखासे तिरछा होके रवि

यदि दक्षिण भागको जावेगा तो वह दक्षिणायन कहलावेगा. और उत्तर को जानेसे उत्तरायण कहलावेगा. अयननाम घरका है. यह सूर्यके घूमनेकी सड़क मेय और तुलामें तो विपुवती रेखासे मिली हुई है और उक्त राशियोंसे आगे चल कुछ कुछ तिरछी चलती चलती दक्षिणकी तर्फ मकरके ठिकाने २४ अंशके अंतरमें है और कर्कके ठिकाने २४ अंशतक उत्तरकी ओर तक दूरगई है. अब यहां ध्यान देना चाहिये कि, आकाशमें नलिकासे वा दुर्बीनोंसे देखो तो यह सारे ग्रह सायन दीख पडते हैं. और संसारमें व्रतो-पवासादि वैदिक धर्म साधनेके लिये निरयन गणित लेना पडता है. क्योंकि सूर्यसिद्धांतादि जो सिद्धांत ग्रंथ हैं उन्हीं में निरयन गणितको ही सविस्तर लिखा और माना है. इन्हीं में अयनगति अलग दिखलाई गई है अतएव गणित दो प्रकारसे है. दृश्य १ अदृश्य २ जो दृश्य गणित है सो सायन कहलाता है और अदृश्य है वह निरयन गणित कहलाता है जब किसी दिन ग्रहोंका उदयास्तादि अपने आँखोंसे देखनेकी इच्छा होवे तब सायन गणित करना पडता है. नहीं तो निरयन गणितके पंचांग बने हुये प्रचलित सब होही रहे हैं कितने भोले भाले मनुष्य कहाकरते हैं साहब सिद्धांतके गणितमें भी अंतर आने लग गया. क्योंकि पंचांगवालोंके शुक्रादि ग्रहोंके उदयास्त और ग्रहण अब ठीक ठीक नहीं मिलता परंच वह यह नहीं जानते कि, सिद्धांतका गणित तो जो पहिले था सोई अब है परंच ग्रहकी अयनगति ठीक होनी चाहिये क्योंकि अयनगति सदा एक नहीं रहसक्ती काल पाके अयनगतिमें कुछ अंतर आजाता है इसलिये यहां अयनगतिके प्रत्यक्ष लानेकी विधी लिखते हैं. अयनांश देखनेवाला मनुष्य सहरके बाहिर कहीं भी जहां किसी वस्तुकी ओट न हो तहाँ जलवत्समान भूमि शोधके प्राची साधन करै. फिर उक्त भूमिमें

१ अयनविषये भूचक्रपश्चिमतर्देशरेच्छया मध्यमत कतिचिद्भागैश्चलतितत परावृत्त्य यथास्थितं भवति ततोऽपि तद्भागैः क्रमेण पूर्वतश्चलतिततोऽपि परावृत्त्य यथास्थितमित्येकोऽपि लक्षणो भवति.

२ त्रिशतवृत्त्योयुगेभानाचक्रमात्रपरिलक्षते. इति सूर्यसिद्धांते ।

प्राकारसे वृत्त निकालके उसमें द्वादश राशिके समान चिह्न निकाले और एक एक राशिके बीच तीस तीस अंशोंके चिह्न करे फिर उस वृत्तके मध्यभागमें द्वादशांगुल शंकू जो कि, अधोभाग जिसका पुष्ट और ऊर्ध्वभागसे तीखा जब रात्रिदिन बराबर हो उस दिन रखे फिर उक्त शंकूकी छाया प्रतिदिन देखता रहै. छः मासके लगभग जिस दिन छाया चलती पीछी हटेगी वही अयनका स्थान शुद्ध है. और उसके देखनेकी दूसरी विधि यह है कि, नलिकायंत्रसे स्पष्ट किया हुआ ग्रह और सिद्धांतसे स्पष्ट किया जो ग्रह इन दोनोंका अंतरका जो गणित है वही शुद्ध अयनांश कहलाताहै. अयनांश चीज क्या है. १ ग्रहकी स्थिति बिंब और प्रकाश बिंबके अंतरका नामही अयनांश है ॥ इति दिग्ग्यवस्था ॥

अब जानना चाहिये कि, सूर्य उत्तर गोलपर जानेसे विपुवती रेखाके उत्तर के देशोंमें क्षितिजके समीपताके सबबसे जल्दीही उदय होता दीख पडताहै. और पश्चिममें अस्त होनेके समय क्षितिजके निकटताके कारण कितनी देरीतक दीखताचलाजाताहै. इसीसे सायन मेष संक्रांति प्रारंभसेही दिन बड़ा और रात्रि छोटी होने लगती है. जितना विपुवती रेखासे उत्तर देश दूर होगा उतनाही उत्तर गोलमें दिन जियादह बढ़ेगा जैसे लंका विपुवती रेखाके ऊपर होनेसे वहां तो दिनरात्रि समानही ३० घडीका सदैव होगा. फिर लंकासे उत्तर उज्जैनमें ३३ घडी और राजपूतानामें ३४ घडी और पंजाबमें ३५ घडी आगे फिर जहां जहां उत्तरके मूलक विपुवती रेखासे दूर पडता जायगा त्योंत्यों दिन बढ़ता चलाजायगा. और रात्रि घटती जायगी. कितने अंग्रेजी भूगोल जाननेवाले लोग कहतेहैं कि, रूसके राज्यके उत्तरभागमें कितनेदिनों तक सूर्य आषाढ महीनेमें दिखलाई देता रहताहै. रात्रि नहीं होती. और जिसके आगे ध्रुवके वृत्तमें शीत अधिक होनेके कारणसे समुद्रका पानी जमारहता

१ सायनरविसे अयन और गोलभेद जानाजाताहै मकरके रविसे उत्तरायण कर्क रविसे दक्षिणायन और मेषके रविसे उत्तरगोल तुलाके रविसे दक्षिणगोल कहलाताहै ।

२ उत्तरअक्षांश ८२ और दक्षिणअक्षांश ७८ के आगे शीतअधिकताके कारण मनुष्य नहीं जासका पस यहातक मुल्क पसताहै ।

है. वहां कितने महीनोंतक दिन होते चले जाते हैं. उस समुद्रको आर्तिक नामसे वे लोग पुकारतेहैं. और अस्मदादिकोंके शास्त्रोंमें उत्तर ध्रुवके नीचे सुमेरु लिखाहै वहां उत्तर सूर्य में छः महीनेका एकदिन होना. यह एक शास्त्र-सिद्ध बात तो हैही परंतु प्रत्यक्ष प्रमाणसे भी ठीक मिलताहै. और ऐसेही जब दक्षिणगोल (सायनतुल) का सूर्य होगा तब उक्त मुल्कोंमें दिन घटता जायगा और रात्रि बढ़ती चली जायगी. जहां छः महीनों तक दिन दिखलाई देताहै. वहां छः महीनोंतक रात्रि ही बनी रहेगी सूर्य न दीख सकेगा. सूर्य दक्षिणायनमें लंकासे दक्षिण ध्रुवके ठीक नजदीक छः महीनोंका एकदिन होना शास्त्रकारोंने लिखाहै सबब कि, उस स्थानको असुरस्थान मानाहै अबके इंग्लिश भूगोल जाननेवाले लोगभी कहा करते हैं कि, दक्षिणध्रुवसे ८४० मैल ओछा विक्टोरिया ल्यांडमें पूरा महीनेमें सूर्य कितने दिनोंतक दिखलाई देतारहताहै. रात्रि नहीं होती परंतु सूर्य दूरपर जानेके सबब वहां का समुद्र ठंडसे जमा रहता है, वहां पासिफिक समुद्रकाही नाम भेदसे दक्षिण महासागर बोलाजाताहै. फिर जब सूर्य दक्षिण अयनको त्यागके उत्तर अयनको आवेगा तो वहां प्रतिदिन रात्रि बढ़ती जायगी. दिन घटता घटता जब रवि उत्तर गोलपर पहुँचेगा तब तो दिनरात्रि समान ३० घडीके होजायेंगे. ऐसेही जिन मुल्कोंके समीप सूर्य आवेगा वहां गरमी अधिक पड़ेगी. और उन मुल्कोंसे सूर्य दूर पर जानेके सबबसे वहां शरदी विशेष पड़ेगी. और इसी कारणसे वहां पानी का बर्फ होजायगा. यह शरदी गरमीके न्यूनाधिक्यका और दिन रात्रि छोटा बडा होनेका मुख्य कारण एक केवल सूर्य है और उसी के प्रकाशसे सब विश्व प्रकाशित होरहा है

१ मेघयोगिनमात्रः प्रभाक्तेो दिमरता परिश्रिनः । नदनपनस्य मध्ये रत्नमयःसंतो घृतः । इति आर्यभट्टः ।

२ भूमिके पश्चिमगोलमें जल त्रियाद्व है. और बालामुन्दी पर्वतोंमें आग धनक रत्नो घर्मस्त्वमध्ये नरको बडयामुन्तश्च जलमध्ये' इति आर्यभट्टः ।

आकाशमें मेघ वृषादि राशियोंके नामसे बारह जातके मुल्क समझना चाहिये इन मुल्कोंमें जो प्रधान मेघ वृषादि वा सिंह मिथुनादि देव मनुष्य पशु पक्षि-आदि बसतेहैं वे मुल्क उन्हींके नामसे बोले जाते हैं. जब सूर्य चन्द्रादिक ग्रहोंको अपनी कक्षापर सृष्टिकर्ताने उपस्थित किया तब सूर्य और चन्द्रमा इन दोनोंने राशियोंके मुल्क आधे २ लेलिये विषमराशियोंके छ मुल्क तो सूर्यने लेलिये और सम छः मुल्कोंका राश्याधिपति चन्द्रमा हुवा फिर बुध शीघ्र-गतिसे दौड़के चन्द्रमासे राज्य मांगा तो कन्याका राज्य तो बुधको चन्द्रमाने दिया और मिथुनका राज्य रवि देतेभये फिर इसीही तौरसे शुक्र राज्या-भिलापाकरके दोनोंको कहा जिससे चन्द्रमाने वृषभका राज्य दिया और रवि तुलाका राज्य दिया और तत्पश्चात् मंगलनेभी राज्याभिलापासे याचना करी तब चन्द्रमाने वृश्चिक का राज्यदिया. और सूर्यने मेघका राज्यदिया. इससे मंदगतिसे चलके गुरुभी सूर्य और चन्द्रमासे जामिला और राज्यस्पर्धा जताई तब मीनका राज्य चन्द्रमाने और धनका राज्य रविने देदिया फिर अतिमंदगामी शनैश्वरजी दोनोंसे जा कहा कि, कुछ राज्य तो मुझको भी चाहिये इस बातपर ध्यान देके चन्द्रमाने मकरका राज्य और रविने कुंभका राज्य शनैश्वरको देदिया इसी कारण उक्त सूर्यके एक सिंहका राज्यही शेष रहा. और चंद्रमाके केवल कर्कका राज्य अवशेष रहा ॥ इसके आगे ग्रह जियादा कम क्यों चलते हैं वह हाल यहां लिखाजाताहै ॥ यह उक्त ग्रह अपने अपने लोकोंमें बसकर अपनी अपनी कक्षाओं (सड़कों) पै घूम रहेहैं. और वे कक्षा सब बारह राशियोंके सूत्रभाग जो कि, आकाश कक्षासे पृथ्वीपर्यंत आये हैं. सो स्वर्बुजके फलकी रेखावत् विभागोंसे विभूषित ध्यान देना चाहिये कि, जैसे स्वर्बुज की लकीरें नाकेके समीप तो

मांशसे चलना शुरू हुआ. जिससे राशियोंकी प्रथम-मेष-आदिसे गणना चली. और प्रतिदिनकी रात्रि चंद्रमाके प्रकाशसे शुरूहुई जिससे शुक्रपक्षसे प्रथम गणना चली. और उक्त सूर्य चंद्रमाके सबवही प्रतिपदादि तिथि अश्विनी आदि नक्षत्र और विष्कुंभ योगादिकोंकी गणना चली है. जानना चाहिये कि, प्रवहवायु उत्तर ध्रुवके और दक्षिण ध्रुवके बीचमें पट्टिषट्यात्मक भ्रमणको पूर्वसे पश्चिमतरफ घुमारहा है और ग्रहोंके कक्षावृत्त अपनी-रगतिके कारण पूर्वको चल रहे हैं. परंच पश्चिमकी तरफही चलते दीख पडते हैं. जैसे कुम्हारके चक्रपे विलोम चलती हुई चाँदी चक्रके गतिके मुवाफिक चलती दीख पडती है वैसेही ग्रहोंके दीखनेका हाल है. अब प्रत्यक्ष प्रमाणोंसे क्या यह बात मिथ्या हो सकती है कि, ऐसे नहीं चलते हैं? देखिये कि, प्रथम अश्विनी नक्षत्रके तारोंका उदय होके पीछे भरणीके तारे दीख पडेंगे. तो कहो जी! ग्रह अश्विनी भोगके फिर भरणीको भोगेगा कि, नहीं? यदि अश्विनी भोगके फिर भरणीका भोग करेगा. तब तो पश्चिमसे पूर्वको ग्रहका चलना स्वयं सिद्धही है. और उक्त ग्रहोंके मंदोच्च शीघ्रोच्च पातादिकोंके वृत्त सब प्रवहरूपी राशिसे बंधे हुये हैं. वे अपनी मर्यादाके विशेष इधर उधर कभी नहीं होसके और यह भू वायु (पृथ्वीकी पवन) केवल पृथ्वीसे १२ योजन ऊँचेतक है. यहांनक गये हुये मनुष्य पशु पक्षीभी पीछा आ सकेगा परंतु इससे ऊँचे प्रवहवायुके भीतर जब कभी कोई जावेगा वह फिर पृथ्वीपै पीछा न आवेगा. जैसे महाभारतमें भीमसेनने हस्तिनोंको फंकाथा और वे पीछे नहीं आये. क्योंकि इन दोनों पवनोंके धर्म इसी ढंगके हैं पृथ्वी की वायु तो सर्व वस्तुओंको पृथ्वीकी तरफही आकर्षण करता है और आकाशका पवन आकाशकी ओर ऊँचेकोही आकर्षण करता है. हाँ कोई अपने योगबलसे तो बेशक इन दोनों पवनोंको रोकटोकके पृथ्वी की ओर आकाशकी वस्तुओंको एकमेक करसकेगा नहीं तो ऐसा होना मुश्किल है।

अब इसके आगे सूर्य चंद्रमा एक एक राशिके स्वामी हुए. और ग्रहोंको अधिकार क्यों कर मिला उसका हाल-यहां लिखा जाना है. ॥ यह

आकाशमें मेघ वृषादि राशियोंके नामसे बारह जातके मुल्क समझना चाहिये इन मुल्कोंमें जो प्रधान मेघ वृषादि वा सिंह मिथुनादि देव मनुष्य पशु पक्षि-आदि बसतेहैं वे मुल्क उन्हींके नामसे बोले जाते हैं. जब सूर्य चन्द्रादिक ग्रहोंको अपनी कक्षापर सृष्टिकर्ताने उपस्थित किया तब सूर्य और चन्द्रमा इन दोनोंने राशियोंके मुल्क आधे २ लेलिये विषमराशियोंके छ मुल्क तो सूर्यने लेलिये और सम छः मुल्कोंका राश्याधिपति चन्द्रमा हुवा. फिर बुध शीघ्र-गतिसे दौड़के चन्द्रमासे राज्य मांगा तो कन्याका राज्य तो बुधको चन्द्रमाने दिया और मिथुनका राज्य रवि देतेजये फिर इसीही तौरसे शुक्र राज्याभिलाषाकरके दोनोंको कहा जिससे चन्द्रमाने वृषभका राज्य दिया और रवि तुलाका राज्य दिया और तत्पश्चात् मंगलनेभी राज्याभिलाषासे याचना करी तब चन्द्रमाने वृश्चिक का राज्यदिया. और सूर्यने मेघका राज्यदिया. इससे मंदगतिसे चलेके गुरुभी सूर्य और चन्द्रमासे जामिला और राज्यस्पर्धा जताई तब मीनका राज्य चन्द्रमाने और धनका राज्य रविने देदिया फिर अतिमंदगामी शनैश्वरजी दोनोंसे जा कहा कि, कुछ राज्य तो मुझको भी चाहिये इस बातपर ध्यान देके चन्द्रमाने मकरका राज्य और रविने कुंभका राज्य शनैश्वरको देदिया इसी कारण उक्त सूर्यके एक सिंहका राज्यही शेष रहा. और चंद्रमाके केवल कर्कका राज्य अवशेष रहा ॥ इसके आगे ग्रह जियादा कम क्यों चलते हैं वह हाल यहां लिखाजाताहै ॥ यह उक्त ग्रह अपने अपने लोकोंमें बसकर अपनी अपनी कक्षाओं (सड़कों) पै घूम रहेहैं. और वे कक्षा सब बारह राशियोंके सूत्रभाग जो कि, आकाश कक्षासे पृथ्वीपर्यंत आये हैं. सो खर्बूजके फलकी रेखावत् विभागोंसे विभूषित हैं. अब ध्यान देना चाहिये कि, जैसे खर्बूज की लकीरें नाकेके समीप तो

१ जब चन्द्रमा पृथ्वीसे सूर्यास्तहृदये पीछे दीखताहै तब सूर्यसे ऊंचा दीखताहै जिसे व्यासजीने चन्द्रमंडल सूर्यसे ऊंचा मानाहै परन्तु वास्तवमें सूर्यसे चन्द्रमण्डल नीचाहै ॥ उर्ध्वाधरत्वंपरिवक्ष्य्य ऋद्धोर्वेक्षेन यो दृश्य विधुः सदोर्ध्वः ॥ सर्वोर्ध्वगोर्वेस्नद्धोऽस्त्यवश्यं न्यासेरितं चेत्यमपि ममाणम् ॥ इति तत्त्व विवेकसिद्धति ।

ऐक्य हो जावें और ऊँचे मध्य भागमें जियादा अंतर होना ऐसेही राशि-
 योंके विभागोंकी और ग्रहोंकी नीची ऊँची कक्षावाँकी व्यवस्था है प्रथम
 चन्द्रमाकी कक्षा पृथ्वीसे ५१५६६ योजन ऊँची जिससे चन्द्रमाकी राशि-
 एकके भोगमें केवल सवा दो दिन लगते हैं. इससे ऊँचा बुध शीघ्रमंडल
 है. जो कि, पृथ्वीसे १६६०३२ योजन है जिससे चन्द्रमासे बुधको राशि-
 भोगमें दिन जियादा लगता है. यही रीतिसे ऐसे ही ऊँचा ४२४०८८
 योजन शुक्रमंडल है. फिर ऊँचा ६८९३७७ योजन सूर्यमंडल है और
 १२९६६१९ योजन ऊँचा भौममंडल है और ८१७६५३८ योजन ऊँचा
 गुरुमंडल है. और २०३१९०७१ योजन पृथ्वीसे सब ग्रहोंसे ऊँचे शनि
 कक्षा है. जिसको राशिभोगमें सब ग्रहोंसे दिन जियादा लगता है. जिस
 ग्रहका लोक पृथ्वीके निकट होगा उसीको राशिभोगमें दिन कमती लगेंगे
 और जिस ग्रह का ऊँचा लोक है जिसको राशिभोगमें दिन जियादा चलना
 पड़ेगा और पृथ्वीसे सबसे जियादा ४१३६२६२६५८ योजन ऊँची नक्षत्र
 कक्षा है. और इसके फिर आगे राशिलोक जिससे आगे जनलोक उसके
 आगे तपलोक उसके आगे सत्यलोक उसके आगे ब्रह्मांडकी कक्षा है कि,
 जहांतकही सूर्यका प्रकाश जा सका है.

इति श्रीमनुरचिते दैवज्ञविनोदे सुभाषाविभूषिते खगोलव्यवस्था

कथनं नाम चतुर्थविनोदः समाप्तः ॥ ४ ॥

जिन्होंका नाम स्वायंभुवमनु १ स्वरोचिष २ उत्तमौज ३ तामस ४ रैवत ५
 चाक्षुष ६ वैवस्वत ७ सावर्णि ८ दक्षसावर्णि ९ ब्रह्मसावर्णि १० धर्मसावर्णि
 ११ रुद्रसावर्णि १२ देवसावर्णि १३ इंद्रसावर्णि १४ इन उक्तराजाओंमें
 एक राजा ७१ महायुगतक राज्य करता है वह सत्ययुग १७२८००० त्रेता
 १२९६००० द्वापर ८६४००० कलियुग ४३२००० इन चारोंयुगोंके
 इकट्ठे वर्षों ४३२०००० कानाम महायुग कहलाता है उक्त महायुगके वर्षोंको
 ७१ से गुणनेसे एक मनुके राज्यके वर्ष होते हैं और दो मनुके बीच की
 संधिके वर्ष सत्ययुगतुल्य हैं. इन १५ संधिके वर्षोंको और चौदह मन्वंतरोके
 वर्षोंको इकट्ठा करनेसे एक ब्रह्माका दिन कहलावेगा और दिनतुल्यही रात्रि
 होती है. इसीही क्रमसे ब्रह्माके ५० वर्ष बीतके इकावनवें वर्षका पहिला दिन
 बीतरहाहै इसीदिनमें भी ६ मनु राज्य करचुके उन्हींके वर्षे १८४०३२००००
 और संधिसात ७ के वर्ष १२०९६००० इतने गतहुये हैं फिर महायुगों
 २७ के वर्ष ११६६४००० इतने बीते और तीन युगोंके वर्ष ३८८८०००
 इतने गतहुये हैं अब अष्टाविंशतितम कलियुगके गत वर्ष ४९९३ और वे सब
 वर्षोंको इकट्ठा करनेसे सृष्ट्यब्द १९५५८८४९९३ इतने हुये इन वर्षोंका
 अहर्गण ७१४४०४१२०३४९ यह हुवा जिससे रवि बुध शुक्र ११।१५।
 १३।५० चंद्र ०।३।१७।२२ मंगल ७।१५।३९।४५ गुरु
 ११।१४।३७।३५ शनि ४।२४।०।० राहु १।०।२५।५९
 यह मध्यमग्रह हुवा. ॥ और सूर्य ११।१७।१४।१७ चंद्र: ०।३।
 २३।१९ मंगल: ८।१४।४५।३५ बुध: ०।३।२१।४१
 गुरु: ११।१४।०।१२ शुक्र: १।१।५०।५८
 शनि: ५।०।१।० राहु: १।०।२५।५९ यह स्पष्ट ग्रह
 ४५।१८ के दृष्टये हैं. अब देखिये कि, उक्त अहर्गणादिकोंका भिन्नभिन्न
 उदाहरण कियेबिना सिद्धांतगणितकी समझ नहीं होसकी जिसके लिये
 पूर्वाचार्योंका कियाहुवा उदाहरण यहां भिन्न भिन्न लिखा जाता है. शके

१५०६ वैशाखशुक्ल ६ रविवारके दिन ७१ महायुगों से छैः मनुवोंके वर्ष-
गुणे ४२६ हुये फिर एक महायुगके ४३२०००० वर्षोंसे उनको गुणनेसे मनुके
वर्ष १८४०३२०००० इतने हुये. संधि ७ के वर्षों १२०९६००० को
जोडनेसे ससंधि छैः मनुवोंके वर्ष १८५२४१६००० इतने गये फिर सप्तम-
वैवस्वत मन्वंतरके सप्तविंशति महायुगोंके वर्ष ११६६४०००० उक्त वर्षोंमें
जोडनेसे ससंधि पट् मन्वंतर सहित सप्तविंशति महायुगपर्यंत के १९६९०
५६००० गंतवर्ष हुये अब (अष्टाविंशति) अट्ठाईसके महायुगमें सत्ययुग
१ त्रेता २ द्वापर ३ तीन युगगत हुये जिसमें सत्य युगका वर्ष १७२८०००
पूर्वाक्त वर्षोंमें योगकरनेसे सृष्टिआदिसे सत्ययुगपर्यंत १९७०७८४०००
इतने वर्ष गत हुये. जब ब्रह्माके सृष्टि रचनेके दिव्य वर्षों ४७४००० को ३६०
से गुणा जब १७०६४००० मनुष्यवर्ष हुये. यह पूर्वाक्त वर्षोंमें हीन करनेसे
१९५३७२०००० इतना अवशेष रहा. इन्हों में त्रेता १२९६००० द्वापर
८६४००० कलिंगतवर्षप्रमाण ४६८५ इन तीनोंके वर्ष २१६४६८५
जोडनेसे सृष्ट्यादि वर्ष १९५५८८४६८५ इतने गतहुये ॥

अथ अहर्गणानयनम् ॥ उक्तसृष्टिवर्षों १९५५८८४६८५ को १२
से गुणा जब २३४७०६१६२२० इतने मास हुए इन्होंमें एक
मास जोडा जब २३४७०६१६२२१ यह मासगण हुवा. इसको
दो जगह रखके फिर एकको सृष्ट्यधिमासों १५९३३३६ से गुणनेसे ३७
३९६५७७६७७६७९०३२५६ इतने हुये. इन्होंके सूर्य मासों ५१८४
०००० के भागसे सृष्टिआदिसे अहर्गणपर्यंत अधिमास ७२१३८४६०१
इतने गत हुये इन्होंको दूसरी ठौरके अंकमें जोडनेसे स्पष्टमासगण २४१९२०
००८२२ हुये उक्तमासगणको ३० गुणनेसे ७२५७६००२४६६० यह

१ कलिंगतवर्ष लानेकी विधि. कलिके मासमें ३०४४ युधिष्ठिरके शाके. पण्डि १३५
विक्रमका शाका रहा जिस वर्षमें अहर्गण लावे यह शालिवाहन गतशानके वर्षमें पूर्वाक्त वर्ष जोडनेसे
कलियुगके गतान्द होतेहै।

दिन हुये इनमें गततिथि ५ जोड़ी जब ७२५७६००२४६६५ यह हुये. इन्होंको दो जगह रखके एकको सृष्टितिथिक्षयदिनों २५०८२२५२ से गुणे तो. १८२०३६९५८३०१७३७४५५८० यह हुये इन्होंके सृष्टिचांद्र दिनोंके १६०३००००८० भाग देनेसे सृष्टिरचनासे अहर्गणपर्यंत क्षय-तिथि ११३५६०१६७९४ इतनी आइ इन्होंको पूर्वोक्त दूसरी जगेके अंकमें हीनकरणसे अहर्गण सावन ७१४४०००७८७१ यह हुवा. उक्त अहर्गण सत्यासत्य परीक्षाकेलिये ७ भागसे अवशेषित अहर्गणसे १ रहा जिससे रवि-वार जिस दिन होनेसे यह अहर्गण सत्य ह.

अथ मासपतिवर्षपत्योरानयनम्.—अहर्गण ७१४४०४००७८७१ इस के ३० भागसे लब्ध २३८१३४६६९२९ हुये इनका द्विगुना—४७६२६९३३८५८ यह हुवा और इसमें १ और जोडा जब—४७६२६९३३८५९ यह हुवा इन्होंको समावशेषित किया जब १ रहा जिससे मासेश्वर सूर्य हुवा. जिसका गतदिन १ और भोग्यदिन २९ समझना चाहिये. अहर्गण ७१४४०४००७८७१ को ३६० के भागसे लब्ध १९८४४५५५७७ यह आया इन्होंको ३ से गुणके ५९५३३६६७३१ और १ और जोडा जब ५९५३३६६७३२ यह हुवा. इन्होंके ७ भागसे शेष ५ बचनेसे गुरु वर्षेश्वर हुवा. जिसका भुक्तदिन १५१ और भोग्यदिन २०९ हुये.

इति श्रीमनुरचिते दैवज्ञविनोदे सुभाषाविभूषिते अहर्ग-

णानयननाम पंचमविनोदः ॥ ५ ॥

अथमध्यमग्रहानयनविधिं व्याख्यास्यामः॥अहर्गण ७१४४०४००७८७१ को सूर्य भगणोंसे ४३२०००० गुणके ३०८६२५३१४००२ ७२०००० फिर भूदिनोंके १५७७९१७८२८ भागसे लब्ध भगणः १९५५८८४६८५ भगणशेष २९०५५८२० को १२ से गुणा जब ३४८६६९८४० यह हुवा. इन्होंके पूर्वोक्त भूदिनोंका भाग दिया जब लब्ध राशि०

राशिशेष ३४८६६९८४० को ३० से गुणा जब १०४६००९५२००
 यह हुआ. इन्होंके पूर्वोक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध अंश ६ अंशशेष ९९२५
 ८८२३२ को ६० गुणके ५९५५२९३९२० फिर उक्त भूदिनोंके भागसे
 लब्ध कला ३७ कलाशेष ११७२३३४२८४ को ६० गुणके ७०३४०
 ०५७०४० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध विकला ४४ विकलाशेषः ९११६
 ७२६०८ एवं भगणादिमध्यमरविः १९५५८८४६८५।०।६।३७
 १४४ अथ चंद्रः ॥ अहर्गण ७१४४०४००७८७१ को चंद्र भगण ५७७
 ५३३३६ से गुणके ४१२५९२१४७०६३२०५०७६५६ फिर उक्त
 भूदिनोंके भागसे लब्ध भगणः २६१४७८८५५०७ और भगणशेषको ३२
 २३८८६० फिर १२ से गुणके ३८६८६६६३२० उक्त भूदिनोंके
 भागसे लब्ध राशि २ राशि शेष ७१२८३०६६४ को ३० गुणके २१
 ३८४९१९९२० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध अंश १३ अंशशेष ८७१९
 ८८१५६ को ६० गुणके ५२३१९२८९३६० उक्त भूदिनोंके भाग
 से कला ३३ कला शेषः २४८००१०३६ को ६० गुणके १४८८०६२
 १६० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध विकला ९ विकला शेषः ६७८८०
 १७०८ एवं भगणादिमध्यमचंद्रः २६१४७८८५५०७।२।१३।३।९
 अथ चंद्रोच्चानयनम्—अहर्गणः ७१४४०४००७८७१ को चंद्रोच्च
 भगण ४८८२०३ से गुणके ३४८७७४१७९८५४६४५८१३ इन्होंके
 उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध भगण २२१०३४४३७ भगण शेष ११०४०
 २९७७ को १२ गुणके १३२४८३५७२४ उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध
 राशिः ८ राशिशेष ७०१४९३१०० को ३० गुणके २१०४४७९३०००
 उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध अंश १३ अंशशेष ५३१७६१२३६ को ६०
 से गुणके ३१९०५६७४१६० फिर उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध कलाः
 २० कलाशेष ३४७३१७६०० को ६० गुणके ३०८३९०५६०००
 फिर उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध विकलाः १३ विकलाशेषः ३२६१२४

२३६ एवं भगणादि उच्च चंद्रः २२१०३४४३३७ । ८ । १३ । २० ।
 २३ अथ चंद्रपातः—अहर्गण ७१४४०४००७८७१ को चंद्रपात भगणों
 २३२२३८ से गुणके १६५९११५७९७९९४५२९८ फिर भूदिनोंके
 भागसे लब्ध भगण १७५१४६००६ भगणशेष ५६९५५०३३० को
 १२ गुणके ६८३४६०३९६० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध राशिः ४
 राशिशेष ५२२९३१६४८ को ३० गुणके १५६८७९७९४४० उक्त
 भूदिनोंके भागसे लब्ध अंश ९ अंशशेष १४८६७१८९८८ को ६०
 गुणके ८९२०३१३९२८० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध कला ५६
 कलाशेष ८३९७४०९१२ को ६० गुणके ५०३८४४५४७२० उक्त
 भूदिनोंके भागसे लब्ध विकला ३१ एवं भगणादिचंद्रपातः (राहुः) १७५१-
 ४६००६ । ४ । ९ । ५६ । ३१ उक्त राश्यादि इनसे १२शोधनेसे चंद्रपातः
 ७ । २० । ३ । २९ अथ भौमः—अहर्गण ७१४४०४००७८७१ को
 भौम भगण १०३९८९३१७८ से गुणके १६४०८६५९६६२०६३६
 ४६७२ उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध भगण १०३९८९३१७८ भगणशेष
 १४२४५८७२८८ को १२ गुणके १७०९५०४७४५६ फिर उक्त
 भूदिनोंके भागसे लब्ध राशिः १० राशिशेष १४१४८६९१७६ को ३०
 गुणके ३९४७६०७५२८० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध अंशः २५ अंश-
 शेष २८२२९५८० को ६० गुणके १६८७७७४८०० उक्त भूदिनोंके
 भागसे लब्ध कलाः १० कलाशेष १०९८५६७२ को ६० गुणके ६५९
 १४१८८३२० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध विकला ४ विकला शेष २७
 ९७४७००८ एवं भगणादिभौमः १०३९८९३१७८ । १० । २५ ।
 १० । ४ अथ शीघ्रोच्चबुधः—अहर्गण ७१४४०४००७८७१ को बुध-
 भगणशीघ्रोच्च १७९३७०६० से गुणके १२८१४३०७५५३४२२५
 ९९२६०० फिर उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध भगणः ८१२१०२३३६७
 भगणशेष १०२८७१२३८४ को १२ गुणके १२३४४५४८६०८ उ-

कर्तृदिनोंके भागसे लब्ध राशिः ७ राशिशेष १२९९१२३८९ को ३०
 गुणके ३८९७३७१४३६० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध अंश २४ अं-
 शशेष ११३६८६४८८को ६० गुणके ६६२२११८९२८० उक्तभूदि-
 नोंके भागसे लब्धकला ४१ कलाशेष १५४६५५८५३२ को ६० गुणके
 ९२७९३५११९२० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्धविकला ५८ विकलाशे-
 पः १२७४२७७८८९६ एवं भगणादिशीघ्रोच्चबुधः ८१२१०२३३
 ६७ । ७ । २४ । ४१।५८ अथ गुरुः—अहर्गण ७१४४०४००७८
 ७१ को गुरुभगण ३६४१२०से गुणके २६०२००२२७७४६
 ०७५६२० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध भगणः १६४९००९९९
 भगणशेष १५६९६६५४४८ को १२ गुणके १८८३५९८५३७६
 उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध राशिः ११ राशिशेष ४७८८८९२६८ को
 ३० गुणके ४४३६६६७८०४० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध अंश २८
 अंशशेष १८४९७८८५६ को ६० गुणके ११०९८९८७३१३६०
 उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध कलाः ७ कलाशेष ५३३०५६६४ को ६०
 गुणके ३१९८३९३८४० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध विकला २ विकला-
 शेषः ४२५५८१८४ एवं भगणादिमध्यमगुरुः १६४९००९९९ । ११।
 २८ । ७ । २ । अथशीघ्रोच्चशुक्रः—अहर्गण ७१४४०४००७८७१ को
 शीघ्रोच्चशुक्रभगण ७०२२३७६ मे गुणके ५०१६६१३५५९१७७१२
 १४९६ उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध भगणः ३१७९३८८३४९ भगण-
 शेष १२५१०४५३५२४ को १२ गुणके १३८५४४२६२८८ उक्त
 भूदिनोंके भागसे लब्ध राशिः ८ राशिशेष १२३१०८३६६४ को ३०
 गुणके ३६९३२५०९९२० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध अंश २३ अंशशेष
 ६४०३९९८७६ को ६० गुणके ३८४२३०९२५६० उक्त भूदिनोंके
 भागसे लब्धकलाः २८ कलाशेष ५५३९६४६८ को ६० गुणके ३३२
 ३७८८२२८ उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध विकलाः २१ विकलाशेषः १०

१६०६८९२ एवं भगणादि शीघ्रोच्चशुक्रः ३१७९३८८३४९।८।२३।
 २३। २१ अथ ज्ञानिः—अहर्गण ७१४४०४००७८७१ को शनिभगण
 १४६५६८ से गुणके १०४७०८०६६३२५६३६७२८ उक्त भूदिनोंके
 भागसे लब्ध भगणः ६६३५८८२० भगणशेष १५०२५९३७६८ को
 १२ गुणके १८०३११२५२१६ उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध राशिः ११
 राशिशेष ६७४०२९१०८ को ३० गुणके २०२२०८७३२४० उक्त
 भूदिनोंके भागसे लब्ध अंश १२ अंशशेष १२८५८५९३०४ को ६०
 गुणके ७७१५१५८२४० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध कलाः ४८ कलाशेष
 १४११४७९६ को ६० से गुणके ८४६८०२२९७६० उक्त भूदिनोंके
 भागसे लब्ध विकला ५३ विकला शेषः १०५८५८४८७६ एवं भगणा-
 दिमध्यमशानिः ६६३५८८२० । ११ । १२ । ४८ । ५३ ।

इति श्रीमनुरचिते देवज्ञविनोदे सुभाषाविभूषिते ग्रहमध्यमा-
 नयनं नाम षष्ठो विनोदः ॥ ६ ॥

अथ ग्रहाणां मंदोच्चानयनम्.—अहर्गण ७१४४०४००७८७१ को
 रविमंदोच्च भगण ३८७ से गुणके २७६४७५३५१०४६०७७५ उक्त
 भूदिनोंके भागसे लब्धभगण १७५ भगणशेष ३३८७३११४६०७७ को
 १२ गुणके ४०६४७७३७३७५२२९२४ उक्त भूदिनोंके भागसे लब्धराशिः
 २ राशिशेष ९०९९३८०९६९२४ को ३० से गुणके २७२६८१४२
 ९०७७२० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध अंश १७ अंशशेष ४४३५३९
 ८३२७२० को ६० गुणके २६६७१३८९९०३२०० उक्त भूदिनोंके
 भागसे लब्ध कलाः १६ कलाशेष १३६५७०४६५५२०० को ६०
 गुणके ८१९४२२७९३१२००० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्धविकलाः
 ५१ विकलाशेष १४६८४७००८४०० एवं भगणादि रविमंदोच्च १७५
 । २ । १७ । १६ । ५१ अथ भौमः—अहर्गणको भौममंदोच्च भगण २०४

से गुणके १४५२३८४१७६०५६८४ उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध भगण
 ९२ भगणशेष ५६९९७७४१९६८४ को १२ गुणके ६८३९७२९१५
 ६२०८ उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध राशिः ४ राशिशेषः ५१८७५
 ७८४४२०८ को ३० गुणके १५८४१७३५३२६२४० उक्त भूदिनों
 के भागसे लब्ध अंश १० अंशशेष ६२५५७०४६२४० को ६० गुणके
 ३७५३४२२७७४०० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध विकला २२ विकला
 शेष ११४१०३४८८८००० एवं भगणादिमंदोच्चनौमः ९२। ४।
 १०। २। २२ अथ बुधः—अहर्गणको बुधमंदोच्चभगणोंसे ३६८
 गुणके २६२९००६७४८९६५२८ फिर उक्त भूदिनोंके भागसे
 लब्ध भगण १६६ भगणशेष ९३६३१५४४०५२८ को १२ से
 गुण करके ११५९५७८२७४२३३६ उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध
 राशिः ७ राशिशेष ५५०३५७९४६३६ को ३० गुणके १६
 ५१००३८३९००८० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध अंश १० अंशशेष
 ७३१५६०११००८० को ६० से गुणके ८३८९३६०६६०
 ४८०० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध कला २७ कलाशेष १२८९
 ८२५२४८८०० को ६० गुणके ७७३८९५१४९२८००० उक्त
 भूदिनोंके भागसे लब्ध विकलाः ४९ विकलाशेष ७१५४१३५६०००
 एवं भगणादिमंदोच्चबुधः १६६। ७। १०। २७। ४९ अथ गुरुः—अहर्गणको
 गुरुमंदोच्चभगणों ९०० से गुणके ६४२४६३६०७०८३९०० उक्त कल्पभू-
 दिनोंके भागसे लब्ध भगण ४०७ भगणशेष ७५१०५१०८०९०० को
 १२ गुणके ९०१२६१३०५४८०० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध राशि ५
 राशिशेष ११२३९१४८०० को ३० गुणके ९०१२६१३०५४८००
 उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध अंश २१ अंशशेष ५५४४४३०५६०० को ६०
 गुणके ३३२६६५८३३६००० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध कला २१
 कलाशेष १३०८९७२००० को ६० गुणके ७८१८५३८३२०००

उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध विकला ४ विकलाशेष १५०६८६७००८०
 ०० एवं भगणादि मंदोच्चगुरुः ४०७।५।२१।२१।४ अथ शुक्रः—अहर्ग-
 णको शुक्र मंदोच्चभगण ५३५ से गुणके ३८२२०६१४४२१०९८५
 उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध भगण २४२ भगणशेष ३५०००२९८३४
 ९८५ को १२ गुणके ४२००३५८०१९८२० उक्त भूदिनोंके भागसे
 लब्ध राशि २ राशिशेष १०४४५२२३८०० को ३० गुणके ३१३३
 ५६७०९५६००० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्धकला ५१ कलाशेष ८४
 ०१७१७२८००० को ६० गुणके ५०४०७३०३६८००० उक्त भू-
 दिनोंके भागसे लब्ध विकला ३१ विकलाशेष १४९१८५१०२००० एवं
 भगणादिमंदोच्चशुक्रः २४२।२।१९।५१।३१ अथ शनिः—अहर्गणको शनि
 मंदोच्च भगण ३९ से गुणके २७८६२७५६३०६९६९ उक्त भूदिनोंके
 भागसे लब्ध भगण १७ भगणशेष १०३७१५३२३०९६९ को १२
 गुणके १२४४५८३८०७१६२८ उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध राशि
 ७ राशिशेष १४००४१३९७५६२८ को ३० गुणके ४२०१२४१९
 २६८८४० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध अंश २६ अंशशेष ९८६५५५
 ७४०८४० को ६० से गुणके ५९१९३३४४४५०४०० उक्त भूदि-
 नोंके भागसे लब्ध कला ३७ कलाशेष ८१०३८४८१४४०० को ६०
 गुणके ४८६२३०८८८६४००० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध विकला ३०
 विकलाशेष १२८५५४०२४००० एवं भगणादिशनिमंदोच्चं १७ । ७ ।
 २६ । ३७ । ३० ।

इति श्रीमनुरचिते देवज्ञविनोदे सुभापाविभूषिते ग्रहमंदो
 चानयनं नाम सप्तमो विनोदः ॥ ७ ॥

अथ भौमादीनां पातानयनम्—अहर्गणको भौमपात भगण २१४ से गुण
 के १५२८८२४५७६८४३९४ उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध भगण ६९

भगणशेष १४०२३४६१९६३९४को १२गुणके १६८२८१५४२०१८
 ४० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध राशि १० राशिशेष १०४८९७६०७६
 ७२८ को ३० गुणके ३१४६९२८२३०१८४० उक्त भूदिनोंके भागसे
 लब्ध अंश १९ अंशशेष १४८८४३५६९८४० को ६० गुणके ८९३
 ३०६१४१९०४०० उक्तभूदिनोंके भागसे लब्ध कलाः ५६ कलाशेष ९६
 ७२१५८२२४०० को ६० गुणके ५८०३२९४२३४४००० उक्त
 भूदिनोंके भागसे लब्ध विकलाः ३३ विकलाशेषः १२२७९०७५३६०००
 एवं भगणादिभौमपातः ९६ । १० । १९ । ५६ । ३३ राश्यादि १२ से
 शुद्ध १ । १० । ३ । २४ ॥ अथ बुधः ॥ अहर्गणको बुधपात भगण
 ४८८ से गुणके ३४८६२९१५५८४१००८ उक्त कल्पभूदिनोंके
 भागसे लब्ध भगण २२० भगणशेष १४८७२३३६८८१०४८
 को १२ गुणके १७८४६८०४१७२५६ उक्त भूदिनोंके भागसे
 लब्ध राशि ११ राशिशेष ४८९७०८०६४५७६ को ३० गुणके
 २४६९१२४११९३७२८० उक्तभूदिनोंके भागसे लब्ध कलाः
 १८ कलाशेष ९९६३६८२१२८०० को ६० गुणके ५९७८२०९
 १७६८००० उक्तभूदिनोंके भागसे लब्ध विकलाः ३७ विकलाशेष १३९९
 १३३१३२००० एवं भगणादिजातः बुधपातः २२० । ११ । ९ । १८ । ३७
 राश्यादि १२ से शुद्ध ० । २० । ४१ । २३ ॥ अथ गुरुः ॥ अहर्गणको गुरुपात-
 भगण १७४ से गुणके १२४३०६२९७३६९५५४ उक्तकल्पभूदिनोंके
 भागसे लब्ध भगण ७८ भगणशेष १२२८७०६०५५५४ को १२गुणके
 १४७२४४८१४२६६४८ उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध गतिः ९ गतिशेष
 ५४३२२०९७४६४८ को ३० गुणके १६२९६६२९२३९४४० उक्त
 भूदिनोंके भागसे लब्ध अंश १० अंशशेष ५१७४५०९५९४४० को ६०
 गुणके ३१०४७०५७५६६४० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध कलाः ४०
 कलाशेषः १०६६६१८८३४४०० को ६० गुणके ६३९९७१३००

६४००० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध विकला ४० विकलाशेष ८८०४१
 ६९४४००० एवं भगणादिगुरुपातः ७८ । ९ । १० । ४० । ४० राश्यादि
 १२ से शुद्धः २ । १९ । १९ । २० अथ शुक्रः—अहर्गणको शुक्रपात भगण
 ९३० से गुणके ४५०६८१९१०७५१३ उक्तकल्प भूदिनोंके भागसे
 लब्ध भगण २०४ भगणशेष १३१६३४५२८३५१३ को १२ गुणके
 १५७९६१४३४०२१५६ उक्तकल्प भूदिनोंके भागसे लब्ध राशि १०
 राशिशेष १६९६५१२२२१५६ को ३० गुणके ५०८९५३६६४६८०
 उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध अंश ० अंशशेष ५०८९५३६६४६८ को ६०
 गुणके ३०५३७२१९८८०८०० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध कलाः १६
 कलाशेष ५५६७८११४८८०० को ६० गुणके ३३४०१८६८९२
 ८००० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध विकलाः २१ विकलाशेषः २७०५९
 ४५४००० एवं भगणादि शुक्रपातः २०४ । १० । ० । १९ । २१
 राश्यादि १२ से शुद्धः १ । २९ । ४० । ३९ अथ शनिः—अहर्गणको
 शनिपात भगण ६८२ से गुणके ४७२९३५४५३१०६०२ उक्त कल्प
 भूदिनोंके भागसे लब्ध भगण २९९ भगणशेष ११३८०२२६३८६०२
 को १२ गुणके १३६५६२७१६६३२१४ उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध-
 राशि ८ राशिशेष १०३२९२९०३९२३४ को ३० गुणके ३०९८७८
 ७१११७६७२० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध अंश १९ अंशशेष १००७
 ४३२४४४७२० को ६० गुणके ६०४४५९४६६८३२०० उक्त
 भूदिनोंके भागसे लब्ध कला ३८ कलाशेष ४८५०६९२१९२०० को
 ६० गुणके २९१०४१५३१५२००० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध वि-
 कला १८ विकलाशेष ७०१६२२२४८००० एवं भगणादि शनिपातः २
 ९९ । ८ । १९ । ३८ । १८ राश्यादि १२ से शुद्धः ३ । १० । २१ ।
 ४२ इति भौमादीनां पातानयनम् । अथ संवत्सरानयनम्—गुरुके मत भगण
 १६४९००९९९ को १२ गुणके १९७८८११९८ फिर वर्तमानराशि

११को जोड़के १९७८८११९९९फिर ६० के भागसे लब्ध ३२९८०
१९ इतने विजयादि संवत्सर गया. और शेषांक ५९ यह रहा और मध्य-
गुरुके अंशादि २८ । ७ । २ कौनै १२ गुणके ३३७ । २४ । २४ फिर
३० भागसे लब्ध गतमासादि ११ । ७ । २४ । २४ शेषांक ५९ में २६
जोड़नेसे प्रभवादि भुक्त संवत्सर २५ । ११ । ७ । २४ । २४ यह हुआ.

अथ देशांतरानयनम्—भूज्यासंयोजन १६०० के वर्ग २५६००००
को १० गुणके २५६००००० इसका मूल ५०५९ यह भूपरिधि हुई.
इस्को लंबज्या ३१०० से गुणके १५६८२९००० त्रिज्या ३४३८ के
भागसे लब्ध स्वदेश काशीकी स्पष्ट भूपरिधि ४५६२ रविगति ५९ । ८
को देशांतर योजन ६० से गुणके ३५४८ फिर स्पष्ट परिधिके भागसे लब्ध
कलादि देशांतरफल ०।४७ सूर्यका हुआ, ऐसे चन्द्र १०।२४ भौम ०।२४
बुध ३।१४ गुरु ० । ४ शुक्र शीघ्रोच्च १ । १६ शनि ० । २ चंद्रोच्च
। ५ चन्द्रपात ० । ३ उक्त देशांतर फलको मध्य रेखासे काशी पूर्व होनेके
सबब ग्रहोंमें हीन किया. जब देशांतरसंस्कृत मध्यम ग्रह हुआ. सूर्य ०।६।
३६ । ५८ चन्द्रः २ । १३ । २२ । ४१ चन्द्रउच्च ८ । ११ । ४६ ।
२६ पातः ७ । १८ । २९ । ५० मंगलः १० । २५ । ० । ४० बुधः
११ । २४ । ५९ । ३४ बृहस्पतिः ११ । २४ । ४२ । ३४ शुक्रः ८।
१८ । ४२ । ० गनिः ११ । १७ । २९ । ५७ ॥

इति श्रीमनूरचिंत दैवज्ञविनोदे सुभाषाविष्णुपिंते भौमादिपातसंवत्सर-
देशांतरानयनं नाम अष्टमविनोदेः ॥ ८ ॥

अथ ग्रहाणां क्रमेण स्फुटीकरणम्—मध्यम रविः १० । ६ । ३४ ।
५८ को भंडोच्च २ । १७ । २६ । ५२ में हीन किया जब मंदकेंद्र २।१०
। ४१ । ५४ हुआ यह विषम पद होनेमें यही मत भुज २ । १० । ४१ ।
५४ और गन्यभुज ० । १९ । १८ । ६ हुआ. इसकी कोटी ० । १९ ।

१८ । ६ यही है. भुजलिता ४२२४१ । ५४ के तत्त्वलोचन २२५ भागसे लब्ध १८ तन्मितसंडज्या ३१७७ यह गत संज्ञक है. और गम्य संज्ञक ३२५६ इन दोनोंका अंतर ७९ इस्ते शेष १९१ । ५४ इस्ते गुणके ५१ ६० । ६ तत्त्वलोचन २२५ के भागसे लब्ध ६७ । २२ को गतभुजज्या पिंडमें जोड़े स्पष्टज्या ३२४४ । २२ यह हुई अथ स्पष्टपरिधि लानेकी विधिः—युग्मांत रविमंदपरिध्यंश १४३७ ओजांतपरिध्यंश १३ । ४० ओजयुग्मांत २० से भुजज्यागुणके ६४८८७ । २० त्रिज्याके भागसे लब्ध कलादि १८ । ५२ ओजवृत्तयुग्म वृत्तसे अधिक होनेके कारण युग्मवृत्तमें ऋण किये स्पष्ट परिधिः १३।४१।८भुजज्यागुणके ४४० १ भगणांशके भागसे लब्ध भुजफल १२३ । २० यही धनु और यही कलादि मंदफल कहलाता है यहां मेपादि केंद्रवशसे मध्यमरविमें योगसे स्पष्ट रवि ० । ८ । ४० । १६ अथ गत्यानयनम्—रवि केंद्रगति ५९ । ८ दोर्ज्यांतर ७९ से गुणके ४६७१३२ तत्त्वनेत्र २२५ के भागसे लब्ध २० । २४५ को स्वमंदपरिधिसे १३ । ४१०८ गुणके २८३५९ भगणांशके भागसे लब्ध कलादि गतिफल ० । ४७ मकरादि केंद्रवशसे मध्यगतिमें ऋण करनेसे रवि स्पष्टगतिः ५८ । २१-अथ चन्द्रः—मध्यम चन्द्रः २ । १३ । २२ । ४५ मंदोच्च ८ । ११ । ४६ । २६ मंदकेंद्र ५ । २८ । २३ । ४१ भुज, ० । १ । ३६ । १९ भुजज्या ९६ । १९ भुजज्यांतर २२५ स्पष्टमंदपरिधिः ३१ । ५९ । २६ मंदफल कलादि ३ । २५ मेपादि केंद्र होनेसे मध्यम चन्द्रमें धन किया जब स्पष्टचंद्रः २ । १३ । २६ । १० अथ गतिः चन्द्रमध्यमगतिः ७ । ० । ३५ में उच्चगति १६ । ४१ हीनकिया मंदकेन्द्रगतिः ७८३ । ५४ को स्पष्ट परिधि ३ । ५९ । २६ से गुणके २५० ८८ भगणांशके भागसे लब्ध कलादि १९ । ४२ कर्कादि केन्द्रवशसे मध्य गतिमें धनकिये चंद्रस्पष्टगतिः ८६० । १६ अथ भौमः—भौम मध्यमः १० । २५ । ० । ४० भुजज्या २२८१ । ४० शीघ्रोच्च ० । ६ । ३४ ।

५८ शीघ्रकेन्द्रं १।११।३४। १८ भुज १।११।३४। १८
 कोटि १।१८।२४।-४२ भुजज्या ३२८१।४० दोर्ज्यांतर १६४
 कोटिज्या २२७१।४२ कोटिज्यांतर १५४ स्पष्टशीघ्रपरिधिः २३३।
 ० भुजज्या कोटिपरिधिसे गुणके भगणांशके भागसे लब्ध भुजफल १४७
 ६२१ एवं कोटिफल १६६५। ३१ मकरादि केन्द्रसे त्रिज्याधन ५१०
 २।३१ हुवा इसका वर्ग २६०३५६७६। २० भुजफलके वर्ग
 २।७९६०९। १९ दोनों वर्गों के योग २८।२१५२८५। २९
 इसका मूल चलकर्ण ५३११।४८ यह हुवा त्रिज्यागुणित भुजफल
 ५०७५६९०। १८ के चलकर्णके भागसे लब्ध १५५। ३३ इसका
 धनु वही शीघ्र फल कलादि १६८।३६ इसका आधा ८४। १८ मेपा-
 दिकेन्द्रसे मध्यम भौममें धन किये प्रथम कर्म संस्कृत भौम ११।३।
 ४।५८ अथ द्वितीय कर्म मांदसंज्ञकः प्रथम कर्मसंस्कृत भौमः ११।३।
 ४।५८ मंदोच्च०।१०।२।२२ मन्दकेन्द्र ५।६।५७।२४
 भुज०।२३।२।३६ भुजज्या ९३४४।४१ भुजज्यांतर २०५
 स्पष्टमंदपरिधि ७३।५० परिधिसे गुणके भुजज्याको फिर भगणांशके
 भागसे लब्ध भुजफल २७५।४७ इसका आधा १३८ मेपादि केन्द्र वशसे
 प्रथम संस्कृत भौममें धनकिये द्वितीयक० सं० भौमः ११।५।२१।
 ५८ अथ तृतीयकर्ममांदसंज्ञकः द्वितीय कर्मज भौमः ११।५।२२।१८
 मंदोच्च ४।१०।२।२९ मंदकेन्द्र ५।४।३९।२४ भुज०।२५।
 २०।३६ भुजज्या १४७०।२६ भुजज्यांतर २०५ स्पष्टमंदपरिधिः ७३।
 ४३।परिधिसे गुणके भुजज्याको भगणांशके भागसे लब्ध भुजफल ३०१।
 ५। इसीकी धनु वही लिनादिमंदफल ३०१। २३ को मेपादि केन्द्रवशसे
 मध्यम भौममें धन किये मंद स्पष्ट भौमः ११।०।२।३ अथचतुर्थ कर्म-
 शीघ्रसंज्ञकमंदस्पष्टभौमः ११।०।२।३ शीघ्रोच्च ०।६।३४।
 ५८ शीघ्रकेन्द्र १।६।३२।५५ भुज १।६।३२। ५५ कोटि

१ । २३ । २७ । ५ भुजज्या २४६ । ३४ दोर्ज्यांतर १८३ कोटिज्या
 २७६१ । ४१ कोटिज्यांतर १३१ स्पष्टशीघ्रपरिधि २३३ । ३ भुजफल
 १३२५४८ कोटिफल १७८८ । ४७ मकरादिकेंद्रवशसे त्रिज्यामें धन-
 किये ५२२६ । ४७ इसका वर्ग २७३१९२६४ । ३ भुजफलवर्ग १७
 ५७७४५ दोनोंके योग २९०७७००९ । ३८ इसका मूलचलकर्ण ५३
 ९२ । १८ इस्से धन किया जब कलादिशीघ्रफल ८५४ । ४ मेपादिकेंद्र-
 वशसे तृतीयकर्मजभौममें धन किये स्पष्टभौमः ११ । १४ । ९६ । ७ अथ
 भौमगतिः-मध्यमगतिः ३१ । २६ शीघ्रोच्चगतिः ५९ । ८ में ऊनकिये प्रथम
 केन्द्रगतिः २७ । ४२ शीघ्रफलकोटिज्या ३३०१ । १० चलकर्ण ५३ ।
 ४८ इनके विवर २०१०३३ से गुणके ५५६९४५ फिर चलकर्णके
 भागसे लब्ध १० । २९ आधा ५ । १० यह शीघ्रफलके अर्द्धकर्णको-
 टिज्याके अधिकता वशसे मध्यगतिमें धनकिये प्रथम कर्मगतिः ३६ । ४१
 इस्को मंदोच्चगति ०।० में हीनकिये मंदकेन्द्रगतिः ३६ । ४१ यहां द्वितीय-
 मंदफलावसरमें दोर्ज्यांतर २०५ से गुणके ७५२० । ५ फिर तत्त्वनेत्र ३२
 ५ के भागसे लब्ध ३३ । २५ को स्वमंदपरिधिः ७३ । ५० से गुणके
 २४६७ । ० भगणांशके भागसे लब्ध कला ६ । ५१ इसका आधा ३ ।
 २५ यहां कर्कादिकेन्द्र वशसे जोडनेसे प्रथम द्वितीय कर्मगतिः ४० । ६
 इस्को मंदोच्चगति ०।० में हीनकिये तृतीय मंदकेन्द्रगति ४० । ७ इस्को
 दोर्ज्यांतर २०५ से गुणके २२०० । ३० तत्त्वनेत्र २२५ के भागसे लब्ध
 ३६ । ३२ इस्को स्वमंदपरिधि ७३ । ४३ से गुणके ३२०४४७ भगणां-
 शके भागसे लब्ध कला ८५४ इस्को कर्कादिकेन्द्रके कारण मध्यम गतिमें
 धनकिये मंदस्पष्टगतिः ४०।२० अथ चतुर्थकर्म इस्को शीघ्रोच्चगतिः ५९।८ में
 हीनकिये १८ । ४८ हुये शीघ्रफल कोटिज्या ३३३१ । २४ कर्ण ५३
 ९२ । १८ इन्होंको विवर २०६० । ५४ से गुणके ३८७४५ चलकर्णके
 भागसे लब्ध ७ । ११ यहां शीघ्रफल कोटिज्याकर्णसे अधिक होनेके कारण

मंद स्पष्टगतिमें धनकिये भौमकी स्पष्टगतिः ४७ । ३१ अथ बुधस्पष्टक-
 र्नेकी विधि—बुधमध्यम ० । ६ । ३४ । ५८ शीघ्रोच्च ८ । ० । ५३ ।
 ३२ शीघ्रोच्च ७ । २४ । १८ । ३४ भुज १२४ । १८ । ३४ कोटि
 १ । ५ । ४१ । २६ भुजज्या २७९२ । १३ कोटिज्या २००४ । ४२
 स्पष्टशीघ्रपरिधि १३२ । १२ भुजफल १०२५ । ० कोटिफल ७३६ ।
 १० कर्कादिकेन्द्र होनेसे त्रिज्यामें ऋण किये २००१।५० इसका वर्ग ७२९
 ९९०३ । २१ भुजफलवर्ग १०५०६२५ । ३ दोनोंका योग ८३५०५२
 ८२१ इसका मूल वही चलकर्ण २८८९ । ३४ त्रिज्याभ्यस्त भुज
 फल ३५२३९५० । ० के चलकर्णके भागसे लब्ध १२१९२८
 इसका धनु वही लिप्तादि शीघ्रफल १२४७।३८ इसका आधा ६२
 २।४९ तुलादिकेन्द्रसे मध्यम बुधमें ऋणकिये प्रथम कर्म ११।२६।११।
 ९ अथ द्वितीयकर्म प्रथम कर्मज बुधः ११।२६।११।९ मंदोच्च ७।१० ।
 २७।४९ मंदकेन्द्र ७।१४।१६।४० भुज ११।४।१६।४० भुजज्या १३
 ९९।२४ दोर्ज्यांतर १६४ स्पष्टमंदपरिधिः २८।३५ भुजफल १९०।३०
 इसका धनु वही कलादि मंदफल १९।३० इसका आधा ९।४५ तुलादिके-
 द्रसे प्रथम कर्ममें ऋणकिये द्वितीय कर्म ११।२४।३५।५४ अथ तृतीय
 कर्म द्वितीयकर्म ११।२४।३५।५४ मंदोच्च ७।१०।२७।४९ मंदकेन्द्र ७ ।
 १५।५।१।५५ मंदपरिधि २८।३४ भुजफल १९।४७ इसका धनु वही मंद-
 फल १९५।१० तुलादिकेन्द्रसे मध्यम बुधमें ऋणकिये तृतीयकर्म ०।३।
 १९।४७ अथ चतुर्थ कर्म ०।३।१९।४७ शीघ्रोच्च ८।०। ५३।३२ शीघ्र-
 केन्द्र ७।२७।३३।४५ कोटि १।२।२६।१५ भुजज्या २९००।३९
 कोटिज्या १८४३।८ स्पष्टशीघ्रपरिधिः १।३२।१० भुजफल १०६।४।
 ५४ कोटिफल ६७६।४० कर्कादिकेन्द्रसे त्रिज्याऋण २७६।१।२० इसका
 वर्ग ७६२४९६।१।४७ भुजफलवर्ग ११३४१०२ दोनोंका योग ८७५८
 ९७३।४७ इसका मूलचलकर्ण २९५।५९।३३ त्रिज्याभ्यस्त भुजफल ३६

६११२३।१२ के चलकर्ण भागसे लब्ध १२३७।३ इसका धनुवही लिता-
 दिशीघ्रफल १२६६।२८ तुलादिकेन्द्रसे मंदस्पष्टमें ऋणकिये स्पष्टबुधः ११।
 १२।१३।९। अथ बुधगति लानेकी विधि—बुधमध्यमगतिः ५९।८ शीघ्रोच्चग-
 तिः २४५।३२ शीघ्रकेन्द्रगतिः १८६।२४ शीघ्रफल कोटिज्या ३२१२।
 ५६ चलकर्ण २८८९।४३ दोनोंके अंतरके चलकर्णके भागसे लब्ध २०
 ५ इसका आधा १०।२५ कर्ण वशसे मध्यगतिमें ऋणकिये प्रथम कर्म
 गति ४८।४३ अथ द्वितीय कर्म मंदोच्चगतिमें हीन प्रथम कर्मगतिको कि-
 ये मंदकेन्द्रगति ४८।४३ दोज्यांतरसे गुणके तत्त्वनेत्र २२५ के भागसे लब्ध
 ३५।३० स्वमंदपरिधिसे गुणके भगणांशके भागसे लब्ध २।४९ इसका
 आधा १।२४ केंद्रवशसे प्रथम कर्ममें धन किये. द्वितीय कर्म गतिः ५०।
 ७ अथ तृतीय कर्म द्वितीय कर्म गति ५०।७ को मंदोच्च गतिमें हीनकिये
 ५०।७ इसको दोज्यांतरसे गुणके तत्त्वनेत्रके भागसे लब्ध ३४।१७ को
 फिर स्वमंद परिधिसे गुणके भगणांशके भागसे तृतीय कर्मगति ६१।५१
 अथ चतुर्थ कर्म इसको शीघ्रोच्च गतिमें हीनकिये चतुर्थ शीघ्रकेंद्रगति १८
 ३।४१ शीघ्रफलकोटिज्या ३२०६।१९ चलकर्ण १२९५९।३३ इसका
 विवर करके फिर उक्त शीघ्रकेंद्रगतिको गुणके चल कर्णके भागसे लब्ध
 १५।१९ चलकर्णवशसे मंदस्पष्टगतिमें ऋणकिये बुधस्पष्टगतिः ४६।३२
 अथ गुरुः स्पष्टगुरुमध्यम ११५९।५९।३४ शीघ्रोच्च ०।६।३४।५८ शीघ्र-
 केन्द्र ०।११।३५।२४। भुज ०।११।३५२४ कोटि २।१८।२४।
 २६ भुजज्या ६९०।५६ कोटिज्या ३३६७।२२ स्पष्टशीघ्रपरिधि
 ७०२४ भुजफल १३५।७ कोटिफल ६५९।३० मकरादिकेंद्रमे
 त्रिज्यादि धनकिये ४०९६।३० इसका वर्ग १६७८२३२२।१५ भुज-
 फलवर्ग १८२५६।३१ दोनोंका योग १६८००५६८।४६ के चल-
 ऋणके भागसे लब्ध ११३।१९ इसका चाप धनु शीघ्रफल ११३।१९
 इसका आधा ५६।५९ मेषादि केन्द्रसे मध्यम गुरुमें धन किये प्रथम

कर्म ११ । २५ । ५६ । १३ अथ द्वितीय कर्मः—प्रथम कर्म ११ ।
 २५ । ५६ । १३ मंदोच्च ५ । २१ । २१ । ४ मंदकेंद्र ५ । २५ ।
 २४ । ५१ भुज ० । ४ । ३५ । ९ भुज्या २७ । ४ । ५५ दो-
 ज्यार्तर २२४ । स्पष्टमंदपरिधि ३२ । ५५ स्पष्टमंदपरिधिसे गुणके भगणांशके
 भागसे लब्ध २५ । ८ इसका धनु वही मंदफल २५ । ८ इसका आधा १२ । ३४
 मेपादिकेंद्रसे प्रथमकर्ममें धन किये द्वितीय कर्म ११ । २६ । ८ । ४७
 अथ तृतीयकर्म द्वितीयकर्म ११ । २६ । ८ । ४७ मंदोच्च ५ । २१ ।
 २१ । ४ मंदकेंद्र ५ । २५ । १७ । १७ भुज ० । ४ । ४७ । ४ भुज्या
 २८ । २६ दोज्यार्तर करके जिसका चाप वही मंदफल २६ । १७ को
 स्पष्टमंद परिधिसे गुणके भगणांशके भागसे लब्ध २६ । १७ इसको मेपादि
 केंद्रसे मध्यम गुरुमें धनकिये तृतीय कर्म ११ । २५ । २५ । ५१ अथ
 चतुर्थ कर्म तृतीयकर्म ११ । २५ । २५ । ५१ शीघ्रोच्च ० । ६ । ३४ ।
 ५८ शीघ्रकेन्द्र ० । ११ । ९ । ७ भुज ० । ११ । ९ । ७ कोटि २ । १८
 ५० । ५३ भुज्या ६६५ । १२ कोटिज्या ३३७२ । ५८ स्पष्टशीघ्र-
 परिधिः ७० । २३ भुजफल १३० । ४ कोटिफल ६५९ । २७ मकरा-
 दिकेंद्रसे त्रिज्यामें धनकिये ४०९७ । २७ इसका वर्ग १६७८९०९६
 भुजफलवर्ग १६९१७ । २० दोनोंका योग १६८०६०१३ । ५० इसका
 मूल चलकर्ण ४०९९ । ३० त्रिज्याभ्यस्तभुजफलके चलकर्णको भागसे
 लब्ध २३३ । २९ इसका धनु वही शीघ्रफल १३३ । २९ मेपादिकेंद्रसे
 मंदस्पष्टगुरुमें धनकिये गुरुस्पष्टः ११ । २७ । ३९ । २० अथ गतिः गुरुम
 ध्यमगतिः ४ । ५९ शीघ्रोच्चगतिः १५ । ८ शीघ्रकेंद्रगतिः ५४ । ९ शीघ्रफलको
 टिज्या ३४ । ३५ । २८ चलकर्ण ४०९८ । ५१ दोनोंका विवरसे ६६४ ।
 २३ गुणके ३५९९७६ । २१ चलकर्णके भागसे लब्ध ८ । ४७ इसका आधा ४ ।
 २३ चलकर्णवशसे मध्यगतिमें धनकिये प्रथम कर्मगति ९ । ११ अथ द्वितीय-
 कर्म प्रथमकर्मगतिको मंदोच्च ० । ० गतिमें हीनकिये मंदकेन्द्र ९ । २१
 इसको दोज्यार्तरसे गुणके तत्त्वनेत्र २२५ के भागसे लब्ध ९ । १९ को स्वमं-

दपरिधिसे गुणके भगणांशके भागसे लब्ध ० । ५१ इसका आधा ० । २५
 कर्कादिकेन्द्रसे प्रथमकर्म गतिमें धनकिये द्वितीय कर्मगति ९ । ४७ अथ
 तृतीय कर्ममंदकेन्द्रगति ९ । ४७ को दोज्यांतरसे गुणके तत्त्वनेत्र २२५ के
 भागसे लब्ध ९ । ४४ को स्पष्टमंदपरिधिसे गुणके भगणांशके भागसे लब्ध
 १ । १० कर्कादिकेन्द्रसे मध्यगतिमें धनकिये तृतीय कर्मगति ६ । ९ अथ
 चतुर्थ कर्म मंदस्पष्टगति ६ । ९ शीघ्रोच्चगतिमें शाधस शाघ्रकेन्द्रगति ५३ । ०
 शीघ्रफलकोटिज्या ३४३३ । ५० चलकर्ण ४०९९३०२ दोनोंका अंतर-
 को ६६५ । ४० णके ३५२८० । २० चलकर्णके भागसे लब्ध ८ । ३५
 कर्णवशसे मंदस्पष्टगतिमें धनकिये स्पष्टगरुकी गति १४ । ४४ अथ शुक्र
 स्पष्टः शुक्रमध्यम ० । ६ । ३४ । ५८ शीघ्रोच्च ८ । १८ । ४२ । ०
 शीघ्रकेन्द्र ८ । १२ । ७ । २ भुज २ । १२ । ७ । २ कोटि ० । १७ ।
 ५२ । ५८ भुजज्या ३२७१ । ० कोटिज्या १०५५ । १७ स्पष्ट शीघ्र-
 परिधि २६० । ३ भुजफल ८५२६५ । ४० दोनोंका योग १२७४३८ । ३३ । २८
 ६०५ । ३३ इसका वर्ग ७२५८५६७४८ भुजफलवर्ग ५८५२६५ । ४०
 दोनोंका योग १२७४३८३३२८ इसका मलचलकर्ण ३५६९ । ५१ त्रिज्या-
 भ्यस्त भुजफलके चलकर्णके भागसे लब्ध २२७६ । ४ इसका धनु वही भुजफल
 २४८७ । ३० इसका आधा १२४३ । ४५ तुलादि केन्द्रसे मध्यम शुक्रम ऋण-
 किये प्रथम कर्म ११ । १५ । ११ । १३ अथ द्वितीय कर्म मंदोच्च २ ।
 १९ । ५१ । ३१ मंदकेन्द्र ३ । ४ । ० । १८ भुज २ । १५ । ५९ । ४२
 भुजज्या ३४२९ । ३० दोज्यांतर २१ स्पष्टमंदपरिधि ११ । ० स्पष्टमंद-
 परिधिसे गुणके भगणांशके भागसे लब्ध १०४ । ४७ इसका चापकिये
 वही मंदफल १०४ । ४७ इसका आधा ५२ । २४ मेपादिकेन्द्रसे प्रथम
 कर्ममें धनकिये द्वितीयकर्म ११ । १६ । ४३ । ३७ अथ तृतीयकर्म मंदोच्च
 २ । १९ । ५१ । ३१ मंदकेन्द्र ३ । ३ । ७ । ५४ भुज २ । २६ । ५२ ।
 ६ भुजज्या ३४ । ३२ । ९ दोज्यांतर ७ स्पष्टमंदपरिधि ११ भुज-

फल १०४ । ५१ इसका चाप वही मंदफल १०४५ । ५२ मेपादिकेंद्रसे मध्यम शुक्रमें धनकिये तृतीय मंदस्पष्टशुक्र कर्म ० । ८ । १९ । ५०
 अथ चतुर्थकर्ममंदस्पष्ट ० । ८ । १९ । ५० शीघ्रोच्च ८ । १८ । ४२ ।
 ० शीघ्रकेंद्र ८ । १० । २२ । १० भुज २ । १० । २२ । १० कोटि
 ० । १९ । ३७ । ५० भुजज्या १२३७ । २७ कोटिज्या ११५४ ।
 १८ स्पष्ट शीघ्रपरिधिः २६० । ७ भुजफल ३३३९ । १२ कोटिफल
 ८३४ । २ कर्कादि केन्द्रसे त्रिज्यामें ऋणकिये २६०४ इसका वर्ग ६७
 ००८१६ भुज फलवर्ग ५४७१८५६ । ३८ दोनोंका योग ७१२६२६
 ७२५४ इसका मूल चलकर्ण ३५०० । २२ त्रिज्याभ्यस्त भुजफल ७१
 ८५८०४२१६९ । ३६ चलकर्णके २२९७।३१ भागसे लब्ध २२९७।
 ३१ इसका चाप वही शीघ्रफल कलादि २५१६ । ५२ तुलादिकेंद्रसे मंद
 स्पष्टशुक्रमें ऋणकिये स्पष्टशुक्रः १० । २६ । ५२ । ५८ अथ गतिः मध्य-
 मगतिः ५९ । ८ शीघ्रगतिः ९६ । ८ शीघ्रकेंद्रगतिः ३७ । ० शी-
 घ्रफल कोटिज्या २५७६ । ४० चलकर्ण ३५६९ । ५१ इन्होंके विव-
 रसे शीघ्रकेंद्रगतिको गुणके २३०७ । ३४ चलकर्णके भागसे लब्ध ० ।
 ३८ इसका आधा ० । १९ कर्णवशासे मध्यगति में धनकिये प्रथम कर्म
 गति ५९ । २७ अथ द्वितीयकर्म इसको मंदोच्चगति ० । ० में हीनकिये
 द्वितीयमंदकेंद्र गति ५९ । २७ दोर्ज्यांतर २२ से गुणके १३०७ । ५४
 तन्त्रेनेत्र २२५ के भागसे लब्ध ५ । ४८ को स्वमंदपरिधिसे गुणके ६३।
 ४८ भगणांशके भागसे लब्ध ० । ११ इसका आधा ० । ५ कर्कादि केंद्र
 से प्रथमकर्म में धनकिये द्वितीयकर्म गति ५९ । ३९ अथ तृतीयकर्म
 मंद केंद्रगति ५९ । ३२ को दोर्ज्यांतरसे गुणके तन्त्रेनेत्र २२५ के भागसे
 लब्ध को लब्ध परिधिसे गुणके भगणांशके भागसे लब्ध ० । ३
 मध्यगतिमें धनकिये तृतीय कर्मगति ५९ । ११ शीघ्रोच्च गति में
 शोधित किये चतुर्थ शीघ्रकेंद्रगति ३६ । ५७ शीघ्रफल कोटिज्या २५५६

। १५ चलकर्ण ३५००। २२ इन्होंका पूर्वोक्त कर्म करनेसे शुक्र स्पष्टगतिः
 ६९। १५ अथ शनिःस्पष्टः— मध्यमशनिः११। १७। २९। ५७
 शीघ्रोच्च ०। ६। ३४। ५८ शीघ्रकेंद्र ०। १९। ५। १ भुज०। १९।
 ५। १ कोटि २। १०। ५४। ५९ भुजज्या ११२३। ४० कोटिज्या
 ३२। ४८। ५८ स्पष्टशीघ्रपरिधि ३९। २० भुजफल १२२। ४६ को-
 टिफल ३५४। ५८ मकरादिकेंद्रसे त्रिज्यामें धनकिये ३७९२। ५८
 इसका वर्ग १४३८६५९६। ८ भुजफलवर्ग १५०७१। ३९ इन दोनोंका
 योग १४४०१६६७। ४७ इसका मूल चलकर्ण ३६९४। ५७ त्रिज्या-
 भ्यस्त भुजफलको चलकर्णके भागसे लब्ध ११४। १३ इसका धनु स एव
 शीघ्रफल ११४। १३ इसका आधा ५७। ६ मेपादिकेंद्रसे मध्यमशनिमें
 धनकिये प्रथम कर्म ११। १८। ०। ३ अथ द्वितीय कर्म, मंदोच्च ७। २६।
 ३७। ३० मंदकेंद्र ८। ८। १०। २७ भुज २। ८। १०। २७ भुज-
 ज्या ३१९१। १२ दोर्ज्यांतर ७९ स्पष्टमंद परिधि ४८। ५ उक्त प्रका-
 रसे भुजफल ४२६। १४ इसका धनु वही मंदफल ४२७। ८ इसका
 आधा २१३। ३४ तुलादि केंद्रसे प्रथम कर्ममें ऋणकिये द्वितीय कर्म ११।
 १४। ५३। १९ अथ तृतीयकर्म मंदोच्च ७। २६। ३७। ३० मंदकेन्द्र
 ८। ११। ४४। १ भुज २। ११। ४४। १ भुजज्या ३२६४। २३
 दोर्ज्यांतर ६५ स्पष्टमंदपरिधिः ४८। ४ से गुणके भगणांशके भागसे लब्ध
 भुजफल ३४५। ५१ का धनुएव मंदफल ४३६। ४७ तुलादि केन्द्रसे
 मध्यमशनि में ऋणकिये तृतीय मंदकर्मज शनिस्पष्टः ११। १०। १३। ०
 अथ चतुर्थकर्म तृतीय कर्म ११। १०। ३। १० शीघ्रोच्च ०। ६। ३४।
 ५८ शीघ्रकेंद्र ०। २६। २१। ४८ भुज, ०। २६। २१। ४८ कोटि
 २। ३। ३८। २ भुजज्या १५२६। ० कोटिज्या ३०८०। ४७ स्पष्ट
 शीघ्रपरिधि ३९। २६ भुजफल १६७। ९ कोटिफल ३३७। २८ मकरा-
 दिकेंद्रमे त्रिज्यामें धनकिये पीछे इसका वर्ग १४२५४१४८। ३३ भुजफलवर्ग

फल १०४ । ५१ इसका चाप वही मंदफल १०४५ । ५२ मेघादिकें-
 द्रसे मध्यम शुक्रमें धनकिये तृतीय मंदस्पष्ट शुक्र कर्म ० । ८ । १९ । ५०
 अथ चतुर्थकर्ममंदस्पष्ट ० । ८ । १९ । ५० शीघ्रोच्च ८ । १८ । ४२ ।
 ० शीघ्रकेंद्र ८ । १० । २२ । १० भुज २ । १० । २२ । १० कोटि
 ० । १९ । ३७ । ५० भुजज्या १२३७ । २७ कोटिज्या ११५४ ।
 १८ स्पष्ट शीघ्रपरिधिः २६० । ७ भुजफल ३३३९ । १२ कोटिफल
 ८३४ । २ कर्कादि केन्द्रसे त्रिज्यामें ऋणकिये २६०४ इसका वर्ग ६७
 ००८१६ भुज फलवर्ग ५४७१८५६ । ३८ दोनोंका योग ७१२६२६
 ७२५४ इसका मूल चलकर्ण ३५०० । २२ त्रिज्याभ्यस्त भुजफल ७१
 ८५८०४२१६९ । ३६ चलकर्णके २२९७।३१ भागसे लब्ध २२९७।
 ३१ इसका चाप वही शीघ्रफल कलादि २५१६ । ५२ तुलादिकेंद्रसे मंद
 स्पष्टशुक्रमें ऋणकिये स्पष्टशुक्रः १० । २६ । ५२ । ५८ अथ गतिः मध्य-
 मगतिः ५९ । ८ शीघ्रगतिः ९६ । ८ शीघ्रकेंद्रगतिः ३७ । ० शी-
 घ्रफल कोटिज्या २५७६ । ४० चलकर्ण ३५६९ । ५१ इन्होंके विव-
 रसे शीघ्रकेंद्रगतिको गुणके २३०७ । ३४ चलकर्णके भागसे लब्ध ० ।
 ३८ इसका आधा ० । १९ कर्णवशासे मध्यगति में धनकिये प्रथम कर्म
 गति ५९ । २७ अथ द्वितीयकर्म इसको मंदोच्चगति ० । ० में हीनकिये
 द्वितीयमंदकेंद्र गति ५९ । २७ दोज्यांतर २२ से गुणके १३०७ । ५४
 तत्त्वनेत्र २२५ के भागसे लब्ध ५ । ४८ को स्वमंदपरिधिसे गुणके ६३।
 ४८ भगणांशके भागसे लब्ध ० । ११ इसका आधा ० । ५ कर्कादि केंद्र
 से प्रथमकर्म में धनकिये द्वितीयकर्म गति ५९ । ३९ अथ तृतीयकर्म
 मंद केंद्रगति ५९ । ३२ को दोज्यांतरसे गुणके तत्त्वनेत्र २२५ के भागसे
 लब्ध को लब्ध परिधिसे गुणके भगणांशके भागसे लब्ध ० । ३
 मध्यगतिमें धनकिये तृतीय कर्मगति ५९ । ११ शीघ्रोच्च गति में
 शोधित किये चतुर्थ शीघ्रकेंद्रगति ३६ । ५७ शीघ्रफल कोटिज्या २५५६

। १५ चलकर्ण ३५००। २२ इन्होंका पूर्वोक्त कर्म करनेसे शुक्र स्पष्टगतिः
 ६९। १५ अथ शनिःस्पष्टः— मध्यमशनिः११। १७। २९। ५७
 शीघ्रोच्च ०। ६। ३४। ५८ शीघ्रकेंद्र ०। १९। ५। १ भुज०। १९।
 ५। १ कोटि २। १०। ५४। ५९ भुजज्या ११२३। ४० कोटिज्या
 ३२। ४८। ५८ स्पष्टशीघ्रपरिधि ३९। २० भुजफल १२२। ४६ को-
 टिफल ३५४। ५८ मकरादिकेंद्रसे त्रिज्यामें धनकिये ३७९२। ५८
 इसका वर्ग १४३८६५९६। ८ भुजफलवर्ग १५०७१। ३९ इन दोनोंका
 योग १४४०१६६७। ४७ इसका मूल चलकर्ण ३६९४। ५७ त्रिज्या-
 भ्यस्त भुजफलको चलकर्णके भागसे लब्ध ११४। १३ इसका धनु स एव
 शीघ्रफल ११४। १३ इसका आधा ५७। ६ मेपादिकेंद्रसे मध्यमशनिमें
 धनकिये प्रथम कर्म ११। १८। ०। ३ अथ द्वितीय कर्म, मंदोच्च ७। २६।
 ३७। ३० मंदकेंद्र ८। ८। १०। २७ भुज २। ८। १०। २७ भुज-
 ज्या ३१९१। १२ दोज्यांतर ७९ स्पष्टमंद परिधि ४८। ५ उक्त प्रका-
 रसे भुजफल ४२६। १४ इसका धनु वही मंदफल ४२७। ८ इसका
 आधा २१३। ३४ तुलादि केंद्रसे प्रथम कर्ममें ऋणकिये द्वितीय कर्म ११।
 १४। ५३। १९ अथ तृतीयकर्म मंदोच्च ७। २६। ३७। ३० मंदकेन्द्र
 ८। ११। ४४। १ भुज २। ११। ४४। १ भुजज्या ३२६४। २३
 दोज्यांतर ६५ स्पष्टमंदपरिधिः ४८। ४ से गुणके भगणांशके भागसे लब्ध
 भुजफल ३४५। ५१ का धनुएव मंदफल ४३६। ४७ तुलादि केन्द्रसे
 मध्यमशनि में ऋणकिये तृतीय मंदकर्मज शनिस्पष्टः ११। १०। १३। ०

२७९३९।७दोनोका योग १४२८२०८७।४० इसका मूलचलकर्ण ३७७
 ९।९ त्रिज्याभ्यस्त भुजफलके कर्णके भागसे लब्ध १५२।४ इसका चाप वही
 शीघ्र फल १५२।४ मेपादिकेंद्रसे मंदस्पष्टमें धनकिये शनि स्पष्ट ११।१२।
 ५५।१४ अथ गतिः शनिमध्यगतिः २।० शीघ्रोच्चगति ५९।८ शीघ्रकेंद्रगतिः
 ५७।८ शीघ्रफलकोटिज्या ३४३४।२६ चलकर्ण ३६९४।५७ इन्होंके अंतर
 २६।३१ से गुणके १४८७४।११ चलकर्णके भागसे लब्ध ४।० इसका आधा
 २।० कर्णके वशसे मध्यगतिमें धनकिये प्रथमकर्मगति ४।० अथद्वितीय
 कर्म मंदोच्चगति ०।० में हीनकिये द्वितीयमंदकेंद्रगति ४।० दोर्ज्यांतर
 ७९ से गुणके २।६० तत्त्वनेत्र २२५ के भागसे लब्ध १।२४ स्वमंदपरि-
 धिसे ४८।५० गुणके ६७।१९ भगणांशके भागसे लब्ध ०।११
 इसका आधा ०।५ कर्कादिकेंद्रसे प्रथम कर्ममें धनकिये द्वितीय कर्मगति
 ४।५ अथ तृतीयकर्म मंदोच्चगति ०।० में हीनकिये तृतीय मंदकेंद्रगति
 ४।५ दोर्ज्यांतरसे ६५ गुणके २६५।२५ तत्त्वनेत्र २२५ के भागसे
 लब्ध १।१० को स्वमंदपरिधि ४८।४ से गुणके ५६।५ भगणां-
 शके भागसे लब्ध ०।९ कर्कादिकेंद्रसे मध्यमगतिमें धनकिये तृतीय कर्म-
 गति मंदस्पष्ट २।९ अथ चतुर्थकर्म मंदस्पष्टगति २।९ से पूर्वोक्तगणित
 करके चलकर्ण ३७७९।९ इसके अंतरसे ३४४।२० गुणके १९६२
 ७।० चलकर्णके भागसे लब्ध ५।१० कर्णके वशसे मंदस्पष्ट गतिमें धन-
 किये शनि स्पष्टगति ७।१९ सब इकट्ठा ग्रहस्पष्ट यहां लिखे हैं. सूर्य ०।
 ८।४०।१६ गति ५८।२१ चंद्र २।३०।२६।१० गति. ८६
 ०।१८ मंगल ११।१४।१६।७ गति. ४०।३१ बुध ११।
 १२।१२।१९ गति ४६।३२ गुरु ११।२७।३९।२० गति.
 १४।४४ शुक्र १०।२६।२२।५८ गति ६९।७ शनिः ११।
 १२।५५।१४ गतिः ७।१९ ॥

इति श्रीमनुरचिते दैवज्ञविनोदे स्वभाषाविवृणिते ग्रहस्पष्टी-
 करणं नाम नवमविनोदः ॥ ९ ॥

अथ भौमादिकोंके पातरूपष्टकरनेकी विधि—भौमः १।१०। ३। २४
चतुर्थशीघ्रफल १४। १४। ४में युक्तकिये स्पष्ट भौमपातः ०। २। १७
। १८ अथ बुधपातः ०। २०। ४१। २३ तृतीयमंदफल ३। १५।
१० युक्तकिये स्पष्टबुधपात १०। २३। ५६। ३३ और गुरुपात. २।
१९। ४०। २ को चतुर्थ शीघ्रफल २। १३। २९ में युक्तकिये
स्पष्टगुरुपात २। २१। ५३। ४९। और शुक्रपात १। २९। ४०।
३९ में तृतीयमंदफल ०। ४४। १२ में ऋणकिये स्पष्ट शुक्रपातः १।
२८। ५६। २७ और शनिपात ३। १०। २१। ४२ म चतुर्थ शीघ्र-
फल २। ३२। ४ युक्तकिये स्पष्टशनिपात ३। १२। ५६। ४६ ॥

अथ चंद्रादिकोंके विक्षेपानयनविधिः—स्पष्टचंद्रः २। १३। २६। १०
चंद्रपात ७। १८। २९। ५० चंद्रोनपातकेन्द्र ५। ४। ५३। ४०
भुज ०। २५। ६। २० भुज्या १४५७। २६ चंद्रमेषादिके वशसे
याम्य विक्षेप ११। २८ चंद्रकी स्पष्टलिता २७० से गुणके ३९३५०७।
० फिर त्रिज्याके भागसे लब्ध मेषादिकेंद्रवशसे याम्यचंद्र विक्षेप ११४।
२८ अथ भौमविक्षेपलानेकी विधिः—भौमस्पष्ट ११। १४। १६। ७ भौम-
पात १। २४। १७। २८ भौमोनपातकेन्द्र २। १०। १। २० इसकी
भुज्या. ३२३०१८ भौमविक्षेपलिता ९० से गुणके २९०७१२। ०
चलकर्ण ५३९२। १८ के भागसे लब्ध मेषादिकेंद्रसे याम्य भौमविक्षेपः ५३
। ५४ अथ बुधशीघ्रोच्च०। ०। ५३। ३२ बुधपात १०। २३। ५६।
३३ शीघ्रोनपातकेन्द्र ४। २३। ३। १ भुज १। ६। ५६। २९ भुज-
ज्या २० ६६। ९ बुधविक्षेपलिता १२० से गुणके २४७९३८। ०
फिर चलकर्ण २९५९। २३ के भागसे लब्ध मेषादिकेंद्रसे याम्यबुध-
विक्षेप ८३। ४६ अथ गुरुः स्पष्टगुरुः ११। २७। ३९। २०
स्पष्टपात २। २१। ५३। ४९ गुरुनपातकेन्द्र २। ४। १४। २९
भुज्या ३४। १९। १३ गुरुविक्षेपलिता ६० से गुणके २०५१५३। ०
चलकर्णके ४०९९। ३० भागसे लब्ध मेषादिकेंद्रसे याम्यगुरुविक्षेप ५०। २

अथ शुक्रःशुक्रशीघ्रोच्च८।१८।४२।० स्पष्टपात १।२७।५५।४७शीघ्रोनपाः
 तर्केद्र५।९।१३।४७भुज२।२०।४६।१३भुजज्या१२१८०८को शुक्रवि-
 क्षेपलिता १२०से गुणके १४६१७६१७६।० चलकर्ण ३५००२२के भागसे
 लब्ध मेपादिकेंद्रसे याम्यशुक्रविक्षेप ४७।४५ अथ शनिः शनिःस्पष्टः ११।
 १२।४५।१४ स्पष्टशनिपात ३।१२।५२।४६ शन्यूनपातकेन्द्र
 ४।०।८।३२ भुज १।२९।५१।२८ भुजज्या २९७३।२९
 शनिविक्षेपलिता १२० से गुणके ३५६८१८।० फिर चलकर्ण ३७७९।
 ९ के भागसे लब्ध मेपादिकेंद्रसे याम्यशनिविक्षेपः ९४।२५ ॥

अथ सूर्यादिकोंके क्रांतिसाधनविधिः—स्पष्टरविः ०।८।३८।
 १८ सायन०।२४।५४।१८ भुजज्या १४४६।२८ परमापक्रम-
 ज्या १३९७ से गुणके २०२०७१३।५६ फिर त्रिज्याके भागसे लब्ध
 सूर्यक्रांतिज्या ५८७।४५ इसका धनुः वही सायन सूर्यके मेपादिसे
 सूर्यकी उत्तर क्रांति लिता ५९०।३७ अथ चन्द्रः—स्पष्टसायनचंद्रः २।
 २९।५९।१० भुजज्या ३४३८।० क्रांतिज्या १३९७ इसका धनु
 वही सायन मेपादिसे उत्तरचंद्र क्रांतिलिता १४४० अथ भौमः—सायन-
 भौम ०।०।३२।७ भुजज्या ३२।७ को परमापक्रमज्यासे गुणके
 ४४८६७।० त्रिज्यासे लब्ध १३।३ इसका चाप वही सायन मेपादि
 भौमके उत्तरक्रांतिलिता. अथ बुधः—सायनबुधः ११।२८।२९।१९
 भुज०।१।३०।३१ भुजज्या ९०३१ परमक्रांतिज्या ३६।४७
 फिर उक्त गणितसे चाप वही सायन बुधके तुलादिवशसे याम्य क्रांतिलिता
 ३६।४७ अथ गुरुः सायनगुरुः ०।१३।५५।२० भुजज्या ८२४।
 ५५ क्रांतिज्या ३३५।११ उक्तगणितसे चाप वही सायन गुरुके मेपादि-
 वशसे सौम्यक्रांतिलिता ३३५।४२ अथ शुक्रः सायनशुक्रः ११।१२
 ३८।५८ भुज ०।१७।२१।२ भुजज्या १०२४।४४क्रांतिज्या
 ४१६।८ इसका चाप वही सायन शुक्रके तुलादिवशसे याम्य क्रांतिलिता

४१७ । ० अथ शनिः साधनशानि ११ । २९ । १ । ४० भुज ० । ० ।
 ५८ । २० भुज्या ५८ । २० क्रांतिज्या २३ इसका चाप वही तुलादि
 शानिसायन दिवससे याम्य क्रांतिलिप्ता २३ । ५३ अथ इन्होंके स्पष्टक्रांति
 करनेकी विधि रविके शरको अभाव होनेसे क्रांति पूर्वोक्त है वही स्पष्ट है.
 अथ चंद्रः चंद्रयाम्य विक्षेप ११४ । २८ सौम्य क्रांतिलिप्ता १४४० क्रांति
 की और विक्षेपकी भिन्नदिशावशसे दोनोंका अंतरकिये स्पष्ट चंद्रक्रांतिः १३
 २५ । ३२ अथ भौमः भौमयाम्यविक्षेपः ५३ । ५४ सौम्य भौमकी क्रांति-
 लिप्ता १३ । २ उक्त दोनोंके दिग्भेदसे अंतरकिये स्पष्ट भौम क्रांति ४० ।
 ५२ अथ बुधः बुधयाम्यविक्षेप ८३ । ४६ बुधकी याम्य क्रांतिलिप्ता ३६ ।
 ४७ उक्त दोनोंके समानदिशावशसे योगकिये बुधकी क्रांतिलिप्ता १२० ।
 ३३ अथ गुरुः याम्यगुरुविक्षेप ५० । २ सौम्यगुरुक्रांति ३३५ । ४२
 उक्त दोनोंके दिग्भेदसे अंतरकिये स्पष्टगुरुक्रांतिः २८५ । ४० अथ शुक्रः
 याम्यशुक्रविक्षेप ४१ । ४५ याम्यशुक्रक्रांति ४१७ । ० उक्त दोनोंके
 एक दिशासे योगकिये स्पष्ट शुक्रक्रांतिः ४८५ । ४५ अथ शनिः याम्य-
 शनिविक्षेप ९४ । २५ शनियाम्य क्रांति ३३ । ५३ क्रांतिविक्षेपकी सम-
 जातिवशसे योगकिये स्पष्ट शनिक्रांति ११८ । १८ अथ सूर्यादिकोंके
 दिनमानके लानेकी विधिः सायन सूर्य ० । २४ । ५४ । ३८ सूर्यकी
 स्पष्टगतिः ५८ । २७ को ग्रहप्राणोंसे १३२५ गुणके ७७३१३ । ४५
 स्वसाष्टक १८०० के भागसे लब्ध ४२ । ५८ को चक्रामुमें २१६००
 युक्तकिये रविका स्वाहोरात्रसव २१६४२ । ५७ रविकी स्पष्टक्रांति
 ५९० । ३७ इसकी क्रमज्या ५८७ । ४५ उत्क्रमज्या ५२ । ७ इन्होंमें
 हीन त्रिज्याको किये दिन व्यास दल उत्तर ३३७९ । ३४ इन्होंके १२ भागसे
 लब्ध कुज्या २८१ । ३८ को त्रिज्यासे गुणके ९६८२५५ । २४ युज्याके
 ३३८५५३ भागसे लब्ध चरज्या २८५ । ५८ इसका चाप वही उत्तर चरासव।
 १२८ । ६ । १४ यहां उत्तर चरासवके कारण स्वाहोरात्र चतुर्भागमें १४१० । ४४

रवि दिनार्द्धासव १६९६।५८ और उक्त चरासवको हीनकिये रात्र्यर्द्धासव ५१२४।३० दिनार्द्धासवको द्विगुणा किये दिनमानासव ११३९३।५६ और उक्त रात्र्यर्द्धासवको द्विगुणित किये रात्रिमानासव १०२४९।० दिनार्द्ध १५।४९।३० दिनमान ३१।३९ रात्र्यर्द्ध घटि १४।१४।५ रात्रिमान २८।२८।१० अहोरात्रिमान घटिका ६०।७।१० अथ चन्द्रः॥ सायनचंद्र २।२९।५२।१० स्पष्टगति ८।६०।१६ को ग्रहोदयप्राणों १८२० से गुणके १५६६५६८५।२० फिर खखाष्टैक १८०० के भागसे लब्ध ८६९।४९ को चक्रासुमें २१६०० योगकिये चंद्रके स्वाहोरात्रासव २२४६९।४९ चंद्र उत्तरक्रांति स्पष्ट १३।२५।३३ इसकी क्रमज्या १२९२।९ उत्क्रमज्या २४२।६४ इनको त्रिज्यासे हीनकिये दिनव्यास दल उत्तर युज्यासंज्ञक ३१८५।३६ क्रांतिज्या १२९२।२ को विषुवद्रा ५।४५ से गणके १४२९।५२ फिर १२ भागसे लब्ध कुज्या ६१९।१ को त्रिज्यासे गुणके २१२८६३७।४२ फिर युज्या ३१८५।३६ के भागसे लब्ध चरज्या ६६८।१२ इसका चापकिये चरासव सौम्य ६७२।९ यहां क्रांतिके कारण स्वाहोरात्रचतुर्भागमें ५६।७।२७ युक्त किये चंद्रका दिनार्द्धासव ६२८९।३६ और उत्तर चरासवकोही नकिये रात्र्यर्द्धासव ४९४५।१८ अथ भौमः सायन भौम ०।०।३२।७ स्पष्टगति ४७।३१ को ग्रहोदयप्राणों १३२५ से गुणके ६२९५९।३५ फिर खखाष्टैक १८०० के भागसे लब्ध ३४।५८ को उक्त चक्रासुमें युक्तकिये भौमका स्वाहोरात्रासव २१६३४।५८ हुवा भौमकी स्पष्टक्रांति १४०।५२ इसकी क्रमज्या वही ४०।५२ उत्क्रमज्या १।११ इसीको हीन त्रिज्यामें किये युज्या ३४३६।४२ क्रांतिज्या ४०।५२ को विषुवद्रासे ५।४५ गुणके २३५।० फिर १२ भागसे लब्ध कुज्या १९।३५ को त्रिज्यासे गुणके ६७३२७।३० यज्याके भागसे लब्ध चरज्या १९।३६ इसका चाप वही चरासव याम्य १९।३६ इनको स्वाहोरात्र चतुर्भाग

रवि दिनार्द्धासव १६९६।५८ और उक्त चरासवको हीनकिये राज्यर्द्धा-
सव ५१२४।३० दिनार्द्धासवको द्विगुणा किये दिनमानासव ११३९३।
५६ और उक्त राज्यर्द्धासवको द्विगुणित किये रात्रिमानासव १०२४९।०
दिनार्द्ध १५।४९।३० दिनमान ३१।३९ राज्यर्द्ध घटि १४।१४।५ रात्रि-
मान २८।२८। १० अहोरात्रिमान घटिका ६०।७।१० अथ चन्द्रः॥
सायनचंद्र २।२९।५२।१० स्पष्टगति ८।६०।१६ को ग्रहोदयप्राणों १८
२० से गुणके १५६६५६८५।२० फिर खखाष्टैक १८०० के भागसे
लब्ध ८६९।४९ को चक्रासुमें २१६०० योगकिये चंद्रके स्वाहोरात्रा-
सव २२४६९।४९ चंद्र उत्तरक्रांति स्पष्ट १३।२५।३३ इसकी क्रमज्या
१२९२।९ उत्क्रमज्या २४२।६४ इनको त्रिज्यासे हीनकिये दिन-
व्यास दल उत्तर युज्यासंज्ञक ३१८५।३६ क्रांतिज्या १२९२।२ को
विषुवद्रा ५।४५ से गणके १४२९।५२ फिर १२ भागसे लब्ध कुज्या
६१९।६ को त्रिज्यासे गुणके २१२८६३७।४२ फिर युज्या ३१८५।
३६ के भागसे लब्ध चरज्या ६६८।१२ इसका चापकिये चरासव सौम्य
६७२।९ यहां क्रांतिके कारण स्वाहोरात्रचतुर्भागमें ५६।७।२७ युक्त
किये चंद्रका दिनार्द्धासव ६२८९।३६ और उत्तर चरासवकोही नकिये
राज्यर्द्धासव ४९४५।१८ अथ भौमः सायन भौम ०।०।३२।७
स्पष्टगति ४७।३१ को ग्रहोदयप्राणों १३२५ से गुणके ६२९५९।३५
फिर खखाष्टैक १८०० के भागसे लब्ध ३४।५८ को उक्त चक्रासुमें
युक्तकिये भौमका स्वाहोरात्रासव २१६३४।५८ हुवा भौमकी स्पष्टक्रांति
१४०।५२ इसकी क्रमज्या वही ४०।५२ उत्क्रमज्या १।११इसीको
हीन त्रिज्यामें किये युज्या ३४३६।४२ क्रांतिज्या ४०।५२ को विषु-
वद्रासे ५।४५ गुणके २३५।० फिर १२भागसे लब्ध कुज्या १९।३५
को त्रिज्यासे गुणके ६७३२७।३० यज्याके भागसे लब्ध चरज्या १९।
३६ इसका चाप वही चरासव याम्य १९।३६ इनको स्वाहोरात्र चतुर्भाग

मध्याह्नकी छाया ३।५१ इसीको भुज समझके इससे त्रिज्याको, गुणके १३२३६।१८ स्वकर्ण १२।३६।९ के भागसे लब्ध १०५७।१८ को चापकिये याम्यनत लिता १०६७।४५ सायन तात्कालिक रवि ०।१९।३३।२२ क्रांतिलिता उत्तर ४९।२१ याम्य नतलिता और क्रांतिलिताकी भिन्नजातिसे योगकिये अक्षांश लिता १५३७३१७ इसकी ज्या १४८५।२९ यही अक्षज्या कहलाती है. इसका वर्ग २२०६६०।४५ को त्रिज्या वर्गमें हीनकिये शेष ९६७३१८३।१५ इसका मूल लंबज्या ३१००।३० अक्षज्या १४८५।३८ को १२ गुणके १७८२७।३६ लंबज्याके भागसे लब्ध विषुवत्प्रभा ५।४५ ॥

अथ छायांकसाधनविधिः— स्वदेश अक्षलिता १५३७।१७ वैशाख वदि ३० भौमदिन मध्याह्ननतलिता १०६७।४५ नताक्षेप की, समजातिके कारण अंतर किये शेषापक्रम ४६९।३२ इसकी ज्या ४६९।१६ को त्रिज्यासे गुणके १६०९९००४८ परमापक्रमज्या १९७ के भागसे लब्ध ११५२।२४ को चाप किये मेपादिकारण से मध्याह्न स्पष्ट छायांकः ११७५४७ अथ मध्यमार्क लानेकी विधिः— स्पष्टरविः ०।३।१८।५२ मंदोच्च २।१७।१६।५२ मंदकेंद्र २।१३।५८।१ भुजज्या ३३०३।२२ परिधि १३।४०।४९ भुजफल १२५।३१ को चाप करके मेपादि केंद्रके कारण स्पष्ट रविमें ऋणकिये मध्यम रवि ०।११३।२० फिर मंदोच्च २।१७।१६।५२ मंदकेंद्र २।१६।२३।३२ भुजज्या ३३३५।१४ परिधि १३।४०।२६ भुजफल १२६।० चापरूप इसी को मेपादि केंद्रके कारण स्पष्ट रविमें ऋणकिये मध्यम रवि स्थिर ०।१।१२।६ ॥

अथ मध्याह्न छाया और कर्णके लानेकी विधिः— वैशाख वदि ३० भौमदिन कार्शीकी याम्य अक्षलिता १५३७।१७ रविकी. उत्तर क्रांति ४६९।२१ इन दोनोंके दिग्भेदसे अंतर किये नत लिता दिनार्द्ध याम्य

ग्रहोदयप्रार्णोसे १३२५ गुणके ९७३६ । ४० स्वस्वाष्टैक १८०० भागसे लब्ध ५ । २४ को चक्रासुमें युक्तकिये शनिके स्वाहोरात्रासव २१६०५ । २४ शनिकी स्पष्ट दक्षिणक्रान्ति ११८ । १८ को विपुवद्भा ५ । ४५ से गुणके ६८० । १४ फिर १२ भागसे लब्ध कज्या ५६।४७ को त्रिज्यासे गुणके १९४८७१ । १८ युज्याके ३४३४ । १९ भागसे लब्ध चरज्या ५६।४४ इसीका चाप वही याम्य चरासव ५६।४६को क्रान्तिके दक्षिणवशसे स्वाहोरात्रचतुर्भागमें ५४०१।२१हीन किये दिनार्द्धासव ५३४४।३५ और युक्तकिये रात्र्यर्द्धासव ५४५८ । ७ इति दिनमानम् ॥

अथ अयनांश लानेकी विधि:— दिनगण ७१४४०४००७८७१ को युगायनांश जगणसे ६०० गुणके ४२८६४२४०४२२६०० कल्प भूदिन १५७७९१७८२८के भागसे लब्ध जगण २७१६५० जगणशेष १०२६७४६४०० को १२ गुणके १२३२०९५६८०० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध राशि: ७ राशिशेष १२७५५३२००४ को ३० गुणके ३८२६५९६०१२० उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध अंश २४ अंशशेष ३९५९३२२४८ को ६० गुणके उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध कला १५ कलाशेष ८७१६७४६० को ६० गुणके उक्त भूदिनोंके भागसे लब्ध विकला ३ विकलाशेष ४९६२९४११६ एवं जगणादि अयनग्रह २७१६५० । ७ । २४ । १५ । ३ इसकी भुज १।२४। १५ । ३ को ३ गुणके फिर अंशकिये ५४ । १५ । ३ । इसको ३ गुणके १६२ । ४५।९ भाग १० से लब्ध अयनांशा: १६ । १६।३१ अथ लंबज्या और अक्षांश लानेकी विधि:— त्रिज्याको १२ गुणके ४१२५६ विपुवत्कर्ण १३ । १८ । १३ के भागसे लब्ध लंबज्या ३१०० इसका चापकिये वही दक्षिण लंबाशा ६४ । २४ । ५० फिर त्रिज्या ३४। ३६ को विपुवत्प्रभा ५ । ४५ से गुणके १९७६८ । ३० विपुवत्कर्णके भागसे लब्ध अक्षज्या १४८५ । ३८ इसका चाप वही अक्षांशा: २५ । ३७ । १७ अथ विपुवत्प्रभा लानेकी विधि:— त्रैशाख कृष्ण ३० भौमदिन

९५। ३६ में हीनकिये ५६४०५२६। २४ इसको १२ गुणके ६७६८
 ६३१६। ४८ फिर १२ गुणे ८२२३३५८०१। ३६ वर्गाद्ध ७। २।
 ० को विपुवद्वर्ग ३। ३। ३ में मुक्त किये १०। ५। ३ इसके भागसे
 लब्ध करणी ७७३१८९७। १२ विपुवच्छायाको १२ गुणके ६९। ०
 फिर अग्रज्या ५१९। २ से गुणके ३८८१३। १८ पूर्वानीत शंकुवर्गाद्ध
 संयुत ३२ विपुवद्वर्ग १०५। ३ के भागसे लब्ध फल ३४०। ५५ इस-
 का वर्ग ११६२२४। १० में करणी युक्तकिये ७८४८१२१२२ फिर
 इसका मूल २८०१। २७ उक्त फल ३४०। ५५ में उत्तरगोलके कारण
 युक्त किये आग्नेय कोणगत रवि शंकु ३१४२। २२ इसका वर्ग ९८७४
 ४६८। १६ त्रिज्यावर्ग ११८१९८४४ इन दोनों वर्गोंका अंतर १९४
 ५३७। १२ के स्वशंकुके भागसे लब्ध वैशाख वदि ३० दिन अर्कागुल
 शंकु छाया ५। २० त्रिज्याको १२ गुणके ४१७५६ स्वशंकुके ३१४
 २। २२ भागसे लब्ध उसी दिनका कर्ण १३। ८ अथ इष्टघटीकी छाया
 और कर्ण साधनकी विधिः—वैशाखवदि ३० दिन गत घटी १० सूर्य ०।
 ३। १३। २० सायन ०। १९। २९। ५१ भुज्या ११४६। ५१
 क्रांतिज्या ४६६। ० उत्तर क्रांतिकला ४६७१३ क्रांति क्रमज्या ४६६
 १० उत्क्रमज्या ३१। ५० इसीसे हीन त्रिज्याको किये दिनव्यासदल
 उत्तर युज्या संज्ञक ३४०६। १० क्रांति ४६६। ० को विपुवद्रासे
 गुणके ३६७५। ३० फिर १२ भागसे लब्ध कुज्या २२३। १८ त्रि-
 ज्यासे गुणके ७६७७०५। २४ युज्या ३४०६। १० के भागसे लब्ध
 चरज्या २२५। २३ उत्तरमें त्रिज्यायुक्त किये अंत्याख्य ३६६३। २३

अथ तात्कालिक नत लानेकी विधि—रविको स्वाहोरात्रासव २१६४३।
 ८-इन्का चतुर्थाश ५४१०। ४२ में चरासु २२५। २३ युक्त किये
 दिनार्चासव ५६३। १० इसीको इष्टघटिकासुमें ३६०० हीनकिये प्राङ्क-
 तासव २०। ३६। १० इसकी उक्त क्रमज्या ५८५। ३० इसीसे हीन

१०६७। ५६ यही भुजलिप्ताको चक्रलिप्ता ५४०० से हीनकिये कोटि-
लिप्ता ४३३२। ४१ भुजज्या १०५०। २८ कोटिज्या ३२७। २९
भुजज्याको १२ गुणके १२६०५। ३६ कोटिज्याके भागसे लब्ध इष्ट
छाया ३। ५१ त्रिज्याको १२ गुणके ४१२५६ कोटिज्याके भागसे
लब्ध इष्ट दिनमध्यकर्ण १२। ३६। २४ नत लिप्ताके दक्षिण कारणसे
उत्तरा मध्यच्छाया समझलेनी।

अथ इष्टदिनमें अर्काग्र लानेकी विधि:—मध्याह्न क्रांतिज्या ६६८।
५ को विपुवत्कर्ण १३। १८। २३ से गुणके ६२२८। ३१ कोटिज्या
३२७२। २९ के भागसे लब्ध मध्याह्नकी अर्काग्रांगुल ५४ अथ उसी
दिनकी इष्टाग्र लानेकी विधि इष्टछाया ९ को इष्टकर्ण १५ से गुणके मध्या-
ग्रा २८। ३० के मध्यकर्ण १२। ३६। २४ के भागसे लब्ध इष्टाग्रा-
गुल २। १५ उत्तर गोलके कारण यही विपुवच्छायामें हीनकिये शेष
उत्तर भुज ३। ३० इष्ट कालकी मध्याह्न छाया वही मध्याह्न भुज ३।
५१ अथ सममंडल कर्ण लानेकी विधि:—लंबज्या ३१००। २८ को
विपुवच्छाया ५। ४५ से गुणके क्रांतिज्या ४६८। ५ के भागसे लब्ध
सम मंडल कर्ण ३८। ५ अथ प्रकारांतरसे सममंडल कर्णके लानेकी
विधि:—जब उत्तर क्रांति स्वदेशाक्षलिप्तासे स्वल्प रहै तब सम मंडल कर्ण
का संभव समझना चाहिये वैशाख कृष्ण ३० भौमदिन मध्याह्न कर्ण १२
। ३६। २४ को विपुवच्छायासे गुणके ७२। २९। १८ मध्याग्रा १।
५४ के भागसे लब्ध इष्टदिनका सम मंडल कर्ण ३८। ८ अथ फिर
अर्काग्रलानेकी विधि:—क्रांतिज्या ६३८। ५ को त्रिज्यासे गुणके १६०
९२७०। २० लंबज्याके भागसे लब्ध मध्याह्नाग्रा १। ५४ को इष्ट
मध्य कर्ण १२। ३६। २४ से गुणके ६५४३। १७ त्रिज्याके भागसे
लब्ध मध्याह्नाग्रा १। ५४ अथ अग्रज्यासे कोण शंकु छाया कर्ण
साधनविधि:—त्रिज्यावर्गाई ५९०९९२२ का अग्रज्या वर्ग २६९३।

शिका स्वाहोरात्रार्द्ध ३३ । १८ हुवा राशिद्वयक्रांतिज्या १२१० । ५२
 इसका वर्ग १४६४३०१ । ४० इसको त्रिज्यावर्ग से शोधके शेष १०३
 ५४२५५ । २० का मूललिया वही राशिद्वयका स्वाहोरात्रार्द्ध ३२१८ ।
 ० राशित्रय क्रांतिज्या १३९७ इसका वर्ग १९५१६०९ इसको त्रिज्या-
 वर्गमें हीनकिये ९८६८३५ इसका मूल वही रात्रि तृतीयको स्वाहोरात्रार्द्ध
 ३३६६ के भागसे लब्ध १६४ इसका चाप १६७० एकराशि द्विराशि-
 ज्या २९७८ त्रिभयुकर्णार्द्ध ३१४१ से गुणके ९३५७९८ स्वाहोरात्रार्द्ध-
 के भागसे लब्ध २९०६ । ४४ इसका चाप राशिद्वयात्मक ३४६५१५
 त्रिज्या ३४३८ को त्रिभयुक वर्णार्द्ध ३१४१ से गुणके १७९६०५८
 स्वाहोरात्रार्द्ध के ३१४१ भागसे लब्ध ३४३८ इसका चाप ५४००
 राशित्रयात्मक हुवा. एक राशिचाप लंकामेषासव १६७० एकराशिचाप
 ३४६५ हीनकिये वृषासव १७९५ एवं द्विराशिचाप ५४०० से हीनकिये
 शेष लंकामिथुनासव १९३५ इनको विलोम कर्कादि तीनके जान
 लेना चाहिये. और एवं आगे तुलादि राशियोंके विलोम क्रमसे
 यही असु जान लेना अथ स्वदेशी लग्न करनेकी विधि:—इसके
 पहले चरखंडके लानेकी विधि. एकराशि क्रांति कला ७०४ इत्युकी क्रमज्या
 ६९० । ३० उत्क्रमज्या ७२ । ३४ इसको हीन त्रिज्यामें किये दिनव्यासदल
 ३६६५ । २६ क्रांतिज्या ६९० । ३० को विषुवद्रासे गुणके ३९७० । २२
 फिर १२ भागसे लब्ध कुज्या ३३०५२ इसको त्रिज्यासे गुणके १३३७
 ५१९ । ३६ बुज्याके भागसे लब्ध चरज्या ३३८ इसका धनु ३३८ । ३०
 द्विराशि क्रांतिकला १२३७ । ३७ क्रांतिक्रमज्या १२१०५ उत्क्रमज्या
 २२१ । ३१ इसको हीन त्रिज्यामें किये दिनव्यासदल ३२१६ । २९
 कुज्या ५७ । ५० चरज्या ६१९ । ४५ इसका धनु ४२३ । २ द्विराशि
 चर यह हुवा तृतीय राशिकी क्रांतिकला: १४४० इसका क्रमज्या १३९७
 उत्क्रमज्या २९८११२ दिनव्यास दल ३१३९४८ कुज्या ६६९ । २४

किये ३०७७ । ५३ फिर युज्याः ३४०६ । १० से गुणके १०४८३
त्रिज्याके भागसे लब्ध छेद ३०४९ । २३ को लम्बज्या ३१०० । २८
से गुणके ९५५४९११ । २३ त्रिज्याके भागसे लब्धशंकु ७०५० । ०
इसका वर्ग ७५६२५० । ० इसको त्रिज्या वर्गमें ११८१९८४४ हीन-
किये शेष ४२५७३४४ इसका पद वही युज्या २०६३ । २० को १५
गुणके २४७६० । ० स्वशंकुके २७५० । ० भागसे लब्ध छाया ९००
। १३ त्रिज्याको १२ गुणके ४१२ शंकुके भागसे लब्ध करण १५।८ ।

अथ इष्ट छायासे घटी लानेकी विधिः—छायांगुल ९ । ० इससे
त्रिज्याको गुणके ३०९४२०० इष्ट कर्णके १५ भागसे लब्ध दृज्या
२०६२ । ४८ इसका वर्ग ४२५५१४३ । ५० इसको त्रिज्या वर्गसे
१८१९८४४ हीन करके इसका मूल लेना वही शंकु २७५० । २४ कह-
लाताहै इसको त्रिज्यासे गुणके ९४५५६०० । २३ लंबज्याके ३१०० ।
२८ भागसे लब्ध छेद ३०४९ । ४४ को त्रिज्यासे गुणके १०४८३६
७९८३ । ५६ युज्याके ३४०६ । १० भागसे लब्ध उन्नतज्या ३०७७
। ३९ इसीको अंत्या ३६३३ । २३ में हीनकिये शेष १८५ । १६
३० इससे उत्क्रमज्याके खंडोंमें धनु साधितकिये जब नतासव २०३६।१०
नतघटी ५ । ३९ । २ । १० दिनार्द्धमें हीनकिये दिनगत घटी १० । ०॥

अथेष्टायासे छायाके साधनविधिः—इष्टाया २ । १५ इससे लम्बज्या-
को गुणके ६०७६ । ३ इष्ट कर्णांगुल १५ के भागसे लब्ध क्रांतिज्या ४६
५। ४ क्रांतिज्यासे गुणके १५९८८९९१२ परमापक्रमज्या १३९७ के
भागसे लब्ध ११४४ । ३१ इसका चाप ११६७ । २० इसका राश्यादि
० । १९ । २७ । २० यही स्पष्ट गति है।

अथ प्रत्येक राशि तिनके स्वाहोरात्रार्द्ध लानेकी विधिः—एकराशि
क्रांतिज्या ६९५३० इसका वर्ग ४८७००२ । १५ को त्रिज्यावर्गमें ११
१९८४४ हीन किये शेष ११३३१९४१ । ४५ इसका मूल वही एकरा-

लग्न सायन १ । १२ । ५७ । ८ इसमें अयनांश १६ । १६ । ३१ हीन-
किये मध्यलग्न ० । २६ । ४० । ३७ हुआ.

इति श्रीमनुरचिते दैवज्ञविनोदे सुभाषाविभूषिते त्रिषष्ठक-
थनं नाम दशमविनोदः समाप्तः ॥ १० ॥

अथ चंद्रग्रहण लानेकी विधिः-संवत् १६४१ शक १५०६ कार्तिक
शुदि १५ शनिदिन सृष्टचब्द १९५५८८४६८५ युगाद्यहर्गण ७११४६०
मध्यमरविः ७ । ९ । ३० । २२ मध्यमचंद्र १ । ९ । २८ । ६ चंद्रोच्च
९ । ५ । ४९ । ३६ पात ७ । ७ । ३ । ३९ स्पष्टरवि ७ । ८ । ९ ।
२६ गति ६० । ५४ चंद्रस्पष्ट ५ । १२ । ४७ । ० गति ८२७ । २०
मिश्रप्रमाण ४३ । २४ इष्टघटी ५७ । १४ व्यास अथ चंद्रविं लानेकी विधिः-
चंद्रमंडल मध्य व्यास ४८० को स्पष्टगति ८२७ । २० से गुणके ३९७
१२ मध्यगति ७९० । ३५ के भागसे लब्ध स्पष्टचंद्रमंडलव्यास ५०२ ।
१९ के १५ भागसे चंद्रमानलिप्ता ३३ । २९ अथ तमोमान लानेकी
विधिः- भूव्यास १६०० को स्पष्टचंद्र गति ८२७ । २० से गुणके
१३२२७३३ । २० मध्यगति ७९० । ३५ के भागसे लब्ध सूची १६
७४ । २२ रवि मध्यव्यास ६५०० को स्पष्टगति ६० । ५४ से गुणके
३८५८५० मध्यगति ५९ । ८ के भागसे लब्ध रविमंडल स्पष्ट व्यास
६६ ९४ । ११ महाव्यास १६०० इन दोनोंका अंतर ५०९४ । ११ को
मध्येंद्रुव्याससे ४८० गुणके २४४५२०८ मध्यार्क व्यास ६५०० के
भागसे लब्ध ३७ । १ को पूर्वोक्त सूची १६७४ । २२ में हीनकिये शेष
१२९८ । ११ के १५ भागसे लब्ध तमोमान लिप्ता ८६ । ३३ मान योगाद्ध
६१ । १ अथ समालिप्ति करनेकी विधिः- रविफल १४ । २ धन चंद्र
फल धन ३ । १० । ४५ पातफल ऋण ० । ४४ पर्वतरविः ७ । ८ ।
२३ । २८ पर्वतचंद्र १ । ८ । २३ । २८ पर्वत पात ७ । ७ । २ । ५५

चरज्या ७३२ । ५८ इसका चाप वही त्रिराशिचर ७३८४० हुवा एक-
 राशिचाप प्रथम खंड ३३८ । ३० को द्विराशिचापमें हीनकिये द्वितीय खंड
 ८४ । ३३ फिर द्विराशिचापको त्रिराशिचापमें हीनकिये शेष तृतीय खंड
 ११५ । ३७ लंका मेपासव १६७० में प्रथमखंड ३३८ । ३० हीनकिये
 स्वदेशी मेपासव १३३१ । ३० लंकावृषासु १७९५ में द्वितीय चरखंड
 २८४ । ३३ हीनकिये स्वदेशी वृषासव १५१० । २३ और लंकामिथु-
 नासव १९३५ में तृतीयखंड ११५ । ३७ हीनकिये स्वदेशमिथुनासव १८
 १९ । २३ एवं लंकार्कटासव १९३५ में तृतीय खंड युक्त किये स्वदेशी
 कर्कटासव २०५० । ३७ लंका सिंहासव १७९५ में द्वितीय चरखंडमें
 युक्तकिये स्वदेशी सिंहासव २०७९ । ३७ लंका कन्यासवमें १६७० प्रथम
 खंड युक्तकिये स्वदेशी कन्यासव २००८ । ३० इसको विलोम क्रमसे
 तुलादि छः राशियोंके स्वदेशी आसव जान लेना अथ इष्टकालसे लग्नसाधन
 विधिः-इष्टघटी १० तत्कालरविः ० । ३ । १३ । २० सायन ० । २९ ।
 २९ । ५१ मेप भोग्यांशा १० । ३० । ९ को स्वदेश मेपासुसे १३३१
 गुणके १३९७९ फिर ३० भागसे लब्ध मेप भोग्यासव ४६६ को इष्टघटी
 कामव ३६०० में हीनकिये शेष ३१३४ को वृषासुमें हीनकिये शेष १६
 २४ को ३० गुणके ४८७२ अशुद्धमिथुनासु १८१९ के भागसे लब्ध
 अंशादि २६ । ४७ । २ इसके मिथुन अशुद्धयुक्त २ । २६ । ४७ । २
 करके फिर अयनांग हीन किये लग्न २ । १० । ३० । ३१ ।

अथ मध्यलग्न लानेकी विधिः-पूर्वतत घटी ५१ । ३९ । १ तत्काल सायन
 रवि ० । १९ । २९ । ५१ रवि मेपके भुक्तांशा १९ । २९ । ५१ को
 लंका मेपासु १६७० से गुणके ३२५६१ फिर ३० के भागसे लब्ध १०
 ८५ मेप भुक्तामव को ननामवमें २०३४ हीनकिये शेष ९४९ को ३० गुणके
 २८४७० फिर विलोम अशुद्धलंकार्मीनासुके १६७० भागसे लब्ध अंशादि
 १७ । २ । ५२ अशुद्धलंका मीनात भागादि सायन रविमें हीनकिये मध्य

करनेकी विधि:—अर्द्धरात्रिसे ऊपर इष्टघटी १३।५० को स्थितिदल ४।
४० में युक्तकिये १८।३० तत्काल चंद्रः १।९।२७।४९ पात ७।
७।२।४० चंद्रोनपातकेंद्र ५।२७।३४।५१ भुज ०।२५।९
भुज्या १४५।९ को चंद्रमध्य विक्षेप २७० से गुणके १९०।३०
त्रिज्याके भागसे लब्ध ११।२४ स्पष्ट विक्षेप इसका वर्ग १२९।५७
को मानयोगार्द्ध ३६०२ में हीन किये शेष ३४७२।३ का मूल ५८।
५५ को ६० गुणके ३५३५ स्वीदुस्पष्ट भुक्तयंतरके भागसे लब्ध स्थिति
दल ४।३७ फिर स्थितिदलको स्थिर करते हैं पर्वति १३।५० स्थित्यर्द्ध ४।
३७ में युक्तकिये १८।२७ तत्कालचंद्र १।९।२७।८पात ७।७।२।४९
केंद्र ५।२७।३३।३२ भुज ०।२।२४।२८ भुज्या १४४।
२८ ऐसे उक्त पूर्ववत् याम्यविक्षेप ११।२० इसका वर्ग १२८।२७
को मानयोगार्द्ध वर्गमें ३६०।२ हीनकिये शेष ३४७२।३३ का मूल
५८।५६ को ६० गुणके ३५३६ भुक्तयंतरके भागसे लब्ध
मौक्षस्थित्यर्द्ध स्थिर ४।३७ हुआ ॥

अथ स्फार्शिकमर्द्दार्द्ध स्थिर करनेकी विधि:—पर्वति १३।५० में विम-
र्द्दार्द्ध २।१ हीन किये शेष ११।४९ तत्काल चन्द्र १।७।५५।
४० पात ७।७।२।२५ चन्द्रोनपातकेंद्र ५।२९।७।२१ भुज
०।०।५२।३९ भुज्या ५२।३९ पूर्वकी तुल्य याम्य विक्षेप ४।
८ इसका वर्ग १७।५ मानपातार्द्धवर्ग ७०४।१ इन दोनोंका अंतर
६८६।५६ का मूल २६।१३ को ६० गुणके १५७३ भुक्तयंतरके
भागसे लब्ध मर्द्दार्द्ध २।३ स्थिर हुआ. अथ मौक्षिकस्थित्यर्द्धमर्द्दार्द्ध
स्थिर लानेकी विधि:—पर्वति १३।५० को मर्द्दार्द्ध २।१ में युक्त किये
१५।५१ तत्काल चन्द्र १।८।५१।१६ पात ७।७।२।४९
केंद्र ५।२८।११।३३ भुज ०।१।४८।२७ भुज्या १०८
।२७ पूर्वतुल्य स्पष्ट दक्षिण विक्षेप ८।३१ इसका वर्ग ७२।३२

अथ पर्वत विक्षेप (शर) और ग्रास लानेकी विधि:—पर्वत चन्द्र १।८।२३।
 २८ पर्वतपात ७।७।२।५५ चंद्रोनपात केंद्र ५।२८।३९।
 २७ भुज ०।१।२०।२३ भुजज्या ८०।३३ को चंद्रविक्षेप
 मध्यम २७० से गुणके २१४८३३० त्रिज्याके भागसे लब्ध स्पष्ट विक्षेप
 ६।१९ चंद्रोनपात केंद्रके मेपादिवशासे उत्तर (शर) विक्षेप यह समझ
 ना चाहिये. इसको मानयोगार्द्ध ६०।१ म हीनकिये शेषग्रास २०।१३
 अथ स्थित्यर्द्ध लानेकी विधि:—मानयोगार्द्ध ६०।१ का वर्ग ३६०।
 २ में शरवर्ग ३९।५४ हीन किये शेष ३५६।६ मूल ५९।४२ को
 ६० गुणके ३५८१ व्यकदुगतिकं ७६६।२६ भागसे लब्ध स्थित्यर्द्ध
 ४।४० अथ मर्दाद्ध लानेकी विधि:—मानांतरार्द्ध २६।३२ का वर्ग
 ७०४।१ में विक्षेपवर्ग ३९।५४ हीन किये शेष ६६४।७ का मूल २
 ५।४६ को ६० गुणके १५४६ र्वादि भुक्त्यंतरके ७६६।२६ भागसे
 लब्ध मर्दाद्ध २।१ अथ स्थित्यर्द्ध स्थिरकरनेकी विधि:—अर्ध रात्रिके
 ऊपर इष्टघटी १३।५० में स्थित्यर्द्ध ४।४० हीनकिये ९।१० तत्काल
 चंद्र १।७।१९।७ पात ७।७।३।१० चंद्रोनपातकेंद्र ५।२९
 ।४४।३ भुज ०।१५।५७ भुजज्या १५।५७ को चंद्रविक्षेप २७०
 से गुणके ४३०६।३० त्रिज्याके भागसे लब्ध स्पष्ट विक्षेप दक्षिण १।१५
 इसका वर्ग १।३४ को मानयोगार्द्ध वर्गसे हीन किये ३६००२६ पीछे इसका
 ६०।को मूल ६० गुणके ३६०० भुक्त्यंतरके ७६६।२६ भागसे
 लब्धस्थितिदल ४।४२ पर्वत १३।५० में स्थित्यर्द्ध ४।४२ हीनकिये
 ९।८ तत्काल चंद्र १।७।१८।४० पात ७।७।३।१० चंद्रो-
 नपातकेंद्र ५।२९।४४।३० भुज ०।०।१५।३० भुजज्या १५।
 ३० विक्षेप १।१३ वर्ग १।२९ को मानयोगार्द्ध वर्गमें ३६०२ हीन
 किये शेष ३६००।३१ मूल ६० को ६० गुणके ३६० भुक्त्यंतर के
 भागसे लब्ध स्थितिदल यह ४।४२ स्थिरहुवा अथ मोक्षस्थित्यर्द्ध स्थिर

कालसाधन विधिः—मोक्ष इष्टग्रास २५ । ३२ को मानयोगार्द्धसे हीन-
 किये शेष ३४ । २९ इसका वर्ग ११८८ । २९ तत्कालीनशरवर्ग ७२ ।
 १५ दोनोंका अंतर १११६ । ४० इसका मूल ३३ । २५ को ६०
 गुणके २००५ । ३० भुक्तयंतरके भागसे लब्ध मोक्ष इष्टनाडी २ । ३७
 अथ स्पर्शकालीन वलन लानेकी विधिः—स्पर्शकाल २५ । ४४ पश्चिम
 नत ९ । ८ नतासव ३२८८ इसकी ज्या २८०८ । २० को अक्षज्या
 १४८६ से गुणके ४१७३१८३ । ६ त्रिज्याके भागसे लब्ध १२१३ ।
 ५० इसका धनु यहां नतके उत्तर कपाली होनेके कारण याम्यनत लिता
 १२ । ४१ । ३६ स्पर्शिक चन्द्र १ । ७ । १८ । ४० सत्रिभसायन
 ४ । २३ । ३५ । ११ भुज १६ । २४ । ४९ भुजज्या २०४० । ०
 क्रांतिज्या ८२८ । ५६ इसका धनु यहां सायन सत्रिभके भुजमेपादि होने-
 के कारण उत्तरक्रांतिलिमा. ८३७ । १६ नतलिता और क्रांति लिताके
 भिन्न जातिके कारण अंतर किये शेष याम्य ४०४ । २० इसकी ज्या वही
 वलनज्या ४०३ । ३३ इसके ७० के भागसे लब्ध स्पर्शिक याम्यव-
 लनांगुल ५ । ४६ अथ मध्य वलन लानेकी विधिः—मध्यकाल
 ३० । २६ अपरनत १३।५० नतासव ४९८० इसकी ज्या ३४११।५६
 को अक्षज्यासे गुणके ५०७०१३२ । ५६ त्रिज्याके भागसे लब्ध १४७
 ४२ । ४४ का धनु यहां नत अपर कपाली होनेके कारण याम्यनतलिता
 १५२५ । १९ मध्यकालिक चंद्र १ । ८।२३ । २८ सत्रिभ सायन ४ ।
 २४ । ३९ । ५९ भुज १ । ५ । २० । १ भुजज्याका धनु किये उत्तर
 क्रांतिलिमा ७९३ । ३८ यहां नतलिता और क्रांतिलिमाके भिन्न जातिके
 कारण अंतर किये शेष याम्य १३५५ । २० इसकी ज्या किये वही
 याम्य वलनज्या १३९९ । ५१ को ७० के भागसे लब्ध मोक्षवलनांगुल
 दक्षिण १९ । ५८ हुवा. अथ विक्षेपादिमान लिताओंके अंगुल करनेकी
 विधि—मध्यकाल परनत १३ । ५० को रात्र्यर्द्ध १६।३६ में हीन किये

मानांतरार्द्धवर्गमें ७१ । १ हीन किये शेष ६३१ । २९ इसका मूल २५ ।
 ८ को ६० गुणके १५०८ भुक्तयंतरके भागसे लब्ध स्पष्ट मर्दाद्ध १।५८
 यह स्थिर हुआ. सूर्योदयसे इष्टघटी ५७ । १४ मध्यकालमें स्पर्शस्थित्यर्द्ध
 ४ । ४२ हीन किये स्पर्शकालः ५२ । ३२ और मोक्ष स्थित्यर्द्ध ४।३७
 युक्त किये मोक्षकाल ६१ । ५१ अथेष्टस्पर्शाग्रास-लानेकी विधिः—स्पर्शेष्ट
 नाडी २ को स्पर्शस्थित्यर्द्धमें हीन किये शेष २ । ४२ को रवीन्दुभुक्तयं-
 तरसे गुणके २०६९ । २२ फिर ६० के भागसे कोटि लिता ३४ । २९
 तत्कालचन्द्रः १।७ । ४६ । १५ पात ७।७ । ३।४ केंद्र ५।
 २९ । १६ । ४९ भुज० । ० । ४३ । ११ भुजज्या ४३११ स्पष्ट
 याम्यं विक्षेप ३ । २३ इसीको भुज समझके इसका वर्ग ११ । २७ कोटि
 लिता वर्ग ११९९ । ६ इन दोनोंका योग १२०० । ३३ इसका मूल कर्ण
 ३४ । ३९ इसको मानयोगार्द्ध ६० । १ में हीनकिये शेष स्पर्श इष्टग्रास
 २५ । २२ अथ मोक्षेष्टग्रास लानेकी विधिः—मोक्षेष्ट नाडीको मोक्ष
 स्थित्यर्द्धमें हीन किये शेष २ । ३७ को भुक्तयंतरसे गुणके २०० ५।
 ३० फिर ६० भागसे लब्ध कोटिलिता ३३ । २५ तत्काल चन्द्र १।
 ८ । ५१ । ३ पात ७।७ । २ । ४८ केंद्र ५। २८ । ११ । ४५
 भुज० । १ । ४८ । १५ भुजज्या १०८ । १५ पूर्वतुल्य याम्यं विक्षेप
 ८ । ३० इसका वर्ग ७२ । १५ कोटि वर्ग १११६ । ४० इन दोनोंका
 योग ११८८ । ५५ इसका मूलकर्ण ३४ । २९ इसको मानयोगार्द्धमें
 हीन किये शेष मोक्ष ग्रासः २५ । २२ अथ इष्ट ग्राससे इष्ट घटीके ला-
 नेकी विधिः—स्पर्श इष्टग्रास २५ । २२ इसको मानयोगार्द्धमें हीन किये शेष
 ३४ । ३९ का वर्ग १२०० । २३ में तत्काल विक्षेप वर्ग ११ । २७
 हीन किये शेष ११८९ । ६ इसका मूल वही कोटिलिता ३४ । २९ को
 ६० गुणके २०६९ । २२ भुक्तयंतरके भागसे लब्ध २ । ४२ को स्थि-
 त्यर्द्धमें हीन किये स्पर्शिक इष्टकाल २ । ० अथ मोक्षग्राससे मोक्ष इष्ट

७। ११ को रविभगण ४३२०००० से गुणके २६९९७८३२०००
चंद्रभगण ५७७५३३३६ के भागसे लब्ध चंद्रकक्षापि रविमंडल मध्यव्यास
४६७। २८ स्पष्ट इसके १५ भागसे लब्ध रवि मानलिप्ता ३१। ९ ॥

अथ चंद्रमंडलसाधनविधिः—चंद्रमंडलमध्यव्यास ४८० को स्पष्ट
गति ८१०। २६ से गुणके ३८९००८। ० मध्यगति ७९०। ३५
के भागसे लब्ध स्पष्टचंद्रव्यास ४९२। ३ फिर १५ भागसे लब्ध चंद्रमान
लिप्ता ३२। ४८ मानयोगार्द्ध ३१। ५८ ॥

अथ पर्वतलंबन लानेकी विधिः—पर्वतकाल १३। ९ तत्कालरविः २।
२०। २२। ९ सायन ३। ६। ३६। ४० कर्कके भोग्यपल २६६ को
इष्टघटी पलोंमें हीन किये शेष ५३३ में फिर सिंहमान हीन किये शेष १८८
को ३० गुणके अशुद्ध कन्यामानके भागसे लब्ध अंशादि १६। ५०। ९
भुक्तराशियुक्त किये पर्वतलग्न ५। १६। ५०। ९ इसकी ज्या ७८२।
४७ को क्रांतिज्या १३९७ से गुणके १०९४८। १९ लंबज्या ३१००
के भागसे लब्ध उदयज्या ३५२। ४५ अथ मध्यलग्न लानेकी विधिः—
भाज्ज ३। ३९ तत्काल सायन रवि ३। ६। २६। ४० कर्ककी
भुक्त्पल ७१ भोग्यपलों २१९ में हीनकिये शेष १४८ को
३० गुणके ४४४० अशुद्ध लंका मिथुनमानके भागसे लब्ध अंशादि
१३। ४४। ४५ तीन राशिमें हीन किये शेष मध्य लग्न २। १६। १५।
१५ मध्यलग्नोत्तर क्रांति १३९५। २५ स्वदेशाक्षलिप्ता दाम्भ १९३७।
१७ क्रांत्यक्षकी भिन्नजातिके कारण अंतरकिये शेषयाम्य नतलिप्ता १४१
५२ इसकी ज्या वही मध्ययाम्यज्या ४१। ५२ इसकी उदयज्यामान ३५
१२। ४५ से गुणके ५००४३। २८ त्रिज्याके भागसे लब्ध १४। १३
इसका वर्ग २०२ मध्यज्या वर्ग २००२६। ९ इन दोनोंका अंतर १९९
३४। ३ इसका मल दृक्क्षेप १४१। ७ इसका वर्ग १९९२४। ३ त्रिज्या
वर्ग ११८१९८४४ इन दोनोंका अंतर १७९९१९। ५७ इसका मूल

शेष उन्नत २ । ४६ को और रात्र्यर्द्धमान १६ । ३६ को रात्रिमान ३३ ।
 १२ में युक्त किये ५२ । ३४ इसके रात्र्यर्द्ध १६ । ३६ के भागसे लब्ध
 छेद ३ । १०, स्पर्शविक्षेप, लिप्ताके ११३ छेदके भागसे लब्ध स्पर्शयाम्य
 विक्षेप अंगुल ० । २३ मध्य काल विक्षेप लिप्ताके छेदके भागसे लब्ध
 मध्ययाम्य, विक्षेप अंगुल २ । ० मोक्षविक्षेप लिप्ताके ११ । २० छेदके
 भागसे लब्ध मोक्षयाम्यविक्षेप अंगुल ३ । ४५ चंद्रविंबलिप्ता ३३ । २९
 के छेदके भागसे लब्ध चंद्रविंबांगुल १० । ३४ तमोमानलिप्ता ८६ । ३३
 के छेदके भागसे तमोमानांगुल २७ । १९ मानार्द्धलिप्ता ६० । १ के छेदके
 भागसे मानयोगार्द्ध अंगुल १८ । ५७ ग्रास लिप्ताके ५३ । ४२ छेदके
 भागसे लब्ध ग्रासांगुल १६ । ५७ खग्रास लिप्ताके २० । १३ छेदके भागसे
 लब्ध खग्रासांगुल ६ । २३ स्पर्शेष्ट ग्रासलिप्ताके २५ । २५ छेदके भागसे
 लब्ध स्पर्शेष्टग्रासांगुल ८ । ० मोक्षेष्टग्रास लिप्ताके २५ । ३२ छेदके
 भागसे लब्ध मोक्षेष्टग्रासांगुल ८ । ३ हुवा

इति श्रीमनुरचिते दैवज्ञविनोदे सुभापाविभूषिते चंद्रग्रहणसाधन-
 विधिर्नाम एकादशविनोदः ॥ ११ ॥

अथ सूर्यग्रहणके साधनकी विधिः—संवत् १९३९ शके १८०४
 आपाढवदि ३० बुधदिन इष्ट १३ । १९ सृष्टचन्द्र १९५५५८४६८३
 कलिगताब्द ४६८३ सृष्ट्यायहर्गण ७१४४०४००७२१६ कलिद्युगण
 १७१०५८९ प्रातः स्पष्टरविः २ । २० । ९ । ३२ प्रातः स्पष्टचंद्रः २ ।
 १७ । २२ । १६ रविगति ५६ । ५० चंद्रगति ८१० । २६ अमांत १३
 । १९ तात्कालिक रविः २ । २० । २२ । १९ तात्कालचंद्रः २ । २० । २२ ।
 ९ पात ८ । २३ । १४ । ० अथ रविमंडल लानेकी विधिः—रवि-
 मंडल परममध्यव्यास ६५०० को स्पष्टगति ५६ । ५० से गुणके ३६९
 ४१६ । ४० मध्यगति ५९ । ८ के भागसे लब्ध स्पष्ट रविव्यास ६२४

चरक्रांति १३०।६।२४ याम्याक्षलिता १५३७।१७ दोनोंके दिग्ने-
 देके कारण अंतर किये शेष याम्य नतलिताको ज्याकिये दक्षिणमध्यज्या
 २३०।५१ उदयज्या ६११।५४ से गुणके १४१२५७।७ त्रिज्या
 के भागसे लब्ध ४।१५ इसका वर्ग १६८७।५० मध्यज्या वर्ग ५३
 २९१।४३ दोनोंका अंतर ५१६०३।५३ त्रिज्या वर्ग ११८१९८
 ४४ दोनोंका अंतर ११७६४२४०।० इसका मूल दृग्गति ३४३०।
 २९ एकराशिज्या वर्ग २९५४९६१ के दृग्गतिके भागसे लब्ध छेद ८६
 १।२३ मध्यलम्बार्क अंतर १।१।५६।३ इसकी ज्या १८।७।
 ३१ छेदके भागसे लब्ध लंबन २।६ पर्वीत १३।१९ में हीनकिये
 शेष ११।१३ तत्कालरवि २।२०।२०।१० सायन ३।६।३४।
 ४१ सायन उदयलम्ब ५।५।२७।४५ इसकी ज्या १४२६।२३को
 अंत्यापक्रमज्यासे गुणके १९९२६९५७।३१ लंबज्याके भागसे लब्ध
 उदयज्या ६४२।४७ प्राञ्च ५।४५ सायन मध्य लम्ब २।४।३३।४ मध्य
 लम्बोत्तरक्रांति १२९२।२२ याम्याक्षलिता १५३७।१७ क्रांत्यक्षकी भिन्न
 जातिसे अंतरकिये याम्यनतलिता २४४।५५ इसकी ज्या वही मध्यज्या
 दक्षिणा २४४।४९ को उदयज्यासे गुणके १५७३६४।४ त्रिज्याके
 भागसे लब्ध ४५।४७ इसका वर्ग २०९७ मध्यज्यावर्ग ५९९३५।१२
 इन दोनोंका अंतर ५७८३९।५ इसका मूल स्थिरस्पष्ट दृक्क्षेप २४०।
 ३० इसका वर्ग ५७८३९।५ इसको त्रिज्या वर्गसे हीन किये शेष ११
 ७६२००४।५ इसका मूलदृग्गति ३४२९।३४ एक राशिज्यावर्ग
 २९५४९६१ दृग्गतिके भागसे लब्ध छेद ८६१।३७ मध्य लम्बार्कांतर
 १।२।१।३७ इसकी ज्या १८२२।१४ छेदके भागसे लब्ध लंबन-
 स्थिर २।६ हुवा ॥

अथ भवनति लानेकी विधिः—पर्वीतस्थिर दृक्क्षेप २४०।३० मध्य-

भुक्त्यंतर ७६१ । २७ से गुणके २७५९१३ । १४ फिर १५ गुणके
त्रिज्याके ५१५७० भागसे लब्ध याम्य अवनति ३ । २५ ॥

अथ चन्द्रविशेष लानेकी विधि:-स्थिर लंबन संस्कृतपर्वात् ११।१३
तत्कालचन्द्रः २ । १९ । ५३ । ४७ पात ८ । २३ । १४ । ७ चन्द्रोत्त-
पात केंद्र ६ । ३ । २० । २० तुज ० । ३ । २० । २० तुजज्या २००
। २० को चंद्रविशेष २१० से गुणके ५४०९० त्रिज्याके भागसे लब्ध
चंद्रविशेष सौम्य १५ । ४४ याम्यावनति ३ । २५ शर और अवनतिके
दिग्भेदसे अंतर किये स्पष्ट अवनति लिखा १२ । १९ इसको मानयोगार्द्ध
३१।५८ में हीन किये शेष ग्रासलिता १९। ३९ ॥

अथ स्थित्यर्द्ध लानेकी विधि:-मानयोगार्द्ध ३१ । ५८ इसका वर्ग
१०२१ । ५२ में विशेष वर्ग १५१ । ४२ हीन किये ८७० । १० इसका
मूल २९।३० को ६० गुणके १७७० र्वाहुभुक्त्यंतरके ७५३।३६ भागसे
लब्ध स्थित्यर्द्ध २ । २१ ॥ अथ रूपांशिक लंबन लानेकी विधि:-गणिता-
गततिथ्यन्त ३६ । १९ में स्थित्यर्द्ध २ । २१ हीन किये शेष १० । ५८
रवि २।२०।१९।५५ सायन ३ । ६ । २६। ३४ सायन उदय लग्नकी
भुजज्या १४९९। ४८ को क्रांतिज्या १३९७ से गुणके २०९।५२२०
३६ लंबज्याके भागसे लब्ध उदय भुजज्या १४९९ । ४८ को क्रांतिज्या
१३९७ से गुणके २०९।५२२० ३६ लंबज्याके भागसे लब्ध उदयभुजज्या
१४९९ । ४८ को क्रांतिज्या १३९७ से गुणके २०९ । ५२२० ३६
लंबज्या के भागसे लब्ध उदयज्या ६७५।७ प्राङ्ग ६ । ० सायन सूर्य
३ । ६ । ३४ । २६ मध्य लग्न २।३ । ९ । २९ इसकी ज्या
३०६७ । १६ को परमापक्रमज्यासे गुणके ४२८४९७२३२ त्रिज्याके
भागसे लब्ध क्रांतिज्या २२३६ । ३१ याम्यासलिता १५।३७। १५।
क्रांत्यक्षकी भिन्न दिशाके कारण अन्तरकिये शेष याम्यनत लिता को पूर्वोक्त
क्रमसे वर्ग २६२६३४ मध्यज्यावर्ग ६१९।७७ दोनोंका अंतर ६५२२०
३३ इसका मूल इक्षेप २५ । ३२ वर्ग ६५३२० ३३ त्रिज्यावर्ग २१८१

९८४४ वर्गांतर ११७५४५२३३७ इसका मूल दृग्गति ३४२८२९
 एकराशिज्यावर्ग २९५४९६१ के दृग्गतिके भागसे लब्ध छेद ८६१ ।
 ५३ मध्य लग्नाकार्तर १ । ३ । २४ । ५७ इसकी ज्या १८२९ । ५८
 छेदके भागसे लब्ध घटिकादिस्फारिक प्रथम लंबन २ । १२ मध्य लग्नसे
 भानु अधिक होनेके कारण स्थित्यून तिथ्यंत १० । ५८ में हीनक्रिये शेष
 ८ । ४६ तत्काल रविः २ । २० । २७ । ५० सायन ३ । ६ । ३२ ।
 २१ सायन उदय लग्न ४ । २२ । १८ । ० इसकी ज्या २०९१५६
 को परमापक्रमज्यासे गुणे २९२२४३० इसकी ज्या वही मध्यज्या याम्य
 २६०४० को उदयज्या से ८७५ । ५० गुणके १७६१०५ । ५५
 त्रिज्याके भागसे लब्ध क्रांतिज्या ८१२ ॥

अथ मध्य लग्न लानेकी विधिः—प्राङ्गत ८ । १२ सायनरवि ३ । ६ ।
 ३२ । २१ सायनमध्यज्या ४४७ । ६ को उदयज्यासे गुणके ४२१४८
 ८ । ३७ त्रिज्याके भागसे लब्ध १२२ । ३६ इसका वर्ग १५०३०।४६
 मध्यज्या वर्ग १९९८९। २५ दोनोंका अंतर १८६६७।३९ इसका मूल
 ४२९१९५८ इसका वर्ग १८४८६७ । २१ इसका मूल दृग्गति
 ३४।११ । ० एक राशिज्या वर्ग २९५४९६१ दृग्गतिके भागसे लब्ध
 छेद ८६६१८ मध्यलग्न १।२०।३।१ रवि ४ । ६ । ३२ । २१ दोनोंका
 अंतर १ । १६ । २८ । २० । इसकी ज्या २४९१ । २७ के छेदके
 भागसे लब्ध स्फारिक द्वितीय लंबन २ । ५२ को स्थित्यून पर्वानमें
 हीन क्रिये शेष ८ । ६ तत्काल रविः २ । २० । १७ । १३ सायन
 ३ । ६ । ३१ । ४४ सायन उदय लग्न ४ । १९ । २ । ३६ इसकी ज्या
 २२५२३ को परमापक्रमज्यासे गुणके ३२४७९७६ । ३२ लंबज्या-
 के भागसे लब्ध उदयज्या १०१५२७ प्राङ्गत ६ । ५२ सायन सूर्य ३ ।
 ६ । ३१ । ४४ सायनमध्य लग्न १ । १६ । २३ मध्यलग्नोत्तर क्रांति
 १०२०४८ याम्य नतलिता १५३७ । १७ क्रांत्यक्षकी मित्र दिशाके

कारण अंतर किये शेषयाम्यनत लिता ५१६ । २९ इसकी ज्या वही मध्यज्या ५१४ । ३८ को उदयज्यासे गुणके ५२२५८४ । २५ त्रिज्याके भागसे लब्ध १५२ । ० इसका वर्ग २३१०४ मध्यज्या वर्ग २६४७ । २८ इन दोनोंका अंतर २४१७४३११८ इसका दृक्क्षेप ४९१४ इसका वर्ग २३२४४ मध्यज्या वर्ग ३६४८४७ । २८ इन दोनोंका अंतर २४१७१३११८ इसका दृक्क्षेप ४९१ । ४० इसका वर्ग २४२७४३ । २८ को त्रिज्यावर्गमें हीन किये शेष ११५७८१००३२ इसका मूल दृग्गति ३४०२४०३१४४ इन दोनोंका अंतर १३१२८३१ इसकी ज्या २६५०४७ छेदके भागसे लब्ध घटिकादिक स्पर्शिक तृतीय लंबन ३ । ३ को स्थित्यून पर्वत में हीनकिये शेष ७ । ५७ तत्काल रविः २ । २० । २७ । १ सायन ३ । ६ । ३१ । ३३ सायन उदय लग्न ४ । १८ । ५ । १३ इसकी ज्या २२९५५९ को परमापक्रमज्यासे गुणके ३२०७४८८ । ४३ लंबज्याके भागसे लब्ध उदयज्या १०३४ । ४० प्राङ्गत ९ । ५६ मध्यलग्नोत्तर क्रांति १००१२६ याम्याक्षलिता १५३७ । १७ यहां क्रांत्यज्ञकी तिस्र दिशाके कारण अंतर किये शेष नतय। लिता ५३५५१ इसकी ज्या वही मध्यज्या ५३३ । ४२ को उदयज्या गुणके ५५२२०२ । ३६ त्रिज्याके भागसे लब्ध १६०३७ इसका २५७९७ । ४३ मध्यज्या वर्ग २८४८३५ । ४१ दोनोंका अंतर ९०३७ । ५८ इसका मूल दृक्क्षेप ५०८ । ५० इसका वर्ग २५९०३५८ त्रिज्यावर्गमें हीन किये शेष ११५६०८०६ । २ इसका मूल दृग्गति ३४००७ एकराशिज्या वर्ग २९५४९६१ के दृग्गतिके भागसे छेद ८६९५ मध्यलग्न और रविका अंतर २१३४३३ इसकी ज्या ९२४५ छेदके भागसे लब्ध घटिकादि स्पर्शिक चतुर्थ लंबन ३ । ६ स्थित्यूनपर्वतमें हीन किये शेष ७ । ५२ तत्काल रवि २ । २० । १० सायन ३ । ६ । ३१ । ० सायन उदय लग्न ४ । १७ । ४९ ।

इसकी ज्या २३०७ । २४ को परमापक्रमज्यासे गुणके ३२२३४३७४८
लंबज्याके भागसे लब्ध उदयज्या १०३९ । ४९ प्राङ्गत ९ । ६ साय-
न रविः ३ । ६ । ३१ । ३१ कर्क भुक्त पल ७०' सायन मध्यलग्न १ ।
१४ । ३८ । ५६ मध्य लग्नोत्तर क्रांति ९९५ । ४९ याम्यलिता १५३
७ । १७ क्रांत्यक्षकी भिन्न जातिके वशसे अंतर किये शेष याम्य नतलिता
५४१ । २८ इसकी ज्या वही मध्यज्या ५३९ । १५ को उदयज्यासे
गुणके ५६०७२१ । ८ त्रिज्याके भागसे लब्ध १६३ । ६ इसका वर्ग
२६६०१३७ मध्यज्यावर्ग २९०७९०३४ दोनोंका अंतर २६४१८८
। ५७ इसका मूल दृक्क्षेप १३५९ इसके वर्ग २६४१८८।५७ को त्रि-
ज्यावर्ग में हीन किये शेष ११५५६५३ इसका मूल दृग्गति ३३९९ । २
२ एकराशिज्या वर्ग २९५४९६१ के दृग्गतिके भागसे लब्ध छेद ८६९।
१६ मध्यलग्न १ । १४ । ३६ । ५६ रवि ३ । ६ । ३१ । ३१ दोनों-
का अंतर १ । २१ । ५१ । ३५ इसकी ज्या २७०४ । १३ छेदके
भागसे लब्ध घटिकादि स्पर्शिक पंचमस्थिर लंबन ३ । ६ अथ मोक्ष-
लंबन लानेकी विधिः—गणितागत तिथ्यंत १३ । १९ स्थित्यर्द्ध २ । २१
युक्त किये १५ । ४० तत्काल रविः २ । २० । २४ । २३ सायन ३ ।
६ । ३८ । ५४ कर्क भोग्य पल २६६ इष्टघटिपलों ९४० से हीन
किये शेष ६७४ इसमें सिंहमान ३४५ शोधन किये शेष ३२९ को
३० गुणके अशुद्ध कन्या मानके भागसे लब्ध अंशादि २९ ।
२७ । ४५ भुक्तराशि युक्त कि सायन उदयलग्न ५ । २९ । २७ । ४५
इसकी भुजज्या ३२ । १५ को परमापक्रमज्या १३९७ मे गुणके ४५०
५३ । १५ लंबज्याके ३१०० भागसे लब्ध उदयज्या १४ । ३२ मध्य-
लग्न २ । २९ । २१ । ० इसकी भुजज्या ३४३६ । ४७ को क्रांतिज्या
१३९७ से गुणके ४८०११८६ । १९ त्रिज्याके भागसे लब्ध १३९६।
३० इसका चाप मध्य लग्नोत्तर क्रांति १४३४ । २७ स्वदेशाक्षलिता १५

३७।१ ३क्रांत्यक्षकी भिन्नदिशाके कारण अंतरकिये शेषयाम्यनत लिमा ९७।
 ५० इसकी ज्या वही मध्यज्या दक्षिण ९७ । ५० को उदयज्या १४।३२
 से गुणके १४ । २१ । ५१ त्रिज्याके भागसे लब्ध ० । २४ इसका वर्ग
 ९५७।२ त्रिज्या वर्ग ११८१९८४४ इन दोनों वर्गोंका अंतर ११८१०२
 ७२४८ इसका मूलदृक्क्षेप ९२५० इसकी ज्या ३४३६।३६ एकराशिज्या
 वर्ग २९५४९६१ के दृग्गतिके भागसे लब्ध छेद ८५९।५१ मध्यलग्न २।
 ९।२१ । ० रविः ३ । ६ । ३८ । ५४ दोनोंका अंतर ० । ७।२७।
 ५४ इसकी ज्या ४३६ । ५७ के छेदके भागसे लब्ध घटिकादि प्रथम
 लंबन मौक्षिक ० । ३० मध्यलग्नसे भानु अधिकके कारण गणितागतमें
 १५ । ४० हीनकिये १५ । १० तत्कालरविः २ । २० । २३ । ५७
 सायन ३ । ६ । ३८ । २८ सायन उदय लग्न ५ । २६ । ४३ । ३४
 इसकी दोर्ज्या १९३ । २६ को परमापक्रमज्यासे गुणके २७०२६।२२
 लंबज्याके भागसे लब्ध उदयज्या ८७ । १० प्राङ्गत १ । ४८ सायनरविः
 ३ । ६ । ३८ । २८ कर्कभुक्तपल ७१ सायन मध्यलग्न २ । २६ । ३३।
 ४९ मध्यलग्नोत्तरक्रांति १४३७ । ७याम्याक्षलिमा १५३७ । १५क्रांत्य-
 क्षकी भिन्नदिशाके कारण अंतर किये शेष याम्यनतलिमा १००।१० इस-
 की ज्या वही मध्यज्या १०० । १० को उदयज्यासे गुणके ८७३२।१२
 त्रिज्याके भागसे लब्ध २ । ३२ इसका वर्ग ६ । २५ मध्यज्या वर्ग १००।
 ३३ । २२ दोनोंका अंतर १०० । २६ । ५७ त्रिज्या वर्गसे हीनकिये शेष
 ११८०९८१७ । ७ इसका मूल दृग्गति ३४३६ । ३२ एकराशिज्या वर्ग
 २९५४९६१ के दृग्गतिके भागसे लब्ध छेद ८५८५० मध्यलग्नार्कांतर
 ० । १० । ४ । ३८ इसकी ज्या ६०१ । ३४ छेदके भागसे लब्ध मौक्षिक
 द्वितीय लंबन ० । ४२ को स्थित्यर्द्धमें युक्तकिये गणितागत १ । ४० में
 हीनकिये शेष १४ । ८ तत्कालरविः २ । २० । २३ । ४३ सायन
 ३ । ६ । ३८ । १४ सायन उदय लग्न ५ । २५ । ४२ । ५ इसकी

भुज्या २४७ । ४६ को परमापक्रमज्यासे गुणके ३६०१०० । २
लंबज्याके भागसे लब्ध उदयज्या ११६ । १० सायन मध्यलग्न २ । २५
। २६ । ५७ मध्यलग्नोत्तरक्रांति १४३४ । ६ याम्याक्षलिता १५३७ । १७
क्रांत्यक्षकी भिन्नदिशाके कारण अंतरकिये शेष याम्यनतलिता १०२ । ३१
इसकी ज्या वही मध्यज्या १०२ । ३७ को उदयज्यासे गुणके ११९०९
त्रिज्याके भागसे लब्ध ३ । २८ इसके वर्ग १०४९१ । ३९ को त्रिज्या
वर्गमें हीनकिये शेष ११८०९३४६ । २१ इसका मूल दृग्गति ३४३६ । २८
एकराशिज्यावर्ग २९५४९६१ के दृग्गतिके भागसे लब्ध छेद ८५९ । ५३
मध्यलग्न और रविका अंतर ० । १ । १ । १७ इसकी ज्या ६६०२०
छेदके भागसे लब्ध घटिकादि मौक्षिक तृतीयलंबन ० । ४६ स्थित्यर्द्धयुत
गणितागत १५ । ४० में हीनकिये शेष १४ । ५४ तत्कालरविः २ । २० ।
२३ । ३९ सायन ३ । ६ । ३८ । १० सायन उदयलग्न ५ । २५ । २० ।
३६ इसकी ज्या २७ । १९ । ९ को परमापक्रांतिज्यासे गुणके ३८३८ । १०
सायन मध्यलग्न २ । २५ । ४ । ३९ मध्यलग्नोत्तरक्रांति ४४३३ । ४९
याम्याक्षलिता १५३७ । १७ क्रांत्यक्षकी भिन्न दिशाके कारण अंतर किये
शेष याम्यनत लिता १०३२० इसकी ज्या वही मध्यज्या १० को उदयज्या
से गुणके २३०१६ । ६ त्रिज्याके भागसे लब्ध ३ । ४७ इसका वर्ग
१४ । १९ मध्यज्यावर्ग १०७७४ । २६ दोनोंका अंतर १०७६० । ७
इसका मूल दृक्क्षेप १०३ । ४७ इसके वर्ग १०७६० । ७ को त्रिज्या वर्गमें
हीनकिये शेष ११८०९०८३ । ५३ का मूल वही दृग्गति ३४३६ । २६
एकराशिज्यावर्ग २९५४९६१ दृग्गतिके भागसे लब्ध छेद ८५९ । ५३
मध्यलग्नार्क अंतर १२३३ । ३१ इसकी ज्या ६८९ । ११ छेदके भागसे
लब्ध घटिकादि मौक्षिक चतुर्थ लंबन ० । ४८ स्थित्यर्द्धयुतगणितागत
१५ । ४० में हीनकिये शेष १४ । ५२ तत्काल रवि १ । २० । २३ ।
३७ सायन ३ । ६ । ३८ सायन उदयलग्न ५ । २५ । १ ।

५१ इसकी ज्या १३० । ३७ प्राङ्गत २ । ६ सायन रविः ३ । ६ ।
 ३८ सायनमध्यलग्न २ । २४ । ३ । ३० मध्यलग्नोत्तरक्रांति २४ । ३३
 । १९ याम्याक्षलिता १५३७ । १७ क्रांत्यक्षकी भिन्नजातिके कारण
 अंतर किये शेष याम्यनतलिता १०३ । ५८ को उदयज्यासे गुणके १३
 ५७९ । ४६ त्रिज्याके भागसे लब्ध ३ । ५२ इसका वर्ग १०७९३
 मध्यज्यावर्ग १०३ । ५८ को उदयज्यासे गुणके १३५७९ । ४६ त्रिज्या-
 के भागसे लब्ध १०८९ । ४ दोनोंका अंतर १०७९३ । २८ इसका
 मूल दृग्गति ३४३६ । २५ एकराशिज्या वर्ग २९५४९६१ के दृग्गतिके
 भागसे लब्ध छेद ८५९ । ५३ मध्यलग्न और सूर्यका अंतर १२४४ ।
 ३८ इसकी ज्या ६९९५० छेदके भागसे लब्ध घटिकादिस्थिर मौक्षिक
 पंचम लंबन ० । ४८ ॥ अथ स्थित्यर्द्धके लंबनांतर संस्कार देनेकी
 विधिः—स्पर्शकाल लंबन ३ । ६ मध्यकाललंबन २ । ६ मोक्षकाल लंबन
 ० । ४८ स्पर्शमध्य लंबनका अंतर १ । १८ दृक्पाली मध्यलंबनसे
 स्पर्शिक लंबनके अधिक होनेके कारण मध्य स्पर्श लंबनका अंतरकिये
 १ । ० स्थित्यर्द्ध २ । २१ में युक्तकिये ३ । ३९ गणितागत तिथ्यंत १३
 । १९ मध्यलग्नसे सूर्य अधिक होनेके कारण स्थिर मध्य लंबन २ । ६ को
 हीनकिये पूर्व मध्यकाल ११ । १३ स्पर्शिक स्थित्यर्द्धहीनकिये स्पर्शकाल
 ७ । ५२ मध्यकाल ११ । १३ में मोक्षस्थित्यर्द्ध ३ । ३९ युक्तकिये मोक्ष-
 काल १४।५२ अथ इष्टग्रास लानेकी विधिः—स्पर्श इष्ट घटी २ को स्पर्श-
 स्थित्यर्द्ध ३ । २१ में हीनकिये शेष १ । २१ । इसको रवीन्दुभुक्तयंतर
 ७५३ । ३६ से गुणके १०१७ । २२ पष्टि ६० भागसे लब्ध कोटिलिमा
 १६ । ५७ मध्यस्थित्यर्द्ध ३ । २१ से गुणके ३९ । ५० स्पष्ट स्थित्यर्द्ध
 ३।२१ के भागसे लब्ध कोटिलिमा ११५३ अथ इष्टकालीन विक्षेप लानेकी
 विधिः—इष्टकालीन रविः २।१८।५३ सायन ३।६।३३।१६ सायन उदय लग्न
 ४।२८।१५।४० इसकी भुजज्या १८०७।० को परमापक्रमज्यासे गुणके २५

२५१७० । ३८ लंबज्याके भागसे लब्ध उदयज्या ८२५।३४ प्राङ्गतघटी
 ७ । ६ सायनरविः ३।६ । ३३ । २६ सायन मध्यलग्न १ । २६ । ४७
 मध्यलग्नोत्तर क्रांति ११९३ । १४ स्वदेशाक्षलिता १५३७ । १७ याम्य-
 नतलिता ३४४ । ३ इसकी मध्यज्या ३४३ । ३१ याम्य परमापक्रमज्या
 से गुणके २७९८१७ । १४ त्रिज्याके भागसे लब्ध ८१ । २३ इसका
 वर्ग ६६२३ । ५ मध्यज्यावर्ग ११८००३ । ४३ वर्गांतर ११३८० । २७
 इसका मूल स्पर्शोत्तरे ३३३ । ४४ मध्यभुज्यंतरसे गुणके २४४१०९
 । १५ तिथिन्न त्रिज्याके भागसे लब्ध याम्य अवनति ४ । ४४ इष्टकालीन
 चंद्र २ । १९ । ३५ । ३३ तत्कालपात ८ । ३ । १४ । ११ चंद्रोनपात
 केंद्र ६ । ३।३८ । ३८ भुजज्या २ । ८ । ३८ चंद्रमध्यविक्षेप २७० से
 गुणके ५९०३१ त्रिज्याके भागसे सौम्य विक्षेप १२ । २६ विक्षेपवर्ग
 १५४ । ३५ स्पष्टकोटिलितावर्ग १४१ । १४ दोनोंका योग २९५ । ४८
 इसका मूलकर्ण १७ । ४३ मानयोगार्द्ध ३१ । ५८ में हीनकिये शेष स्पर्श
 श्रासलिता १७ । ४५ ॥

अथ मोक्षोत्तरेश्रासलानेकी विधिः—मोक्षोत्तरे घटी १ । ३९ मोक्षस्थित्यर्द्ध
 ३ । ३९ में हीनकिये शेष २।० इसको रवीन्दुभुज्यंतर ७५२ । ३६ से
 गुणके १५०७ । ५२ पष्टि ६० के भागसे लब्ध कोटिलिता २५ । ७ को
 मध्यस्थित्यर्द्ध २।२१ से गुणके ५९ । १ स्पष्ट मोक्षस्थित्यर्द्ध ३ । ३४
 के भागसे लब्ध स्पष्ट कोटिलिता २६ । १० अथ इष्टकालीन विक्षेप ला-
 नेकी विधिः—तत्काल रविः २ । २० । २१ । ४४ सायन ३।६ ।
 ३६ । १५ सायनउदयलग्न ५।१४।१९ । ५२ इसकी भुजज्या ९२८।
 ३० को परमापक्रमज्यासे गुणके १२९७११४ । ३० लंबज्यासे लब्ध
 उदयज्या ४१८२५ प्राङ्गत ४ । ६ याम्यनतलिता १५९ । १० सायनोर्केः
 ३ । ६ । ३६।१५ सायन मध्य लग्न २ । १३ । ४४।४७ मध्यलग्नोत्तर
 क्रांति १३०८ । ७ याम्यनतलिता १५९ । १० मध्यज्यायाम्या १५९ ।

१० को उदयज्यासे गुणके ६६५९७ । ५९ त्रिज्याके भागसे लब्ध १९।
 २२ इसका वर्ग ३७५४ मध्यज्या वर्ग २५३३४ । २ वर्गांतर २४९५
 ८ । ५८ इसका मूलदृक्क्षेप १७ । ५९ मध्यमुत्तयंतरहत ११५५६ । ५
 पंचदशघ्नको त्रिज्याके भागसे मध्ययाम्य अवनति २ । १४ तत्कालीनचंद्र
 २ । २० । १६। ५ पात ८ । २३। १४ चंद्रोन्पातकेंद्र ६ । २ । ५७ ।
 ५६ भुजज्या १७७ । ५६ को चंद्रविक्षेपसे गुणके ४८०४२० त्रिज्या
 के भागसे सौम्यविक्षेप १३ । ५८ शर और अवनतिके भिन्न जातिके कारण
 अंतर किये उत्तर शर ११ । ४४ इसका वर्ग १३७ । ४० स्पष्ट कोटि-
 लितावर्ग २६१ । २२ दोनोंका योग ३९९ । २ इसका मूलकर्ण १९ ।
 ५८ मान योगार्द्ध ३१ । ५८ में हीनकिये शेष ग्रासलिता २२ । ० अथ
 इष्टग्रास लितासे इष्टघटी लानेकी विधि स्पर्शेष्ट ग्रासलिता १४ । ४५ को
 मानयोगार्द्ध ३१ । ५८ से हीनकिये शेषलिता १७ । १३ इसका वर्ग २९
 ५ । ४८ इसको कालस्फुट विक्षेप वर्ग १५४ । ३५ में हीनकिये शेष
 १४२ । १३ इसका मूलस्पष्टकोटिलिता ११५३ स्पष्ट स्पर्शिक स्थित्यर्द्ध
 २ । २१ के भागसे लब्ध २ । २१ मध्य कोटिलिता १६ । ५७ को
 ६० गुणके १०१७१० स्फुट मुत्तयंतरके ७५३।२६ भागसे लब्ध १।२१
 स्पर्श स्थित्यर्द्ध ३ । २१ में हीन किये शेष स्पर्श इष्टघटी २ । ० मोक्षेष्ट-
 ग्रासलिता १२ । ० मानयोगार्द्धमें हीनकिये शेष १९ । ५८ उसका वर्ग
 ३९९ कालस्फुटवर्ग विक्षेपवर्ग १३७ । ४४ शेष २६१ । २२ इसका
 मूल स्पष्ट कोटिलिता १६ । २० स्फुट मोक्ष स्थित्यर्द्ध ३।३९ से गुणके
 ५९। १ मध्यस्थित्यर्द्ध २।२१ के भागसे लब्ध मध्य कोटिलिता २५ । ७
 षष्टि ६० से गुणके १५७ । १२ स्फुट मोक्ष मुत्तयंतरके ७५३ । ३३
 भागसे लब्ध २ । ० स्फुटमोक्ष स्थित्यर्द्धमें हीन किये शेष मोक्षेष्ट ग्रास घटी
 १ । ३९ अथ स्पर्शकालीनवलन लानेकी विधिः—स्पर्शकाल ७ । ५२
 प्राङ्गत ९ । ६ नताम्ब ३७७६ सौम्यनाडी १३९२८०१।२१ को अक्ष

ज्या १४८६ से गुणके ४१६२८०६ । ६ त्रिज्याके भागसे लब्ध १२१० ।
 ४९ इसका धनु वही सौम्यनतलिता १२३८ । २२ स्पर्शकालीनरविः २ ।
 २० । १७ । ० राशित्रययुत ५ । २० । १७ । ० अयनांश १६१४३३१
 युत ६ । ६ । ३१ । ३१ याम्यभुजज्या ३९० । ४६ क्रांतिकलाः
 १५८ । ४ सौम्यनतलिता १२३८ । २२ नत और क्रांतिकी भिन्न
 दिशाके कारण अंतर किये १०७९ । ३५ इसकी ज्या वही सौम्य
 वलनज्याके १०६१३८ सतंतर ७७ के भागसे लब्ध स्पर्शिक सौम्यनलनां-
 गुल ३५ । ९ अथ मध्यकालीन वलन लानेकी विधिः—मध्यकाल ११ ।
 १३ प्राङ्गत घटी ५ । ४५ नतासव २०७० नतज्या सौम्यसंज्ञकके चाप
 करनेसे सौम्य मध्यनतलिता ८५० । २ तात्कालीन रविः २ । २० । २० ।
 ९ साधन और राशित्रययुत ६ । ६ । ३४ । ३१ इसकी भुजज्या ३९३ ।
 ५५ सौम्यक्रांति कला १६० । ४ सौम्यनतलिता ८५० । २ नत और क्रांतिके
 दिग्भेदके कारण दोनोंका अंतरकिये ६८८ । ५ इसकी ज्या वही वलनज्या
 ६८४ । ३४ इसके ७० भागसे लब्ध मध्य सौम्यवलनांगुल ९ । ४७ ॥

अथ मोक्षकालीन वलन लानेकी विधिः—मोक्षकाल १४ । १५ प्राङ्गत-
 घटी २ । ६ नतासव ७५६ नतज्या ७५९ । ५० को अक्षज्यासे गुणके
 १११४२५२ । २० त्रिज्याके भागसे लब्ध ३२४ । ६ इसका चापकिये
 सौम्यमोक्ष नतलिता ३२४ । ३२ तत्कालरविः २ । २० । २३ । ३७
 सायन और राशित्रययुत ६ । ६ । ३८ । ८ इसकी भुजज्या ३९७ । २२
 याम्यक्रांति कला १६१ । २८ सौम्यनतलिता ३२४ । ३२ नत और क्रांतिके
 दिग्भेदके कारण अंतरकिये १६३ । ४ इसकी ज्या वही सौम्यमोक्षवलनज्या
 १६३ । ४ के ७० भागसे लब्ध सौम्य मोक्षवलनांगुल २ । २० अथ
 स्पर्शिक शर लानेकी विधिः—स्पर्शिकस्थिर दृक्क्षेप ५१३ । ५९ को मध्य-
 भुत्तपंतरसे गुणके ३७५९५३ । ६ फिर १५ गुणके त्रिज्याके भागसे
 लब्ध याम्य अवनति ७ । १२ तत्काल चन्द्र २ । १९ । ८ । ३९ पात

१० को उदयज्यासे गुणके ६६५९७ । ५९ त्रिज्याके भागसे लब्ध १९।
 २२ इसका वर्ग ३७५४ मध्यज्या वर्ग २५३३४ । २ वर्गांतर २४९५
 ८ । ५८ इसका मूलदृक्क्षेप १७ । ५९ मध्यभुज्यांतरहत् ११५५६ । ५
 पंचदशमको त्रिज्याके भागसे मध्ययाम्य अवनति २ । १४ तत्कालीनचंद्र
 २ । २० । १६। ५ पात ८ । २३। १४ चंद्रोत्पातकेंद्र ६ । २ । ५७ ।
 ५६ भुज्या १७७ । ५६ को चंद्रविक्षेपसे गुणके ४८०४२० त्रिज्या
 के भागसे सौम्यविक्षेप १३ । ५८ शर और अवनतिके भिन्न जातिके कारण
 अंतर किये उत्तर शर ११ । ४४ इसका वर्ग १३७ । ४० स्पष्ट कोटि-
 लिप्तावर्ग २६१ । २२ दोनोंका योग ३९९ । २ इसका मूलकर्ण १९ ।
 ५८ मान योगार्द्ध ३१ । ५८ में हीनकिये शेष ग्रासलिप्ता २२ । ० अथ
 इष्टग्रास लिप्तासे इष्टघटी लानेकी विधि स्पर्शेष्ट ग्रासलिप्ता १४ । ४५ को
 मानयोगार्द्ध ३१ । ५८ से हीनकिये शेषलिप्ता १७ । १३ इसका वर्ग २९
 ५ । ४८ इसको कालस्फुट विक्षेप वर्ग १५४ । ३५ में हीनकिये शेष
 १४२ । १३ इसका मूलस्पष्टकोटिलिप्ता ११५३ स्पष्ट स्पर्शिक स्थित्यर्द्ध
 २ । २१ के भागसे लब्ध २ । २१ मध्य कोटिलिप्ता १६ । ५७ को
 ६० गुणके १०१७१० स्फुट भुज्यांतरके ७५३।२६ भागसे लब्ध १।२१
 स्पर्श स्थित्यर्द्ध ३ । २१ में हीन किये शेष स्पर्श इष्टघटी २ । ० मोक्षेष्ट-
 ग्रासलिप्ता १२ । ० मानयोगार्द्धमें हीनकिये शेष १९ । ५८ उसका वर्ग
 ३९९ कालस्फुटवर्ग विक्षेपवर्ग १३७ । ४४ शेष २६१ । २२ इसका
 मूल स्पष्ट कोटिलिप्ता १६ । २० स्फुट मोक्ष स्थित्यर्द्ध ३।३९ से गुणके
 ५९। १ मध्यस्थित्यर्द्ध २।२१ के भागसे लब्ध मध्य कोटिलिप्ता २५ । ७
 पष्टि ६० से गुणके १५७ । १२ स्फुट मोक्ष भुज्यांतरके ७५३ । ३३
 भागसे लब्ध २ । ० स्फुटमोक्ष स्थित्यर्द्धमें हीन किये शेष मोक्षेष्ट ग्रास घटी
 १ । ३९ अथ स्पर्शकालीनवलन लानेकी विधिः-स्पर्शकाल ७ । ५२
 प्राङ्गत ९ । ६ नतासव ३७७६ सौम्यनाडी १३९२८०१।२१ को अक्ष

ज्या १४८६ से गुणके ४१६२८०६ । ६ त्रिज्याके भागसे लब्ध १२१० ।
 ४९ इसका धनु वही सौम्यनतलिता १२३८ । २२ स्पर्शकालीनरविः २ ।
 २० । १७ । ० राशित्रययुत ५ । २० । १७ । ० अयनांश १६१४३३१
 युत ६ । ६ । ३१ । ३१ याम्यभुजज्या ३९० । ४६ क्रांतिकलाः
 १५८ । ४ सौम्यनतलिता १२३८ । २२ नत और क्रांतिकी भिन्न
 दिशाके कारण अंतर किये १०७९ । ३५ इसकी ज्या वही सौम्य
 बलनज्याके १०६१३८ सतंतर ७७ के भागसे लब्ध स्पर्शिक सौम्यबलनां-
 गुल ३५ । ९ अथ मध्यकालीन बलन लानेकी विधिः—मध्यकाल ११ ।
 १३ प्राङ्गत घटी ५ । ४५ नतासव २०७० नतज्या सौम्यसंज्ञकके चाप
 करनेसे सौम्य मध्यनतलिता ८५० । २ तात्कालीन रविः २ । २० । २० ।
 ९ साधन और राशित्रययुत ६ । ६ । ३४ । ३१ इसकी भुजज्या ३९३ ।
 ५५ सौम्यक्रांति कला १६० । ४ सौम्यनतलिता ८५० । २ नत और क्रांतिके
 दिग्भेदके कारण दोनोंका अंतरकिये ६८८ । ५ इसकी ज्या वही बलनज्या
 ६८४ । ३४ इसके ७० भागसे लब्ध मध्य सौम्यबलनांगुल ९ । ४७ ॥

अथ मोक्षकालीन बलन लानेकी विधिः—मोक्षकाल १४ । १५ प्राङ्गत-
 घटी २ । ६ नतासव ७५६ नतज्या ७५९ । ५० को अक्षज्यासे गुणके
 १११४२५२ । २० त्रिज्याके भागसे लब्ध ३२४ । ६ इसका चापकिये
 सौम्यमोक्ष नतलिता ३२४ । ३२ तत्कालरविः २ । २० । २३ । ३७
 साधन और राशित्रययुत ६ । ६ । ३८ । ८ इसकी भुजज्या ३९७ । २२
 याम्यक्रांति कला १६१ । २८ सौम्यनतलिता ३२४ । ३२ नत और क्रांतिके
 दिग्भेदके कारण अंतरकिये १६३ । ४ इसकी ज्या वही सौम्यमोक्षबलनज्या
 १६३ । ४ के ७० भागसे लब्ध सौम्य मोक्षबलनांगुल २ । २० अथ
 स्पर्शिक शर लानेकी विधिः—स्पर्शिकस्थिर दृक्क्षेप ५१३ । ५९ को बध्य-
 भुत्तयंतरसे गुणके ३७५९ । ५३ । ६ फिर १५ गुणके त्रिज्याके भागसे
 लब्ध याम्य अवनति ७ । १२ तत्काल चन्द्र २ । १९ । ८ । ३९ पात

८ । २३ । १४ । १७ केंद्र ६ । ४५ भुज्या २४५ । ४० चन्द्र-
विक्षेपसे गुणके ६६३३० । ० त्रिज्याके भागसे लब्ध सौम्यविक्षेप १२।० ॥

अथ मोक्षविक्षेप (शर) लानेकी विधि:—मोक्षस्थिर दृक्क्षेप १०३।३
को मध्य भुत्तरसे गुणके ५५९८५ । २८ तिथि १५ त्रिज्याके
भागसे लब्ध याम्य अवनति १ । २७ तत्काल चंद्र २। २० । ४३ । ५
पात ८ । २३ । १३ । ५५ केंद्र ६ । २ । ३० । ५० भुज्या १५०।
३० को विक्षेपसे गुणके ४०७२५ । ० त्रिज्याके भागसे लब्ध सौम्य
विक्षेप ११ । ५० याम्य अवनति १ । २७—विक्षेप और अवनतिके दिग्गे-
दके कारण अंतरकिये मौक्षिक स्पष्ट सौम्य विक्षेप १० । २२ ॥

अथ विक्षेपादिकोंके अंगुलीमान करनेकी विधि:—मध्यकालोन्नत
११ । १३ को दिनमान और—दिनार्द्ध १६ । ५८ सहितकिये ६२ । ७
फिर दिनार्द्ध १६ । ५८ के भागसे लब्ध छेद ३ । ४० स्वर्श विक्षेप लिमा
१२ । ० छेदके भागसे स्पर्शिक सौम्य विक्षेपांगुल ३ । १६ मध्य विक्षेप
लिमा १२। १९ छेदके भागसे लब्ध मध्यविक्षेपांगुल ३।३१ मोक्ष विक्षेप
लिमा १० । २२ छेदके भागसे लब्ध सौम्य मोक्ष विक्षेपांगुल २ । ४९
रविमान लिमा ३१ । ९ छेदके भागसे लब्ध रविचिंवांगुल ८ । ४३ और
इसीप्रकारसे छेदके भागसे चंद्रचिंवांगुल ८ । ५६ मानयोगार्द्धांगुल ८ । ४३
त्रासलिमा १९ । ३९ छेदके भागसे लब्ध ग्रामांगुल १२ । ० स्पर्शेष्टग्राम-
लिमा १४ । ४५ छेदके भागसे लब्ध स्पर्शग्रामांगुल ४ । १ मोक्षेष्टग्राम
लिमा १२ । ० छेदके भागसे लब्ध मोक्षेष्टग्रामांगुल ३ । १६ ।

इति श्रीमनुरचिने दैवज्ञविनोदे सुभापाविष्णुपिते सूर्यग्रहण-

गणितकथनं नाम द्वादशविनोदः ॥ १२ ॥

अथ ग्रहयुद्धोदाहरणं व्याख्यास्यामः—ग्रहोंका युद्ध चार प्रकारका
है. वह युद्ध १ मोद २ उद्वेग ३ अंगमर्द ४ और अनद्य इन चारप्रकारसे
परास्परआदि नुनियेनि कहाहै जब दोनों ग्रह एक दीर्घपट्टे अर्थात् ऊपर

वाले ग्रहोंको नीचेका ग्रह ढक लेवे उसका युद्ध नाम भेद है. १ एक ग्रह दूसरे ग्रह बिंबकी परिधि मात्रको स्पर्श करे ढके नहीं वह उल्लेख नामका युद्ध है २ दोनों ग्रहोंका स्पर्श तो न होय परन्तु इतने समीप दोनों होजायँकी एक बिंबसदृश दीखे वह उल्लेख युद्ध कहलाता है. एक ग्रह दूसरे ग्रहके दक्षिण में बरोबर रहै और दूसरा उत्तरमें रहै इसका नाम असव्य युद्ध है ४ संवत् १६४१ शाके १५०६ ज्येष्ठ शुदि ११ रविदिन सृष्ट्यब्दाः १९ ५५८८४६८५ सिद्धांत अर्हगण ७१४४०४००७९०६ कलिगताब्द ४६८५ कलि अर्हगण १७११२७९ रविमध्यम १।१।१६।४३ गुरुमध्यम ११।२७।५४।३ शुक्रशीघ्रोच्च १०।१४।४६।२९ स्पष्ट सूर्य १।१२।२४।२९ गति ५७।१८ स्पष्टगुरुः ०।५।२८।७ गति १३।१५ स्पष्टशुक्र ०।७।२९।२१ गति ७१।१५

अथ गुरु और शुक्रके समलितिका करनेकी विधिः—स्पष्टगुरुः ०।५।२८।७ स्पष्टशुक्र ०।७।२९।२१ दोनोंके अंतरकी कला २२१।१४ के भुत्तयंतरके भागसे लब्ध दिनादि २।५।२४ ग्रहांतर २२१।१४ को शुक्रस्पष्ट गतिसे गुणके ८६३७।५३ भुत्तयंतरके ५९।० भागसे लब्ध संयोगी गत होनेके कारण भृगुफल-क्रणात्मक १४८।५५ इसको स्पष्ट शुक्रमें हीन किये समकलकार्त्वी भृगुः ०।५।०।२६ एवं ग्रहांतर १२१।१४ को स्पष्टगुरु भुक्तिसे गुणके दोनों भुत्तयंतरके भागसे लब्धलिमादि गुरुफल संयोगी गत होनेके कारण क्रणात्मक २७।४१ फलको स्पष्ट गुरुमें हीन किये समकलकार्त्वी शुक्रः ०।५।०।२६ एवं दिनादि फल २।५।४३ इष्टवारादि ०।४६।५० में हीन किये शेष वारादि ६।४१।२६ ज्येष्ठ शुदि ९ शुक्र दिन ४१।२६ के इष्ट ऊपर गुरुस्पष्ट ०।५।०।२६ कलाळ रविस्पष्ट १।१०।२४।४४ अथ रवि और गुरु शुक्रके विमान लानेकी विधिः—सायन रविः १।२६।४१।१५ रवि ५७।१८ सायन वृषा-

सुसे गुणे ८७०१० । ४२ रविकी उत्तर क्रांति कला ११९१ । ४९ इस
 की क्रमज्या ५५९ । २१ को त्रिज्यासे गुणके १९२३०४५१८ युज्या-
 के भागसे लब्ध चरज्या ५९४ । ५४ इसका धनु वही चरासव सौम्य ५
 ९७ । ५२ स्वाहोरात्र चतुर्भाग ३५४ । ५ में युक्तकिये सूर्यका दिनार्द्ध-
 सव ६००९ । ५७ ऊनित किये राज्यर्द्धसव ४८१४ । १३ दिनार्द्ध-
 घट्यादि १६ । ४१ राज्यर्द्ध १३ । २३ मिश्रप्रमाण ४६ । ४४ अथ
 गुरुदिनमान लानेकी विधिः—सायनगुरुः ० । २१ । १६ । ५७ गति १३
 । १५ सायन मेपासुसे गुणके ११५५६ । १५ खखाष्टेन्दु १८००के भाग-
 से लब्ध ९ । ४५ स्वाहोरात्रासव २१६९ । ४५ गुरु सौम्य क्रांतिकला
 ५०८ । २५ स्पष्ट गुरु पात २ । २६ । १७ । ५४ तत्कालगुरु ० । ५ ।
 ० । २६ केंद्र २ । २१ । १७ । २८ भुजज्या ३३९७ । ४ याम्यगुरु
 विक्षेप ५१ । २१ क्रांति और विक्षेपके दिग्भेदके कारण अंतर किये स्पष्ट
 सौम्य गुरु क्रांति ४५७ । ४ इसकी क्रमज्या ४५५ । ५८ कुज्या २१८ ।
 २९ चरज्या २० । २४ इनका स्वाहोरात्र चतुर्भागमें ५४०२ । २६
 युक्त किये गुरुदिनार्द्धसव ५६२२ । ५० ऊन किये राज्यर्द्धसव ५१
 ८२ । २ गुरु दिनार्द्ध घटी १५ । ३० राज्यर्द्ध घटी १४ । २४ शुक्रका
 स्वाहोरात्रासव २१६५२ । १७ शुक्रकी सौम्य क्रांतिकला ५०८ ।
 २६ शुक्रका स्पष्ट पात १२८ । १२ । ५५ भृगु ० । ५१ । ० । २६ भृगु-
 पात केंद्र १ । २३ । १२ । २९ भुजज्या २७५२ । ४४ याम्यविक्षेप
 ७६ । ३१ विक्षेप और क्रांतिके दिग्भेदके कारण अंतर किये स्पष्ट सौम्य
 भृगु क्रांति ४३१ । ५५ क्रमज्या ४३० । ५९ उत्क्रमज्या २७ । १२
 युज्या ३४१० । ४८ कुज्या २०६ । ३० चरज्या २०८ । ८ इनका
 चाप रही चरासव सौम्य २० । ८ । ८ स्वाहोरात्र चतुर्भागमें ५४१३ ।
 ७ राज्यर्द्धघटिका युक्त किये भृगु वा दिनार्द्धासव १६२१ । १५ ऊनित
 किये राज्यर्द्धासव ५२०४ । ५९ शुक्रदिनार्द्ध घटी १५ । ३१ रात्रिमें

समकालीन होनेके कारण सप्त ७ । २६ । ४१ । १५ गुरुः ४ । २१ । १६ । ५७ रविसे अधिक होनेके कारण वृश्चिककी भुक्तपल ३०७ गुरुके ऊन होनेके कारण तुलाकी भोग्य पल ९७ इन दोनोंका योग ४०४ ग्रह-सूर्यांतराल घटी ६ । ४४ सूर्यास्त पीछेकी इष्ट घटी ५८ । ५ इन दोनोंका योग १४ । ४८ यह ग्रहास्त पीछेकी इष्ट घटीकोही गुरुरात्रिमानसे २८ । ४८ हीन किये गुरुशेष रात्रिघटी १४ । ० इसमें गुरु दिनार्द्ध युक्त किये गुरु प्राङ्गत घटी २९ । ३७ स्वाग्नि ३० से हीन किये उन्नत घटी ० । २ ३ सायन रविः सप्त ७ । २६ । ४१ । १५ सायन सप्त शुक्र ६ । २१ । २६ । ५७ भुक्तपल ३०७ भोग्यपल ९७ दोनोंका योग ४०४ शुक्रसूर्यांतराल घटिका ६ । ४४ सूर्यास्त पीछेकी इष्टघटी १३ दोनोंका योग १४ । ३८ शुक्रास्त पीछेका इष्टका ३ १४ । ४८ शुक्रकी रात्रिमानसे २८ । ५४ हीन किये शेष रात्रिघटी १६ इसको शुक्रदिनार्द्धमें युक्त किये शुक्रकी प्राङ्गतघटी २९ । ४३ स्वाग्नि ३० से हीन किये उन्नत घटी ० । १७ अथ गुरुकी दृक्कर्मसाधनकी विधिः-गुरुयाम्यविक्षेप ५१ । १२ को विषुवच्छाया ५ । ४१ से गुणके २९५ । १६ द्वादश १२ के भागसे लब्ध २४ । ३६ को गुरुनत घटी २९ । ३२ से गुणके ७२८ । ३४ गुरुदिनार्द्ध १५ । ३७ के भागसे लब्धलिप्तादि ६ । ३९ दृक्कपाली याम्यविक्षेप होनेके कारण धन किये आक्षज संस्कृत गुरुः ० । ५ । ४७ । ५ सायन सत्रिभगुरुः ३ । ११ । ५७ सौम्यक्रांत्यंश २२ । ५ । २३ को याम्य विक्षेप कलासे ५१२१ गुणके ११५३ पष्टि ६० भागसे लब्ध आयन फल १९ । २३ क्रांति और विक्षेपकी दिग्भेद कारण आक्षजगुरुमें उक्त फल युक्त किये दृक्कर्मजगुरुः ० । ६ । ६ । ८ अथ दृक्कर्मशुक्रके साधनविधिः-शुक्रके याम्य विक्षेप ७६ । ३१ को विषुवच्छायासे गुणके ४३९ । ४८ द्वादश १२ भागसे लब्ध ३६ । ४० को शुक्रकी नत घटिकासे ३९ । ४३ गुणके ६१०८९ । ३७ शुक्रके दिनार्द्ध १५ । ३० के भागसे लब्ध ६९ । ४६ शुक्रका याम्यविक्षेप २९

लिमादिके कारण शुक्रमें युक्तकिये आक्षज संस्कृत गुरुः० । ६ । १० । १० ।
 १२ सायन सत्रिभगुरुः ६ । २१ । १६ । ५७ सौम्यक्रात्यंश २१ । १५ ।
 २३ को विक्षेपलिमा ७६ । ३१ से गुणके १७०३ पष्टि ६० भागसे लब्ध
 कलादि २८ । २३ क्रांति और विक्षेपके दिग्भेद होनेका कारण अक्षज
 संस्कृत भृगुमें युक्तकिये दृक्कर्मसंस्कृत भृगुः ० । ६ । ३८ । ३५ दृक्कर्मगुरुः
 ० । ६ । १६ । ८ दोनोंके अंतरकी कला ३२ । २७ के भुत्तयंतरके
 भागसे लब्ध दिनादि ० । ३३ । ३४ इष्टकाल ४१ । २६ से हीनकिये शेष
 ७ । ५२ एवं ज्येष्ठशुदि ९ शुक्रके दिन सूर्योदयसे इष्टघटी ७ । ५५ समय
 गुरु और शुक्रका युद्धहुवा. ग्रहांतरकी कला ३२ । २७ को गुरुगति १३ ।
 १५ से गुणके ४९ । ५७ भुत्तयंतरके भागसे लब्ध ७ । २४ को दृक्कर्म
 दत्त शुक्रमें हीनकिये गुरु ० । ५ । ५८ । ४४ एवं ग्रहांतरको शुक्र गतिसे
 गुणके भुत्तयंतरके भागसे लब्ध ३९ । ५२ दृक्कर्मज भृगुमें हीनकिये भृगु ० ।
 ५ । ५८ । ४४ अथ तात्कालीन गुरुविक्षेप लानेकी विधिः गुरुः० । ५ ।
 ५८ । ४४ पात २ । २६ । १७ । ५४ केंद्र २ । २० । १९ । १० भुज्या
 ३३८७ । २९ को विक्षेपसे गुणके २०३२४९ चल्कर्णके भागसे लब्ध
 याम्यविक्षेप ११ । १३ अथ शुक्रविक्षेप लानेकी विधिः गुरुः० । ५ । ५८ ।
 ४८ पात १ । २२ । १४ । ११ भुज्या २७१७ । २६ को विक्षेप ३२
 ६१५२ने गुणके चल्कर्णके भागसे लब्ध शुक्रयाम्यविक्षेप ७५ । ३४ विक्षे-
 पोंके दिशा साम्यताके कारण अंतरकी शेष २४ । २१ अथ गुरु और
 शुक्रके स्पष्टविष्कंभ लानेकी विधिः—गुरुमध्यविष्कंभ ५२ । ३० द्वि २
 गुणके १०५ फिर त्रिज्यासे गुणके ३६०९९० त्रिज्यांत कर्णके योगके
 ७७५४ । ५१ भागसे लब्ध चंद्र कक्षापे स्पष्ट शुक्र विष्कंभ ५३ । १२
 तिथि १५ के भागसे लब्ध शुक्रमानलिमा ३ । ३२ गुरुविष्कंभ ४८ । ४४
 के तिथि १५ के भागसे लब्ध गुरुमानलिमा ३ । १५ मानयोगार्द्धलिमा ३ । २४

इति श्रीमनुरचिते दैवज्ञविनोदे सुतापा विभूषिते ग्रहयुद्ध

गणित विधिबर्णननाम त्रयोदश विनोदः ॥ १३ ॥

अथ ग्रह और नक्षत्रके योग होनेकी गणितविधि:—यहां रोहिणी और शुक्रके योग होनेका उदाहरण लिखा जाताहै संवत् १६४१ शक १५०६ द्वितीय आषाढवदि १ रविदिन सृष्ट्यब्द १९५५८८४६८५सिद्धांत सृष्ट्या-
 यर्हण ७१४४०४४००७९४१कलियुगाब्दाः ४६८५ कलिअर्हण १७
 ११३२८ अर्द्धरात्रिके इष्टपदेशांतर संस्कृत मध्यमरविः २। १५। ३६। २९
 शुक्रशीघ्रोच्च ०। १०। ५०। ५६ स्पष्टरविः २। १५। ४०। २४ गति ५६। ५०
 शुक्रस्पष्ट १। १९। १३। ४३ गति ७२। ६शुक्रके चतुर्थ चलकर्ण ५०। १४। ५३
 स्पष्टभृगुपात १। १५। ३५ अथ शुक्र और रोहिणीके सम लिप्ता करनेकी
 विधि:—रोहिणी ध्रुव १। १९। ३०। ० स्पष्ट शुक्र १। १९। २३
 दोनोंके अंतर लिप्ता ६। १७ शुक्रकी स्पष्ट गतिके भागसे लब्ध दिनादि०
 १। ५। १३ यहां रोहिणीसे शुक्र स्पष्ट न्यून होनेके कारण इष्ट घटीमें युक्त
 किये ५१। २२ समलिप्ता रोहिणी १। १९। ३० शुक्र १। १९। ३०
 तत्कालरविः २। १५। ४५। ३० अथ रवि और शुक्र रोहिणीके दि-
 नमान लानेकी विधि:—रविका स्वाहोरात्रासव २१६५७। २८ रविकी
 सौम्यक्रांति १४३८। १९ क्रांतिज्या १३९। २८ उत्क्रमज्या २९७।
 ३० युज्या ३१४०। ३० कुज्या ६६८। ३९ चरज्या ७३१। ५९
 चरासव ७३७। ३७ दिनार्द्धासव ६१५१। ५९ रात्र्यर्द्धासव ४६७
 ६। ४५ दिनार्द्धघटी १७। ५ रात्र्यर्द्धघटी १२। ५९ अहोरात्रघटी
 ६०। ८ अथ शुक्रके दिनमान लानेकी विधि:—स्वाहोरात्रासव २१
 ६७२। ५४ भृगुयाम्यविक्षेप ६१। १६ सौम्यक्रांति १३०५। ३०
 विक्षेपसंस्कृत स्पष्ट क्रांति १२४४। १४ क्रांतिज्या १२१६। १७
 क्रमज्या २३३। ५१ युज्या ३२२४। ९ क्षितिज्या ५८२। ४८
 चरासव ६२६। ४४ दिनार्द्धासव ६०४४। ५८ रात्र्यर्द्धासव ४७९१।
 ३० दिनार्द्धघटी १६। ४७ रात्र्यर्द्धघटी १३। १८ अथ रोहिणीके
 दिनमान लानेकी विधि:—रोहिणीका स्वाहोरात्रासव २१६०० रोहिणी
 याम्य विक्षेप ३०० क्रांति १३०५। ३० रोहिणी स्वाहोरात्र सौम्य वि-

क्षेपसंस्कृत स्पष्ट क्रांति १००५ । ३० क्रांतिज्या ९९० । ४९ उत्क्रम-
 ज्या १४७ । २८ युज्या ३२९० । ३२ क्षितिज्या ४७५ । ३५ चरज्या
 ४९६ । ५४ चरासव ४९७ । ५४ दिनार्द्धासव ५८९७ । ५४ रात्र्यर्द्धा-
 सव ४९०२ । ६ दिनार्द्धघटी १६ । २३ रात्र्यर्द्धघटी १३ । ३७ अथ
 नतोन्नतसाधनविधिः—सायन रवि ३ । २ । १ । ५१ सायन रोहिणी
 और शुक्र २ । ५ । ४६ । ३१ रात्रिके इष्टके कारण सपह्न रविः ९ ।
 २ । १ । ५१ शुक्र ८ । ५ । ४६ । ३१ अंतरघटी ४ । २८ रात्रिगत
 घटीमें १८ । १२ युक्त किये २२ । ४० सूर्य रात्र्यर्द्ध घटीमें हीन करनेसे
 उन्नत घटी २० । २४ रोहिणी नतघटी २० । १९ अथ दृक्कर्मसाधन-
 की विधिः—शुक्र याम्य विक्षेप ६१ । १६ को विपुवद्भासे गुणके ३५२ ।
 १७ द्वादश १२ भागसे लब्ध २९ । २१ को नतघटी २० । २४ से गुण-
 के ५९८ । ४४ स्वदिनार्द्धके १६ । ४७ भागसे लब्ध ३५ । ४० शुक्र
 में युक्तकिये आक्षज संस्कृत भृगुः १ । २० । २४ सायनत्रिभ भृगुः ५ ।
 ५ । ४६ । ३१ भुजज्या १४०९ । १७ क्रांतिज्या ५७२ । ३९ क्रांति-
 सौम्य ५७५ । २८ भागादि ९ । ३५ । १८ को विक्षेपलितासे ६१ ।
 १६ गुणके ५८७ पष्टि ६० भागसे लब्ध कलादि ९ । ४७ आक्षज भृगुओं
 में युक्तकिये दृक्कर्मज भृगुः १ । २० । १५ । २७ रोहिणी याम्यविक्षेप
 ३०० को विपुवद्भासे गुणके १७२५ । ० द्वादश १२ भागसे लब्ध १४३ ।
 ४५ नतघटी २० । १९ से गुणके २९२० । ३० दिनार्द्ध १६ । २३ के
 भागसे लब्ध १७८ । १६ कलादि ब्राह्म्य भ्रुवमें युक्त किये आक्षज ब्राह्म्य
 भ्रुवकः १ । २२ । २८ । १६ सत्रिभ सायनभ्रुवः ५ । ५ । ४६ । ३१
 क्रांति सौम्य अंशादि ९ । ३५ । १८ विक्षेप लिता ३०० से गुणके वि-
 कला २८७७ कलादि ४७५७ अक्षज भ्रुवमें युक्त किये दृक्कर्मसंस्कृत
 ब्राह्म्य भ्रुवकः १ । २६ । ३६ । १३ दोनोंकी अंतर कला १८०४६
 लब्ध दिनादि ३० । २५ पूर्वानीत समकल कालमें युक्त किये १ । ५१ ।
 २२ ब्राह्म्य भृगुका युक्तकाल ४ । २२ । ४७ द्वितीयापाठ वदि ४ बुध
 सूर्योदयसे घटी २२ । ४७ शुक्र और रोहिणीका योग हुआ अथ तत्काल

विक्षेप लानेकी विधिः—तत्काल मध्यम रविः २ । १८ । ९ । ५२ शुक्र
 शीघ्रोच्च ० । १५ । ० । १७ चतुर्थ चलकर्णकः ५०५७ । ८ स्पष्ट पात
 १ । २९ । १० । ५९ याम्यविक्षेप ५६ । ५० रोहिणी याम्य विक्षेप
 ३०० दोनोंके दिक्तुल्यके कारण अंतर किये ब्राह्म्य भृगुकी अंतर कला
 २४३ । १७ तीन ३ के भागसे लब्ध अंगुलात्मक अंतर ८१ । ३ चौबी-
 स २४ के भागमें लब्ध हस्तात्मक अंतर ३ । ९ । ३ ॥

इति श्रीमनुरचिते दैवज्ञविनोदे सुभापाविभूषिते ग्रहनक्षत्र-
 युतिकथनं नाम चतुर्दशविनोदः ॥ १४ ॥

दिनाब्दके भागसे लब्ध २२ । ५५ कलादि शुक्रमें ऋणकिये आक्षज भृगुः
४ । ४ । ४३ । ८ याम्य कर्तियंश १८ । ३० । २५ को विक्षेपसे गुणके
१००२ पष्टि ६० भागसे लब्ध कलादि १६।४२ आक्षज शुक्रके क्रांतिवि-
क्षेपकी भिन्नदिशाके कारण योगकिये दृक्कर्मजृगु ४ । ४ । ५९ । ४०

अथ रवि और शुक्रके अंतर प्राणसाधनकी विधिः—सायनाक्षज रविः ५।
१ । २१ । ११ सायन दृक्कर्मभृगुः ४ । २१ । १६।२१ दोनोंका अंतर
प्राण ६९० के पष्टि ६० भागसे लब्ध कालांशा ११। ३० शुक्रका दृश्यांश
१० इन दोनोंका अंतर कला ९० मध्यकालांशको हीनकिये आगतका-
लांश अधिक होनेके कारण इष्टावधिसे आगे शुक्रका अस्त होना संभव है।

अथ रवि और शुक्रकी कालगति लानेकी विधिः—रविगति ५७। ५७
को सिंहासु २०७० से गुणके ११९९५६ । ३० अष्टदशशत १८००
के भागसे लब्ध रविकालगति ६६ । ३८ शुक्रकी स्पष्टगति १३ । ५२
को सिंहासु २०७० से गुणके १५२९०४ । ० स्वस्वाष्टक १८०० के
भागसे लब्ध शुक्रकालगति ८४ । ५६ कालगति दोनोंका अंतर १८ ।
१८ स्पष्टमध्य कालका अंतर ९० के कालगत्यंतरके भागसे लब्ध दिना-
दिफल ४ । ५५ धन हुआ जिनसे भाद्रपदवदि ९ गुरुकं दिन ५५ घटीऊपर
पूर्वमें शुक्रास्त हुआ। अथ नक्षत्रोदयास्तसाधनविधिः—द्वितीयापादवदि
११ बुधदिन चांद्रनक्षत्रोदयसाधनविधि लिखनेहै। मित्रांत अहर्गण ७१४४
०४००७९५१ कलिअहर्गण १७१३३२४ रविमध्यमोदय कालिक
२ । २४ । ४१ । ४९ रविस्पष्ट २ । २४ । २४ । ३२ गति ५६ । ५१
भृगुध्रुवक ३७८० राश्यादि २ । ३ । ० । ० नायन २ । १९ । १६ ।
३१ इनकी ज्या ३३७७ । १० क्रांतिज्या ३३७२ । १६ क्रांतिमांस
१४१२ । ५१ भृगुयाम्यविक्षेप लिना ६०० शरनंस्तन स्पष्ट क्रांतिमांस

५००२ । १२ दिनार्द्धघटी १६ । ६ राज्यर्द्धघटी १३ । ५४
 सायन सूर्य ३ । १० । ४१ । ८ इसकी ज्या ३३७७ । ३४ क्रांतिज्या
 १३७२ । ३६ क्रांतिसौम्या १२ स्वाहोरात्रासव २१६४ । ४८ क्रांतिज्या
 १३७२ । २६ क्रांति उत्क्रमज्या २८७ । ३ युज्या ३१५० । ५७
 क्षितिज्या ६५७ । ४२ चरज्या ७१७ । ३७ चरासव ४६९३ । १७
 दिनार्द्धघटी १७ । ३ राज्यर्द्धघटी १३ । २ अथ इन दोनोंके अंतरप्राण-
 साधनकी विधिः—सायनरविः ३ । १० । ४१ । ८ सायन मृग ध्रुवक २ ।
 १९ । १६ । ३१ दोनोंकी अंतरघटी ३ । ५१ अथ दृक्कर्मसाधनविधिः—
 मृगकी प्राङ्गत १२ । १५ याम्यविक्षेप लिप्ता ६०० को विषुवद्भासे गुणके
 ३४५० । ० द्वादश १२ भागसे लब्ध २८७ । ३० को नतघटीसे गुणके
 ३५२१ । ५२ दिनार्द्ध १६ । ६ के भागसे लब्ध कलादि २१८ । ४५
 अंशादि ३ । ३८ । ४५ याम्यविक्षेप और प्राङ्गतके कारण धनात्मक आक्ष-
 जफल हुवा सत्रिभ सायन मृग ध्रुवक ५ । १९ । १६ । १९ इसकी ज्या
 ६३९ । ५४ क्रांतिज्या २६० । ० क्रांति २६० । ९ अंशादि ४ । २० ।
 ९ विक्षेप लिप्तासे गुणके विकला २६०१ कलादि ४३ । २१ क्रांति और
 विक्षेपकी भिन्नदिशाके कारण धनात्मक आयन फलहुवा अयन और अक्ष-
 जकी समजातिके कारण योगकिये ४ । २२ । ६ मृगध्रुवमं युक्तकिये
 दृक्कर्मज मृग ध्रुवक २७ । २२ । ६ सायन दृक्कर्मज ध्रुवक २ । २३ । ३८ ।
 ३७ सायनरवि ३ । १० । ४१ । ८ रविमुक्तप्राण ७३२ ध्रुवकका भोग्य-
 प्राण ३८४ दोनोंका योग १११६ पष्टि ६० के भागसे लब्ध कालांशा
 १८ । ३६ दृश्यांशसे हीन होनेके कारण गम्य उदय होगा. स्पष्टमध्य कालां-
 शकी अंतरकला १४४ रवि कालगति ६४ । ४८ के भागसे लब्ध दिनादि
 २ । १३ जिससे द्वितीयाषाढवदि १३ शुक्रके दिन घटी १३ के समयमें मृग-
 शीर्ष नक्षत्रका उदयहुवा अथ चंद्रगृहोन्नतिसाधनविधिः—संवत् १९४१ प्रथम
 आषाढ शुदि १ शनिदिन सृष्टिगताब्द १९५५८८४६८५. सृष्टि अहर्गण
 ७१४४०४००७९२६ कलिगताब्द ४६८५. कलि अहर्गण १७११२

९९ अस्तकालीन रविमध्य २ । ० । ३६ । ३३ अस्तकालीन चंद्रमध्यम
 २ । १५ । ११ । ५८ उच्च ८ । १७ । ५२ । ३२ पात ७ । १५ ।
 ३५ । ३३ रविस्पष्ट २ । १ । १४ । ३८ गतिः ५८ । ५७ चंद्रस्पष्ट २ ।
 १४ । ५७ । ४२ गति ८६० । ११ चंद्रकी याम्य विक्षेपलिता १३२ ।
 २२ सायन चंद्र ३ । १ । १४ । ३३ इसकी ज्या ३४ । ३५ । ३७
 क्रांतिज्या १३९६ । ३ सौम्यक्रांति १४३८ । ५७ शर संस्कृत स्पष्ट-
 क्रांति १३०६ । ३५ ॥

अथ चंद्रदिनमान लानेकी विधिः—स्वाहोरात्रासव २२५८० । ३६
 क्रांतिज्या १७२७४ । २८ क्रांतिउत्क्रमज्या २४५ । ४५ दिन व्यासदल
 ३१९२ । १५ क्षितिज्या ६१० । ४१ चरज्या ६५७ । ४२ चरासव
 ६६१ । ३१ दिनार्द्धासव ६३०६ । ४० राज्यर्द्धासव ४९८३ । ३८ दिना-
 र्द्धघटी १६ । ११ राज्यर्द्धघटी १३ । १५ अथ चंद्रदृक्कर्मसाधनविधिः—
 चंद्रकी पश्चिमनत १५ । ११ विक्षेप १३३ । २२ को विषुवद्रासे ७६१ ।
 ६ गुणके द्वादश १२ के भागसे लब्ध ६३ । २५ को नतघटीसे गुणके
 ९६२ । ५२ स्वदिनार्द्ध १७ । ३१ के भागसे लब्धकलादिफल ५४।४८
 याम्यविक्षेप और पश्चिमनतके कारण आक्षेप फल ऋण हुवा सायन सत्रिंश
 चंद्र ६ । १ । १४ । १३ इसकी ज्या ७४ । १३ क्रांतिज्या ३० । १९
 क्रांति ३० । ९ भागादि ० । ३० । ९ को विक्षेपलितासे गुणके विकला
 ६७ कलादि १ । ७ क्रांतिविक्षेपकी एक दिशाके कारण ऋणात्मक अयन
 फल हुवा. आक्षेप और आयन फलकी समान दिशाके कारण योगकिये
 ५६ । ५ दृक्कर्म फल ऋणको चंद्रमें हीनकिये दृक्कर्मज चंद्र २ । १४ । १।
 ३७ अथ स्पष्टकालांशसाधनविधिः—सायन रवि सपद्म ८ । १७।३१।
 ९ सायन सपद्म दृक्कर्म चंद्र ९।०।१८।८ दोनोंका अंतर प्राण ८७० को पष्टि ६०
 भागसे लब्ध कालांश १४।३० मध्य कालांशके अधिक होनेके कारण गनोदय
 हुवा. चंद्रकी कालगति ८७१।३९ सूर्य कालगति ६४।५५ स्पष्ट मध्य कालांश
 की अंतर कला १५० के गत्यंतर ८६०।४४ के भागसे लब्ध दिनादि ०।५।२९

जिससे सूर्योदय घटी ५।२९ चंद्रोदयभुक्ति ४०० कलादि ६।४३ रविफलको
 अंतर घटीसे गुणके चंद्रभुक्ति ५२९९ चंद्रफल अंशादि १।२८।१९
 फलयुक्तरवि ९।४।४१।५८ फलयुक्तचंद्र १०।२१।२६।३४
 अंतरघटी ७।१७ स्थिरसायनरविः ३।४।३५।५ सौम्यक्रांति
 १४३४।३४ चंद्रकी स्पष्ट क्रांति याम्य ५४७।४७ क्रांतिके दिग्भेदसे
 योग १९८२।२१ इसकी ज्या १८७३।४७ याम्य अथ मध्याह्न चंद्र
 की प्रभा और कर्ण लानेकी विधिः—चंद्रभुक्ति ७४८।३ को नत घटी
 २२।२७ से गुणके अंशादि ४।३९।५४ सायनकालीनदृक्कर्मज चंद्रमें
 युक्त किये मध्याह्न समय स्पष्टचंद्र १०।८।१९।२१ सायन १०।
 २४।३५।५२ याम्य क्रांति ८१७।८ मध्याह्न पात ७।१४।३७।
 ६ सौम्य विक्षेप २६८।१९ याम्य स्पष्ट क्रांति ५४८।४१ एकदिशि
 कारण योग २०८५।५८ इसकी ज्या १९४९।३५ कोटिज्या २८२
 ३।३० भुजज्या को १२ गुणके २३३९५।० कोटिज्या के भागसे
 लब्ध छाया ८।१७ त्रिज्याको १२ गुण ४१२५६ के कोटिज्याके
 भागसे लब्ध कर्ण १४।३६ पूर्वानीतज्या १८७३।४७ को कर्णसे गुणके
 २७३५७।१४ फिर १२ गुणके अक्षज्या १७८३२ दोनोंका योग
 ४५१८९।१४ लंबज्याके भागसे लब्ध याम्य वाहु १४।३४ इसका
 वर्ग २१२।११ कोटि १२ इसका वर्ग १४४ दोनोंका योग ३५६।१
 १ इसका मूल कर्ण १८।५२ सपद्धरविः ८।१८।१८।३४ दृक्कर्म चंद्र
 १०।३।३९।२७ में सूर्य हीनकिये १।१५।२०।५३ इसकी कला
 २७२०।५३ नवशत ९०० के भागसे लब्ध शुक्र ३।१ चंद्रधिव १०।
 ६ से शुक्रको गुणके ३०।२८ द्वादश १२ के भागसे लब्ध स्पष्ट शुक्र २।
 ३२ अथ शृंगोन्नतिव्याख्यानं—जिस दिनको चंद्रशृंगोन्नति देखे उस दिन
 सायंकालीन रवि और चंद्रस्पष्ट करके फिर दृक्कर्म संस्कार चंद्रमाके देना उस
 की स्पष्ट क्रांति करनी यदि क्रांतिकी दिग्माम्यता हो तो अंतर करना.
 भिन्न दिशा हो तो योग करना. फिर जो गणित हो जिसकी ज्या कर लेनी

१९ अस्तकालीन रविमध्य २ । ० । ३६ । ३३ अस्तकालीन चंद्रमध्यम
 २ । १५ । ३१ । ५८ उच्च ८ । १७ । ५२ । ३२ पात ७ । १५ ।
 ३५ । ३३ रविस्पष्ट २ । १ । १४ । ३८ गतिः ५८ । ५७ चंद्रस्पष्ट २ ।
 १४ । ५७ । ४२ गति ८६० । ११ चंद्रकी याम्य विक्षेपलिप्ता १३२ ।
 २२ सायन चंद्र ३ । १ । १४ । ३३ इसकी ज्या ३४ । ३५ । ३७
 क्रांतिज्या १३९६ । ३ सौम्यक्रांति १४३८ । ५७ शर संस्कृत स्पष्ट-
 क्रांति १३०६ । ३५ ॥

अथ चंद्रदिनमान लानेकी विधिः—स्वाहोरात्रासव २२५८० । ३६
 क्रांतिज्या १७२७४ । २८ क्रांतिउत्क्रमज्या २४५ । ४५ दिन व्यासदल
 ३१९२ । १५ क्षितिज्या ६१० । ४१ चरज्या ६५७ । ४२ चरासव
 ६६१ । ३१ दिनार्द्धासव ६३०६ । ४० राज्यर्द्धासव ४९८३ । ३८ दिना-
 र्द्धघटी १६ । ११ राज्यर्द्धघटी १३ । १५ अथ चंद्रदृक्कर्मसाधनविधिः—
 चंद्रकी पश्चिमनत १५ । ११ विक्षेप १३३ । २२ को विपुवद्रासे ७६१ ।
 ६ गुणके द्वादश १२ के भागसे लब्ध ६३ । २५ को नतघटीसे गुणके
 ९६२ । ५२ स्वदिनार्द्ध १७ । ३१ के भागसे लब्धकलादिफल ५४।४८
 याम्यविक्षेप और पश्चिमनतके कारण आक्षज फल ऋण हुवा सायन सत्रिभ
 चंद्र ६ । १ । १४ । १३ इसकी ज्या ७४ । १३ क्रांतिज्या ३० । ९
 क्रांति ३० । ९ भागादि ० । ३० । ९ को विक्षेपलिप्तासे गुणके विकला
 ६७ कलादि १ । ७ क्रांतिविक्षेपकी एक दिशाके कारण ऋणात्मक अयन
 फल हुवा. आक्षज और आयन फलकी समान दिशाके कारण योगकिये
 ५६ । ५ दृक्कर्म फल ऋणको चंद्रमें हीनकिये दृक्कर्मज चंद्र २ । १४ । १।
 ३७ अथ स्पष्टकालांशसाधनविधिः—सायन रवि सपद्म ८ । १७।३१।
 ९ सायन सपद्म दृक्कर्म चंद्र ९।०।१८।८दोनोंका अंतर प्राण ८७०को पट्टि ६०
 भागसे लब्ध कालांश १४।३० मध्य कालांशके अधिक होनेके कारण गतोदय
 हुवा. चंद्रकी कालगति ८७१।३९ सूर्य कालगति ६४।५५ स्पष्ट मध्य कालांश
 की अंतर कला १५०के गत्यंतर ८६०।४४के भागसे लब्ध दिनादि ०।५।२९

जिससे सूर्योदय घटी ५।२९ चंद्रोदयभुक्ति ४०० कलादि ६।४३ रविफलको
 भंतर घटीसे गुणके चंद्रभुक्ति ५२९९ चंद्रफल अंशादि १।२८।१९
 फलयुक्तरवि ९।४।४१।५८ फलयुक्तचंद्र १०।२१।२६।३४
 भंतरघटी ७।१७ स्थिरसायनरविः ३।४।३५।५ सौम्यक्रांति
 १४३४।३४ चंद्रकी स्पष्ट क्रांति याम्य ५४७।४७ क्रांतिके दिग्भेदसे
 योग १९८२।२१ इसकी ज्या १८७३।४७ याम्य अथ मध्याह्न चंद्र
 की प्रभा और कर्ण लानेकी विधिः—चंद्रभुक्ति ७४८।३ को नत घटी
 २२।२७ से गुणके अंशादि ४।३९।५४ सायनकालीनदृक्कर्मज चंद्रमें
 युक्त किये मध्याह्न समय स्पष्टचंद्र १०।८।१९।२१ सायन १०।
 २४।३५।५२ याम्य क्रांति ८१७।८ मध्याह्न पात ७।१४।३७।
 ६ सौम्यविक्षेप २६८।१९ याम्य स्पष्ट क्रांति ५४८।४१ एकदिशि
 कारण योग-२०८५।५८ इसकी ज्या १९४९।३५ कोटिज्या २८२
 ३।३० भुजज्या को १२ गुणके २३३९५।० कोटिज्या के भागसे
 लब्ध छाया ८।१७ त्रिज्याको १२ गुण ४१२५६ के कोटिज्याके
 भागसे लब्ध कर्ण १४।३६ पूर्वानीतज्या १८७३।४७ को कर्णसे गुणके
 २७३५७।१४ फिर १२ गुणके अक्षज्या १७८३२ दोनोंका योग
 ४५१८९।१४ लंबज्याके भागसे लब्ध याम्य बाहु १४।३४ इसका
 वर्ग २१२।११ कोटि १२ इसका वर्ग १४४ दोनोंका योग ३५६।१
 १ इसका मूल कर्ण १८।५२ सपद्धरविः ८।१८।१८।३४ दृक्कर्म चंद्र
 १०।३।३९।२७ में सूर्य हीनकिये १।१५।२०।५३ इसकी कला
 २७२०।५३ नवशत ९०० के भागसे लब्ध शुक्ल ३।१ चंद्रचिंब १०।
 ६ से शुक्लको गुणके ३०।२८ द्वादश १२ के भागसे लब्ध स्पष्ट शुक्ल २।
 ३२ अथ शृंगोन्नतिव्याख्यानं—जिस दिनको चंद्रशृंगोन्नति देखै उस दिन
 सायंकालीन रवि और चंद्रस्पष्ट करके फिर दृक्कर्म संस्कार चंद्रमाके देना उस
 की स्पष्ट क्रांति करना यदि क्रांतिकी दिक्साध्यता हो तो अंतर करना।
 भिन्न दिशा हो तो योग करना। फिर जो गणित हो जिसकी ज्या कर लेनी

चाहिये सूर्यसे चंद्रमा जिस दिशामें हो उसी दिशा की ज्या होती है. फिर चंद्रकी नतघटीसे चंद्रभुकी गुणके फिर पष्टि ६० भागसे लब्धकलात्मक फल प्राप्ति हो वह प्राक्पाली चंद्रदृक्कर्म चंद्रमें युक्त करदेना. यदि प्रत्यङ्कपाली चंद्र हो तो हीन करनेसे चंद्र मध्याह्न समयमें स्पष्ट चंद्र होताहै. फिर नतघटिकासे पात चंद्रको माध्याह्निक करके फिर उसकी क्रांति कर लेनी फिर त्रिप्रश्नाधिकारमें जिस विधिसे छाया और कर्णसाधन किया उस विधिसे कर्ण साधके ज्याको गुण लेनी चाहिये. वह ज्या यदि उत्तर हो तो द्वादश १२ से अक्षज्याको गुणके फिर उक्तज्या इसमें हीन किये याम्य शेष होताहै. लंबज्याके भागसे याम्य भुज होताहै. यदि द्वादश गुणित अक्षज्यामें कर्णगुणित उत्तरज्या हीन होय तो विलोमविधिसे शोधन किये शेष सौम्य होताहै. द्वादशांगुल शंकुका वर्ग करके फिर भुजवर्ग करलेना दोनों वर्गोंका योग करके उसका मूल लेना वस्तु उसीका नाम कर्ण है. सूर्य हीन करके फिर उसी चंद्रमाकी कला करलेनी फिर उसके नवशत ९०० के भागसे मध्यम शुक्र होता है फिर मध्यशुक्रमानको चंद्रविंवांगुलसे गुणके द्वादश १२ भागसे लब्ध स्पष्ट शुक्ल होताहै. फिर जलवत् समान भूमिसे दिक्साधन करके सूर्यसंज्ञक विंदुचिह्नकरके सौम्य भुज हो तो सौम्य देना याम्यभुज हो तो याम्य देना चाहिये. फिर भुजसे पश्चिमाभिमुख द्वादशांगुलात्मक कोटि देनी चाहिये सूर्यसंज्ञक विंदुके और कोटिके अग्रभागके मध्यमें कर्ण देना. कोटि और कर्णके योगमें चंद्रविंवाङ्गुल मंडल लिखना उसी जमे मंडलमें कर्ण सूत्र करके दिक्साध्दि कल्पना करनी कर्ण और विंदुके योगमें मंडल मध्य कर्ण सूत्रमार्ग करके शुक्र देदेना चाहिये. शुक्राग्रसे याम्योत्तर रेखा करनी चाहिये. फिर रेखाके अग्रभाग जहां लगे तहां विंदुका चिन्ह देना. फिर विन्दुके सम्मुख दक्षिणोत्तर रेखामें विंदुका चिन्ह करना वही दक्षिणोत्तर विंदुसे मत्स्यसाधना चाहिये मत्स्यके मध्यमें सूत्र प्रसारना चाहिये. सूत्र और विंदुका जहां योग तहां विंदु विधान करना कोटिकर्णादि साधनविधिमेंही भुजांत उन्नत शृंग चंद्रमाकी जाननी कोटिका ऊंची

उठाके चंद्रमाकी आकृति नलिकामें देखलेनी चाहिये अथ चतुर्थ केंद्रके वक्रारंभभागाः—मंगलके १६४ बुधके १४४ गुरुके १३० शुक्रके ८३ शनिके ११५ अथ चतुर्थ केंद्रके मार्गारंभभागाः—मंगलके १९६ बुधके २१६ गुरुके २३० शुक्रके २२७ शनिके २४५ एक युगमें ६०० भगण अयन ग्रहके हैं. अथ ग्रहों के आर्यसिद्धांतके मतसे विवव्यासाः—सूर्यके ६५०० चंद्रके ४८० हैं और मंगल १३ बुध २१ गुरु ३१ शुक्र ६३ शनि १५ अथ नक्षत्र कलादिध्रुवाः—अश्विनी ४८ भरणी ४० कृत्तिका ६५ रोहिणी ५७ मृगशीर्ष ५८ आर्द्रा ४ पुनर्वसु ७८ पुष्य ७६ आश्लेषा १४ मघा १४ पूर्वाफाल्गुनी ६४ उत्तराफाल्गुनी ५० हस्त ६० चित्रा ४० स्वाती ७४ विशाखा ७८ अनुराधा ६४ ज्येष्ठा १४ मूल ६ पूर्वाषाढा ४ उत्तराषाढा ० अभिजित् ० श्रवण ० धनिष्ठा ० शततारा ८० पूर्वाभाद्रपदा ३६ उत्तराभाद्रपदा ३२ रेवती ७९ अथ नक्षत्रों के ग्रह विक्षेप (शर) भागाः—अश्विनी उ. १० भरणी उ. १२ कृत्तिका उ. ५ रोहिणी दक्षि. ५ मृगशीर्ष १० आर्द्रा ९ पुनर्वसु ६ पुष्य ० आश्लेषा द. ७ मघा ३० पू. फा. १२ उ. फा. १३ हस्त द. ११ चित्रा २ स्वाती उत्तरा ३७ विशाखा दक्षिण १ ॥ अनुराधा द. ३ ज्येष्ठा द. ४ मूल द. ९ पू. पा द. ५ ॥ उ. पा द. ५ अभिजित् उ. ६० श्रवण उ. ३० धनिष्ठा उ. ३६ शततारा द. ॥ पूर्वाभाद्रपदा उ. २० उ. भा. उ. २६ रेवती ० अगस्तिभाग द. ८० कर्कादि भागमें है. ध्रुव ३ राशिलब्धक ध्रुव २ राशि २० अंश दक्षिण ४ भागपर है. और वृषराशिके २२ के अंश ऊपर अग्नि और ब्रह्म हृदयको ध्रुव है. अग्नि ८ ब्रह्म हृदय ३० का विक्षेप उत्तरकी तरफ है. अथ रोहिणीके वेध जाननेकी विधिः—वृषराशिके ७ अंश ऊपर ग्रह प्राप्ति होवे और उस ग्रहको दक्षिण शर २ अंशतक होवै तो निश्चय ग्रह रोहिणी को भेदन करता है. नहीं तो नहीं करता है. अथ ग्रहनक्षत्रके वरोवर आजावे सो जाननेकी विधिः—पू. फा. उ. फा. पू. भा. उ. भा. पू. पा. उ. पा. विशाखा अश्विनी मृगशीर्ष इनका योग तारा उत्तरके हैं. हस्तका पश्चिमोत्तर

द्वितीय तारा है. धनिष्ठाके पश्चिम तारा ज्येष्ठा श्रवण अनुराधा. पुष्यके मध्यम तारा (बीचके) है. भरणी, कृत्तिका, मघा, रेवती इनके दक्षिण योग-तारा है. रोहिणी, मृगशीर्ष, मूल और आश्लेषा इनके पूर्वके योग तारा है उक्त योग तारा पुष्ट और तेजयुक्त है. अथ ग्रह और नक्षत्रोंके कालांश जाननेकी विधि:—चंद्रका १ २ मंगलका १ ७ बुधका पूर्वमें १ २ पश्चिममें १ ४ गुरु १ १ शुक्रका पूर्वमें ८ पश्चिममें १ ० शनि १ ५ स्वाति अगस्त्य मृगव्याध चित्रा ज्येष्ठा पुनर्वसु अभिजित् ब्रह्महृदय इन्हेंको १ ३ हस्त श्रवण फाल्गुनी दोनों धनिष्ठा रोहिणी मघाके १ ४ विशाखा अश्विनीके १ ४ कृत्तिका अनुराधा मूल आश्लेषा-आर्द्रा . पू. पा. उ. पा. के १ ५ भरणी पुष्य मृगशीर्षके २ १ शततारा. पूर्वा-त्तराभाद्रपदा रेवती अग्नि ब्रह्मा अपांवात्स इन्हेंके १ ७ अंश सूर्यके अंतरसे उदयास्त होताहै और अभिजित् ब्रह्महृदय स्वाति श्रवण धनिष्ठा उत्तराभाद्रपदा यह नक्षत्र उत्तर दिशामें जियादा होनेसे और उनका उत्तरशर जियादा होनेसे सूर्यसे अस्त नहीं होतेहैं.

इति श्रीमनुरचिते दैवज्ञविनोदे सुभापाविभूषिते उदयास्तादि-

कथनं नाम पंचदशविनोदः ॥ १५ ॥

अथ कालज्ञानम्—यह कालज्ञान शास्त्रकारोंने अनेक रीतियोंसे लिखाहै और जिसके लिये अनेक यंत्र लिखे और बनायेहैं परंच वह यंत्र सूर्यसे ही कालसूचना कर सकेहैं. सूर्यास्त होने पीछे यंत्रोंकी कुछ उपाय चलसक्ता नहीं और रात्रिमें कालका ज्ञान चंद्रमासे वा तारागणोंसे भी लिखाहै. परंच जब बदल होजावें तब दिन वा रात्रि इन दोनोंहीमें कौन यंत्र वा शंकु काम देवेगा. अतएव ऐसी दशाके बीच इष्टज्ञान होना बड़ा मुष्किल है. जिसके लिये जलकी घटीयंत्र एक एक गांवमें पंचायतसे वा राज्यस्थानसे जहर होना चाहिये अथवा (स्वयंभ्रमण) इंग्रेजी घटी होनी चाहिये जिससे इष्टज्ञान की भूल न रहे. क्योंकि कालज्ञानके विना संसारका कोई भी काम ठीक ठीक नहीं बनसक्ता। इति कालज्ञानम्. अथ चंद्रदर्शनम्—यह चंद्रमा अमावस

के दिन हमेशा सूर्यके तुल्य राशिअंश कला विकला समान होके सूर्यके साथ ही उदयहोके और सूर्यके साथही अस्तहोताहै, जिससे पृथ्वीकी प्रजाको नहीं दीखसकता और दूसरे दिन १२ अंशोंका अंतर पाके फिर उदय होगा तो फिर भी सूर्यके समीपही रहनेसे नहीं दीख सकेगा, और जब द्वितीयाके दिन २४ अंशोंके अंतरसे चंद्रमा सूर्यके प्रकाशसे सायंकालमें किंचित् दीखपरेगा फिर तृतीयाको कुछ विशेष चतुर्थीको उससे कुछ विशेष ऐसे प्रतिदिन विशेष दीखता २ पूर्णमासीके दिन सूर्य अस्त होगा जब उसीसमय चंद्रमाका उदय होगा. जिससे सूर्यका प्रकाश चंद्रमाके परिपूर्णबिंबमें समसूत्रके आजानेके कारणही चंद्रबिंब प्रजाको पूर्णिमाकी रात्रिभर परिपूर्ण दिखलाई देतारहेगा और फिर सूर्यके सम सूत्रकी न्यूनता होती जायगी त्योंत्यों हीन कलाभी चंद्रमाकी होती चलीजायगी. उक्त चंद्रमाका प्रकाश सूर्यसेही केवल आरसी-बत् है, स्वतःप्रकाशी नहींहै किंतु यह चंद्र परप्रकाशी है, इति चंद्रदर्शनम् ॥

अथ त्रैराशिकगणितकी व्याख्या:—यह त्रैराशिक गणित सबगणितोंमें ब्याप्त होरहाहै. व्यक्त और अव्यक्त गणित जितने प्रकारके हैं वे सब त्रैराशिककेही आश्रित हैं जिसकारण ज्योतिर्विदको चाहिये कि, त्रैराशिक गणितका प्रथम अभ्यास वारंवार करै उक्त गणितका अनुभव जिसको स्पष्ट होजायगा तो वह पुरुष कभी कोई गणितमें न ठगावेगा उक्त त्रैराशिक गणित लोम विलोम दोप्रकारसे है १ फल १ इच्छा २ सजातिमान् ३ इन तीन भेदोंसे विभूषित है. अमुकको इतना मिलै तो इतनेको कितना मिलै ऐसे अमुक तो सजातिमान्-इतना फल २ और इतनेको कितना मिलै यह इच्छा कहलाताहै ३ जब कोई भी गणितविषयमें इच्छासे फलको गुणके और सजातिमान्के भागसे लब्ध लेवे इसीका नाम तो लोम त्रैराशिक है और सजातिमान्से इच्छाको गुणके फलके भागसे लब्ध अंक लेना इसीका नाम विलोम-त्रैराशिक है अब इन दोनोंका थोडा उदाहरण लिखतेहैं. एक रुपयेकी ५ शेर

१ एक रुपयेकी ५ शेर वस्तु मिले तो ५ रुपयेकी पचीस शेर मिले. और तीन वर्षके बेलका १०० रुपया तो १० वर्षके बेलका २० रुपया क्योंकि वह मुदाहुवादे ।

वस्तु मिले तो पाँच रुपयेकी कितनी मिले ? यह त्रैराशिक लोम कहलाता है और ३ वर्षके बैलका १०० रुपया तो- १० वर्षके बैलका क्या ? यह विलोम त्रैराशिक कहलाता है विशेष लिखना तो व्यर्थ है परंतु जैसे विष्णु सर्व चराचरके व्यापक हैं ऐसे त्रैराशिक गणितभी सब गणितोंमें व्यापक होरहा है

अथ परिकर्माष्टक समझनकी विधि:—उक्त गणितके आठ भेद हैं. वे क्रमसे १ वियुक्त २ युक्त ३ गुण ४ भाग ५ वर्ग ६ वर्गमूल ७ घन और ८ घनमूल. जिनमें एक अंकमें दूसरे अंकको निकाल देनेका नाम वियुक्त गणित है १ एकमें दूसरे अंकको जोड़ देनेका नाम युक्तगणित है २ इसके बराबर इतनातक कितना होय यह गुणाकार कहलाता है ३ और अमुक गणित का इतना भाग करदेना वही भागाकार कहलाता है ४ और दोनों अंक समानका गुणक वर्ग कहलाता है ५ यह कितना अंक परस्परमें गुणा हुआ है जिसको जान लेनेका नाम मूल कहलाता है ६ एक अंकको गुणके फिर उस अंकसे गुणाहुवा अंकको फिर गुणना वह अंक घन कहलाता है ७ और उक्त घन कितने अंकसे गुणाहुवा है ऐसे जान लेना बस यही घनमूल कहलाता है.

अथ भगणादिमानम्—एक महायुगमें सूर्य बुध शुक्रके ४३२०००० (राशि) भगण है. मंगल शनि और गुरु शीघ्रोच्चके भी ४३२०००० पूर्वोक्त भगण है. चन्द्रके ५७७५३३३६ मंगलके २५९६८३२ बुध शीघ्रके ३७९३७०६० गुरुके ३६४२२० शुक्र शीघ्रके ७०२२३७६ शनिके १४६५६८ चन्द्रोच्चके ४८८२०३ राहुके २३२२३८ सप्त ऋषियोंके १६०० नक्षत्रोंके १५८२२३७८२८ भगण है और ऐसे ही एकमहायुग में १५७७९१७८२८ सावनदिन (सूर्य उदय) होते हैं और उक्त महायुगमें चांद्रदिन १६०३००००८० होते हैं. अधिमास १५९३३३६ होते हैं. क्षयतिथि दिन २५०८२२५२ और रविमास ५१८४०००० होते हैं. अथ मंदोच्चभगणाः—एक कल्पमें सूर्यके ३८७ मंगलके २०४ बुधके ३६८ गुरुके ९०० शुक्रके ५३५ और शनिके ३९ मंदोच्च भगण

होते हैं. अथ पातभगणाः—मंगल पातके २१४ बुधके ४८८ गुरुके १७४ शुक्रके ९०३ और शनि पातके ६६२ भगण एक कल्पमें होते हैं. अथ ज्यार्द्धसंज्ञाः—प्रथम ६१११४४९२२५ द्वितीय १३१५११०५८९० तृतीय १७१८१५२० चतुर्थ २०८३१८१० पंचम २४३१३२६७ षष्ठ २७२८२५८५ सप्तम २९७८२८५८ अष्टम ३१७८३०८४ नवम ३४०८३३७२ दशम ३४३८३४३१ अथ उत्क्रमज्यार्द्धसंज्ञाः—प्रथम ७६६२८७ द्वितीय ३२४२६११८२ तृतीय ८२३७१०२७९ ४६० चतुर्थ १११११००७ पंचम १५२८१३४५ षष्ठ १९१८१८१९ सप्तम २३३३२१२३ अष्टम २७६७२२४८ नवम ३२१३२९८९ दशम ३४३८ अथ परमापक्रमज्या १३८७—अथ ग्रहोंके परिध्यंशाः—रविके मंदपरिध्यंशाः १४ चन्द्रके ३२ यह युग्मांत मंद परिध्यंश कहलाना है. और सूर्यके १३।४० चन्द्रके ३१।४० यह ओजांत परिध्यंश कहलाता है. युग्मांत मंदपरिध्यंश भौमके ७५ बुधके ३० गुरुके ३३ शुक्रके १२ शनिके ४९ ओजांत मंदपरिध्यंश भौमके ७२ बुधके २८ गुरुके ३२ शुक्रके ११ शनिके ४८ युग्मांत. शीघ्र परिध्यंश भौमके २३५ बुधके १३३ गुरुके ७० शुक्रके २६२ शनिके ३९ ओजांत शीघ्र परिध्यंश मंगलके २३२ बुधके १३२ गुरुके ८२ शुक्रके २६० शनिके ४० ओजांत शीघ्र परिध्यंश समझना चाहिये. अथ न्यूनाधिकमासकी व्याख्या. सौरवर्ष ३६५ दिनोंके लगभगसे अपनी अपनी ऋतुवोंका धर्म सृष्टिमें वर्ता रहा है. और चांद्रवर्ष ३५४ दिनोंके लगभग दर्श पूर्णिमायाग जो कि, वैदिक धर्मको सृष्टि में वर्ता रहा है जब सौर वर्ष और चांद्र वर्ष इन दोनोंके मिलनेसे वसंतादि ऋतुवोंमें वैदिक धर्मोंकी सदैव प्रवृत्ति होती है. जिसमें चांद्रवर्षकी परिपूर्णता हुये पश्चात् दिन ११ सौर वर्ष अधिक होनेके कारणसे तीसरे वर्ष अधिक मासका अवश्य संभव है. और उक्त सौर चांद्रकी गडबडसे ही क्षयमासका संभव है उक्त क्षयमास होनेके पश्चात् १४१ वर्षसे फिर वही क्षयमासका संभव है फिर १९ वर्षसे संभव होके उक्त वर्षोंमें ही फिर संभव होता है.

अथ भूकंपलक्षणम्—इस पृथ्वीमें गंधक हरताल आदि धातु वगैरे और ज्वालामुखी पर्वतोंसे युक्त जहां गर्मभूमी है. तहां भूमिगत जल गर्म होके उसकी वाफरूप वायु बाहिर निकसती है इस वायु के कहीं पर्वतादिकोंके रोक टोकसे निकासको मार्ग नहीं मिलनेके कारण भूकंप होता है. और उस वाफके जोरसे पर्वतादि जमीन फाटनेके कारण शब्द होता है. जहां पर्वत नहीं है उस जगे भूकंपही केवल होता है शब्द नहीं होता. पर्वतोंकी जमीनमें शब्द सहित भूकंप होता है. अथ महामारीलक्षणम्. उक्त वाफरूप वायु कहीं विष आदि दुष्टवस्तुवोंसे स्पर्श करती हुई पृथ्वीकी प्रजाको अनेक प्रकार के रोगोंसे परिपीडित करके प्राणवाधा देती है जिसको महामारी कहते हैं और वही वाफरूप वायुके साथ जल का सूक्ष्म बिंदु आकाशमें चढके फिर भूवायुकी अधिक शीतलताके कारण दृढ वर्ष रूप होके सूर्यके प्रकाशसे चंद्रवत् प्रकाशित अनेक भेदोंसे प्रजाको दीख पडते हैं उसको ऊंचेसे लंबा होनेके कारण तो शिखायुक्त केतु कहते हैं और नीचेसे लंबाईके कारण पुच्छयुक्त केतु कहते हैं. फिर औरभी इस वाफरूप वायुसे गंधर्वनगर इंद्रधनुष और सूर्य चंद्रादिकोंका मंडल परिवेष आदि बहुतसे विकार बनते हैं और सूर्य चंद्रादिकोंके ग्रहणोंमें कोई समय अंतर आजाता है वे सब इसी भाफरूप वायुके कारणसेही है. और कितने भोले भाले मनुष्य बीज संस्कार देते हैं वे सब कपोलकल्पितही समझना चाहिये. और बादल वर्षाभी इसी भाफरूप वायु सूर्य के तेजकाही बनजाता है. और जिस बदलोंमें प्राप्त हुवा जल स्वतः नहीं वर्ष सक्ता किंतु वह जल वर्षना भूवायुके आश्रित है. कहीं भी बदलोंके मुहोंसे वायु बदलके अभ्यंतर प्रवेश करके फिर भंग छाननेवाला पुरुष

१ तत्त्वविषेके. ये केतवोरिष्टफलप्रदाः सेन्द्रुदाश्च भूकंप इहास्ति लोके ॥ मारीमहाख्या वरत.प्रपा-
ताय सर्वमित्यं किल वापतोऽत्र ॥ २ अनेकवर्ण विपतींद्रनायं प्रदाः समंततोपरिवेषकः ॥ तदैव भानां
पतनं च विद्यत्तैव गंधर्गपुरं विचित्रम् ॥ ३ ऊर्ध्वं कुण्डलादथ एव चाग्नेभूवायुरस्त्वय सदैव क्षीतम् ॥
महत्कृता कैरपि योजनैःसद्राप्संतुदार्यं जनयत्यूर्ध्वम् ॥ ३ ॥

४ प्रमाण. यजुर्वेदमें आपस्तंबशास्त्राची संदिताके दूसरे अष्टकके चौथे अध्यायके ग्यारहवें अनुवाकमें है. अग्निर्वायुतो वृष्टिमुदीरयति मधतः सृष्टां नयति यदा बलु वा असायादित्योन्मृष्ट रश्मिभिःपर्यावर्ततऽथ वर्षति ।

जैसे बन्नाम हाथ डालके हिलावे वैसे वह वायु बदलको हिलानेसे अतिशय वर्षा वर्षती है और कभी कोई जलयुक्त बदलमें वायुको उसके अभ्यंतर जाने का मार्ग नहीं मिलनेके कारण वह बदलका जल जमके बर्फ होजाता है फिर कोई दिन वायुके अतिशय जोरसे उस बदलके मार्ग होके उक्त वायुसे उस बर्फके खंड खंड होके पृथ्वीपर आनेके वर्षतेहैं वे माडवारमें ओले कहलातेहैं भाफरूप वायु और भूवायु यह दोनों परस्परमें भिडके और उसके अंदर सूर्यकी किरणोंसे विजली बनती है और जितने विकार हैं वे सब भाफ और वायुके कारणसेही हैं और इसमें दूसरा कारण कोईभी नहीं.

इति श्रीमनुरचिते दैवज्ञविनोदे सुभाषाविभूषिते (मिश्रप्रकरणकथनं) विविधवर्णनं नाम षोडशविनोदः समाप्तः ॥ १६ ॥ श्रीरस्तु.

अथ पंचांग बनानेकी विधि प्रारंभः-तिथि वार नक्षत्र योग और करण इन पांचोंका गणित है वह पंचांग कहलाता है उक्त पंचांगका गणित सिद्धांतसे लाना बड़ा कठिन है प्रथमतो सिद्धांतविद्या आज कलके लोग पढतेही नहीं और कोई पढाभी है तो गणित करनेके आलस्यसे कुछ नहीं करसकता. यदि आलस्य छोडके उक्त सिद्धांतगणितसे तिथ्यादि पंचांग बनावेगा तो वह महाशय कितने दिनोंतक गणित करता करता थक जावेगा और आखिर एक वर्ष भरका बनाभी लेगा तो दूसरे वर्षमें उसको छोडनाही होगा. क्योंकि इतना बड़ा गणितका काम प्रतिवर्षका करना बड़ा मुष्किल है इसके लिये यहां गणेशदैवज्ञरुत पंचांग बनानेकी विधि इम ग्रंथमें लिखते हैं. उक्त पंचांग बनाने के ग्रंथ तो और भी अनेक हैं. परंच उनका गणित आज कलके समयमें ठीक ठीक नहीं मिलता. क्यों कि, संवत् १९४७ के बैक्रमीय वर्षमें सूर्यग्रहणका गणित सूर्यसिद्धांतवालोंका और ग्रहलाघव वालोंका ही यथार्थ मिला और चंद्रशृंगोन्नत्यादि वा चंद्रमाका उदयास्त इसी से ही यथार्थ इष्टपै मिलता है और कोंकण, मालव, मेवाड, द्राविड, और महाराष्ट्र आदि मुंबई देशोंमें ग्रहलाघवीय पंचांगहीकी मान्यता है और बड़ेबड़े

श्रीमानोंके जन्मपत्रमें भी ग्रहलाघवसेही ग्रह स्पष्ट उत्तम ज्योतिर्विदोंका कराहुवा देखनेमें आयाहै. और हमारे बड़ेबूढ़े महात्मा पुरुपाओंके मुखसेभी हमने सुनाहै कि, ग्रहलाघव का गणित सब और गणितोंसे फिर भी अच्छा है. ऐसी ऐसी बातोंपर विश्वास धरके ग्रहलाघवका गणित यहां लिखते हैं क्योंकि, इसमें ब्रह्म १ सौर २ आर्य २ तीनों पक्षके ग्रह, जो जिस पक्षमें दृग्गणितसे ठीक मिला वही रक्खा है. जिसमें मयदानवको सूर्यांश पुरुषने वर्णन किया ऐसे सूर्यसिद्धांतगणितके अनुकूल गणितहै वह तो सौरपक्षका कहलाता है. और ब्रह्मा नारद के संवादका शाकल्यसंहितोक्त ब्रह्मसिद्धांतका भी गणित सूर्यसिद्धांतके (सट्श) तुल्यही आता है परंच ब्रह्मगुप्तनाम आचार्यका बनायाहुवा एक ब्रह्मसिद्धांत है जिसका गणित इससे निराला है वह गणित ब्रह्मपक्षका कहलाताहै. और आर्यभट्टकृत कुसुमपुरमें जो कि आर्य सिद्धांत बनाया उसका गणित आर्यपक्षका समझना चाहिये अब यहां सूर्य स्पष्ट सौर पक्षसे चंद्रोच्च श्रीसौरपक्षसे और नवकला उन चंद्र सौर पक्षसे गुरु आर्यपक्षसे और मंगल राहू भी आर्यपक्षसे सिद्धदृक् अल्प किया है बुधकेंद्र ब्रह्मसिद्धांतसे दृक्तुल्य लिया और शनि स्पष्ट आर्यसिद्धांतसे करके फिर पांच अंश इसमें और युक्त करके दृक्तुल्य माना है शुक्रकेंद्रका गणित आर्यसिद्धांतसे और ब्रह्मसिद्धांतसे स्पष्ट करके इन दोनोंका योग करके फिर उसका अर्द्धभाग लेके दृक्तुल्य मानाहै इसी प्रकार जिस समयमें उक्त ग्रंथकी रचना हुईथी उस समयमें तो सारे ग्रह दृक्तुल्यही थे परंच कोई महाशय कहतेहैं कि कुछ अंतर आने लगगया परंच और करणके ग्रंथोंसे तो फिरभी ठीक गणित आताहै. अब पंचांग रचना करनेवालोंको प्रथम उक्त वर्षका उपकरणसाधन करना चाहिये जिसकी विधि गणेशदैवज्ञकृत लघु तिथिचिंतामणिसे लिखतेहैं जिस वर्षका पंचांग बनावे उस शाकेमें १४४७ हीं कराहुवा शेपांकको १००० से गुणके समौघसमझके फिर ८०० के भागसे लब्ध तीन स्थानमें अंक लेवे फिर समौघके ४३ भागसे लब्ध अंकसे पूर्वा नीत अधस्थ पलोंसे जोडके फिर ४। ४५। २७ और युक्त करनेसे

अब्दप होता है. इसके देशांतर संस्कार देना चाहिये वह मध्यरेखा लंका, देवकन्या कांची शीतपर्वत पर्यली, वत्सगुल्म, उज्जैन, गर्गराट, वैराट, दोसी, कुरुक्षेत्र, और सुमेरुके सूत्रतक गई हुई है. उक्त रेखाके ग्रामोंसे देशांतरयोजन में चतुर्थांश हीन करके पूर्व बसनेवाला अब्दपकी पलोंमें युक्त करै और पश्चिमका बसनेवाला अब्दपकी पलोंमें उक्त देशांतर पलोंको हीनकिये स्पष्ट अब्दप होता है अथ तिथिशुद्धि लानेकी विधि:— समौघको ११ गुणके दो जगे रखके एक जगेसे ६००० के भागसे लब्ध अंशादिकसे तीन अंक लेके दूसरी जगहोंके अंकमें हीन करके फिर समौघके १५के भागसे अंशादि तीन अंक लब्ध लेके उसमें युक्त करे और ५। ५४। २४ फिर युक्त करके ऊपरि अंक ३० के भागसे शेष करनेसे शुद्धि होती है. अथ ध्रुव लानेकी विधि:—शुद्धिके केवल घटीपलोंको षष्टि शोधित किये तिथि ध्रुव होता है. और शुद्धिको दोजगे रखकर एक जगे दशके भागसे लब्ध लेके दूसरी जगेके अंकमें हीन करके फिर उक्त घटी पलोंको षष्टि शोधित करके ऊपरवाले अंकमें एक और युक्त किये नक्षत्र और योगका एकही ध्रुव होता है. अथ तिथिमध्य केंद्र लानेकी विधि:— समौघके चारके भागसे शेष अंकको ७ से गुण फिर समौघके ६ के भागसे लब्ध तीन अंक लेके उसमें युक्त करे और समौघके ३२१ भागसे लब्ध में तीन अंक इसीमें हीन करके फिर ४। ३४। १५ जोड़के उपरि अंकके २८ भागसे शेष किये तिथिमध्यकेंद्र होता है अथ नक्षत्र और योग मध्य केंद्र लानेकी और स्फुटकरनेकी वि०—तिथिमध्य केंद्रको दोजगे रखके एक जगेसे ३६ के भागसे लब्ध तीन अंकलेके दूसरी जगेके अंकमें हीन किये नक्षत्र मध्यकेंद्र होता है. और उक्त तिथिमध्य केंद्रकोही दोजगे रखके एक जगे २२ भागसे लब्ध तीन अंकलेके दूसरी जगेके अंकमें युक्त किये योगमध्य केंद्र होता है. और तिथि नक्षत्र और योग मध्य केंद्र की घटी पलोंमें अपनी अपनी ध्रुव घटी पल युक्त किये तिथि, नक्षत्र और योगके स्पष्ट केंद्र होते हैं. अथ भोगसाधनविधि:—तिथि ध्रुवके उपरि

अंकको त्यागके फिर उसकी घटी पल दोजगे रखके एक जगेके ६४ वे भागसे दो अंक लेके दूसरी जगेके अंकमें हीन करके फिर अब्दपमें युक्त किये तिथि भोग होताहै. नक्षत्र ध्रुवकी उक्त घटी पल दोजगे रखके एक जगे ८४ के भागसे लब्ध दो अंक लेके दूसरे अंकमें युक्त करके फिर अब्दपमें युक्त किये नक्षत्रभोग होता है. ऐसेही योग ध्रुवकी उक्त घटीपल दो जगे रखके एक जगे १७ के भागसे लब्ध दोअंक लेके दूसरे अंकमें हीन करके फिर अब्दपमें युक्तकिये योग भोग होताहै. अथ भभोगसाधन-विधि:—नक्षत्र स्पष्टकेंद्रके उपरि अंकको दोजगे रखके एक जगे ८४ के भागसे लब्ध तीन अंक लेके दूसरे अंकमें युक्त करके फिर उपरि चारादि अंकके ७ के भागसे शेष करके नक्षत्र भोगमें हीन किये भभोग शुद्ध होता है। इति उपकरण बनानेकी विधि: ॥ अथ कोष्ठक बनानेकी विधि:—चंद्र शुद्ध प्रतिपदासे गत तिथियोंमें तिथि ध्रुवके उपरि अंकको हीन किये कोष्ठक होताहै. उक्त तिथि कोष्ठकको दोजगे रखके ३६ भागसे लब्ध एकअंक लेके दूसरेमें हीनकिये नक्षत्रकोष्ठक होताहै. और उक्त तिथिकोष्ठकको दोजगे रखके २२ के भागसे लब्ध एक अंक लेके दूसरे अंकमें युक्त किये योग कोष्ठक होताहै. अथ पराख्यसाधनविधि:—अपने अपने तिथि नक्षत्र और योगस्पष्टकेंद्रके उपरि अंकको अपने अपने उक्त कोष्ठकोंमें युक्त करनेसे पराख्य कोष्ठक होताहै. अथ तिथिसाधनविधि:—तिथिकोष्ठकसारिणीमें तिथिभोग युक्त करके फिर तिथिपराख्य कोष्ठकमें पराख्य घटी पल ऋण धन जैसी हो तैसीकर देनी चाहिये. फिर उक्त तिथिस्पष्टकेंद्र घटीपलके पराख्य कोष्ठक के नीचे हार घटीके भागसे लब्ध दो अंक लेके उक्त तिथि-की पराख्य संस्कारित घटी पलोंमें ऋण धन जैसा हार हो वैसा संस्कार देनेसे तिथिकी वार घटी और पल स्पष्ट होतेहैं ॥ अथ नक्षत्रसाधनविधि:—नक्षत्रपराख्यकोष्ठकसारिणीमें भभोग युक्त करके फिर नक्षत्र स्पष्ट केंद्रकी घटी पलोंके पराख्य कोष्ठकके नीचेकी हार घटीके भागसे लब्ध घटी पल दोअंक लेके जैसा ऋण धन हार है वैसा संस्कार देनेसे नक्षत्रका वार घटी

और पल स्पष्ट होतेहैं. इसके पराख्यसंस्कार नहीं देना चाहिये अथ योगसा-
धनविधिः—योगकोष्ठकसारिणीमें योग भोग युक्त करके फिर उक्त तिथि
सदृश पराख्य और हार संस्कार देनेसे योगकी घटी पल होतेहैं. अथ तिथि-
वृद्धि और क्षय जाननेकी विधिः—जब तिथि स्पष्ट होते होते अनुक्रमका वार
छोड़के अधिक वार गणितमें आजावे तो वह तिथि पूर्वदिन ६० घटी भोगके फिर
दूसरे दिनभी उक्त घटी पलोंतक भोगेगी. इसको तिथिवृद्धि समझना चाहिये.
और क्रमसे प्रतिदिन वार तिथि स्पष्टके जो आताहै वह वार दूसरे दिन भी
आजावे जब तो उसको क्षयतिथि समझना चाहिये. उक्त क्षय तिथिकी
घटी पलोंमें पूर्व तिथिकी घटीपल हीन करके फिर पंचांगमें रक्खी जातीहै. ॥

अथ नक्षत्र और योगके स्पष्ट गणनाविधिः—नक्षत्र और योग ध्रुवको
निज निज कोष्ठकमें युक्त करके फिर २७ के भागसे शेष रहै उसको वर्त-
मान उस दिनका नक्षत्र और योग समझना चाहिये इनकी क्षय वृद्धि उक्त
तिथि सदृशही होतीहै. ऐसे प्रतिदिन एक एक कोष्ठक बढ़ानेसे तिथि वार
नक्षत्र योग स्पष्ट होताहै. और उक्त तिथिके भोगको आधा करनेसे कर्ण
स्पष्ट भोग होताहै.

प्रतिवर्ष उपकरणसारिणी ध्रुवा ।

अ- ब्दप	ति. शु	ति. ध्रु	न. ध्रु.	यो. ध्रु.	ति. म.	न. म.	यो. म.	ति. स्प	न स्प	यो. स्प	ति. भो.	न. भो.	यो. भो.	म. भो.
१	११	१०	१०	१०	७	६	७	७	७	७	१	१	१	१
१५	३	५६	२	२	९	५७	२९	६	०	३१	११	१८	१७	१३
३८	४८	१२	३५	३५	४९	५२	२१	१	२३	५६	४८	९	५७	९

ब्रह्मपक्षे उपकरणसाधनार्थं धनऋणचालकक्षेपकाः ।

अब्द	शुद्धि	ति ध्रु	न ध्रु.	यो. ध्रु.	ता. के.	ति. के.	न. के.	यो. के.	ति. भा	न भा	यो. भो
ऋ.	ऋ.	ध.	ध.	ध.	ध.	ध.	ध.	ध.	ऋ.	ऋ	ऋ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३	१	१	१	१	३	५	५	५	१	२	२
१०	३६	३६	३६	३६	५४	२५	२१	१४	५६	३	९

आर्यपक्षे उपकरणसाधनार्थं धनऋणचालकक्षेपकाः ।

अब्दप	शुद्धि	ति ध्रु	न ध्रु.	यो. ध्रु.	ता. के.	ति. के.	न. के.	यो. के.	ति. भो.	न भो.	या भो
ऋ	ऋ.	ऋ	ध.	ध.	ऋ.	ऋ.	ऋ.	ऋ.	ध.	ध.	ध.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६	८	८	७	७	१०	१०	१०	११	१	१	०
२९	३१	३१	४०	४०	१३	०	३७	८	५४	१६	४४

सौरपक्षे उपकरणसाधनार्थम् ऋणचालकक्षेपकाः साध्यन्ते.

अब्दप	शुद्धि	ति ध्रु.	न ध्रु.	यो. ध्रु.	ता. क	ति. के.	न. के.	यो. के.	ति भा	न. भो.	यो भा
ऋ.	ऋ.	ऋ.	ऋ	ऋ.	ऋ.	ऋ.	ऋ.	ऋ.	ऋ.	ऋ	ऋ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	१७	१७	१७	१७	०	०	०
२४	५	५	५	५	४९	५३	५४	५४	२९	२९	२८

अधिक और क्षयमाससारिणी।

अधिकमासाः								क्षयमासाः
ज्ये १६०१	वै १६०४	आ १६०७	भा १६०९	वे १६१२	भा १६१४	आ १६१७	आ १६०३	मार्ग १६०३
१६२०	ज १६२२	१६२५	१६२८	१६२९	१६३३	१६३६	-	
१६३९	१६४१	१६४४	१६४७	१६५०	१६५२	१६५५		
१६५८	१६६०	१६६३	१६६५	वै १६६९	१६७१	१६७४		
१६७७	१६७९	१६८२	ज्ये १६८५	१६८८	आ १६९०	१६९३		
वै १६९६	आ १६९८	१७०१	१७०५	१७०७	१७०९	१७१२		
१७१५	१७१७	१७२०	१७२३	१७२६	१७२८	१७३१		
१७३४	१७३६	१७३९	१७४२	१७४५	१७४७	१७५०	आ १७५४	मार्ग १७५४
१७५३	१७५५	आ १७५८	१७६१	१७६३	१७६६	ज्ये १७६९		वै १७६३
१७७२	१७७४	१७७७	१७८०	१७८२	१७८५	१७८८		
१७९१	१७९३	१७९६	१७९९	१८०१	१८०४	१८०७		
वै १८१०	१८१२	१८१५	१८१८	१८२०	१८२३	१८२६		
१८२९	आ १८३१	१८३४	वै १८३७	आ १८३९	१८४२	१८४५		
१८४८	१८५०	१८५३	१८५६	१८५८	१८६१	१८६४		
१८६७	१८६९	१८७२	१८७५	१८७७	१८८०	१८८२		
१८८६	१८८८	१८९१	१८९४	१८९६	आ १८९९	१९०२	अ १९०५	मार्ग १९०५
अ १९०४	१९०७	ज्ये १९१०	१९१३	१९१५	१९१८	१९२१	भा १९०४	वै १९०४
१९२३	१९२६	१९२९	१९३२	१९३४	१९३७	१९४०		
१९४२	१९४५	१९४८	वै १९५१	१९५३	१९५६	१९५९	का १९५०	भा १९५०
१९६१	भा १९६४	१९६७	का १९६९	आ १९७२	१९७६	वै १९७८	का १९६९	भा १९६९
आ १९८०	१९८३	१९८६	१९८८	१९९१	१९९४	१९९७		
१९९९	२००२	२००५	२००७	२०१०	२०१२	२०१६	का २००७	भा २००७
२०१८	२०२१	२०२४	अ २०२६	२०२९	२०३२	२०३५	का २०२६	भा २०२६
२०३७	२०४०	वै २०४३	भा २०४५	२०४८	ज्ये २०५१	२०५४	का २०४५	वै २०४५
२०५६	२०५९	ज्ये २०६१	२०६४	२०६७	२०७०	२०७३		

तिथ्यादिकों की सारिणी ॥ भरिस्विः ॥

अश्विमेपकः ॥

अश्विमेपकः	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
तिथि	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
वारादि.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
पराशरव्य	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
घटी.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
हार.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
नक्षत्र	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
वारादि.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
हार.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
योग	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
वारादि.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
पराशरव्य.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
घटी.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
हार.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०

सृगेकः
मिः संका.

अर्जोकि.	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२.
निधि.	६	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९
वागदि	२०	२५	३०	३५	४०	४५	५०	५५	६०	६५	७०	७५	८०	८५	९०	९५	१००	१०५	११०	११५
परात्म.	०	१०	२०	३०	४०	५०	६०	७०	८०	९०	१००	११०	१२०	१३०	१४०	१५०	१६०	१७०	१८०	१९०
यर्दि.	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२
हार.	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०
गशत्रु.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९
वागदि.	२५	३०	३५	४०	४५	५०	५५	६०	६५	७०	७५	८०	८५	९०	९५	१००	१०५	११०	११५	१२०
हार.	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१
योग	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४
वागदि	२७	३२	३७	४२	४७	५२	५७	६२	६७	७२	७७	८२	८७	९२	९७	१०२	१०७	११२	११७	१२२
परात्म.	०	१०	२०	३०	४०	५०	६०	७०	८०	९०	१००	११०	१२०	१३०	१४०	१५०	१६०	१७०	१८०	१९०
धर्दि.	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२
हार.	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४

पुनर्विस्वर्कः

आर्द्रिकः

ज्येष्ठीक	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३
तिथिः	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६
वारदि	५	४	३	२	१	०	५	४	३	२	१	०	५	४	३	२	१	०	५	४	३
परात्म्य.	२५	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७	६	५
हार.	४८	४७	४६	४५	४४	४३	४२	४१	४०	३९	३८	३७	३६	३५	३४	३३	३२	३१	३०	२९	२८
नक्षत्रः	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१
वारदि.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१
हार.	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२
योगः	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३
वारदि.	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३
परात्म्य	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	१	०	५	४
हार.	३२	३१	३०	२९	२८	२७	२६	२५	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२

सुगेकः
सिः संक्राः

अर्जीक.	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२
तिथि.	६	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९
वारदि	२०	२७	२५	२३	२१	१९	१७	१५	१३	११	९	७	५	३	१	३१	२९	२७	२५	२३	२१
पराव्य.	०	५	१०	१५	२०	२५	३०	३५	४०	४५	५०	५५	६०	६५	७०	७५	८०	८५	९०	९५	१००
घटी.	५३	५३	५०	४७	४३	४०	३६	३३	३०	२६	२३	२०	१६	१३	१०	७	३	०	३३	३३	३३
हार.	१२	१२	१३	१६	२०	२६	३०	३५	४०	४५	५०	५५	६०	६५	७०	७५	८०	८५	९०	९५	१००
नाक्षत्र.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
वारदि.	२५	२२	१७	१५	१३	११	९	७	५	३	१	३१	२९	२७	२५	२३	२१	१९	१७	१५	१३
हार.	१२	१४	१६	१८	२०	२२	२४	२६	२८	३०	३२	३४	३६	३८	४०	४२	४४	४६	४८	५०	५२
योग	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४
वारदि	२७	२४	२०	१७	१५	१३	११	९	७	५	३	१	३१	२९	२७	२५	२३	२१	१९	१७	१५
पराव्य.	०	५	१०	१५	२०	२५	३०	३५	४०	४५	५०	५५	६०	६५	७०	७५	८०	८५	९०	९५	१००
घटी.	५३	५३	५०	४७	४३	४०	३६	३३	३०	२६	२३	२०	१६	१३	१०	७	३	०	३३	३३	३३
हार.	१५	१६	१८	२०	२२	२४	२६	२८	३०	३२	३४	३६	३८	४०	४२	४४	४६	४८	५०	५२	५४

पुनर्विचरकः

आर्द्रकः

कठ्यक	१३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३
निधि.	६	५	२	२	०	३	४	५	६	०	१	२	३	४	५	६	०	१	२	३	४
वाग्दि	५	४	३	२	१	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
परास्व.	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४
हार.	४०	३९	३८	३७	३६	३५	३४	३३	३२	३१	३०	२९	२८	२७	२६	२५	२४	२३	२२	२१	२०
नक्षत्र.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१
वाग्दि.	६	५	४	३	२	१	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
हार.	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२
योग.	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३
वाग्दि.	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	१	०	१	२	३
परास्व	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	१	०	१	२
हार.	३२	३१	३०	२९	२८	२७	२६	२५	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२

आश्लेषार्कः

अर्धार्कः	१०५	१०६	१०७	१०८	१०९	११०	१११	११२	११३	११४	११५	११६	११७	११८	११९	१२०	१२१	१२२	१२३	१२४	१२५
तिथिः	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५
वारादि.	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०
पराश्व.	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५
हार.	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०
नक्षत्र.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
वारादि.	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	७५	७६	७७
हार.	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६
योग.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
वारादि.	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	७५
पराश्व.	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०
हार.	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७

पूर्वांकः

जन्मदि.	१२६	१२७	१२८	१२९	१३०	१३१	१३२	१३३	१३४	१३५	१३६	१३७	१३८	१३९	१४०	१४१	१४२	१४३	१४४	१४५
तिथि.	५	५	६	०	१	२	३	४	५	६	०	१	२	३	४	५	०	१	२	३
वारदि.	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५
पराख्य.	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५
हार.	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१
नक्षत्र.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
वारदि.	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५
हार.	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९
योग.	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५
वारदि.	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५
पराख्य.	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८
हार.	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५

कन्यासंक्रांति.

रत्नगर्कः

अर्धवर्क	१४७	१४८	१४९	१५०	१५१	१५२	१५३	१५४	१५५	१५७	१५८	१५९	१६०	१६१	१६२	१६३	१६४	१६५	१६६	१६७
तिथि.	५	३२	५६	३०	३१	५३	३५	३५	५३	५	२२	२३	२०	५	५	५	५	५	५	५
वारवि.	३२	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३
परास्व.	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३
हार.	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३
चक्रान्त.	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३
वारवि.	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३
हार.	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३
योग	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३
वारवि.	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३
परास्व.	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३
हार.	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३

विश्रासार्कः

स्वात्यर्कः

ऊर्ध्वांक	१८९	१९०	१९१	१९२	१९३	१९४	१९५	१९६	१९७	१९८	१९९	२००	२०१	२०२	२०३	२०४	२०५	२०६	२०७	२०८	२०९
लिकि.	३	५	०	६	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६
वारादि.	५२	५१	५०	४९	४८	४७	४६	४५	४४	४३	४२	४१	४०	३९	३८	३७	३६	३५	३४	३३	३२
परास्य.	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४
हार.	०	५०	१०१	१५२	२०३	२५४	३०५	३५६	४०७	४५८	५०९	५६०	६११	६६२	७१३	७६४	८१५	८६६	९१७	९६८	१०१९
मक्षत्र.	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२
वारादि.	६	१२	१८	२४	३०	३६	४२	४८	५४	६०	६६	७२	७८	८४	९०	९६	१०२	१०८	११४	१२०	१२६
हार.	११	१०१	१०२	१०३	१०४	१०५	१०६	१०७	१०८	१०९	११०	१११	११२	११३	११४	११५	११६	११७	११८	११९	१२०
योग.	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३
वारादि.	५	४	३	२	१	०	५४	५३	५२	५१	५०	४९	४८	४७	४६	४५	४४	४३	४२	४१	४०
परास्य.	४	०	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३
हार.	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४

अनुसूची सं. १

अध्यायिक	२१०	२११	२१२	२१३	२१४	२१५	२१६	२१७	२१८	२१९	२२०	२२१	२२२	२२३	२२४	२२५	२२६	२२७	२२८	२२९	२३०
विधि.	३	३३	५	६	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६
वारादि.	३३	३३	३१	३०	३०	२९	२८	२७	२६	२५	२५	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१९	१८	१७	१६
पराम्य.	३३	५०	५९	५८	१	१७	२३	२४	२५	२५	२५	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१९	१८	१७	१६
हार.	१२	१२	१३	१३	१७	२०	२३	२४	२५	२५	२६	२६	२७	२७	२८	२८	२९	२९	३०	३०	३०
नक्षत्र.	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२
वारादि.	७	७	८	९	१०	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५
हार.	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११
योग.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१
वारादि.	५०	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	७५	७६
पराम्य.	२०	२१	२१	२०	१९	१९	१८	१७	१६	१५	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	९	८	७	६
हार.	४८	५०	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८

पूर्वाषा.कः

जु.श्री.क.	२५२	२५३	२५४	२५५	२५६	२५७	२५८	२५९	२६०	२६१	२६२	२६३	२६४	२६५	२६६	२६७	२६८	२६९	२७०	२७१	२७२
तिथि.	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२
वा.दि.	५९	५८	५७	५६	५५	५४	५३	५२	५१	५०	४९	४८	४७	४६	४५	४४	४३	४२	४१	४०	३९
परा.व्य.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
द्वार.	१०	१०॥	१२	१३॥	१२	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	१	०	१२॥	१२	१२॥	१०॥	१०॥
नक्षत्र.	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३
परा.दि.	५२	५१	५०	४९	४८	४७	४६	४५	४४	४३	४२	४१	४०	३९	३८	३७	३६	३५	३४	३३	३२
द्वार.	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
योग.	६	५	४	३	२	१	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
वा.दि.	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	१	०	१	२
परा.व्य.	१३	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	१	०	१	२	३	४	५	६	७
द्वार.	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	१	०	१

श्रवणिकः

मकरसं.

उत्तराषा०

जर्धकं.	२७३	२७४	२७५	२७६	२७७	२७८	२७९	२८०	२८१	२८२	२८३	२८४	२८५	२८६	२८७	२८८	२८९	२९०	२९१	२९२	२९३
तिथि.	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२
वारदि.	५३	५२	५१	५०	४९	४८	४७	४६	४५	४४	४३	४२	४१	४०	३९	३८	३७	३६	३५	३४	३३
पराव्य	२५	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७	६	५
हार.	५६	५५	५४	५३	५२	५१	५०	४९	४८	४७	४६	४५	४४	४३	४२	४१	४०	३९	३८	३७	३६
नक्षत्र.	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३
वारदि	१७	२४	३१	३८	४५	५२	५९	६६	७३	८०	८७	९४	१०१	१०८	११५	१२२	१२९	१३६	१४३	१५०	१५७
हार.	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	१	०	३०
योग.	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५
वारदि.	५७	५६	५५	५४	५३	५२	५१	५०	४९	४८	४७	४६	४५	४४	४३	४२	४१	४०	३९	३८	३७
पराव्य.	२८	२७	२६	२५	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८
हार.	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२

धनिष्कारकः कुम्भ-सं० शतकं:

शुद्धीकः	२१४	२१५	२१६	२१७	२१८	२१९	२२०	२२१	२२२	२२३	२२४	२२५	२२६	२२७	२२८	२२९	२३०	२३१	२३२	२३३	२३४	२३५
तिथि.	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४
वारदि.	२७	२६	२५	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७	६
पराव्य.	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६
हार.	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३
नक्षत्र.	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४
वारदि.	६	५	४	३	२	१	३०	२९	२८	२७	२६	२५	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५
हार.	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३
योग.	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४
वारदि.	७	६	५	४	३	२	१	३०	२९	२८	२७	२६	२५	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६
पराव्य.	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७
हार.	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४

पूर्वाभाद्रं कः

कर्मिक	३१५	३१६	३१७	३१८	३१९	३२०	३२१	३२२	३२३	३२४	३२५	३२६	३२७	३२८	३२९	३३०	३३१	३३२	३३३	३३४	३३५	३३६
तिथि.	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३
वारदि.	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०
परास्व	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६
हार.	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६
नक्षत्र.	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४
वारदि.	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६
हार.	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५
योग.	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३
वारदि.	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८
परास्व	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२
हार.	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१

अथ अहर्गण करने की विधि.

वर्तमान शालिवाहन श्राके में १४४२ हीन करके ११ माग से लब्ध जो अंक आवे वह चक्र कहलाता है. फिर शेषांक को १२ से गुण के चैत्र शुद्धि १ से गतमास युक्त करके उसको दोजगरे रखे पश्चात् चक्र को द्वि-गुण करके उसमें १० और युक्त करके फिर एकजगे के अंक में युक्त करके ३३ माग से लब्ध अधिकमास आवे सो दूसरीजगे के अंक में युक्त करना यदि उस वर्ष में अधिकमास होवे तो अधिकमास के पहले के दिनों का अहर्गण करना ही तो उक्त अधिकमास का गणित आवे जिसमें एक न्यून करके फिर युक्त करना चाहिये और अधिकमास से आगे के महीनों में अहर्गण करनेवाला जैसा गणितागत है उसीको ही युक्त करने से मासगण होता है. इसको ३० से गुण के गततिथि उसमें युक्त करे पश्चात् चक्र का निरग्र षष्ठांग युक्त करके उसको दोजगरे रखे फिर एकजगे ६४ के भाग से लब्ध अवमदिन आवे सो दूसरीजगे के अंक में हीन किये अहर्गण होता है. अथ वार लाने की विधि: चक्र को ५ से गुण के अहर्गण में युक्त किये पश्चात् ७ के भाग से शेष १ आदि बचे सोमवार से गणना चाहिये. यदि जिस दिन के वार तुल्य अहर्गणागत वार नहीं मिले तो अहर्गण में एक न्यून अधिक करने से शुद्ध अहर्गण होता है. यह वार की न्यून अधिकता तो सिद्धांत गणितागत अहर्गण में ही आती है. जब श्रादि अहर्गण में हीना तो संभव ही है. अथ सारिणी में मध्यमग्रह करने की विधि. अहर्गण को ६० के भाग से लब्धांक आवे सो मध्यमग्रह सारिणी में लब्ध कोष्क और उक्त भाग से शेष बचे सो सारिणी में शेषांककोष्क कहलाता है इन दोनों को युक्त करके फिर चक्रांक के कोष्क के अंक को योग किये प्राप्त मध्यमग्रह होते हैं. अथ तात्कालिक मध्यमग्रह करने की विधि. स्पष्ट घटी तुल्य पदां और पल तुल्य पल निजनिज सारिणी में देव के मध्यमग्रह में युक्त किये तात्कालिक मध्यमग्रह होते हैं और उक्त घटी पलां को राहु में हीन किये स्पष्ट राहु होता है. अथ सूर्य स्पष्ट करने की विधि. सूर्य मंदोच्च २१०.०१.० में तात्कालिक मध्यमसूर्य को हीन करने से वह मंद-

केंद्र कहलाता है. इस केंद्र की भुज करनी चाहिये वह तीनसे न्यून (कम) राशि भुज कहलाती है और तीनराशि से अधिक को ६ से शोधन करना चाहिये. यदि ६ से अधिक ९ तक हो तो ६ अंक उसमें हीन करना चाहिये और ९ से अधिक को १२ से शोध करना चाहिये वस यही प्रकार से भुज बनाके उसका अंश अर्थात् वह भुजांश कहलाता है. सूर्यस्पष्ट सारिणी में उक्त भुजांश के तुल्य कोषक में सूर्यमंदफल को, लेके और उसके नीचे गुणक के अंक से भुजांश के अधस्य घटी पलों को गुणके फिर पलों को ६० से ऊंची चडा के ऊपरिघटि के भाजक के भाग से लब्धपल लेके उक्त मंदफल में जोड़ के फिर मेपादि केन्द्र के कारण मध्यमसूर्य में वह मंदफल धन और तुलादि केंद्र वस से ऋण किये मंदस्पष्ट सूर्य होता है.

अथ चरसंस्कार देने की विधि.

सायनसूर्य की राशि अंशके कोषक सारिणी में देख के तुलादिरवि में युक्त और मेपादि रवि में हीन किये स्पष्टसूर्य होता है. अथ सूर्य की गति लाने की विधि. भुजांशकोषक मंदफल अधस्यसारिणी में गति फल सूर्य की मध्यमगति ५९।० में कर्कादि केंद्र के कारणयुक्त और नकरादि केंद्र के कारण हीन किये सूर्य की गति स्पष्ट होती है. अथ स्थूल अयनांशा पलभा, वरखंडा, और चरणल करने की विधि. शान्तिमें ४४४ हीन करके पश्चात् शोरांक को ६० से साग देने से लब्ध अयनांशा और शेष

१. सायकाल में चरणल के रिद्योमसंस्कार देने का कारण यह है कि लंका में सूर्य का उदय और म्यदेश में सूर्य का उदय इन दोनों के अन्तर का नाम चरणल है सो लंका के क्षितिज की लो उन्नंदल सजा और देशांतर के क्षितिज की क्षितिज संज्ञा है अतएव मेपादि राशि के काररि प्रथम क्षितिज में उदय होके फिर पीछे उन्नंदल में उदय होता है और प्रथम ही उन्नंदल में अस्त होके फिर पीछे क्षितिज में अस्त होता है जिससे दिन के दृष्ट में चरणल को रवि ने ऋण और सायकाल में धन करनी चाहिये अब तुलादि दक्षिण गोल में उन्नंदल में प्रथम सूर्य दीख के फिर पीछे से क्षितिज में दीखता है और प्रथम ही क्षितिज में अस्त होके फिर पीछे उन्नंदल में अस्त होता है जिसमें दिन के दृष्ट में चरणल धन करनी और सायकाल में ऋण करनी चाहिये.

बचे सो घटी और चैत्रादि प्रतिमास की ५ पल भी इसके नीचे ले लेनी चाहिये और मेष के सायनसूर्य के दिन द्वादशांगुल शंकु के मध्यान्ह को छाया पलभा कहलाती है. फिर उक्त पलभा को तीन जगो रख के पहले १० दूसरे ८ और तीसरे अंक को १० से गुण के उक्त यह तीनों चरखंड कहलाता है. परंच तीसरे चरखंड को ३ के भागसे लब्ध कर लेना चाहिये फिर सायनसूर्य के भुज की राशि तुल्यगत चरखंड लेके फिर भोग्य चरखंड से अधस्थ अंशादिकों की गुण के फिर ३० के भागसे लब्धगत चरखंड में युक्त किये चरपल होती है. उक्त चरपल देश देश की पृथक्पृथक् होती है जिसमें रामगढ की चरपल १३१ से अधिक नहीं है.

अथ चन्द्रमाके त्रिफल संस्कार देने की विधि.

भूमध्य रेखा के योजनान्तर के ६ भाग से लब्ध घटी पल लेके रेखा से परिचम बसने वाला ताल्कालिक मध्यम चन्द्रमा में युक्त और पूर्व वासी हीन किये एक फल संस्कृत चन्द्र होता है. चरपल को द्विगुणित करके ९ के भाग से लब्ध घटी पल लेके सूर्य में हीनयुक्त चरपल को उस विधि से ही रेखा संस्कृत चन्द्र में हीन युक्त किये द्विफल संस्कृत चन्द्र होता है और सूर्य-मन्दफल के २७ भाग से लब्ध अंशादि सूर्य सदृश विधि से ही द्विफल संस्कृत चन्द्र में हीन युक्त किये त्रिफल संस्कृत चन्द्रमा होता है.

अथ चन्द्र स्पष्ट करने की विधि.

त्रिफल संस्कृत चन्द्रमा को ताल्कालिक चन्द्रोच्च में हीन किये चन्द्रमंद केंद्र कहलाता है. उसकी भुज फिर उसका अंश करके चन्द्रस्पष्ट सारिणी में उक्त भुजांश कोष्टक में चन्द्रमा का मन्दफल लेके फिर भुजांश के अधस्थ की घटी पलों की गुणक से गुण के हर के भागसे लब्ध फल लेके मन्दफल में युक्त किये पदचात् मन्दकेन्द्र मेषतुलादिवस से त्रिफल संस्कृत चन्द्रमा में धन ऋण किये स्पष्ट चन्द्रमा होता है.

अथ चन्द्रमा की गति लाने की विधि.

भुजांश कोष्टक में मन्दफल अधस्थ चन्द्रगति फल लेके उसके नीचे

केंद्र कहलाताहै. इस केंद्र की भुज करनी चाहिये वह तीनसे न्यून(कम) राशि भुज कहलाती है और तीनराशि से अधिक को ६ से शोधन करना चाहिये. यदि ६ से अधिक ९ तक हो तो ६ अंक उसमें हीन करना चाहिये और ९ से अधिक को १२ से शोध करना चाहिये वस यही प्रकार से भुज बनाके उसका अंश अर्थात् वह भुजांश कहलाताहै. सूर्यस्पष्ट सारिणी में उक्त भुजांश के तुल्य कोष्ठक में सूर्यमंदफल को, लेके और उसके नीचे गुणक के अंक से भुजांश के अधस्य घटी पलों को गुणके फिर पलों को ६० से जंची चढ़ा के ऊपरिघटि के भाजक के भाग से लब्धपल लेके उक्त मंदफल में जोड़ के फिर मेपादि केन्द्र के कारण मध्यमसूर्य में वह मंदफल घन और तुलादि केंद्र वस से ऋण किये मंदस्पष्ट सूर्य होताहै.

अथ चरसंस्कारदेनेकी विधि.

सायनसूर्य की राशि अंश के कोष्ठक सारिणी में देव के तुलादि रवि में युक्त और मेपादि रवि में हीन किये स्पष्टसूर्य होताहै. अथ सूर्यकी गति लानेकी विधि. भुजांशकोष्ठक मंदफल अधस्यसारिणी में गति फल सूर्य की मध्यमगति ५९।० में कर्कादि केंद्र के कारणयुक्त और मकरादि केंद्र के कारण हीन किये सूर्य की गति स्पष्ट होती है. अथ स्थूलअयनांशा पलभा, चरखंडा, और चरपल करनेकी विधि. शाकेमें ४४५५ हीन करके पश्चात् शेषांक को ६० से सागंदनेसे लब्ध अयनांशा और शेष

१ मार्चकाल में चरपल के विलोम संस्कारदेने का कारण यह है कि लंका में सूर्य का उदय और स्यदेग में सूर्य का उदय इन दोनों के अन्तर का नाम चरपल है सो लंका के क्षितिज की तो उन्मंडल संज्ञा और देशांतर के क्षितिज की क्षितिज संज्ञा है अतएव मेपादिराशि का रवि प्रथम क्षितिज में उदय होके फिर पीछे उन्मंडल में उदय होताहै और प्रथम ही उन्मंडल में अस्त होके फिर पीछे क्षितिज में अस्त होताहै जिससे दिन के दृष्ट में चरपल को रवि में ऋण और सायकाल में धन करनी चाहिये सब तुलादि दक्षिण गोल में उन्मंडल में प्रथम सूर्य दीरव के फिर पीछे से क्षितिज में दीरवताहै और प्रथम ही क्षितिज में अस्त होके फिर पीछे उन्मंडल में अस्त होताहै जिससे दिन के दृष्ट में चरपल धन करनी और मार्चकाल में ऋण करनी चाहिये.

ग्रह होता है.

अथ मन्दस्पष्ट ग्रह करने की विधि.

शीघ्रादेः फल संस्कृत ग्रह को निज निज मंगल ४ बुध ७ वृहस्पति ६ शुक्र ३ शनि ८ के मन्दीचांक राशी में हीन किये मन्दकेन्द्र होता है. इस मन्दकेन्द्र का उक्तविधि से भुजांश बना के मन्दफल सारिणी में भुजांश कोषक के सूत्र में ग्रह का मन्दफल लेके फिर मन्दकेन्द्र की कला के तुल्यकला और विकला के कोषक में विकला सारिणी से लेके मन्दफल में युक्त करके फिर मेष तुलादि मन्दकेन्द्र के कारण उक्तविधि से तात्कालिक मध्यम ग्रह में क्रम से धन ऋण किये मन्दस्पष्ट ग्रह होता है.

अथ स्पष्ट ग्रह करने की विधि.

उक्त मन्दफल को ग्रह में धन किया होता ऋण और ऋण किया होता धन शीघ्रकेन्द्र में किये निज निज ग्रह का द्वितीय शीघ्रकेन्द्र होता है. इस को ६ गशि से अधिक हुए १२ में शोधके उक्तविधि से अंश करके शीघ्रफल सारिणी के सूत्र कोषक में शीघ्रफल लेके उक्त द्वितीय शीघ्रकेन्द्र की कला तुल्यकला और विकला तुल्य विकला ऋण धन सारिणी से लेके शीघ्रफल के उक्तविधि से संस्कार देके फिर मेष तुलादि द्वितीय शीघ्रकेन्द्र के कारण क्रम से धन ऋण मन्दस्पष्टग्रह में करने से ग्रहस्पष्ट होता है.

अथ भौमादिकों की गति स्पष्ट करने की विधि.

मन्दस्पष्टफल सारिणी में जिस ग्रह का गतिफल हो वह कर्कादि केन्द्र के कारण तो धन और मकरादि केन्द्र के कारण ऋण संज्ञक कहलाता है और शीघ्रफल सारिणी में गतिफल ऋण धन जैसा है वैसा उसी जगे लिखा हुआ है. अब यहां दोनों ठौर धन धन हो तो धनकला

गुणक से मुजांश के अधस्थ घटी पलों को गुण के फिर षष्टिभाग से लब्ध पलों को गतिफल में हीन करके चन्द्रमध्यमगति ७९०।३५ में कर्क मकरादि केंद्र वस से धन क्रण किये चन्द्र की गति स्पष्ट होती है.

अथ उक्त दोनों से सूक्ष्म पंचांग बनाने की विधि

चन्द्र में सूर्य हीन करके फिर शेष राशिका अंश कर लेना फिर १२ के भाग से लब्ध गति तिथि होती है. शेषांक को १२ में शोधित किये तिथिका मोग होता है उस अंश को ६० से गुण के उसमें घटी युक्त करके फिर ६० से गुण के उसमें पल युक्त करके फिर ६० से गुण के चन्द्रसूर्य की गत्यंतर के भाग से लब्ध वर्तमान तिथि की घटी पल होता है. ऐसे ही षष्ट चन्द्रमा की घटी करके ८०० के भाग से लब्ध गत नक्षत्र होता है. शेषांक को ८०० से शोधित अंक को ६० से गुण के अधस्थ पल युक्त करके फिर ६० से गुण के ८०० के भाग से लब्ध भोग्य नक्षत्र की घटी और पल होती है. एवं सूर्य और चन्द्रमा का योग करके उसकी घटी बनाके फिर ८०० के भाग से लब्ध गत योग होता है. शेषांक को ८०० से शोधित करके फिर घटी ६० से गुण के अधस्थ फल युक्त करके फिर ६० से गुण के चन्द्रसूर्य की गति योग के भाग से लब्ध वर्तमान योग की घटी पल होता है. यहाँ कर्ण की घटी पल पूर्ववत् समझना चाहिये.

अथ भौमादि पांचों के स्पष्ट करने की विधि.

तात्कालिक भौम गुरु और शनि को तात्कालिक मध्यम रवी में हीन किये अपना अपना शीघ्र केंद्र होता है और बुध और शुक्र इन दोनों का शीघ्र केंद्र तात्कालिक मध्यम रवी को पूर्वोक्त समझना चाहिये उक्त शीघ्र केंद्र ६ राशि से अधिक होता १२ से शोध के फिर उसका अंश बनाके शीघ्र फल सारिणी के अंश तुल्य सूत्र कोषक में शीघ्र फल लेके फिर शीघ्र केंद्र की कला के कोषक में कला और विकला के कोषक में विकला लेके उक्त सारिणी में क्रण धन देख के शीघ्र फल में क्रण धन करके उस फल को आधा करके तात्कालिक मध्यम ग्रह में भौमादि शीघ्र केंद्र के कारण तो धन और तुलादि केंद्र के वस में क्रण किये शीघ्रादि फल संस्कृत-

ग्रह होंगे।

अथ मन्दस्पष्टग्रह करने की विधि.

शीघ्राई फल संस्कार ग्रह को निज निज मंगल ४ बुध ७ वृहस्पति ६ शुक्र ३ शनि ८ के मन्दीष्ठांक राशी में हीन किये मन्दकेन्द्र होता है. इस मन्दकेन्द्र का उक्तविधि से भुजांश बनाके मन्दफल सारिणी में भुजांश कोष्ठक के सूत्र में यह ज्ञा मन्दफल लेके फिर मन्दकेन्द्र की कला के तुल्यकला और विकला के कोष्ठक से विकला सारिणी से लेके मन्दफल में युक्त करके फिर मेष तुलादि मन्दकेन्द्र के कारण उक्तविधि से तात्कालिक मध्यम ग्रह में क्रम से धन ऋण किये मन्दस्पष्ट ग्रह होवे हैं.

अथ स्पष्टग्रह करने की विधि.

उक्त मन्दफल को ग्रह में धन किया होते ऋण और ऋण किया होते धन शीघ्रकेन्द्र में किये निज निज ग्रह का द्वितीय शीघ्रकेन्द्र होता है. इस को ६ गति से अधिक हुए १२ में शोधके उक्तविधि से अंश करके शीघ्रफल सारिणी के सूत्र कोष्ठक में शीघ्रफल लेके उक्त द्वितीय शीघ्रकेन्द्र की कला तुल्यकला और विकला तुल्य विकला ऋण धन सारिणी से लेके शीघ्रफल के उक्तविधि से संस्कार देके फिर मेष तुलादि द्वितीय शीघ्रकेन्द्र के कारण क्रम से धन ऋण मन्दस्पष्टग्रह में करने से ग्रहस्पष्ट होता है.

अथ भौमादिकों की गति स्पष्ट

करने की विधि.

मन्दस्पष्टफल सारिणी में जिस ग्रह का गतिफल हो वह कर्कादि केन्द्र के कारण तो धन और मकरादि केन्द्र के कारण ऋण संज्ञक कहलाता है और शीघ्रफल सारिणी में गतिफल ऋण धन जैसा है वैसा-उसी जगें लिखा हुआ है. अब यहाँ दोनों ओर धन धन ही वी धनकारण

और एक गतिफल तो घन ही और दूसरा ऋण होतो दोनों के अन्तर किये ग्रह की स्पष्ट गति होती है.

अथ इन पांचों के उदयास्त वक्र-
मार्ग जानने की विधि.

उक्त भौमादि ग्रह द्वितीय शीघ्र केन्द्रांश के वस् से उदयास्त वक्र-
मार्ग होते हैं. जिसमें मंगल २० बुध २०५ गुरु १४ शुक्र १०३
शनि १७ यह शीघ्रांशों पर पूर्व में उदय होते हैं. और मंगल ३३२
बुध १५५ वृहस्पति ३४६ शुक्र १७७ शनि ३४३ इन शीघ्रांशों पर
पश्चिम में अस्त होते हैं. मंगल १६३ बुध १४५ गुरु १२५ शुक्र
१६७ शनि ११३ इन अंशों पर वक्र होते हैं. और मंगल १९७ बुध
२२५ वृहस्पति २३५ शुक्र १९३ शनि २४७ इन अंशों पर मार्ग होते हैं
बुध ५० अंशों पर पश्चिम में उदय होके फिर ३२० शीघ्रांशों पर पूर्व में
अस्त होता है. और शुक्र २४ अंशों पर पश्चिम में उदय होके फिर
३३६ शीघ्रांशों पर पूर्व में अस्त होता है. बाकी और ग्रह सदैव
पूर्व में उदय और पश्चिम में अस्त होते हैं.

अथ उदयास्त वक्र मार्ग के दिन
और इष्ट लाने
की विधि.

जिस दिन इष्ट घटी पर ग्रह का द्वितीय शीघ्रांश उक्त वक्र मार्ग उदय
स्त अंशों से न्यूनाधिक्य हो जिसका अन्तर करके भौम के अंशों को इ-
ना बुध के अंशों को ३ के भाग से लब्ध लेवे. गुरु के अंश दो जगह
के एक जगह ९ के भाग से लब्ध लेके दूसरी जगह के अंश में युक्त कर देना
चाहिये. शुक्र के अंशों को १० से गुण के ६ के भाग से लब्ध लेने और

१. दूरस्थित. स्वशीघ्रांशाद्ग्रहः शिथिल गतिमभिः । सव्येतरकृष्टतनुर्भवेद्रुक्र ग-
तिस्तदा ॥ इति सूर्यसिद्धांते. अर्थात् अपने शीघ्रांश से ग्रह दूर पर जाने के
कारण शिथिल गतिमं होके कुछ पीछा रहता है वह बक्री कहलाता है. सर्व-
श्रीघ्रांश के नजीक जाने से फिर आगे चलता है जिससे मार्गी ग्रह कहलाता है.

शनि का शीघ्रभागांतर जैसा है वैसा उक्त शीघ्रभागों से अधिक होता
 ऋण और कम होता धन इष्ट वाग्दि में करने से ग्रह का उदयास्त वक्र
 मार्ग दिनादि होते हैं ॥ इति श्री मन्त्ररचिते देवश विनोदे सुभाषा विभूषि-
 ते सारिणीतो ग्रहस्य श्रीकरणविधि कथनं नाम अष्टादश विनोदः ॥१२०॥

मुख्य नगरों के अक्षांश पलभा रेखांतर पलानि.

शहर	रेखा	अक्षांश	पलभा	शहर	रेखा	अक्षांश	पलभा	शहर	रेखा	अक्षांश	पलभा
काश्मीर	पू	३४।६	७।५४	ग्वालियर	पू	२६।१२	५।५४	पूना	पू	१८।२९	४।०
लाहोर	पू	३१।३३	७।२२	उदयपुर	पू	२४।३७	५।३०	बीकानेर	पू	२८।१	६।२३
दिल्ली	पू	२८।३७	६।३२	उज्जैन	०	२३।९	५।७	अमृतसर	पू	३१।३७	७।२३
नेपाल	पू	२७।४३	६।१८	कलकत्ता	पू	२२।३६	४।४९	जंबू	पू	३१।४४	७।४३
जयपुर	पू	२६।५६	६।६	मुंबई	पू	१८।५७	४।७	झारका	पू	२३।१५	४।५५
जोधपुर	पू	२६।२०	५।५६	मदरास	पू	१३।४	२।४७	नागपुर	पू	२१।०	४।३९
सीकर	पू	२७।४	६।१०	रामेश्वर	पू	९।१५	१।५७	सिंहपुर	पू	१२।०	०।१७
रामगढ़	पू	२७।१०	६।१२	लंडन	पू	५१।३१	१।१६	कांची	०	९।५६	२।६
काशी	पू	२५।२०	५।५५	काबुल	पू	३४।२७	०।३	जबलपुर	पू	२३।९	५।७
सिंध हे.	पू	२५।२४	५।४१	जगन्नाथ	पू	१९।४६	४।१९	भडोच	पू	२१।४१	४।४६
हैदराबाद	पू	१७।१९	३।५४	पापिस	७३।४	४८।५०	१३।४३	ढाका	पू	२३।४४	५।१७

प्रसिद्ध देश वा नगरों के लग्न मान.

लग्न	लंका	जयपुर	जोधपुर	सीकर	श्रीनगर	लाहौर	दिल्ली	नेपाल
मी. मे.	२७८	२१७	२१९	२१७	२०३	२०५	२१३	२१५
कुं. दृ.	२९९	२५१	२५२	२५०	२३६	२४०	२४७	२४९
म. मि.	३२३	३०३	३०४	३०३	२९७	३०२	३०२	३०२
घ. क.	३२३	३४३	३४२	३४३	३४९	३४५	३४४	३४४
दृ. सिं.	२९९	३४७	३४६	३४८	३६२	३५८	३५२	३४९
घ. कं.	२७८	३३९	३३७	३३९	३५४	३५१	३४३	३४१

लग्न	काशी	सिंधुद्वे	हैदराबाद	ग्यालियर	उदयपुर	उज्जैन	कलकत्ता	मुंबई
मी. मे.	२२१	२२२	२४१	२१९	२२३	२२७	२३०	२३७
कुं. दृ.	२५३	२५४	२७०	२५२	२५५	२५९	२६१	३६७
म. मि.	३०४	३०५	२०२	३०४	३०५	३०६	३०७	३१०
घ. क.	३४२	३४१	३३५	३४२	३४१	३४०	३३९	३३६
दृ. सिं.	३४५	३४४	३२८	३४६	३४३	३३९	३३७	३३९
घ. कं.	३३५	३३४	३१५	३३७	३३३	३२९	३२६	३२९

लग्न	मदराग	रामेश्वर	लंडन	काबुल	जगन्नाथ	पारीम	यूना	वीकांग
मी. मे.	२५१	२५९	१२७	१५८	२३५	१४१	२३८	२१५
कुं. दृ.	२७७	२८४	२७९	२३५	२६३	१९०	२६७	२५८
म. मि.	३१४	३१७	२७३	२९७	३०९	२७८	३१०	३०२
घ. क.	३३२	३२९	३७३	३४९	३३७	३६८	३३६	३४४
दृ. सिं.	३२२	३१४	४१९	३६३	३३३	४०८	३३९	३५०
घ. कं.	३०५	२९७	४२९	३५८	३२१	४१५	३१८	३४१

देशांतर लग्न मान सारिणी.

भ्रमृतसर	जंहु	झारका	नागपुर	सिंहपुर	कांची	जवलपुर	भडोच	दाका	रामगढ	लग्नमान
२०५	२०१	२२९	२३२	२७६	२५७	२२७	२३१	२२६	२१६	मे. नी.
२४०	२३०	२६०	२६२	२९७	२८३	२५८	२६१	२५७	२५०	ट. कुं.
२९९	२९८	३०७	३०८	३३३	३१६	३०६	३०८	३०६	३०३	मि. म.
३४७	३५८	३३९	३३८	३२३	३३०	३४०	३२८	३४०	३५३	क. घ.
३५८	३६०	३३८	३३६	३०१	३१५	३४०	३३७	३४१	३४८	सिं. ट.
३५१	३५५	३२७	३२४	२८०	२९९	३२९	३२५	३३०	३३९	कं. वृ.

प्रसिद्ध नगरों के पररवंडा.

श्रीनगर	७९१३३२६	काशी	५७१४६१९	मद्रास	२७१२२१२	अमृतसर	७३१५९१२५
लाहौर	७३१५९१२५	सिधहो	५६१४५१२८	रामेश्वर	१९११५१६	जंहु	७७१६११२५
जोधपुर	५९१४७१२९	द. देवराघर	३७१२९१२२	लंडन	११११२०१५०	झारका	४९१३९१२६
जयपुर	६११४८१२०	ग्वालियर	५९१४७१२९	काबुल	८०१६४१२६	नागपुर	४६१३७१२५
रामगढ	६२१४९१२०	जयपुर	५९१४७१२९	जगन्नाथ	४३१३४१२४	कांची	२११२६१७
सीकर	६११५९१२०	उज्जैन	५९१४८१२०	पारीस	१३७१२०१५५	जवलपुर	५११४४१२७
दिल्ली	६५११२१२३	कलकता	४८१३८१२६	यूना	४०१३२१२३	भडोच	४७१३८१२६
नेपाल	६३१५०१२१	मुंबई	४९१३३१२३	वीकानेर	६३१५११२९	सिंहपुर	२१२१०

सूर्यन राति चक्रम्.

सूर्य.	चन्द्र.	जुह.	राहु.	भोम.	शुभ.	शुक्र.	शुक्र.	राति.
०	०	०	०	०	०	०	०	०
५९	१३	०	०	०	३	०	०	०
०	१०	६	३	३१	५	४	३६	२
१०	३६	०	१०	२६	२६	५९	५९	०
२७	५१	५१	४८	३१	०	०	४०	३५
०	५६	२६	२५	३	७	३४	५	४
०	०	०	०	०	०	०	०	०
५९	७९०	६	३	३१	१८६	५	३७	२
८	३५	४९	११	२६	२५	०	०	०

द्वि. पंचाशद्वधीराम दुर्गे चरपल अय० २३।०

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
४७	६९	७२	८३	९४	१०५	११३	११७	१२२	१२६	१३१	१३५	१३९	१४६	१५३	१६६	१९
१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४
८४	७२	६३	७७	३३	१९	६	६	२२	३७	५०	६५	७६	९५	१०७	११९	१२५
३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१
११८	१२४	१२९	१३४	१३०	११६	११३	१०५	९३	८२	६५	५५	४१	२६	१२	३	१६

त्रयोदश दिनात्मक चालन. १३

चतुर्दश दिनात्मक चालन १४

र.	चं.	ज.	रा.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	र.	चं.	ज.	रा.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.
०	५	०	११	०	१	०	०	०	०	६	०	१२	०	१	०	०	०
१२	२३	१	२९	६	१०	१	८	०	१३	४	१	१९	७	१२	१	८	०
४८	१७	२६	१८	४८	२३	४	०	२६	४७	१८	३३	१५	२०	२९	९	३७	२८
४६	३३	५१	३९	४५	१४	४९	५६	५	५५	८	३२	२९	१९	२८	४८	५५	६

पंचदश दिनात्मक चालन. १५

षोडश दिनात्मक चालन. १६

र.	चं.	ज.	रा.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	र.	चं.	ज.	रा.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.
०	६	०	११	०	१	०	०	०	०	०	०	११	०	१	०	०	०
१४	१७	१	२९	७	२६	१	९	०	१५	०	१	२९	८	१९	१	१	०
४७	३८	४०	१२	५३	३६	२४	२४	२०	४६	४२	४९	९	२३	४२	२९	५१	३२
२	४३	२२	१८	३८	२	४०	५५	६	११	१८	५४	७	५	२९	४६	५५	६

सप्तदिनात्मक चालन.

चक्र मार्गोदयास्त भागाः

मं.	बु.	रु.	शु.	श.	रा.	चं.	चंद्र.	मं.	बु.	रु.	शु.	श.	ग्रहाः
०	०	०	०	०	०	३	०	२८	२०५ बु.ज.	१५	२४ प.ज.	१७	उदय
६	३	२१	०	४	०	२	०	३१२	११५ प.स्त	१५६	१७७ प.स्त	२४३	स्त
५३	४०	५४	३४	१८	१४	२२	१४	१६३	११६ प.स्त	१२५	१६७	११३	चक्र.
५७	६	४९	५४	५८	३	१६	४	१९७	२१५	२३५	२९३	२४७	मार्ग.
								१७	१९	११	२	१५	काली.

सूर्य लब्धि कोष्ठक.

कोष्ठ	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
सूर्य लब्धि	०	१	२	५	७	९	११	१३	१५	१७	१९	२१	२३	२५	२७	२९	३१	३३
	०	२१	२०	२७	२६	२५	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३
	०	०	१६	२४	३२	४०	४९	५७	६	१३	१९	२७	३०	४६	५४	६	१०	१८
	०	२०	२०	३०	४२	५१	६	१२	२२	३३	४२	५३	६	१३	२५	३४	४४	५४
कोष्ठ	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५
सूर्य लब्धि	११	१	३	५	७	९	११	१३	१५	१७	१९	२१	२३	२५	२७	२९	३१	३३
	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७
	३७	३५	३३	३१	२९	२७	२५	२३	२१	१९	१७	१५	१३	११	९	७	५	३
	५	१५	२६	३७	४८	५९	६	१७	२७	३७	४८	५८	६	१८	२९	३९	५०	०
कोष्ठ	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३
सूर्य लब्धि	२०	०	२	४	६	८	१०	१२	१४	१६	१८	२०	२२	२४	२६	२८	३०	३२
	२८	२८	२७	२६	२५	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२
	५४	५	१०	१८	२६	३५	४३	५१	५९	६	१५	२४	३३	४०	४८	५६	६	१३
	१०	२०	३१	४१	५१	६	१३	२३	३३	४२	५३	६	१३	२४	३४	४५	५६	६
को.	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१
सूर्य लब्धि	२०	०	२	४	६	८	१०	१२	१४	१६	१८	२०	२२	२४	२६	२८	३०	३२
	२३	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७	६
	२१	२९	३७	४५	५३	६	१०	२०	२६	३६	४२	५१	५९	६	१५	२३	३१	४०
	२५	३४	४३	५३	६	१६	२६	३६	४६	५६	६	१६	२६	३६	४६	५६	६६	७६

सूर्य शेषांक कोष्ठक.

कोष्ठक	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
सूर्य शेषांक	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	०	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
	०	५७	५८	५७	५६	५५	५४	५३	५२	५१	५०	४९	४८	४७	४६
	०	८	१६	२५	३३	४१	५०	५८	६	१४	२३	३०	३८	४६	५४
कोष्ठक	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९
सूर्य शेषांक	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८
	४७	४६	४५	४४	४३	४२	४१	४०	३९	३८	३७	३६	३५	३४	३३
	३	१२	२१	३०	३९	४८	५७	६६	७५	८४	९३	१०२	१११	१२०	१२९

सूर्य शेषांक काष्ठक.

कोष्ठक	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	
सूर्य- शेषांक	० २९ ३४ ५	१ ० ३३ १४	२ १ ३२ २३	१ २ ३१ २०	१ ३ ३० १८	२ ४ २९ १६	२ ५ २८ १५	२ ६ २७ १४	१ ७ २६ १३	१ ८ २५ १२	१ ९ २४ ११	१ १० २३ १०	१ ११ २२ ९	१ १२ २१ ८	१ १३ २० ७	१ १४ १९ ६
कोष्ठक	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	
सूर्य- शेषांक	१ १४ २१ ८	१ १५ २० १६	१ १६ २१ २५	१ १७ २२ २२	१ १८ २३ ४०	१ १९ २४ ४९	१ २० २५ ५८	१ २१ २६ ५	१ २२ २७ १३	१ २३ २८ २१	१ २४ २९ २९	१ २५ ३० ३८	१ २६ ३१ ४६	१ २७ ३२ ५४	१ २८ ३३ ५९	१ २९ ३४ ६

चन्द्रलघ्नि काष्ठक.

कोष्ठक	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	
रा. अं. क. वि.	० ० ० ०	० १० ३४ ५२	४ २१ ९ ४४	७ १ ४४ ३६	९ १२ १९ २८	११ २० ५४ २०	२ ३ १९ २२	४ १४ ४ १५	६ २४ २९ १५	९ ५ २३ ४७	११ १५ ४० ३९	१२ २६ ४० ३३	१३ ६ ४० २३	१४ १७ ३३ १५	१५ ८ ४२ ७	१६ ० ४२ ५९	१७ १९ १७ ५१	१८ २९ १७ ४३	
को०	१०	११	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	
रा. अं. क. वि.	६ १० २७ ३५	८ २१ २ २७	७ १ <brtd>१७ १९</brtd>	९ १२ १२ १९	३ २२ ४७ ३	६ २३ ५६ ४६	८ २३ ४९ ३०	१० ५ ४३ २०	१२ १५ ४३ २०	१४ ६ ४३ १४	१६ १० ४३ १६	१८ १५ ४३ ५०	२० ० ४३ ५०	२२ ३ ४३ ५२	२४ १४ ४३ ५४	२६ १० ४३ ५६	२८ २० ४३ ५८	३० १० ४३ ६०	
कोष्ठक	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	
रा. अं. क. वि.	० २० ५५ २०	३ १ <brtd>३० २</brtd>	५ १२ ४ ५२	७ २३ ३९ ४५	१० ३ ४९ ३७	१२ १३ ५९ २९	१४ २४ ५९ १३	१६ ५ ५९ ५	१८ १५ ५९ ५७	२० २६ ५९ ४९	२२ ६ ५९ ५१	२४ १७ ५९ ५३	२६ २० ५९ ५५	२८ ३ ५९ ५७	३० १० ५९ ५९	३२ १९ ५९ ६१	३४ २९ ५९ ६३	३६ २० ५९ ६५	३८ २० ५९ ६७
कोष्ठक	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	
रा. अं. क. वि.	७ १ ३१ ४४	९ ११ ३७ ३६	११ २२ ३२ २०	१२ ७ ४२ १२	४ १३ ४२ ४	६ २४ ५१ ५	९ १५ ५१ ४०	११ २६ ५१ ४०	१३ ६ ५१ ४२	१५ १६ ५१ ४४	१७ २६ ५१ ४६	१९ ३६ ५१ ४८	२१ ५६ ५१ ५०	२३ ५६ ५१ ५२	२५ ३० ५१ ५४	२७ १९ ५१ ५६	२९ २० ५१ ५८	३१ १ ५१ ६०	३३ १ ५१ ६२

चन्द्र शेष कोष्ठक.

कोष्ठ	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
रा.	०	०	०	१	१	२	२	३	३	३	४	४	५	५	६
अं.	०	१३	२६	९	२२	५	१९	२	१५	२८	११	२४	८	२१	४
क.	०	१०	२१	३२	४२	५२	३	१४	२४	३५	४५	५६	६	१७	२८
वि.	०	३५	१०	४४	१९	५४	२९	४	३९	१४	४९	२४	२८	३३	८
कोष्ठ	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९
रा.	६	७	७	७	८	८	९	९	१०	१०	१०	११	११	०	०
अं.	१७	०	१३	२७	१०	२३	६	२९	३	१६	२९	१२	२५	८	२२
क.	३८	४९	५९	१०	२१	३१	४२	५२	३	१३	२४	३५	४५	५६	६
वि.	४३	१८	५३	२८	२०	३७	६२	४७	२२	५७	३२	७	४१	१६	५१
कोष्ठ	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४
रा.	१	१	२	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	६	७
अं.	५	१८	१	१४	२७	११	२४	७	२०	३	१७	०	१३	२६	९
क.	१७	२८	३८	४९	५९	१०	२०	३१	४२	५२	३	१३	२४	३४	४५
वि.	२६	१	३६	११	४५	२०	५५	३०	५	४०	१५	४९	२४	५९	३४
कोष्ठ	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९
रा.	७	८	८	९	९	९	१०	१०	११	११	०	०	१	१	१
अं.	२९	६	१९	२	१५	२८	११	२५	८	२१	४	१७	१	१४	२७
क.	५६	६	१७	२७	३८	४९	५९	१०	२०	३१	४१	५२	६	१३	२६
वि.	९	४४	१९	५४	२८	३	३८	१३	४८	२३	५८	३३	७	४५	१७

उच्च लघु कोष्ठक.

कोष्ठ	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
रा.	०	०	०	०	१	१	१	१	२	२	२	२	२	३	३	३	३	३
अं.	०	६	१३	२०	२६	३	१०	१६	२३	०	६	१३	२०	२६	३	१०	१६	२३
क.	०	४०	२२	२	४३	२४	५	४६	२६	७	४८	२९	१०	५२	३२	१२	५३	३४
वि.	०	५१	४३	३४	२६	१७	९	०	५१	४३	३४	२६	१७	९	०	५१	४३	३४
कोष्ठ	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५
रा.	०	४	४	४	४	५	५	५	५	६	६	६	६	६	७	७	७	७
अं.	०	६	१३	२०	२६	३	१०	१७	२३	०	७	१३	२०	२७	३	१०	१७	२३
क.	१५	५६	३०	१८	५८	२०	१	४२	२३	४	४४	२५	६	४७	२९	९	५०	३१
वि.	२५	१७	९	०	५१	४२	१४	२६	१७	९	०	५१	४२	१४	२६	१७	९	०

(१३४)

देवज्ञविनोद-

उच्चलब्धि कोष्ठक.

कोष्ठ	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३
ग.	८	८	८	८	८	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११
अं.	०	७	१३	२०	२७	३	१०	१७	२३	०	७	१४	२०	२७	४	१०	१७	२४
क.	३०	२१	५२	३३	३४	५५	३६	१६	५७	३८	१९	०	४२	२२	२	४३	२४	५
वि.	५१	४३	३४	२५	१७	९	०	५१	४२	३४	२६	१७	८	०	५१	४३	३४	२६

कोष्ठ	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१
ग.	०	०	०	०	०	१	१	१	१	२	२	२	२	२	३	३	३	३
अं.	०	७	१४	२०	२७	४	१०	१७	२४	०	७	१४	२०	२७	४	१०	१७	२४
क.	४६	२७	८	४८	२९	१०	५१	३२	१३	५४	३५	१५	५६	३७	१८	५९	४०	२०
वि.	१७	८	०	५१	४३	३४	२६	१७	८	०	५२	४४	३६	२८	२०	१२	४	४६

उच्च शेष कोष्ठक

कोष्ठ	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
ग.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अं.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१
क.	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३
वि.	०	४१	२२	३	४३	२४	५	४६	२७	८	४८	२९	१०	५१	३२

कोष्ठ	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९
ग.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अं.	१	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२	३	३	३	३
क.	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४७	५३	०	७	१३
वि.	१३	५४	३५	१५	५६	३७	१८	५९	३९	२१	१	४२	२३	४	४५

कोष्ठ	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४
ग.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अं.	३	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४	४	४
क.	२०	२७	३३	४०	४७	५३	०	७	१३	२०	२७	३३	४०	४७	५३
वि.	२६	७	४७	२८	९	५०	३१	१२	५३	३३	१४	५५	३६	१७	५८

कोष्ठ	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९
ग.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अं.	१	५	५	५	५	५	५	५	५	६	६	६	६	६	६
क.	०	७	१४	२०	२७	३४	४३	४७	५४	०	७	१४	२०	२७	३४
वि.	३९	२९	०	४१	२३	३	४५	२५	५	४६	२७	८	४९	३०	११

राहु लब्धि कोष्ठक.

को.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
रा.	०	११	११	११	११	११	११	११	११	११	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
अं.	०	२६	२३	२०	१७	१४	१०	७	४	१	२०	२४	२३	१८	१३	१२	९	५
क.	०	४९	३८	२७	१६	५	५५	४४	३५	२२	११	१	५०	३९	२८	१७	७	५६
वि.	०	१२	२४	३५	४६	५८	१०	२१	३५	४४	५६	८	१९	३१	४३	५४	६	१७
को.	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५
रा.	१०	९	९	९	९	९	९	९	९	९	८	८	८	८	८	८	८	८
अं.	२	२९	२६	२३	२०	१६	१३	१०	७	४	०	२७	२४	२१	१८	१५	१२	८
क.	४५	३४	२३	१३	२	५१	४०	२९	१९	८	५७	४६	३५	२४	१४	३	५२	४१
वि.	२९	४०	५२	६	१४	२६	३८	४९	१	१३	२५	३६	४७	५९	१०	२१	३४	४६
को.	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३
रा.	८	८	७	७	७	७	७	७	७	७	६	६	६	६	६	६	६	६
अं.	५	२	२९	२५	२१	१९	१६	१३	१०	६	३	०	२७	२४	२०	१७	१४	११
क.	३०	२०	९	५८	४७	३६	२६	१५	४	५३	४२	३१	२१	१०	५१	४०	३०	२०
वि.	५७	८	२०	३१	४३	५५	६	१८	२९	४१	५३	६	१६	२८	३९	५१	६	१५
कोष्ठ	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१
रा.	६	६	६	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	४	४	४	४	४
अं.	८	५	१	२८	२५	२१	१९	१६	१२	९	६	३	०	२६	२३	२०	१७	१४
क.	१६	५	५४	४६	३३	२३	११	०	४९	१८	१८	१७	६	५५	४५	३४	२३	१२
वि.	२६	३७	४८	०	११	२३	३५	४६	५८	१०	२१	३४	४६	५८	१०	२१	३४	४६

राहु शेष कोष्ठक.

कोष्ठक	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
रा.	०	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११
अं.	०	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९
क.	०	५६	५३	५०	४७	४४	४०	३७	३४	३१	२८	२५	२१	१८	१५
वि.	०	४९	३८	२८	१७	७	५५	४४	३४	२३	१२	१	५०	३९	२९
कोष्ठक	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९
रा.	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११
अं.	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९
क.	१२	९	५	२	५९	५६	५३	५०	४६	४३	४०	३७	३४	३०	२७
वि.	१८	७	५६	४५	३३	२३	१३	२	११	४१	३०	१९	८	५७	४७

राहु शेष कोष्ठक.

कोष्ठक	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४
रा.	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११
अं.	२८	२८	२८	२८	२८	२८	२८	२८	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७
क.	२४	२१	१८	१५	११	८	५	२	५९	५५	५२	४९	४६	४३	४०
वि.	३६	३५	३४	३	५३	४२	३१	३०	९	५८	४८	३७	२६	१५	४
कोष्ठक	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९
रा.	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११
अं.	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२६	२६
क.	३६	३३	३०	२७	२४	२०	१७	१४	११	८	५	२	५८	५५	५२
वि.	५४	४३	३२	२१	१०	५९	४९	३८	२७	१६	६	५५	४४	३३	२२

भौमलब्धि कोष्ठक.

कोष्ठ.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
रा.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
अं.	०	१	२	४	५	७	८	१०	११	२	१४	१५	१७	१८	२०	२१	२३	२४
क.	०	२६	५३	१९	४६	१२	३९	५	३२	५८	२५	५१	१८	४४	११	३७	४	३०
वि.	०	३१	२	३३	४	३५	६	३७	८	३९	१०	४२	१२	४४	१४	४६	१७	४८
कोष्ठ.	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५
रा.	६	७	८	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४
अं.	२५	२७	२६	२४	२३	२१	१९	१७	१५	१३	११	१०	९	८	७	६	५	४
क.	५७	३३	५०	१६	४३	९	३६	२	२९	५५	२२	४९	१५	४२	८	३५	१	२८
वि.	१९	५०	२१	५२	२३	५४	२५	५६	२७	५८	३०	१	३३	३	३४	५	३६	७
कोष्ठ.	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३
रा.	१	२	३	४	५	६	८	९	१०	११	०	१	२	३	४	५	६	७
अं.	२१	२३	२४	२६	२७	२९	०	३	३	४	६	७	९	१०	१२	१३	१४	१६
क.	५४	२१	४७	१४	४०	७	३३	०	२६	५३	१९	४६	१२	३९	५	३२	५८	२५
वि.	३८	९	४०	२१	४२	१३	४४	१५	४७	१८	४९	२०	५३	२१	५३	२४	५५	२६
कोष्ठ.	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१
रा.	८	९	१०	११	०	१	२	३	४	६	७	८	९	१०	११	०	१	२
अं.	१७	१९	२०	२२	२३	२५	२६	२७	२९	०	३	३	५	६	८	९	१०	१२
क.	५१	१८	४४	११	३८	४	३१	५७	२४	५०	१७	४३	१०	३६	३	२९	५६	२२
वि.	५७	२८	५९	३०	१	३२	३	३५	६	३६	६	३६	६	३६	६	३६	६	३६

भौम द्रोष कोष्ठक.

कोष्ठक	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
रा.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अं.	०	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७
क.	०	३१	२	३४	५	३०	८	४०	११	४२	१४	४५	१७	४८	२०
वि.	०	२७	५३	२०	४६	१३	३९	६	३२	५९	२५	५२	१८	४५	११
कोष्ठक	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९
रा.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अं.	७	८	८	९	९	१०	११	११	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१५
क.	५१	२३	५४	२५	५७	२८	०	३१	३	३४	६	३७	८	४०	११
वि.	२८	४	३२	५७	२४	५०	१७	४३	१०	३६	३	२९	५५	२२	४९
कोष्ठक	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४
रा.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अं.	१५	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१९	१९	२०	२०	२१	२१	२२	२३
क.	४३	१४	४६	१७	४९	२०	५१	२३	५४	२६	५७	२९	०	३२	३
वि.	२६	४२	९	३५	२	२८	५४	२१	४८	१४	४१	७	३४	०	२७
कोष्ठक	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९
रा.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अं.	२३	२४	२४	२५	२५	२६	२६	२७	२७	२८	२८	२९	२९	३०	३०
क.	३४	६	३७	९	४०	१२	४३	१४	४६	१७	४९	२०	५२	२३	५५
वि.	५३	२०	४६	१३	३९	६	३२	१८	२५	५२	१८	४५	१२	३८	५

बुध लब्धि कोष्ठक.

कोष्ठक	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
रा.	०	६	०	६	०	७	१	७	१	७	२	८	२	८	२	९	३	९
अं.	०	६	१२	१९	२५	२	८	१४	२१	२७	४	१०	१६	२३	२९	६	१२	१८
क.	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३७	१	२५	४९	१३	३७	२	२६	५०
वि.	०	८	१६	२४	३२	४१	४८	५६	४	१३	२१	२९	३७	४५	५४	१	१०	१८
कोष्ठक	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५
रा.	१	१०	४	१०	४	१०	५	११	५	११	५	०	६	०	६	१	७	१
अं.	२५	१	८	१४	२०	२७	३	१०	१६	२२	२९	५	१२	१८	२४	१	७	१४
क.	१४	३८	२	२६	५०	१५	३९	३	२७	५१	१५	३९	४	२८	५२	२६	४०	४
वि.	२९	३४	४२	५०	५८	७	१४	२३	३१	३९	४७	५५	४	११	२०	२८	३६	४४

(१३८)

देवज्ञ विनोद-

बुधलब्धि कोष्ठक.

कोष्ठक	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३
रा.	७	१	८	२	८	२	८	३	०	३	९	४	१०	४	१०	४	११	१
अं.	२०	२६	३	९	१६	२२	२८	५	११	१८	२४	०	७	२२	१०	२६	२	९
क.	२८	४३	१७	४१	५	२९	५३	१७	४१	६	३०	५४	१८	४२	६	३०	५४	१८
वि.	५२	०	८	१६	२४	३२	४१	४९	५७	५०	१३	२१	२९	३७	४६	५४	०	१०
को.	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१
रा.	११	५	११	६	०	६	०	७	१	७	१	७	२	८	२	८	२	९
अं.	१५	२२	२८	४	११	१७	२४	०	६	१३	१९	२६	२	८	१५	२१	२८	४
क.	४२	७	३१	२५	१९	४३	०	३२	५६	२०	४४	८	३२	५७	२१	४५	९	१३
वि.	१८	२७	३४	४२	५१	५९	७	१५	२३	३२	४०	४८	५६	६	१२	२०	२८	३६

बुध श्रेय कोष्ठक.

कोष्ठक	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
रा.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१
अं.	०	३	६	९	१२	१५	१८	२१	२४	२७	३०	३३	३६	३९	४२	४५
क.	०	६	१२	१९	२५	३२	३८	४४	५१	५७	६	१०	१६	२२	२९	३६
वि.	०	२४	४८	७२	९६	१२०	१४४	१६८	१९२	२१६	२४०	२६४	२८८	३१२	३३६	३६०
कोष्ठक	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०
रा.	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२
अं.	१६	१९	२२	२५	२९	३	५	८	११	१४	१७	२०	२३	२६	२९	३२
क.	१६	४२	४८	५५	६	८	१४	२०	२७	३३	४०	४६	५२	५९	६५	७१
वि.	०	२९	५०	७५	९९	१२३	१४७	१७१	१९५	२१९	२४३	२६७	२९१	३१५	३३९	३६३
कोष्ठक	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५
रा.	३	३	३	३	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४
अं.	३	६	९	१०	१५	१८	२२	२४	२८	३	४	७	१०	१३	१६	१९
क.	१२	१८	२४	३१	३७	४४	५१	५८	६५	७२	७९	८६	९३	१००	१०७	११४
वि.	५	२०	४३	६९	९५	१२१	१४७	१७३	२००	२२६	२५२	२७८	३०४	३३०	३५६	३८२
कोष्ठक	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
रा.	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५
अं.	१९	२२	२६	२९	३	५	८	११	१४	१७	२०	२३	२६	२९	३२	३५
क.	४८	५४	०	७	१३	१९	२५	३१	३७	४३	४९	५५	६१	६७	७३	७९
वि.	६	२०	४६	७२	९८	१२४	१५०	१७६	२०२	२२८	२५४	२८०	३०६	३३२	३५८	३८४

गुरु लघ्वि कोष्ठक.

कोष्ठक	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
रा.	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२
अं.	०	४	९	१४	१९	२४	२९	३४	३९	४४	४९	५४	५९	६४	६९	७४	७९	८४
क.	०	५९	५८	५७	५६	५५	५४	५३	५२	५१	५०	४९	४८	४७	४६	४५	४४	४३
वि.	०	९	१७	२६	३५	४३	५१	०	९	१७	२६	३४	४३	५२	०	९	१७	२६
कोष्ठक	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५
रा.	२	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	४	५	५	५	५	५	५
अं.	२९	४	९	१४	१९	२४	२९	३४	३९	४४	४९	५४	५९	६४	६९	७४	७९	८४
क.	४४	४३	४२	४२	४१	४०	३९	३८	३७	३६	३५	३४	३३	३२	३१	३०	२९	२८
वि.	३४	४३	५२	०	९	१७	२६	३४	४३	५२	०	९	१७	२६	३४	४३	५२	०
कोष्ठक	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३
रा.	५	६	६	६	६	६	७	७	७	७	७	७	८	८	८	८	८	८
अं.	२९	४	९	१४	१९	२४	२९	३४	३९	४४	४९	५४	५९	६४	६९	७४	७९	८४
क.	२९	२८	२७	२६	२५	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२
वि.	९	१७	२६	३४	४३	५२	०	९	१७	२६	३५	४३	५२	०	९	१७	२६	३४
कोष्ठक	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१
रा.	८	९	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११	११	११
अं.	२९	४	९	१४	१९	२४	२९	३४	३९	४४	४९	५४	५९	६४	६९	७४	७९	८४
क.	१३	१२	११	१०	१०	९	८	७	६	६	५	४	३	२	१	०	५९	५८
वि.	४३	५२	६१	७	१७	२६	३४	४३	५२	०	९	१७	२६	३४	४३	५२	६१	७

गुरु शेष कोष्ठक.

कोष्ठक	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
रा.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अं.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
क.	०	४	९	१४	१९	२४	२९	३४	३९	४४	४९	५४	५९	६४	६९
वि.	०	५९	५८	५७	५६	५५	५४	५३	५२	५१	५०	४९	४८	४७	४६
कोष्ठक	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९
रा.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अं.	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	२	२	२	२
क.	१४	१९	२४	२९	३४	३९	४४	४९	५४	५९	६४	६९	७४	७९	८४
वि.	४७	४६	४५	४४	४३	४२	४१	४०	३९	३८	३७	३६	३५	३४	३३

गुरुशेषकोष्ठक.

कोष्ठक	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४
रा.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अं.	२	२	२	२	२	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३
क.	२९	३४	३९	४४	४९	५४	५९	६	९	१४	१९	२४	२९	३४	३९
वि.	३४	३३	३२	३१	३१	३०	३०	२९	२७	२७	२६	२५	२५	२३	२३
कोष्ठक	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९
रा.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अं.	३	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
क.	४४	४९	५४	५९	६	९	१४	१९	२४	२९	३४	३९	४४	४९	५४
वि.	२१	२१	२०	१८	१८	१७	१६	१५	१५	१४	१३	१२	११	१०	९

शुक्रलब्धि कोष्ठक.

कोष्ठक	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
राशि	०	१	२	३	४	५	७	८	९	११	०	१	२	४	५	६	८	८
अं.	०	६	११	१०	२७	६	११	१८	२५	२	९	१६	२३	०	७	१४	२१	२८
क.	५९	५९	५९	५९	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५६	५६	५६	५५	५५	५५	५५	५४
वि.	०	४०	२९	०	४०	२०	०	४०	२१	१	४१	२२	१	४१	२०	१	४१	२१
कोष्ठक	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५
रा.	१०	११	०	१	३	४	५	६	८	९	१०	११	०	२	३	४	५	७
अं.	५	१२	२२	२६	३	१०	१७	२४	१	८	१५	२२	२९	६	१३	२०	२७	४
क.	५४	५३	५३	५३	५२	५२	५२	५१	५१	५१	५०	५०	५०	४९	४९	४९	४८	४८
वि.	१	४१	२२	२	४९	२३	३	४३	२३	३	४३	२३	३	४३	२३	४	४४	२४
कोष्ठक	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३
रा.	८	९	१०	०	१	२	३	५	६	७	८	९	१०	०	१	२	४	५
अं.	११	१८	२५	२	९	१६	२३	०	७	१४	२१	२८	५	१२	१९	२६	३	१०
क.	४८	४७	४७	४७	४६	४६	४६	४५	४५	४५	४४	४४	४४	४३	४३	४३	४२	४२
वि.	४	४४	२४	४	४४	२४	५	४५	२५	५	४५	२५	५	४५	२५	६	४६	२६
कोष्ठक	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१
रा.	६	७	९	१०	११	०	१	३	४	५	६	८	९	१०	११	१	२	३
अं.	१७	२४	१	८	१५	२२	२९	६	१३	२०	२७	५	११	१८	२५	३	९	१६
क.	४२	४१	४१	४१	४०	४०	४०	३९	३९	३९	३८	३८	३८	३७	३७	३७	३६	३६
वि.	६	४६	२६	६	४६	२६	७	४७	२७	७	४७	२७	७	४७	२७	७	४७	२७

शुक्र शेषकोष्ठक.

कोष्ठक	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	
रा	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
अ	०	०	१	१	२	३	३	४	४	५	६	६	७	८	८	
क	०	३६	३३	५०	२७	४	४०	१८	५५	३२	९	४६	२३	०	३७	
वि	०	५२	५९	५९	५८	५८	५८	५८	५७	५७	५७	५६	५६	५६	५५	
कोष्ठक	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	
रा	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
अ	९	९	१०	११	११	१२	१२	१३	१४	१४	१५	१५	१६	१७	१७	
क	१४	५१	२८	५	४२	१९	५६	३३	२०	४७	२४	१	२८	१५	२	
वि	५५	५५	५५	५५	५३	५३	५३	५३	५२	५२	५२	५१	५१	५१	५०	
कोष्ठक	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	
रा	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
अ	१८	१९	१९	२०	२०	२१	२२	२३	२३	२४	२४	२५	२५	२६	२८	
क	२९	६	४३	२०	१७	३४	११	४८	५०	२	३९	२६	५३	३०	७	
वि	५०	५०	४९	४९	४९	४८	४८	४८	४७	४७	४६	४६	४६	४६	४५	
कोष्ठक	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	
रा	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
अ	२७	२८	२८	२९	०	०	१	२	२	३	३	४	५	५	६	
क	४४	२१	५८	३५	१२	४९	२६	३	४०	१७	५४	३१	८	४५	२२	
वि	४५	४५	४४	४४	४४	४३	४३	४३	४२	४२	४२	४१	४१	४१	४०	

शनि लब्धि कोष्ठक

कोष्ठक	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
रा	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१
अ	०	२	४	६	८	१०	१२	१४	१६	१८	२०	२२	२४	२६	२८	०	२	४
क	०	०	०	१	१	१	२	२	३	३	३	४	४	४	५	५	६	६
वि	०	२३	४६	९	१२	१५	१८	४१	५	२७	५७	१४	३६	१९	२३	४६	९	३२
कोष्ठक	२८	२९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५
रा	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
अ	६	८	१०	१२	१४	१६	१८	२०	२२	२४	२६	२८	०	२	४	६	८	१०
क	६	७	७	८	८	८	९	९	१०	१०	१०	११	११	११	१२	१२	१३	१३
वि	५५	१८	४१	४	२८	५१	१४	३७	०	२३	४६	९	३३	५५	१८	४२	५	२८

(१४२)

देवज्ञ विनोद-

शानिलब्धि कोष्ठक.

कोष्ठक	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३
रा.	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३
अं.	१२	१४	१६	१८	२०	२२	२४	२६	२८	०	२	४	६	८	१०	१२	१४	१६
क.	१३	१४	१४	१५	१५	१६	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१८	१८	१९	१९	२०	२०
वि.	५१	१४	३७	०	२३	४६	९	३२	५६	१८	४३	४	२८	५१	१३	३६	०	२३
कोष्ठक	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१
रा.	३	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
अं.	१८	२०	२२	२४	२६	२८	०	२	४	६	८	१०	१२	१४	१६	१८	२०	२२
क.	२०	२१	२१	२१	२२	२२	२३	२३	२३	२४	२४	२५	२५	२५	२६	२६	२६	२७
वि.	४६	९	३२	५५	१८	४१	४	२७	५१	१४	३७	०	२३	४६	९	३२	५५	१८
शानिशेष कोष्ठक.																		
कोष्ठक	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४			
रा.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अं.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
क.	०	२	४	६	८	१०	१२	१४	१६	१८	२०	२२	२४	२६	२८	३०	३२	३४
वि.	०	०	१	१	२	२	२	३	३	३	४	४	५	५	५	५	५	५
कोष्ठक	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९			
रा.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अं.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
क.	३०	३२	३४	३६	३८	४०	४२	४४	४६	४८	५०	५२	५४	५६	५८	६०	६२	६४
वि.	६	६	७	७	८	८	८	९	९	९	१०	१०	१०	११	११	११	११	११
कोष्ठक	३०	३२	३३	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४			
रा.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अं.	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
क.	१०	२	४	६	८	१०	१२	१४	१६	१८	२०	२२	२४	२६	२८	३०	३२	३४
वि.	१२	१२	१२	१३	१३	१३	१४	१४	१५	१५	१५	१६	१७	१७	१७	१७	१७	१७
कोष्ठक	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९			
रा.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अं.	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
क.	१०	३२	३४	३६	३८	४०	४२	४४	४६	४८	५०	५२	५४	५६	५८	६०	६२	६४
वि.	१७	१८	१८	१८	१९	१९	२०	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२३

अयनांश और रविचक्र निम्न ध्रुवोनक्षेपकाः

अयनांश	१७	१७	१८	१८	१८	१८	१८	१९	१९	१९	१९	१९	१९	२०	२०	२०
शक को- ष्टक	१५०८	१५१९	१५३०	१५४१	१५५२	१५६३	१५७४	१५८५	१५९६	१६०७	१६१८	१६२९	१६४०	१६५१	१६६२	१६७३
चक्र	९	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१
क्षेपक	११ ५५ ५४	११ ५६ ५३	११ ५७ ३२	११ ५८ २२	११ ५९ १२	११ ६० ५९	१० ६१ ४८	१० ६२ ३७	१० ६३ २६	१० ६४ १५	१० ६५ ४	१० ६६ ५३	१० ६७ ४२	१० ६८ ३१	१० ६९ २०	१० ७० ९
अयनांश	२०	२०	२१	२१	२१	२१	२१	२१	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२३
शककोष्ट	१६८४	१६९५	१७०६	१७१७	१७२८	१७३९	१७५०	१७६१	१७७२	१७८३	१७९४	१८०५	१८१६	१८२७	१८३८	१८४९
चक्र	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७
क्षेपक	१० ९ ५८	१० ७ ५७	१० ६ ३६	१० ५ २५	१० ४ १४	१० ३ ३	९ २ ५२	९ १ ४१	९ ० ३०	९ ० १९	९ ० ८	९ ० ५७	९ ० ४६	९ ० ३५	९ ० २४	९ ० १३
अयनांश	२३	२३	२३	२४	२४	२४	२४	२४	२५	२५	२५	२५	२५	२५	२६	२६
शककोष्ट	१८९९	१९१०	१९२१	१९३२	१९४३	१९५४	१९६५	१९७६	१९८७	१९९८	२००९	२०२०	२०३१	२०४२	२०५३	२०६४
चक्र	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३
क्षेपक	९ ३१ २	९ ४३ १३	९ ५५ ४०	९ ५६ २९	९ ५७ १८	९ ५८ ७	९ ५९ ५५	९ ६० ४४	९ ६१ ३३	९ ६२ २२	९ ६३ ११	९ ६४ ०	९ ६५ ५०	९ ६६ ३९	९ ६७ २८	९ ६८ १७
अयनांश	२६	२६	२६	२७	२७	२७	२७	२७	२८	२८	२८	२८	२८	२८	२९	२९
शककोष्ट	२११५	२१२६	२१३७	२१४८	२१५९	२१७०	२१८१	२१९२	२२०३	२२१४	२२२५	२२३६	२२४७	२२५८	२२६९	२२८०
चक्र	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९
क्षेपक	९ २५ ९	९ ३५ ५५	९ ४५ ४५	९ ५५ ३३	९ ६५ २२	९ ७५ ११	९ ८५ ०	९ ९५ ५९	९ १०५ ४८	९ ११५ ३७	९ १२५ २६	९ १३५ १५	९ १४५ ४	९ १५५ ५३	९ १६५ ४२	९ १७५ ३१

द्विपंचाशदवधिस्थोमध्यमोरनिः

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
११	०	०	०	०	१	१	१	१	१	२	२	२
२७	४	११	१८	२५	२	९	१६	२३	२९	६	१३	२०
५१	४५	४०	३४	२८	२२	१६	१०	४	५८	५२	४६	४०
३०	५८	०	१५	२२	३०	४०	३६	३६	३४	३१	२६	१०
२४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६
२	३	३	३	३	४	४	४	४	४	५	५	५
२७	४	११	१८	२५	२	८	१५	२२	२९	६	१३	२०
३४	२७	२९	१५	९	३	५७	५०	४४	३८	३२	२६	२०
३	५५	४८	३५	३२	१४	४	५४	४३	३४	२३	१४	५
२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९
५	६	६	६	६	७	७	७	७	७	८	८	८
२७	४	११	१७	२४	१	८	१५	२२	२९	६	१३	१९
५३	७	१	५४	४७	४२	३६	३०	२३	१७	११	५	५८
५१	४०	२५	१०	५६	३९	२१	५	५१	३४	१७	५	५९
४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२
८	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	१०	११	११	११
२६	३	१०	१७	२४	१	८	१५	२२	२८	५	१२	१९
५३	४६	४०	३४	२८	२३	१७	११	५	५९	५३	४८	४२
०	४४	४२	४६	५३	०	५	४१	३६	५३	१०	२७	४५

मन्दफलसूर्यस्यद्विपंचाशदवधौ.

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
२	३	३	३	३	३	३	३	०	०	०	०	०	०	०	०	१
५१	५	५९	५२	४३	३३	२२	९	५०	४१	३५	१०	६	२१	३६	५१	५
५०	२२	४६	३६	४०	३५	३	२८	३४	०	४५	३४	१३	५०	५३	४८	५५
१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४
१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	१	१	१	१	१
१८	३०	४१	५०	५८	४	८	१०	१०	९	५	०	५३	४४	३४	२३	१०
५५	४८	२१	२८	११	०	७	१८	३८	५	३७	२०	२३	४३	३४	७	२९
३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१
०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	२	२	२
५६	४२	३७	११	४७	२८	३५	५०	४	१७	२९	४०	४९	५७	३	७	१०
५३	२०	१०	२२	३६	२७	५३	४०	३८	४८	२९	४७	३४	२२	४८	१२	४१

चन्द्रचक्रनिघंष्टुवीनक्षेपकाः

चक्र	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१
क्षेपक	१० २६ २८ ५७	१० २२ ४२ ४३	१० १८ ५६ ३२	१० १५ १० २१	१० ११ २४ १०	१० ७ ३७ ५९	१० ३ ५२ ४८	१० ० ५२ ३७	९ २६ १९ २६	९ २२ ३३ १२	९ १८ ४७ ४	९ १५ ० ५२	९ १२ १४ ४२	९ ७ २८ ३१	९ ३ ४२ २०	८ २९ ५६ ९
चक्र	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७
क्षेपक	८ २६ ९ ५८	८ २३ ४७ ४७	८ १८ ३६ २५	८ ११ ५ १४	८ ११ ५ १४	८ ७ १९ ३	८ २३ ३२ ५२	८ २९ ४६ ४१	७ २६ ० ३०	७ २२ १४ १९	७ १८ २८ २९	७ १४ ४९ ५७	७ १० ४९ ४६	७ ७ ५५ ३५	७ ३ १ ३४	६ २९ ३७ १३
चक्र	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३
क्षेपक	६ २५ ५१ १	६ २२ ४ ५१	६ १८ १८ ४०	६ १४ ३३ २९	६ १० ४६ १८	६ ७ ० ७	५ ३ १३ ५६	५ २९ १७ ४५	५ २५ ४९ ३४	५ २१ ५५ २३	५ १८ ९ १२	५ १७ २९ १	५ १० ३९ ५०	५ ६ ५० ३९	५ ३ ४० २८	४ २९ १८ १८
चक्र	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९
क्षेपक	४ २५ ३२ ७	४ २१ ५४ ५७	४ १७ ५८ ४६	४ १४ १२ ३५	४ १० २६ २४	४ ६ ४० १४	४ ३ ५४ ३	३ २९ ७ ५३	३ २५ ३५ ४१	३ २१ ४९ ३०	३ १७ ४९ १९	३ १७ ३ ५७	३ १६ ३० ४६	३ १२ ३० ४६	३ ९ ४४ ३५	३ २८ ५८ २४

उच्चचक्रनिघंष्टुवीनक्षेपकाः

चक्र	०	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
क्षेपक	० ० ० ०	११ १ ३ ०	१ २८ १८ ०	४ २५ ३३ ८	७ २३ ५८ ०	१० २० ३ ०	१७ १७ १८ ०	४ १५ ३३ ०	७ १५ ४८ ०	१० ९ ३ ०	१५ ६ २० ०	१६ ३ ३३ ०	७ ० ४८ ०	९ २८ ३ ०	० २५ १८ ८	३ २२ ३३ ०
चक्र	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६
क्षेपक	६ १९ ४८ ०	९ १७ ३ ०	० १७ १८ ०	३ १९ ४८ ०	६ ८ ३ ०	९ ८ ३ ०	० ३ १८ ०	२ ० ३३ ०	५ २७ ४८ ०	८ ११ ३ ०	११ २३ १९ ०	१२ १९ ४८ ०	१३ १६ ३ ०	८ १४ ३ ०	११ १२ १८ ०	३ ० ३३ ०

भौमचक्रनिघ्नं ध्रुवीनक्षेपकः

चक्र	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	
क्षेपक	११ ३ ५६ ०	९ ८ २४ ०	७ १२ १२ ०	५ १७ २० ०	३ २१ ४८ ०	१ २६ १६ ०	० ० ४४ ०	१० ५ १२ ०	८ ९ ४० ०	६ १४ ८ ०	४ १८ ४ ०	२ २३ ४ ०	० ५७ ३२ ०	११ ५ ३२ ०	९ ५ ० ०	७ ६ २८ ०	१७ १० ५६ ०
चक्र	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	
क्षेपक	५ १५ २४ ०	३ १९ ५२ ०	१ २४ ३० ०	११ २८ ४८ ०	१० ३ १६ ०	८ ७ ४४ ०	६ १२ १२ ०	४ १६ ४० ०	२ ११ ८ ०	० २५ ३६ ०	११ ० ४ ०	९ ४ ३२ ०	७ ९ ० ०	५ १३ २८ ०	३ १७ ५२ ०	१ २० २४ ०	
चक्र	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	
क्षेपक	११ २६ ५२ ०	२० १ २० ०	८ ५ २८ ०	६ १० ४४ ०	४ १४ १२ ०	२ १९ ४० ०	० २३ ८ ०	१० ० ३६ ०	९ ७ ४४ ०	७ १२ ३० ०	५ १६ ० ०	३ २० ० ०	१ २४ ५६ ०	११ २४ ० ०	९ २९ २४ ०	८ ३ ५२ ०	
चक्र	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	
क्षेपक	६ ८ २० ०	४ १२ ४८ ०	२ १७ १६ ०	० २१ ४४ ०	१० २६ १२ ०	९ ० ४० ०	७ ५ ८ ०	५ १४ ३६ ०	३ १८ ४ ०	१ २३ ० ०	११ २० ० ०	९ २७ २८ ०	८ ३ ५६ ०	६ १० २४ ०	५ १० ५२ ०	३ १५ २० ०	

बुधचक्रनिघ्नं ध्रुवीनक्षेपकः

चक्र	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१
क्षेपक	८ ८ ५१ ०	४ ५ १४ ०	० १ ५७ ०	७ २८ ३० ०	३ २५ ३ ०	११ २१ ३६ ०	७ १८ ९ ०	३ २४ ४२ ०	११ १५ ४८ ०	७ ४ २१ ०	३ ४ २१ ०	११ ० ५४ ०	६ २७ ० ०	२ २४ ० ०	१० ३३ ० ०	६ १७ ६ ०
चक्र	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७
क्षेपक	२ १३ ३९ ०	१० १९ १९ ०	६ ६ ४५ ०	२ ३ १८ ०	९ २८ ५१ ०	६ २६ २४ ०	१ २२ १७ ०	९ १९ ३० ०	५ १८ ३ ०	१ १२ ३६ ०	९ ९ ९ ०	५ ५ ४२ ०	१ २ १५ ०	८ २८ ४८ ०	४ २५ २१ ०	० २१ ५४ ०

शुक्रचक्रनिघ्नध्रुवीनक्षेपकः

चक्र	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१
क्षेपक	१० २१ ५७ ०	९ ११ ५४ ०	७ २७ ४३ ०	६ १३ ५१ ०	४ २९ ४९ ०	३ १५ ४७ ०	२ १७ ४५ ०	० १७ ४३ ०	११ ३ ४१ ०	९ १९ ३९ ०	८ ५ ३७ ०	६ २१ ३५ ०	५ ७ ३३ ०	३ २३ ३१ ०	२ ९ २९ ०	० २५ २७ ०
चक्र	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७
क्षेपक	२२ २१ २५ ०	९ २७ २३ ०	८ १३ २१ ०	६ २९ १९ ०	४ १५ १७ ०	३ १७ १५ ०	२ १७ १३ ०	१ १९ ११ ०	११ १९ ९ ०	१० ५ ७ ०	८ २१ ५ ०	७ ७ ३ ०	५ २३ १ ०	४ ८ ५९ ०	२ २४ ५७ ०	१ १० ५५ ०
चक्र	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३
क्षेपक	११ २६ ५३ ०	१० १२ ५१ ०	८ २८ ४९ ०	७ १४ ४७ ०	६ २० ४५ ०	५ १६ ४३ ०	३ १८ ४१ ०	२ १८ ३९ ०	० १९ ३७ ०	१० ४ ३५ ०	९ २१ ३३ ०	७ २१ ३१ ०	६ २९ २९ ०	४ २७ २७ ०	३ १० २५ ०	१ २६ २३ ०
चक्र	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९
क्षेपक	० १२ २१ ०	१० २८ १९ ०	९ १४ १७ ०	८ १६ २३ ०	६ १६ १९ ०	५ १८ १९ ०	३ १८ ९ ०	२ १९ ७ ०	० २० ५ ०	११ २६ ३ ०	९ २१ १ ०	८ २१ ५९ ०	६ २३ ५७ ०	५ २३ ५५ ०	३ १५ ५३ ०	२ १९ ५१ ०

शनिचक्रनिघ्नध्रुवीनक्षेपकः

चक्र	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१
क्षेपक	० ११ ९ ०	४ २५ २७ ०	९ ९ ४५ ०	१ २४ ३ ०	६ २० २९ ०	१० २२ ३९ ०	३ १६ ५७ ०	७ २१ १५ ०	० ५ ३३ ०	४ १९ ५१ ०	९ ४ ९ ०	१ २८ २७ ०	६ १६ ४५ ०	५ २७ ३ ०	३ १७ २१ ०	७ १५ २९ ०
चक्र	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७
क्षेपक	११ २९ ५७ ०	४ १४ १५ ०	८ १५ ३३ ०	१ २७ ९ ०	५ २७ ९ ०	१० १९ २७ ०	३ २५ ४५ ०	७ १९ ३० ०	११ २६ २९ ०	४ ८ ३९ ०	८ २१ ५७ ०	९ १६ २५ ०	५ २३ ५१ ०	५ १९ ५१ ०	३ १९ ९ ०	७ १७ २७ ०

शनि चक्र निघ्नं घुवोनक्षेपकः

चक्र.	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३
क्षेपक.	११	४	८	१	५	१०	२	६	११	३	८	०	५	९	२	६
	१८	३	१७	१	१५	०	१४	२८	१३	२७	११	२६	१०	२४	९	२३
	४५	३	२१	३९	५७	१५	३३	५१	९	२०	४५	३	२१	३९	५७	१५
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
चक्र.	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९
क्षेपक.	११	३	८	०	५	९	२	६	११	१	८	०	५	९	१	६
	७	२२	६	२०	४	१९	३	१७	१	१६	०	१४	२९	१३	२७	१२
	३३	५१	९	२७	४५	३	२१	३९	५७	१५	३३	५१	९	२७	४५	३
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

सूर्य तत्काल मध्यम घटी पल सारिणी.

कोष्.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
घटी.	०	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
	०	५९	५८	५७	५६	५५	५४	५३	५२	५१	५०	४९	४८	४७	४६	४५
पल.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
कोष्.	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१
घटी.	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०
	४७	४६	४६	४५	४३	४२	४१	४०	४०	३९	३९	३७	३६	३५	३४	३३
पल.	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१
चक्र.	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७
घटी.	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६
	३३	३२	३१	३०	२९	२८	२७	२६	२६	२५	२४	२३	२२	२१	२०	१९
पल.	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७
कोष्.	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	०	०	०
घटी.	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	०	०	०
	१८	१७	१६	१५	१४	१३	१२	११	१०	९	८	७	०	०	०	०
पल.	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	०	०	०

३३ दृष्ट घटीपल के तुल्य सारिणीके घटीपल जोड़ने से तात्कालिक मध्यम ग्रह होते हैं।

तत्कालचन्द्रमध्यमकरणघटीपल.

कोष्.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
अंशदि	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	२	२	२	३	३
	०	१३	२६	३९	५२	५	१९	२	४५	५८	११	२४	३८	५१	५	१७
	०	१०	२१	३२	४२	५२	१	१४	२४	३४	४५	५५	६	१६	२७	३५
घट्यादि	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	२	२	२	२	३	३
	०	१३	२६	३९	५२	५	१९	२२	४५	५८	१५	२४	३८	५१	४४	१७
को.		१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०
घटी.		३	३	३	४	४	४	४	५	५	५	५	५	६	६	६
		३०	४४	५७	१०	२३	३६	४९	३	१६	२९	४२	५५	८	२१	३४
		४८	५८	९	२२	३५	४८	५२	२	४२	५३	३४	४५	५५	६	१७
पल		३	३	३	४	४	४	४	५	५	५	५	५	६	६	६
		३०	४३	५७	१०	२३	३६	४९	३	१६	२९	४२	५५	८	२२	३५
कोष्.		३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५
घटी.		६	७	७	७	७	८	८	८	८	९	९	९	९	९	९
		४८	१	१४	२७	४१	५४	७	२०	३३	४७	०	१३	२६	३९	५२
		२७	३८	४८	५९	९	२०	३२	४२	५२	३	१३	२४	३४	४५	५५
पल.		६	७	७	७	७	८	८	८	८	९	९	९	९	९	९
		४८	२	१४	२७	४१	५४	७	२०	३३	४७	०	२४	२६	३९	५२
कोष्.		४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
घटी.		१०	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११	१२	१२	१२	१२	१२	१३
		६	१९	३२	४५	५८	११	२५	३८	५१	४	१७	३१	४४	५७	१०
		६	१६	२७	३८	४९	५९	१०	२२	३२	४७	५९	९	२२	३३	३५
पल.		१०	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११	१२	१२	१२	१२	१३	१३
		६	१९	३२	४५	५८	११	२५	३८	५१	४	१७	३१	४४	५७	१०

तत्कालउच्चकरणमेंघटीपलयुक्तकरना.

कोष्क	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
घटी.	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	२	२	२	३
	६	११	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	७	१३	२०	२६	३३	४०

(१५२)

द्वैतानिनोद-

तत्कालउच्चकरणमें घटीपलयुक्तकरना

को.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
पल.	१०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१
कोष्.	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०
घटी.	१	१	२	२	२	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३
पल.	४६	५२	०	६	१३	२०	२६	३२	४०	४६	५३	०	६	१३	२०
कोष्.	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५
घटी.	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४	४	४	५
पल.	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२७	३३	४०	४७	५३	६०
कोष्.	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
घटी.	५	५	५	५	५	५	५	५	६	६	६	६	६	६	६
पल.	७	१३	२०	२७	३४	४०	४७	५४	०	७	१३	२०	२७	३४	४१
कोष्.	५	५	५	५	५	५	५	५	६	६	६	६	६	६	६

तत्कालराहुघटीपलहीनकरना.

कोष्.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
घटी.	३	६	९	१२	१५	१८	२२	२५	२८	३२	३५	३८	४२	४५	४८
पल.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
कोष्.	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०
घटी.	०	०	०	१	१	२	१	१	१	१	१	१	१	१	१
पल.	५०	५३	५७	०	३	६	९	१२	१६	१९	२३	२५	२८	३१	३५
कोष्.	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५
घटी.	१	१	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	२
पल.	३०	४१	४४	४७	५०	५४	५७	०	३	७	१०	१४	१७	२०	२३
कोष्.	५	५	५	५	५	५	५	५	५	६	६	६	६	६	६

तत्काल राहु घटी पल हीन करना.

कोष्क.	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
घटी	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	३	३	३	३
पल	२६	२९	३३	३६	३९	४२	४५	४८	५२	५५	५८	६१	६४	६७	७१
पल	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	३	३	३	३

तत्काल भौम घटी पल युक्त करना.

कोष्क	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
घटी	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७
पल	३१	२	३४	३५	३६	८	३९	४१	४०	४५	४५	४७	४८	४९	५१
कोष्क	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०
घटी	०	०	१	१	१०	११	११	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१५	१५
पल	२२	५४	२५	५६	२८	०	३१	२	३४	५	३६	८	२९	२०	४३
कोष्क	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५
घटी	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१९	१९	२०	२०	२१	२२	२२	२३	२३
पल	४०	४५	१७	४८	१९	५३	२२	५३	२५	५७	२९	०	३१	२	३४
कोष्क	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
घटी	२४	२४	२५	२५	२६	२६	२७	२७	२८	२८	२९	२९	३०	३०	३१
पल	५	३६	८	३९	११	४३	१४	४५	१७	४८	१९	५३	२२	५४	२६
कोष्क	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
घटी	३	६	९	२५	१५	१८	२१	२४	२७	३१	३४	३७	४०	४३	४६
पल	६	१२	१९	२५	३१	३८	४४	५०	५७	६३	६९	७५	८१	८७	९३

तत्काल बुध घटी पल युक्त करना.

कोष्क	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
घटी	३	६	९	२५	१५	१८	२१	२४	२७	३१	३४	३७	४०	४३	४६
पल	६	१२	१९	२५	३१	३८	४४	५०	५७	६३	६९	७५	८१	८७	९३

स्यष्ट सूर्य सारिणी.

कोष्क	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५
अं.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१
घ.	३०	४०	४२	४५	४७	४९	५१	५३	५५	५७	५९	१	३	५	७	९	११	१३	१५
प.	२५	४५	५५	३	११	१८	२४	२८	३२	३५	३७	३७	३७	३५	३३	२८	२२	१६	८
गुण.	१३	१३	३२	३२	२१	२१	३१	३१	४२	२	२	२	५९	३९	२०	१९	१९	२०	११
हर.	६	६	१५	१५	१०	१०	१५	१५	२०	१	१	१	३०	२०	२५	१०	१०	१५	६
सा.सूच.	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५
चरपल.	३४	३६	३८	४०	४२	४४	४६	४८	५०	५२	५२	५४	५६	५८	६०	६२	६३	६५	६६
गु.	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	१६	१६	१६	१६
ह.	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	१५	१५	१५	१५
भू.भा.	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५
म.फ.	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२
घ.क्र.	४	३	२	१	०	५०	५८	५७	५८	५५	५४	५३	५२	५१	५०	४८	४७	४६	४५
म.ग.	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९
	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८
कोष्क	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४
अं.	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
घ.	१६	१८	२०	२२	२४	२५	२७	२९	३०	३२	३४	३५	३७	३८	४०	४१	४३	४४	४५
प.	५८	४७	१५	२२	७	५२	२२	१२	५१	२८	३	३७	९	३९	८	३७	५९	२२	४५
गुणक.	१२	९	९	७	७	५	५	३३	८	१९	४७	२३	३	३	७	७	७	७	१३
हरक.	६	५	५	४	४	३	३	२०	५	१२	३०	१५	२	२	५	५	५	५	१०
सा.सूच.	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४
चरपल.	६८	७०	७३	७५	७६	७७	७९	८१	८२	८४	८६	८७	८९	९१	९२	९४	९६	९७	९९
गुणक.	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१६
हरक.	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५
भू.भा.	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४
म.फ.	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
घ.क्र.	४३	४२	४१	४०	४०	३७	३५	३४	३२	३१	२९	२८	२६	२३	२२	२१	२०	१८	१६
म.ग.	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९
	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८

देवज्ञविनोद-
स्पष्टसूर्यसारिणी.

कोष्क	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३
अं.	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२
घ.	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	
प.	२	२१	३६	४९	१	१३	१८	२४	३६	३९	२७	३४	११	११	१	४९	३५	१९	०
गुणक.	४	५	५	५	७	७	११	११	२	२	११	११	२	५	४.	३	३	२	२
हरक.	३	४	४	६	६	६	१०	१०	२.	२	१२	१२	१०	६	५	४	४	३	३
सा.सू.च.	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३
चरपल.	१०१	१०२	१०३	१०५	१०६	१०८	१०९	१११	११२	११४	११५	११६	११७	११८	११९	१२०	१२१	१२२	१२३
गुणक.	१६	१६	१६	१६	१६	१६	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
हरक.	१५	१५	१५	१५	१५	१५	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२
भु.भा.	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३
ग.फ.	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
घ.क्र.	१५	१३	११	९	७	६	४	२	०	५८	५६	५४	५२	५०	४८	४६	४४	४२	४०
म.ग.	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९
कोष्क	७४	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	९०	९१	९२
अं.	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२
घ.	५	६	६	७	७	८	८	९	९	९	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
प.	४०	१६	५०	२३	५३	२०	४५	८	२८	४६	२	१५	२५	३४	४०	४३	४५	४	९
गुणक.	३	७	८	९	९	५	५	१	३	१	१	१	१	१	१	१	०	४	१०
हरक.	५	१२	१५	२	९	१२	१३	३	१०	४	४	६	६	१०	१०	१०	१	५	११
सा.सू.च.	७४	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	९०	९१	९२
सा.च.	१५६	१५५	१५५	१५६	१५६	१५७	१५८	१५८	१५९	१५९	१६०	१६०	१६१	१६१	१६१	१६१	१६१	१६१	१६१
गुणक	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
हरक	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	११	५
भु.भा.	७४	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	९०	९१	९२
ग.फ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३	९
घ.क्र.	३८	३५	३३	३१	२९	२६	२४	२३	२०	१७	१५	१२	१०	७	५	२	०	५	११
म.ग.	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९

चन्द्रत्रिफल संस्कार सारिणी में सायनसूर्य के दिनों के तुल्य राशि सूत्र के कोष्क में
त्रिफल घट्यादि ले के सारिणी में धन ऋणा लिखा हो जैसेही मध्यम चन्द्रमा में धन ऋण
कर देना चाहिये ॥

(१६०)

द्वैवज्ञविनोद-

चन्द्रस्यष्टसारिणी.

मु.भा.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	
फ.	०	०	०	०	७०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१
	०	५	१०	१६	२१	२६	३१	३७	४२	४७	५३	५८	६	८	१३	१८	२३	२८	३३	
	०	२२	४३	१	११	३७	४४	२	२४	३८	४९	३	९	१७	२४	२८	३२	२९	३३	
गुणक.	१६	१६	१६	१६	२१	२१	२१	२१	२१	२६	२६	३१	३१	५१	५१	५	५	५	५	
हरकं.	३	३	३	३	४	४	४	४	४	५	५	६	६	१०	१०	१	१	१	१	
ग. फ.	६८	६८	६७	६७	६७	६६	६६	६६	६५	६५	६५	६४	६४	६४	६३	६३	६३	६३	६२	६२
	१५	१	४४	२८	१०	५५	३७	१८	५९	४१	२०	५९	३५	१२	४९	२५	१	३४	८	
गुणक.	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	
मु.भा.	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	
फ.	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	१	
	३८	४३	४८	५३	५८	६	७	१२	१६	२०	२६	३०	३५	३९	४४	४८	५२	५७	१	
	३१	२७	२१	१२	२	५०	३५	१८	१८	३७	१२	४५	१५	४०	७	२८	४७	४	१५	
गु.	४९	४०	२९	२९	२४	१९	१९	१४	१४	२३	२३	९	१२	९	१३	१३	१७	१५	१५	
हरकं.	१०	१०	६	६	५	४	४	३	३	५	५	२	५	२	३	३	४	६	६	
ग. फ.	६२	६१	६०	६०	५९	५९	५८	५८	५७	५७	५६	५६	५५	५५	५४	५३	५२	५२	५१	५१
	४७	१५	४५	१६	४६	२६	४५	१२	४०	७	३५	०	२६	४६	१०	३३	५५	३३	२९	
गुणक.	२८	२७	२९	३०	३१	३१	३२	३२	३३	३४	३४	३५	३६	३७	३८	३८	३९	३९	४०	
मु.भा.	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	
फ.	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	४	४	४	४	
	२४	३०	३३	३२	३७	१०	८	५३	३२	११	४४	१५	३८	५०	१६	२८	३६	४०	४०	
गुणक.	४१	४	४	४७	२३	१९	२२	२	१२	७	७	७	१०	१७	१६	२९	६१	३	३३	
हरकं.	१०	१	१	१२	६	५	५	१	२	२	२	२	३	५	५	८	३०	१	१२	
ग. फ.	५०	५०	४९	४८	४८	४७	४६	४५	४५	४४	४३	४२	४२	४१	४०	३७	३८	३७	३६	३६
	५६	१७	३५	३३	८	२४	४८	५५	९	२२	३५	४९	०	११	११	२८	३१	४१	५२	
गुणक.	४१	४२	४२	४३	४४	४५	४६	४६	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५३	५३	५३	

चन्द्रस्यष्टसारिणी.

सु.भा.	१७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	७५
फ.	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
	१२	१५	१८	२०	२३	२६	२८	३०	३३	३५	३७	३९	४१	४३	४५	४६	४८	४९	५१
	३५	३५	३१	५२	२४	०	२७	१३	६	१८	२५	२७	२६	३०	३३	२०	५०	५५	
गुणक.	१७	११	८	११	५	५	७	९	११	१३	२	२	११	७	५	८	३	७	४
हरक.	६	४	३	५	२	२	३	४	५	६	१	१	६	४	१	५	२	५	३
ग.फ.	३५	३५	३४	३३	३१	३१	३०	२९	२८	२७	२६	२५	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१७
	५८	४	१३	१५	२९	२०	२२	२४	२४	२५	२४	२३	२३	२०	१७	११	६	१	१५
गुणक.	५४	५५	५५	५६	५७	५९	५९	५९	६०	६०	६१	६२	६३	६३	६६	६६	६७	६७	
सु.भा.	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	९०	९१	०	०	०
फ.	४	४	४	४	४	४	४	४	५	५	५	५	५	५	५	०	०	०	०
	५२	५३	५५	५६	५७	५७	५८	५९	०	०	०	१	२	२	१	०	०	०	०
	३६	५०	९	२	१	४९	४२	२४	०	३०	५५	१५	२२	३०	७०	०	०	०	०
गुणक.	५	७	१	१	९	४	७	३	१	५	१	१	२	२२	०	०	०	०	०
हरक.	४	६	१	१	१०	५	१०	५	२	२२	३	४	१५	१	०	०	०	०	०
ग.फ.	१६	१५	१४	१३	१२	११	९	८	७	६	५	३	२	१	१	०	०	०	०
	४४	४	३२	२५	१५	५	५२	४	२८	२५	१	४६	३१	१७	०	०	०	०	०
गुणक.	६७	६८	६९	७०	७०	७२	७३	७३	७४	७५	७६	७६	७७	७७	०	०	०	०	०

भौम शीघ्रफल सारिणी.

सं.को.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	ग.गु.
फ.	०	०	०	१	१	१	२	२	३	३	३	४	४	५	५	४३
	०	०३	४६	९	३२	५६	१९	४२	५	२८	५३	१५	३८	१	२४	२
	०	१२	२७	३८	४८	०	१३	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	
क.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५

सु.पु
१२

(१६२)

द्वैवज्ञ विनोद-

भौमशीघ्रफल सारिणी.

घ.	०	०	०	१	१	१	२	२	३	३	३	४	४	५	५	५
१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२
६	६	६	७	७	८	८	९	९	१०	१०	१०	११	११	११	११	१२
११	३६	५७	२१	४४	७	३०	५३	१७	४०	३१	२६	४९	१३	३६	५९	२२
३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९
१२	१३	१३	१३	१४	१४	१५	१५	१५	१६	१६	१७	१७	१७	१८	१८	१८
४५	९	३२	५५	१८	४२	४	१८	५२	१४	३७	१	२४	४७	१०	३३	५७
५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०						
१९	१९	२०	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२२	२३	०	०	०	०	०	०
२०	४३	६	२९	५३	१६	३९	२	२५	४९	१२	०	०	०	०	०	०
अं.को	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	ग.घ.
फ	५	६	६	६	७	७	८	८	९	९	१०	१०	१०	११	११	४३
	४८	११	३५	५८	२२	४६	९	३३	५६	२०	४४	७	३१	५४	१८	१४
	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	
क.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
घ.	०	०	०	१	१	१	२	२	३	३	३	४	४	५	५	५
	०	२३	४७	११	३४	५८	२१	४५	८	३२	५६	१८	४३	७	३०	५४
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१
	६	६	७	७	८	८	९	९	९	१०	१०	११	११	११	११	१२
	१७	४१	६	२८	५३	१५	३९	३	२६	५०	१३	३७	९	२४	४८	१९
	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७
	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१५	१५	१६	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१८
	२५	५९	१२	४६	९	३२	५७	२०	४४	७	२२	५५	१८	४२	५	२९
	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	०	०	०
	१८	१९	१९	२०	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२२	२३	२३	०	०	०
	५३	१६	४०	३	२७	५०	१४	३८	१	२५	४९	१२	३६	०	०	०

गु.घ.
२३
३६

भोम शीघ्रफल सारिणी.

अं.को	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	ग.घ.
फ.	११ ४२ ०	२२ ४ ४८	१२ २७ २६	१२ ५० २४	१३ २३ १२	१३ ३६ ०	१३ १८ ४८	१४ २१ ३६	१४ ४४ २४	१५ ७ १२	१५ ३० ०	१५ ५२ ४८	१६ १३ ३६	१६ ३८ २४	१७ १ १२	४० ५०
क.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
घ.	० ०	० २३	० ४६	१ ८	१ २२	२ ५५	२ १७	२ ४०	३ २	३ २५	३ ४८	४ १०	४ ३४	४ ५६	५ १९	५ ४२
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१
	६	६	६	७	७	७	८	८	९	९	९	१०	१०	११	११	११
	५	२८	५०	१३	३६	५९	२२	४४	७	३०	५३	१६	३८	१	२४	४७
	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७
	१२	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१४	१५	१५	१५	१६	१६	१७	१७	१७
	१०	३२	५५	१८	४९	४	२६	४९	१२	३५	५८	२०	४३	६	२९	५२
	४८	४९	१०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	०
	१८	१८	१९	१९	१९	२०	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२२	०	०	०
	१४	३६	०	२३	४६	१८	३१	५४	१७	४०	२	५	४८	०	०	०
अं.को	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	ग.घ.
फ.	१७ २४ ०	१७ ४५ ३६	१८ ७ १२	१८ २८ ४८	१८ ५० २४	१९ १२ ०	१९ ३३ ३६	१९ ५५ १२	२० १६ ४८	२० ३८ २४	२१ ० ०	२१ २१ ३६	२१ ४३ १२	२२ ४ ४८	२ २६ २४	४० १४
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	० २२	० ४३	१ ५	१ २६	१ ४८	२ १०	२ ३९	२ ५३	३ १४	३ ३६	३ ५८	४ १९	४ ४१	५ २	५ २४	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	५	६	६	६	७	७	७	८	८	९	९	९	१०	१०	११	
	४६	७	२९	५०	१२	३४	५५	१७	३८	०	२२	४३	५	२९	४८	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	११	११	११	१२	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१४	१५	१५	१५	१६	
	१०	३१	५३	१४	३६	५८	१२	४१	२	२४	४६	७	२२	५०	१२	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१९	१९	१९	२०	२०	२०	२१	२१		
	३८	५५	१७	२८	०	२२	४३	५	२६	४८	१०	३१	५२	१४	३६	

गु.घ.
२२
४८

गु.घ.
२१
३६

भौमशीघ्रफलसारिणी.

सु.घ.
२०
२४

अं.को	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	ग.घ.
फ.	२२ ४८ ०	२३ ८ २४	२३ २८ ४८	२३ ४९ १२	२४ ९ ३६	२४ ३० ०	२४ ५० २४	२५ १० ४८	२५ ३२ १२	२५ ५१ २६	२६ १२ ०	२६ ३२ २४	२६ ५२ ४८	२७ १३ २२	२७ ३३ ३६	४१ ३८
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	० २०	० ४१	१ १	१ २२	१ ४२	२ २	२ २३	२ ४३	३ ४	३ २४	३ ४४	४ ५	४ २५	४ ४६	५ ६	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	५ २६	५ ४७	६ ७	६ २४	६ ४८	७ ८	७ २९	७ ४६	८ १०	८ ३०	८ ५०	९ ११	९ ३१	९ ५२	१० १२	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	१० ३२	१० ५३	११ १३	११ ३४	११ ५५	१२ १४	१२ ३५	१२ ५५	१३ १६	१३ ३६	१३ ५६	१४ १७	१४ ३७	१४ ५८	१५ १८	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	१५ ३८	१५ ५९	१६ १०	१६ ४०	१७ ०	१७ २०	१७ ४१	१८ १	१८ २०	१८ ४२	१९ २	१९ २३	१९ ४३	२० ४	२० २४	

सु.घ.
१८
२४

अं.को	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	ग.घ.
फ.	२७ ५४ ०	२८ १२ २४	२८ ३० ४८	२८ ५९ १२	२९ ७ ३६	२९ २६ ०	२९ ४५ २४	३० २ ४८	३० २१ १२	३० ३९ ३६	३० ५८ ०	३१ १६ २४	३१ ३४ ४८	३१ ५३ १२	३२ ११ ३६	४१ ३८
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	० १८	० ३७	० ५५	१ १४	१ ३२	१ ५०	२ ९	२ २७	२ ४६	३ ४	३ २२	३ ४३	४ ५९	४ १८	४ ३६	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	५ ५५	५ १२	५ ३१	५ ५०	६ ८	६ २६	६ ४५	७ ३	७ २२	७ ४०	७ ५८	८ १७	८ ३५	८ ५४	९ १२	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	९ ३०	९ ४६	१० ७	१० २६	१० ४५	११ २	११ २१	११ ३१	११ ५८	१२ १६	१२ ३५	१२ ५३	१३ ११	१३ ३०	१३ ४८	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	१५ ७	१५ २५	१६ ४३	१६ २	१६ २०	१६ ३९	१६ ५७	१६ १५	१६ ३४	१६ ५२	१७ ११	१७ २९	१७ ४७	१८ ६	१८ २४	

भीमशीघ्रफल सारिणी.

अ.को	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	१००	१०१	१०२	१०३	१०४	ग.घ	
कं.	३२ ३० ०	३२ ४५ ०	३३ २ ०	३३ १८ ०	३३ ३४ ०	३३ ५० ०	३४ ६ ०	३४ २२ ०	३४ ३८ ०	३४ ५४ ०	३५ १० ०	३५ २६ ०	३५ ४२ ०	३५ ५८ ०	३६ १४ ०	३६ २६ ०	गु.घ. १६ ०
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५		
घ	० १६	० ३२	० ४८	१ ४	१ २०	१ ३६	१ ५२	२ ८	२ २४	२ ४०	२ ५६	३ १२	३ २८	३ ४४	४ ०		
	१६	३२	४८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०		
	४	४	४	५	५	५	५	६	६	६	६	७	७	७	८		
	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	०		
	३२	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५		
	८	८	८	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	११	११	११	१२		
	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	०		
	४६	४७	४८	४९	१०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०		
	१२	१२	१२	१३	१३	१३	१३	१४	१४	१४	१४	१५	१५	१५	१६		
	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	०		
अ.को	१०५	१०६	१०७	१०८	१०९	११०	१११	११२	११३	११४	११५	११६	११७	११८	११९		
कं.	३६ ३० ०	३६ ४१ १२	३६ ५२ २४	३७ ३ ३६	३७ १४ ४८	३७ ३६ ०	३७ १२ २४	३७ ४८ ३६	३८ ६८ ४८	३८ ५९ ४८	३८ १० ०	३८ २१ १२	३८ ३३ २४	३८ ४४ ३६	३९ ५५ ४८	३९ ६ ४८	गु.घ. ११ १२
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५		
घ	० १६	० ३२	० ४८	० ४	० २०	१ ३६	१ ५२	१ ८	१ २४	१ ४०	२ ५६	२ १२	२ २८	२ ४४	३ ०		
	१६	३२	४८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०		
	२	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	५	५	५	५		
	५९	१०	२१	३३	४४	५५	६	१८	२९	४०	५१	२	१४	२५	३६		
	३२	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५		
	५	५	६	६	६	६	६	७	७	७	७	८	८	८	८		
	४७	५८	१०	२१	३२	४३	५४	६	१७	२८	३९	५०	६	१३	२४		
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०		
	८	८	८	९	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	१०	११	११		
	३५	४६	५८	९	२०	३१	४२	५४	५	१६	२७	३८	५०	१	१२		

(१६६)

द्वैत विनोद -

भौम शीघ्रफल सारिणी.

अं.की	१२०	१२१	१२२	१२३	१२४	१२५	१२६	१२७	१२८	१२९	१३०	१३१	१३२	१३३	१३४	गण
फ.	३९ १०	३९ ४०	३९ ३६	३९ २४	३९ १२	३९ ०	३९ ४८	३९ ३६	३९ २४	३९ १२	३९ ०	३९ ४८	३९ ३६	३९ २४	३९ १२	३२ ५०
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	० ३	० ६	० ८	० ११	० १४	० १७	० २०	० २२	० २५	० २८	० ३१	० ३४	० ३६	० ३९	० ४२	
क.	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
घ.	० ४५	० ४८	० ५०	० ५३	० ५६	० ५९	१ २	१ ४	१ ७	१ १०	१ १३	१ १६	१ १८	१ २३	१ २४	
क.	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
घ.	१ २७	१ ३०	१ ३३	१ ३५	१ ३८	१ ४१	१ ४३	१ ४६	१ ४९	१ ५२	१ ५५	१ ५८	२ ०	२ ३	२ ६	
क.	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
घ.	२ ९	२ १२	२ १४	२ १७	२ २०	२ २३	२ २६	२ २८	२ ३१	२ ३४	२ ३७	२ ४०	२ ४२	२ ४५	२ ४८	
अं.की	१३५	१३६	१३७	१३८	१३९	१४०	१४१	१४२	१४३	१४४	१४५	१४६	१४७	१४८	१४९	गण
फ.	४० ०	३९ ४७	३९ ३४	३९ २१	३९ ८	३९ ५६	३९ ४३	३९ ३०	३९ १७	३९ ४	३९ ५२	३९ ३९	३९ २६	३९ १३	३९ ०	३५ २
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	० ३३	० २६	० ३८	० ५३	१ ४	१ १७	१ ३०	१ ४२	१ ५५	२ ८	२ २१	२ ३४	२ ४६	२ ५९	३ १२	
क.	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
क.	३ २५	३ ३८	३ ५०	४ ३	४ १६	४ २९	४ ४९	४ ५४	५ ७	५ २०	५ ३२	५ ४६	५ ५८	६ ११	६ २४	
क.	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
क.	६ २७	६ २०	७ २	७ २५	७ २८	७ ४२	८ ५४	८ ६	८ १९	८ ३२	८ ४५	८ ५८	९ १०	९ २३	९ ३६	
क.	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
क.	९ ४९	१० २	१० १४	१० २७	१० ४०	१० ५३	११ ६	११ १८	११ ३१	११ ४४	११ ५७	१२ १०	१२ २३	१२ ३५	१२ ४८	

भौमशीघ्रफल सारिणी.

अं.को.	१५०	१५१	१५२	१५३	१५४	१५५	१५६	१५७	१५८	१५९	१६०	१६१	१६२	१६३	१६४	ग.घ.
क.	३६ ४८ ०	३६ ० २४	३५ १२ ४८	३४ २५ १२	३३ ३३ ३६	३२ ५० ०	३२ २ २४	३१ १४ ४८	३० २७ १२	२९ ३९ ३६	२८ ५२ ०	२८ ४ २४	२७ १६ ४८	२६ २९ १२	२५ ४१ ३६	७ ३८
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
क.	० ४८	१ ३५	२ २३	३ १०	३ ५८	४ ४६	५ ३३	६ २१	७ ८	७ ५६	८ ४४	९ ३१	१० ११	११ ६	११ ५४	
क.	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
क.	१२ ४२	१३ २९	१४ १७	१५ ४	१५ ५२	१६ ४०	१७ २७	१८ १५	१९ २	२० ५०	२१ ३८	२२ २६	२३ १३	२३ ०	२३ ४८	
क.	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
क.	२४ ३६	२५ २३	२६ ११	२६ ५८	२७ ४६	२८ ३४	२९ २१	३० ९	३० ५६	३१ ४४	३२ ३२	३३ १९	३४ ७	३४ ५४	३५ ४२	
क.	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
क.	३६ ३०	३७ १७	३८ ५	३८ ५२	३९ ४०	४० २८	४१ १५	४२ ३	४२ ५०	४३ ३८	४४ २६	४५ १३	४६ १	४६ ४८	४७ ३६	
अं.को.	१६५	१६६	१६७	१६८	१६९	१७०	१७१	१७२	१७३	१७४	१७५	१७६	१७७	१७८	१७९	
क.	२४ ५४ ०	२३ १४ २४	२२ ३४ ४८	२९ ५५ १२	१८ ३५ ३६	१६ २५ ०	१४ १६ १४	१३ १६ ४८	११ ३७ १२	९ ५७ ३६	८ १८ ०	६ ३८ २४	४ ५८ ४८	३ २९ १२	१ ३१ ३६	
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
क.	१ ४०	३ १९	४ ५९	६ ३८	८ १८	९ ५८	११ ३७	१३ १७	१४ ५६	१६ ३६	१८ १६	१९ ५५	२१ ३५	२३ १४	२४ ५४	
क.	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
क.	२६ ३४	२८ ३३	२९ ५३	३१ ३२	३३ १२	३४ १२	३६ २१	३८ ११	३८ ५०	३९ ३०	४१ १०	४२ ४९	४४ २९	४६ ८	४९ ४८	
क.	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
क.	५१ २८	५३ ७	५४ ४७	५६ २६	५८ ६	५९ ४६	६१ २५	६३ ५	६४ ४४	६६ २४	६८ ४	६९ ४३	७१ २३	७३ २	७४ ४९	
क.	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	५६ २२	७८ १	७९ ४१	८१ २०	८३ ०	८४ ४०	८६ १९	८७ ५९	८९ ३८	९१ १८	९२ ५४	९४ ३७	९६ १७	९७ ५६	९९ ६६	

गु.क.
४७
३६

(१६८)

द्वैतविनोद-

अंत्यांकफलसारिणी.

अं.को	१६५	१६६	१६७	१६८	१६९	१७०	१७१	१७२	१७३	१७४	१७५	१७६	१७७	१७८	१७९	१८०
क.	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०	०
घ.	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	४८	३६	२४	१२	०
ङ.	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५
च.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
क.	०	०	०	०	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	३	
घ.	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	
ङ.	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
च.	२	३	३	३	४	४	४	४	४	५	५	५	५	५	५	६
क.	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	
घ.	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
ङ.	६	६	६	६	७	७	७	७	७	८	८	८	८	८	९	
च.	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	
क.	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
घ.	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११	११	१२	
ङ.	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	

अंत्यांक गतिफलसारिणी.

अं.को	१६५	१६६	१६७	१६८	१६९	१७०	१७१	१७२	१७३	१७४	१७५	१७६	१७७	१७८	१७९	१८०
क.	३	५	६	७	९	१०	१२	१३	१५	१६	१७	१९	२०	२२	२३	०
घ.	३४	०	२५	५१	१७	४३	८	१४	०	२५	५१	१७	४३	८	२४	०
ङ.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
क.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
घ.	१	३	४	६	७	९	१०	११	१३	१४	१६	१७	१९	२०	२१	०
ङ.	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
क.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
घ.	२३	२४	२६	२७	२९	३०	३१	३३	३४	३६	३७	३९	४०	४२	४३	०
ङ.	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
क.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	०
घ.	४६	४६	४७	४९	५०	५१	५३	५४	५५	५७	५८	०	२	३	५	०
ङ.	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
क.	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०
घ.	६	७	९	१०	१२	१३	१४	१६	१७	१९	२०	२२	२३	२४	२६	०

धनघनयोर्योगः ऋणऋणयोर्योगः घनऋणयोर्योगः

भोममन्दफल सारिणी.

अ.क्रो	०	२	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	ग.फ.
फ.	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	२	२	२	२	५
	०	११	१३	३४	४६	५८	९	२२	३२	४४	५६	७	१९	३०	४२	५८
	०	३६	१२	४८	२४	०	२६	२९	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	-
फ.	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	
	१२	२३	३५	४६	५८	१०	२१	३२	४४	५६	८	१९	३०	४२	५४	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	५	५	५	५	५	
	६	१७	२९	४०	५२	६	१५	२७	३८	५०	२	१३	२५	३६	४८	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	६	६	६	६	६	६	७	७	७	७	८	८	८	८	८	
	०	११	२३	३४	४६	५८	९	२१	३२	४४	५८	७	१९	३०	४२	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	८	९	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११	
	५४	५	१७	२८	४०	५२	३	१५	२६	३८	५०	१	१२	२३	३४	
अ.क्रो	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	ग.फ.
फ.	२	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	५	५	५	५	५
	५४	५	१६	२७	३८	५०	९	२३	३४	४६	५७	८	१९	३०	४२	५८
	०	१३	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
फ.	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	
	११	२२	३४	४६	५८	७	१८	३०	४२	५२	३	१४	२६	३७	४८	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	२	३	३	३	३	३	४	४	४	४	५	५	५	५	५	
	५९	१०	२२	३३	४४	५५	६	१८	२९	४०	५१	२	१४	२५	३६	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	५	५	६	६	६	६	७	७	७	७	८	८	८	८	८	
	४७	५८	१०	२२	३३	४४	५५	६	१७	२८	३९	५०	२	१३	२४	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	८	८	८	८	८	८	८	९	९	९	१०	१०	१०	१०	११	
	३५	४६	५८	९	२०	३२	४३	५४	५	१६	२७	३८	५०	१०	२१	

कु.प.
११
३६

कु.प.
११
१२

(१७०)

देवज्ञविनोद-

भौममंदफलसारिणी.

कु.घ.
११
१२

अ.को.	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	गण
फ.	५ ४२ ०	५ ५३ १२	६ ४ २४	६ १५ ३६	६ २६ ४८	६ ३८ ०	६ ४९ १२	७ ० २४	७ ११ ३६	७ २२ ४८	७ ३४ ०	७ ४५ १२	७ ५६ २४	८ ७ ३६	८ १८ ४८	५ २६
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
फ.	० ११	० २२	० ३४	० ४५	० ५६	१ ७	१ १८	१ ३०	१ ४१	१ ५२	२ ६३	२ ७४	२ ८५	२ ९६	२ १०७	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	२	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	५	५	५	५	
	५९	१०	१२	३३	४४	५५	६	१८	२९	४०	५१	६२	७३	८४	९५	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	५	५	६	६	६	६	७	७	७	७	७	८	८	८	८	
	४७	५८	१०	२२	३३	४३	५४	६	१७	२८	३९	५०	६१	७२	८३	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	८	८	८	९	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	१०	११	११	
	३६	४७	५८	९	२०	३१	४५	५६	५	१७	२८	३९	५०	६१	७२	
अ.को.	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	गण
फ.	८ ३० ०	८ ३९ ३६	८ ४९ १२	८ ५८ ४८	९ ० २४	९ १८ ०	९ २७ ३६	९ ३७ १२	९ ४६ ४८	९ ५६ २४	१० ६६ ०	१० ७५ ३६	१० ८५ १२	१० ९६ ४८	१० १०७ २४	४ ४८
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
फ.	० १०	० २०	० २९	० ३८	० ४८	० ५८	१ ६	१ १६	१ २६	१ ३६	१ ४६	१ ५६	२ ६६	२ ७६	२ ८६	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	२	३	३	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	४	५	५	५	५	५	६	६	६	६	६	६	७	७	७	
	५८	६	१७	२६	३६	४६	५५	६	१६	२६	३६	४६	५६	६६	७६	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	७	७	७	७	८	८	८	८	८	८	८	९	९	९	९	
	२२	३१	४०	५०	०	१०	२०	३०	४०	५०	६०	७०	८०	९०	१००	

कु.घ.
१३
सं. ०००००

भौममन्दफल सारिणी.

अ.को	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	ग.फ.	
फ.	११ ५४ ०	११ ० ०	११ ६ ०	११ १२ ०	११ १८ ०	११ २४ ०	११ ३० ०	११ ३६ ०	११ ४२ ०	११ ४८ ०	११ ५४ ०	१२ ० ०	१२ ६ ०	१२ १२ ०	१२ १८ ०	३	
क.	२	२	२	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५		
फ.	० ६	० १२	० १८	० २४	० ३०	० ३६	० ४२	० ४८	० ५४	१ ०	१ ६	१ १२	१ १८	१ २४	१ ३०		
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०		
	१ ३६	१ ४२	१ ४८	१ ५४	२ ०	२ ६	२ १२	२ १८	२ २४	२ ३०	३ ३६	३ ४२	३ ४८	३ ५४	३ ०		
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५		
	३ ६	३ १२	३ १८	३ २४	३ ३०	३ ३६	३ ४२	३ ४८	४ ५४	४ ०	४ ६	४ १२	४ १८	४ २४	४ ३०		
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०		
	४ ३६	४ ४२	४ ४८	४ ५४	५ ०	५ ६	५ १२	५ १८	५ २४	५ ३०	५ ३६	५ ४२	५ ४८	५ ५४	६ ०		
अ.को	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	९०	ग.फ.
फ.	१२ २४ ०	१२ ३० २४	१२ ३६ ४८	१२ ४२ १२	१२ ४८ ३६	१२ ५४ ०	१२ ६० २४	१२ ६६ ४८	१२ ७२ १२	१२ ७८ ३६	१२ ८४ ०	१२ ९० २४	१२ ९६ ४८	१२ १०२ १२	१२ १०८ ३६	१२ ११४ ०	१२
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५		
फ.	० २	० ५	० ७	० १०	० १२	० १६	० १७	० १९	० २२	० २६	० २९	० ३१	० ३३	० ३६	० ३९		
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०		
	० ३८	० ४१	० ४३	० ४५	० ४८	० ५०	० ५३	० ५५	० ५८	१ ०	१ २	१ ४	१ ६	१ ९	१ १२		
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५		
	१ १४	१ १७	१ १९	१ २२	१ २४	१ २६	१ २९	१ ३१	१ ३४	१ ३६	१ ३८	१ ४१	१ ४३	१ ४५	१ ४८		
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०		
	१ ५०	१ ५३	१ ५५	१ ५८	२ ०	२ २	२ ५	२ ७	२ १०	२ १२	२ १४	२ १७	२ १९	२ २२	२ २४		

गु.ध.
६०

गु.ध.
२४

गु.के.
००००००००

(१७२)

देवज्ञविनोद-

बुधशीघ्रफलसारिणी.

सु.ध.
१६
२४

अं.को.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	ग.ध.
फ.	०	०	०	०	१	१	१	१	२	२	२	३	३	३	३	१००
	०	१६	३२	४९	५	२२	३८	५४	६९	८६	१०२	११९	१३६	१५३	१७०	२०
	०	२४	४८	७२	९६	०	२४	४८	७२	९६	०	२४	४८	७२	९६	
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
स.	०	०	०	१	१	१	१	२	२	२	३	३	३	३	४	
	१६	३३	४९	६	२२	३८	५५	७१	८८	१०५	१२१	१३८	१५५	१७२	१८९	
	१६	३०	५८	८६	११४	१४२	१७०	१९८	२२६	२५४	२८२	३१०	३३८	३६६	३९४	
	४	४	४	५	५	५	६	६	६	७	७	७	७	८	८	
	२२	२९	५५	८२	१०९	१३६	१६३	१९०	२१७	२४४	२७१	२९८	३२५	३५२	३७९	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	८	८	९	९	९	९	१०	१०	१०	११	११	११	१२	१२	१२	
	२८	४६	६४	८२	१००	११८	१३६	१५४	१७२	१९०	२०८	२२६	२४४	२६२	२८०	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	१२	१२	१३	१३	१३	१३	१४	१४	१४	१५	१५	१५	१५	१६	१६	
	३४	५१	६८	८५	१०२	११९	१३६	१५३	१७०	१८७	२०४	२२१	२३८	२५५	२७२	
अं.को.	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	ग.ध.
	४	४	४	४	५	५	५	५	६	६	६	७	७	७	७	१००
	६	२२	३८	५४	७०	८६	१०२	११८	१३४	१५०	१६६	१८२	१९८	२१४	२३०	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
	०	०	०	१	१	१	१	२	२	२	३	३	३	३	४	
	१६	३३	४९	६	२०	३६	५२	६८	८४	१००	११६	१३२	१४८	१६४	१८०	
	१६	३०	५८	८६	११४	१४२	१७०	१९८	२२६	२५४	२८२	३१०	३३८	३६६	३९४	
	४	४	४	५	५	५	५	६	६	६	७	७	७	८	८	
	१६	२९	५५	८२	१०९	१३६	१६३	१९०	२१७	२४४	२७१	२९८	३२५	३५२	३७९	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	८	८	९	९	९	९	१०	१०	१०	११	११	११	१२	१२	१२	
	२८	४६	६४	८२	१००	११८	१३६	१५४	१७२	१९०	२०८	२२६	२४४	२६२	२८०	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	१२	१२	१३	१३	१३	१३	१४	१४	१४	१५	१५	१५	१५	१६	१६	
	३४	५१	६८	८५	१०२	११९	१३६	१५३	१७०	१८७	२०४	२२१	२३८	२५५	२७२	

सु.ध.
१६
२४

बुधशीघ्रफल सारिणी

अं.कां	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	ग.ध.	गु.ध.	
फ.	८ ६ ०	८ २० २४	८ ३४ ४८	८ ४९ ९२	९ ३६ ३६	९ १८ ०	९ ३२ २४	९ ४६ ४८	१० १ १२	१० १५ ३६	१० ३० ०	१० ४४ २४	१० ५८ ४८	११ १३ १२	११ २३ ३६	१२ २७ ३६	१२ २०	१४ २४
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५			
घ.	० १४	० २९	० ४३	० ५८	१ १२	१ २६	१ ४१	१ ५५	२ १०	२ २४	२ ३८	२ ५३	३ ७	३ २२	३ ३६			
	२६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०			
	३	४	४	४	४	५	५	५	५	६	६	६	६	६	७			
	५०	५	१९	३४	४८	२	१७	३०	४५	०	१४	२८	४३	५८	१२			
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५			
	७	७	७	८	८	८	८	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०			
	२६	४१	५५	१०	२४	३८	५३	७	२२	३६	५०	५	१९	३४	४८			
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०			
	११	११	११	११	१२	१२	१२	१२	१२	१३	१३	१३	१३	१४	१४			
	२	१७	३१	४६	०	१४	२९	४३	५८	१२	२६	४१	५५	१०	२४			
अं.कां	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	ग.ध.	गु.ध.	
फ.	११ ४२ ०	११ ५५ १२	१२ ८ २४	१२ २९ ३६	१२ ३४ ४८	१२ ४० ०	१३ ११ २६	१३ १४ ३६	१३ २७ ३६	१३ ४० ४८	१३ ५४ ०	१४ ७ १२	१४ २० २६	१४ ३३ ३६	१४ ४६ ४८	१८ ४४	१३ १२	
क.	२	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५			
घ.	० १३	० २६	० ४०	० ५३	१ ६	१ १९	१ ३२	१ ४६	२ ५९	२ ७२	२ ८५	२ ९८	३ ११	३ २४	३ ३६			
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०			
	३	३	३	४	४	४	४	५	५	५	५	५	६	६	६			
	३१	४४	५८	१२	२४	३७	५०	३	१७	३०	४३	५६	१०	२३	३६			
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५			
	६	७	७	७	७	८	८	८	८	८	९	९	९	९	९			
	४९	२	१६	२९	४३	५५	८	२३	३५	४८	१	१४	२८	४१	५४			
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०			
	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११	११	१२	१२	१२	१२	१२	१३			
	७	२०	३६	४७	०	१३	२६	४०	५३	६	१९	३२	४६	५८	०			

(१७४)

देवज्ञ विनोद-

बुध शीघ्रफल सारिणी.

अ.को.	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	ग.ध.
फ.	१५ ० ०	१५ ११ १२	१५ २२ २४	१५ ३३ ३६	१५ ४४ ४८	१५ ५६ ०	१६ ७ १२	१६ १८ २४	१६ २९ ३६	१६ ४० ४८	१६ ५२ ०	१७ ३ १२	१७ १४ २४	१७ २५ ३६	१७ ३६ ४८	१२ ४४
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	० ११	० २२	० ३४	० ४५	० ५६	१ ७	१ १८	१ ३०	१ ४१	१ ५२	२ ३	२ १४	२ २६	२ ३७	२ ४८	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	२	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	५	५	५	५	
	५९	१०	२२	३२	४४	५५	६	१८	२९	४०	५२	२	१४	२५	३६	
	३२	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	५	५	६	६	६	६	७	७	७	७	७	७	८	८	८	
	४७	५८	१०	२१	३२	४३	५४	६	१७	२८	३९	५०	२	१३	२४	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	८	८	८	९	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	१०	११	१२	
	३५	४६	५८	१	२०	३१	४२	५४	५	१२	२७	३८	५०	१	१२	
अ.को.	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	ग.ध.
फ.	१७ ४८ ०	१७ ५६ २०	१८ ४ ४८	१८ १३ १२	१८ २१ ३६	१८ ३० ०	१८ ३८ २४	१८ ४६ ४८	१९ ५५ १२	१९ ३ ३६	१९ १२ ०	१९ २० २४	१९ २८ ४८	१९ ३७ १२	१९ ४५ ३६	८४ २०
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
फ.	० ८	० १७	० २५	० ३४	० ४२	० ५०	० ५९	१ ७	१ १६	१ २४	१ ३२	१ ४१	१ ४९	१ ५८	१ ६	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	२	२	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३	३	४	४	
	१४	२३	३१	४०	५०	५९	५	१२	२२	३०	३८	४७	५५	४	१२	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	४	४	४	४	४	५	५	५	५	५	५	५	६	६	६	
	२०	२९	३७	४६	५४	२	११	२९	२८	३६	४४	५३	१	९	१८	
	४६	४७	४८	४९	१०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	६	६	६	६	७	७	७	७	७	७	७	७	८	८	८	
	२६	३५	४३	५२	०	८	१७	२५	३४	४२	५०	५९	६	१५	२४	

गु.ध.
११
१२

गु.ध.
८
२४

बुधश्रीघ्नफलसारिणी

अं.को	१२०	१२१	१२२	१२३	१२४	१२५	१२६	१२७	१२८	१२९	१३०	१३१	१३२	१३३	१३४	ग.घ.
फ.	२१ १२ ०	२१ ५ १२	२० ५८ २४	२० ५९ ३६	२० ४४ ४८	२० ३८ ०	२० ३१ १२	२० २४ २४	२० १७ ३६	२० १० ४८	२० ४ ०	१९ ५७ १२	१९ ५० २४	१९ ४३ ३६	१९ ३६ ४८	३८ ४४
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
क.	० ७	० १४	० २०	० २७	० ३४	० ४१	० ४८	० ५४	१ १	१ ८	१ १५	१ २२	१ २८	१ ३५	१ ४१	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	१ ४५	१ १६	२ २	२ ९	२ १६	२ २३	२ २०	२ ३६	२ ४३	२ ५०	२ ५७	३ ४	३ १८	३ २७	३ २४	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	३ ३१	३ ३८	३ ४४	३ ५१	३ ५८	४ ५	४ १२	४ १९	४ २५	४ ३२	४ ३९	४ ४६	४ ५२	४ ५९	५ ६	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	५ १३	५ २०	५ २६	५ ३३	५ ४०	५ ४७	५ ५४	६ ०	६ ७	६ १४	६ २१	६ २८	६ ३४	६ ४१	६ ४८	
अ.को	१३५	१३६	१३७	१३८	१३९	१४०	१४१	१४२	१४३	१४४	१४५	१४६	१४७	१४८	१४९	ग.घ.
फ.	१९ ३० ०	१९ १४ ०	१८ १८ ०	१८ ४२ ०	१८ २६ ०	१८ १० ०	१७ ५४ ०	१७ ३८ ०	१७ २२ ०	१७ ६ ०	१६ ५० ०	१६ ३४ ०	१६ १८ ०	१६ २ ०	१५ ४६ ०	११ ८
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
क.	० १६	० ३२	० ४८	१ ४	१ २०	१ ३६	१ ५२	२ ८	२ २४	२ ४०	२ ५६	३ १२	३ २८	३ ४४	४ ०	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	४ १६	४ ३२	४ ४८	५ ४	५ २०	५ ३६	५ ५२	६ ८	६ २४	६ ४०	६ ५६	७ १२	७ २८	७ ४४	८ ०	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	८ १६	८ ३२	८ ४८	९ ४	९ २०	९ ३६	९ ५२	१० ८	१० २४	१० ४०	१० ५६	११ १२	११ २८	११ ४४	१२ ०	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	१० १६	१२ ३२	१२ ४८	१३ ४	१३ २०	१३ ३६	१३ ५२	१४ ८	१४ २४	१४ ४०	१५ ५६	१५ १२	१५ २८	१५ ४४	१६ ०	

बुधशोधफल सारिणी.

अं.को.	१५०	१५१	१५२	१५३	१५४	१५५	१५६	१५७	१५८	१५९	१६०	१६१	१६२	१६३	१६४	ग.स.
फ.	१५ ३० ०	१५ ३ ३६	१४ ३७ १२	१४ १० ४८	१३ ४४ २४	१३ १८ ०	१२ ५१ ३६	१२ २५ १२	११ ५८ ४८	११ ३२ २४	११ ६ ३६	१० ३९ १२	१० २३ ४८	९ ४६ ४८	९ २० २४	२० ४
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
फ.	० ३६	० ५३	१ २९	१ ४६	२ १२	२ ३८	३ ५	३ ३१	३ ५८	४ २४	४ ५०	५ १७	५ ४३	६ ९	६ ३६	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	७	७	७	८	८	९	९	१०	१०	११	११	११	१२	१२	१३	
	२	२९	५५	२२	४८	१४	४१	७	३४	०	२६	५३	१९	४५	१२	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	१३	१६	१४	१५	१५	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१८	१९	१९	१९	
	३८	५	३१	८	२४	५०	१७	४३	१०	३६	२	२९	५५	२३	४८	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२२	२३	२३	२४	२४	२५	२५	२५	२६	
	१४	४१	७	३४	०	२६	५२	१९	४६	१२	३८	५	३१	५८	२४	
अं.को.	१६५	१६६	१६७	१६८	१६९	१७०	१७१	१७२	१७३	१७४	१७५	१७६	१७७	१७८	१७९	ग.स.
फ.	८ ५४ ०	८ १८ २४	७ ४२ ४८	७ ७ १२	६ ३१ ३६	५ ५६ ०	५ २० २४	४ ४४ ४८	४ ९ १२	३ ३३ ३६	३ ५८ ०	२ ३३ २४	१ ४६ ४८	१ ११ १२	० ३५ ३६	
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
फ.	० ३६	१ ११	१ ४७	२ २२	२ ५८	३ २४	४ ९	४ ४६	५ २०	५ ५६	६ ३२	७ ७	७ ४१	८ १८	८ ५४	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	९	१०	१०	११	११	१२	१३	१३	१४	१४	१५	१६	१६	१७	१७	
	३०	५	४१	१६	५२	२८	३	३९	२४	५०	२६	१	३७	२३	४८	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	१८	१८	१९	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२३	२४	२४	२५	२६	२६	
	२४	५९	३५	१०	४६	२२	५७	३३	८	४४	२०	५५	३१	६	४२	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	२६	२७	२८	२९	२९	३०	३०	३१	३१	३२	३२	३३	३३	३४	३५	
	१८	१३	२९	४	४०	३६	५१	२७	२	३८	१४	४९	२५	०	३६	

गु.स.
२६
२४

गु.स.
२५
२६

(१७६)

देवज्ञविनोद-

बुधश्रीघ्नफलसारिणी

अं.को.	१२०	१२१	१२२	१२३	१२४	१२५	१२६	१२७	१२८	१२९	१३०	१३१	१३२	१३३	१३४	ग.घ.
फ.	२१ १२ ०	२१ ५ १२	२० ५८ २४	२० ५१ ३६	२० ४४ ४८	२० ३८ ०	२० ३१ १२	२० २४ २४	२० १७ ३६	२० १० ४८	२० ४ ०	१९ ५७ १२	१९ ५० २४	१९ ४३ ३६	१९ ३६ ४८	३८ ४४ ४८
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
फ.	० ७	० १४	० २०	० २७	० ३४	० ४१	० ४८	० ५४	१ १	१ ८	१ १५	१ २२	१ २८	१ ३५	१ ४१	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	१ ४५	१ ६	२ २	२ ९	२ १६	२ २३	२ ३०	२ ३६	२ ४३	२ ५०	२ ५७	३ ४	३ १८	३ २७	३ २४	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	३ ३१	३ ३८	३ ४४	३ ५१	३ ५८	४ ५	४ १२	४ १८	४ २५	४ ३०	४ ३९	४ ४६	४ ५२	४ ५९	५ ६	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	५ १३	५ २०	५ २६	५ ३३	५ ४०	५ ४७	५ ५४	६ ०	६ ७	६ १४	६ २१	६ २८	६ ३४	६ ४१	६ ४८	
अ.को.	१३५	१३६	१३७	१३८	१३९	१४०	१४१	१४२	१४३	१४४	१४५	१४६	१४७	१४८	१४९	ग.घ.
फ.	१९ ३० ०	१९ १४ ०	१८ ५८ ०	१८ ५२ ०	१८ २६ ०	१८ १० ०	१७ ५४ ०	१७ ३८ ०	१७ २२ ०	१७ ६ ०	१६ ५० ०	१६ ३५ ०	१६ १८ ०	१६ २ ०	१५ ४६ ०	१९ ८
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
फ.	० १६	० ३२	० ४८	१ ४	१ २०	१ ३६	१ ५२	२ ८	२ २४	२ ४०	२ ५६	३ १२	३ २८	३ ४४	४ ०	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	४ १६	४ ३२	४ ४८	५ ४	५ २०	५ ३६	५ ५२	६ ८	६ २४	६ ४०	६ ५६	७ १२	७ २८	७ ४४	८ ०	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	८ १६	८ ३२	८ ४८	९ ४	९ २०	९ ३६	९ ५२	१० ८	१० २४	१० ४०	१० ५६	११ १२	११ २८	११ ४४	१२ ०	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	१७ १६	१७ ३२	१७ ४८	१८ ४	१८ २०	१८ ३६	१८ ५२	१९ ८	१९ २४	१९ ४०	१९ ५६	२० १२	२० २८	२० ४४	२१ ०	

बुधश्रीघ्नफल सारिणी.

अं.को.	१५०	१५१	१५२	१५३	१५४	१५५	१५६	१५७	१५८	१५९	१६०	१६१	१६२	१६३	१६४	ग.क.
क.	११ ३० ०	१५ ३ ३६	१४ ३७ १२	१४ १० ४०	१३ ४४ ०	१३ १० ३६	१२ ५१ ३६	१२ २५ १२	११ ५० ४०	११ ३२ २४	११ ६ ०	१० ३९ ३६	१० २३ १२	९ ४६ ४०	९ २० २४	२० ४
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
क.	० २६	० ५३	१ २९	१ ४६	२ १२	२ ३०	३ ५	३ ३१	३ ५०	४ २४	४ ५०	५ १७	५ ४३	६ ९	६ ३६	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	७	७	७	८	८	९	९	१०	१०	११	११	११	१२	१२	१३	
	२	२९	५५	२२	४०	१४	४१	७	३४	०	२६	५३	१९	४५	१२	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	१३	१४	१४	१५	१५	१५	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१८	१९	१९	
	३०	५	३१	८	२४	५०	१७	४३	१०	३६	२	२९	५५	२३	४०	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२२	२३	२३	२४	२४	२५	२५	२५	२६	
	१४	४१	७	३४	०	२६	५२	१९	४६	१२	३८	५	३१	५८	२४	
अं.को.	१६५	१६६	१६७	१६८	१६९	१७०	१७१	१७२	१७३	१७४	१७५	१७६	१७७	१७८	१७९	ग.क.
क.	८ ५४ ०	८ १० २४	७ ४२ ४८	७ १२ १२	६ ३१ ३६	५ ५६ ०	५ २० २४	४ ४४ ४८	४ ९ १२	३ ३३ ३६	३ ५० ०	२ २२ २४	१ ४२ ४८	१ ११ १२	० ३५ ३६	
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
क.	० ३६	१ ११	१ ४७	२ २२	२ ५०	३ २४	४ ९	४ ४६	५ २०	५ ५६	६ ३२	७ ७	७ ४३	८ १८	८ ५४	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	९	१०	१०	११	११	१२	१३	१३	१४	१४	१५	१६	१६	१७	१७	
	३०	५	४१	१६	५२	२०	३	३९	२४	५०	२६	९	३०	५६	६८	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	१८	१८	१९	२०	२०	२१	२१	२२	२३	२३	२४	२४	२५	२६	२६	
	२४	५९	३५	१०	४६	२२	५७	३३	८	४४	२०	५५	३१	६	४२	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	२६	२७	२८	२९	२९	३०	३०	३१	३२	३३	३३	३३	३४	३५	३५	
	१८	१३	२९	४	४०	२६	५१	२७	२	३८	१४	४९	२५	०	३६	

गु.क.
२४
२४

गु.क.
३५
३६

(१७८)

देवज्ञ विनोद-

अंत्यांक गतिफल सारिणी.

अं.को	१६५	१६६	१६७	१६८	१६९	१७०	१७१	१७२	१७३	१७४	१७५	१७६	१७७	१७८	१७९	१८०
फ.	३७	३९	४०	४२	४३	४५	४६	४७	४९	५०	५२	५३	५५	५६	५७	५९
क.	५२	१०	४३	९	३५	९	२६	५२	१०	४३	९	३५	९	२६	५२	५८
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	१	३	४	६	७	९	१०	११	१२	१४	१६	१७	१९	२०	२२	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	१३	२४	२६	२७	२९	३०	३१	३३	३४	३६	३७	३९	४०	४१	४३	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१		
	४४	४६	४७	४८	५०	५१	५२	५४	५६	५७	५८	०	१	३	५	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
	६	७	९	१०	११	१३	१४	१६	१७	१९	२०	२२	२३	२५	२६	

बुधमंद फल सारिणी.

अं.को	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	ग.फ.
फ.	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	१	१	४
	०	४	९	१४	१९	२४	२८	३३	३८	४३	४८	५२	५७	६२	६७	४८
	०	४८	३६	२४	१२	०	४८	३६	२४	१२	०	४८	३६	२४	१२	
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	
	५	१०	१४	१९	२०	२९	३४	३८	४२	४६	५३	५८	६	७	१२	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
	१७	२३	२२	३१	३९	४१	४६	५०	५५	०	५	९	१४	१९	२४	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	२	२	२	३	२	२	२	३	३	३	३	३	३	३	३	
	२९	३१	३८	४३	४८	५३	५८	६	७	१२	१७	२२	२६	३१	३६	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	
	४१	४६	५०	५५	५	५	१०	१८	१९	२४	२९	३६	३८	४३	४८	

०००६ १०००

बुधमन्दफल सारिणी.

अ. क्र.	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	ग.फ.
क्र.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	३
	१२	१५	१९	२२	२६	३०	३३	३७	४०	४४	४८	५३	५५	५८	६	३६
	०	३६	२२	४८	२४	०	३६	२२	४८	२४	०	३६	२२	४८	२४	
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	४	७	११	१४	१८	२२	२५	२९	३२	३६	४०	४३	४७	५०	५४	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	
	५८	१	५	८	१२	१६	१९	२३	२६	३०	३४	३७	४१	४४	४८	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	
	५२	५५	५९	६	१०	१३	१७	२०	२४	२८	३१	३५	३८	४२	४२	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	
	४६	४९	५३	५६	०	४	७	११	१४	१८	२२	२५	२९	३२	३६	
अ. क्र.	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	ग.फ.
क्र.	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२
	६	८	११	१४	१७	२०	२२	२५	२८	३१	३४	३६	३९	४२	४५	२
	०	४८	३६	२४	१२	०	४८	३६	२४	१२	०	४८	३६	२४	१२	४८
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	३	६	८	११	१४	१७	२०	२२	२५	२८	३१	३४	३६	३९	४२	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	०	०	०	०	०	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	
	४६	४८	५०	५३	५६	५९	६	७	१०	१३	१६	१८	२१	२४	२४	
	३३	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	२	२	२	
	२७	२०	२३	२५	३८	४१	४४	४६	४९	५२	५५	५८	०	३	६	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	
	९	१३	१४	१७	२०	२३	२६	२८	३१	३४	३७	४०	४३	४६	४८	

गु.ध. ३
३६
सू.क्र. ०००८

गु.ध. २
४८
सू.क्र. ०००८

बुधमंदफल सारिणी.

अंको	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	गण
क	३ ३० ०	३ ३० २४	३ ३० ४८	३ ३१ १२	३ ३१ ३६	३ ३२ ०	३ ३२ २४	३ ३२ ४८	३ ३३ १२	३ ३३ ३६	३ ३४ ८	३ ३४ २४	३ ३४ ४८	३ ३५ १२	३ ३५ ३६	० २४
क	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०			

गु घ
० ०
० ०
० ०

गुरु शीघ्र फल सारिणी.

अंको	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	गण
क	०	०	०	०	०	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	१३ २०
क	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	
	१०	२०	३०	४०	५०	०	१०	२०	३०	४०	५०	०	१०	२०	३०	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	२	२	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४	५	
	४०	५०	०	१०	२०	३०	४०	५०	०	१०	२०	३०	४०	५०	०	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	५	५	५	५	५	६	६	६	६	६	७	७	७	७	७	
	१०	२०	३०	४०	५०	०	१०	२०	३०	४०	५०	०	१०	२०	३०	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	७	७	०	८	८	८	८	८	९	९	९	९	९	९	१०	
	४०	५०	०	१०	२०	३०	४०	५०	०	१०	२०	३०	४०	५०	०	

गु घ
१३
२०
०

(१८०)

द्वैतज्ञ विनोद-

बुधमंद फल सारिणी.

अ.को.	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	ग.फ.
सु.ध. २ ० ० ०	२ ४८ ०	२ ५० ०	२ ५२ ०	२ ५४ ०	२ ५६ ०	२ ५८ ०	३ ० ०	३ २ ०	३ ४ ०	३ ६ ०	३ ८ ०	३ १० ०	३ १२ ०	३ १४ ०	३ १६ ०	३ ०
सु.के ० ० ० ०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	२	४	६	८	१०	१२	१४	१६	१८	२०	२२	२४	२६	२८	३०	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	
	३२	३४	३६	३८	४०	४२	४४	४६	४८	५०	५२	५४	५६	५८	०	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
	२	४	६	८	१०	१२	१४	१६	१८	२०	२२	२४	२६	२८	३०	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
	३२	३४	३६	३८	४०	४२	४४	४६	४८	५०	५२	५४	५६	५८	०	
अ.को	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	ग.फ.
सु.ध. ४८ ० ०	१ १८ ०	२ १८ ४८	३ १९ ३६	३ २० २४	३ २१ १२	३ २२ ०	३ २२ ४८	३ २३ ३६	३ २४ २४	३ २५ १२	३ २६ ०	३ २६ ४८	३ २७ ३६	३ २८ २४	३ २९ १२	० ४८
सु.के ० ० ० ०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	२	२	२	३	४	५	६	६	७	८	९	१०	१०	११	१२	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	१३	१४	१४	१५	१६	१७	१८	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	२६	२६	२६	२७	२८	२९	३०	३०	३१	३१	३३	३४	३४	३६	३६	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	३७	३८	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४३	४४	४५	४६	४६	४७	४८	

(१८२)

दैनिक विनोद-

गुरु शीघ्र फल सारिणी.

अं. को	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	ग. घ.
उ. थ. ० ४८	२ ३० ०	२ ३० ४८	२ ४७ ३६	२ ५६ २४	२ ५ १२	३ १४ ०	३ २२ ४८	३ ३१ ३६	३ ४० २४	३ ४९ १२	३ ५८ ०	४ ६ ४८	४ १५ ३६	४ २४ २४	४ ३३ १२	१२ २०
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	२	२	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	२	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३	३	४	४	४	
	२१	३०	३८	४७	५६	५	१४	२२	३१	४०	४९	५८	६	१५	२४	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	४	४	४	४	५	५	५	५	५	५	६	६	६	६	६	
	३३	४२	५०	५९	६	१७	२४	३३	४२	५१	६	१०	१८	२७	३६	
	४६	५७	५८	५९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	६	६	७	७	७	७	७	७	७	८	८	८	८	८	८	
	५५	५४	२	११	२०	२९	३८	४६	५५	६	१३	२२	३०	३९	४८	
अं. को	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	ग. घ.
उ. थ. ० २४	४ ४२ ०	४ ५० २६	४ ५८ ४८	५ ६७ १२	५ ७६ ३६	५ ८५ ०	५ ९४ २४	५ १०३ ४८	५ ११२ ३६	६ १२१ ०	६ १३० २४	६ १४० ४८	६ १५० १२	६ १६० ३६	६ १७० २४	१२ ०
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	२	२	
	८	१७	२५	३४	४२	५०	५९	७	१६	२४	३२	४१	४९	५८	६	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	२	२	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३	४	४	४	
	१४	२३	३१	४०	४८	५६	५	१३	२२	३०	३८	४७	५५	६	१२	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	४	४	४	४	५	५	५	५	५	५	५	६	६	६	६	
	२०	२९	३७	४६	५४	६	१५	२४	३३	४२	५१	६	१०	१८	२८	
	४६	५७	५८	५९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	६	६	६	६	७	७	७	७	७	७	७	७	८	८	८	
	२६	३५	४३	५२	०	८	१७	२५	३४	४२	५०	५९	७	१६	२४	

गुरु त्रीघ्न फल सारिणी.

अं.को	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	ग.ध.
क.	६ ४८ ०	६ ५४ ४८	७ २ ३६	७ ८ २४	७ १५ १२	७ २२ ०	७ २८ ४८	७ ३५ ३६	७ ४२ २४	७ ४९ १२	८ ५६ ०	८ २ ४८	८ ९ ३६	८ १६ २४	८ २३ १२	१० ४०
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	० ७	० १४	० २०	० २७	० ३४	० ४१	० ४८	० ५४	१ १	१ ८	१ १५	१ २२	१ २८	१ ३५	१ ४३	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	१	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२	३	३	३	३	
	४९	५६	२	९	१६	२३	३०	३६	४३	५०	५७	४	१०	१७	२४	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४	४	४	५	
	२१	२८	४८	५०	५८	५	१२	१८	२५	३२	३९	४६	५२	५९	६	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	५	५	५	५	५	५	५	६	६	६	६	६	६	६	६	
	१३	२०	२६	३३	४०	४७	५४	०	७	१४	२१	२८	३५	४२	४८	

गु.ध.
५
४८

गु.ध.
५
१२

अं.को	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	ग.ध.
क.	८ ३० ०	८ ३५ १२	८ ४० २४	८ ४५ ३६	८ ५० ४८	८ ५५ ०	९ ६२ १२	९ ६९ २४	९ ७६ ३६	९ ८३ ४८	९ ९० ०	९ ९६ १२	९ १०३ २४	९ ११० ३६	९ ११७ ४८	९ २०
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	० ५	० १०	० १६	० २२	० २८	० ३४	० ४०	० ४६	० ५२	० ५८	१ ६४	१ ७०	१ ७६	१ ८२	१ ८८	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	
	२३	२८	३४	३९	४४	४९	५४	०	५	१०	१५	२०	२६	३१	३६	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	
	४२	४६	५२	५७	६२	६७	७२	७८	८३	८८	९३	९८	१०३	१०८	११४	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	३	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	५	५	५	
	५९	४	१०	१५	२०	२५	३०	३६	४१	४६	५१	५६	६१	६६	७२	

(१८४)

द्वैपज्ञ विनोद-

गुरु शीघ्रफल सारिणी.

अं. को.	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	ग. ध.
अं. को.	९०	९१	९२	९३	९४	९५	९६	९७	९८	९९	१००	१०१	१०२	१०३	१०४	ग. ध.
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	६०
घ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
	५२	५४	५६	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	१	१	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	२	
	३९	४२	४६	४९	५२	५५	५८	६	५	८	११	१४	१८	२२	२४	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	३	३	३	३	
	२७	३०	३४	३७	४०	४३	४६	५०	५३	५६	५९	६	६	९	१२	
अं. को.	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	५
क.	३६	३६	३७	३८	३९	४०	४०	४१	४२	४३	४४	४४	४५	४६	४७	६०
घ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	१	२	२	३	४	५	६	६	७	८	९	१०	१०	११	१२	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	१३	१४	१६	१९	२२	२६	२८	३०	३१	३२	३३	३३	३४	३५	३६	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	२५	२६	२६	२७	२८	२९	३०	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३६	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
	२०	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२३	२३	२४	२४	२५	२५	२६	२६	

गु. ध.
३
१२गु. ध.
०
४८

गुरुशीघ्रफलसारिणी.

ज.क्र.	१०५	१०६	१०७	१०८	१०९	११०	१११	११२	११३	११४	११५	११६	११७	११८	११९	ग.घ.
क.	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	३
	४८	४५	४३	४०	३८	३६	३३	३१	२८	२६	२४	२१	१९	१६	१४	०
	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
क.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	२	५	७	१०	१२	१४	१७	१९	२२	२४	२६	२९	३१	३४	३६	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	
	३८	४१	४३	४५	४८	५०	५३	५५	५८	०	२	५	७	१०	१२	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
	१५	१७	१९	२२	२४	२६	२९	३१	३४	३६	३८	४१	४३	४५	४८	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	१	१	१	१	२	२	३	३	३	३	३	३	३	३	३	
	५०	५३	५५	५८	०	२	५	७	१०	१२	१४	१७	१९	२२	२४	
जं.क्र.	१२०	१२१	१२२	१२३	१२४	१२५	१२६	१२७	१२८	१२९	१३०	१३१	१३२	१३३	१३४	ग.घ.
क.	१०	१०	१०	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	८	०
	१२	६	१	५६	५१	४६	४०	३५	३०	२५	२०	१४	९	४	५९	४०
	०	४८	३६	२४	१२	०	४८	३६	२४	१२	०	४८	३६	२४	१२	०
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
क.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	
	५	१०	१६	२१	२६	३१	३६	४२	४७	५२	५७	६	८	१३	१८	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	१	१	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	२	
	२३	२८	३४	३९	४४	४९	५४	०	५	१०	१५	२०	२६	३२	३६	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	
	४९	४६	५२	५७	६	७	१२	१८	२३	२८	३३	३८	४४	४९	५४	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	३	४	४	४	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	
	५९	५	१०	१५	२०	२५	३०	३६	४१	४६	५१	५६	६	७	१२	

गु.क्र.
२४

गु.क्र.
५२

(१८६)

द्वैतज्ञविनोद-

गुरु शीघ्र फलसागिणी.

गु.क्र.
१२

अं.को.	१३५	१३६	१३७	१३८	१३९	१४०	१४१	१४२	१४३	१४४	१४५	१४६	१४७	१४८	१४९	ग.क्र.
फ.	८	८	८	८	८	८	७	७	७	७	७	७	७	६	६	२
	५४	५४	३५	२६	१७	८	५८	४९	४०	३१	२२	१३	३	५४	४५	४०
	०	४८	३९	२४	१२	०	४८	३९	२४	१२	०	४८	३९	२४	१२	
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
क.	०	०	०	०	०	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	
	९	१८	२८	३७	४६	५५	६	१४	२३	३२	४१	५०	०	९	१८	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३	३	४	४	४	४	
	२७	३६	४५	५४	६	१३	२२	३१	४०	५०	५९	६	१८	२७	३६	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	४	४	५	५	५	५	५	५	५	६	६	६	६	६	६	
	४५	५४	६	१३	२२	३१	४०	५०	५९	६	१७	२६	३६	४५	५४	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	७	७	७	७	७	७	८	८	८	८	८	८	८	८	८	
	३	१२	२२	३१	४०	४९	५८	६	१७	२६	३५	४४	५४	६	१२	
अं.को.	१५०	१५१	१५२	१५३	१५४	१५५	१५६	१५७	१५८	१५९	१६०	१६१	१६२	१६३	१६४	ग.क्र.
क.	६	६	६	६	५	५	५	५	५	४	४	४	४	४	३	५
	३६	२४	१२	०	४८	३६	२४	१२	०	४८	३६	२४	१२	०	४८	०
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
क.	०	०	०	०	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	३	
	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	३	३	३	३	४	४	४	४	४	५	५	५	५	५	६	
	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	
	३७	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	६	६	६	६	७	७	७	७	७	८	८	८	८	८	९	
	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११	११	१२	
	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	

गु.क्र.
१२

गुरु शीघ्र फल सारिणी.

अ. को.	१८५	१८६	१८७	१८८	१८९	१९०	१९१	१९२	१९३	१९४	१९५	१९६	१९७	१९८	१९९	ग. क्र.
फ	३ ३६ ०	३ २१ ३६	३ ७ १२	३ ५२ ६८	२ ३८ २४	२ ३४ ०	२ ९ ३६	१ ५५ २२	१ ४० ६८	१ २६ २४	१ १२ ०	० ५७ ३६	० ४३ १२	० २८ ६८	० ४४ २४	७ ०
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
क्र.	० १४	० २९	० ४३	० ५८	१ १२	१ २६	१ ४२	१ ५५	२ १०	२ २४	२ ३८	२ ५३	३ ७	३ २२	३ ३६	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	३ ५०	४ ५	४ १९	४ ३४	४ ४८	५ २	५ १७	५ ३२	५ ४६	६ ०	६ १४	६ २९	६ ४३	६ ५८	७ १२	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	७ २६	७ ४१	७ ५५	८ १०	८ २३	८ ३७	८ ५२	९ ६	९ २१	९ ३६	१० ५०	१० ५	१० २९	१० ३८	१० ४८	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	११ २	११ १७	११ ३१	११ ४६	१२ ०	१२ १४	१२ २९	१२ ४३	१२ ५८	१३ १२	१३ २६	१३ ४३	१३ ५५	१४ १०	१४ २४	

गु. क्र.
१४
२४

गुरुमंद फल सारिणी.

अ. को.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	ग. क्र.
फ	० ० ०	० ५ ३६	० ११ ४२	० १६ ४८	० २२ २४	० २८ ०	० ३३ ३६	० ३९ १२	० ४४ ४८	० ५० २४	० ५६ ०	१ ३६ १२	१ ७ १२	१ १२ ४८	१ १८ २४	० २८
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
ध	० ६	० ११	० १७	० २२	० २८	० ३४	० ३९	० ४५	० ५०	१ ५६	१ २	१ ७	१ १२	१ १८	१ २४	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	१ ३०	१ ३५	१ ४१	१ ४६	१ ५२	१ ५८	२ ३	२ ९	२ १४	२ २०	२ २६	२ ३१	२ ३७	२ ४३	२ ४८	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	२ ५४	२ ५९	३ ५	३ १०	३ १६	३ २२	३ २७	३ ३३	३ ३८	३ ४४	३ ५०	३ ५५	४ ०	४ ५	४ १२	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	४ १७	४ २२	४ २९	४ ३४	४ ४०	४ ४६	४ ५१	४ ५७	५ २	५ ८	५ १४	५ २०	५ २५	५ ३०	५ ३६	

गु. क्र.
१६
२६
३६
४६
५६
६६
७६

(१८८)

देवज्ञ विनोद-

गुरुमंद फल सारिणी.

अं.की	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	गण
	१ २४ ०	१ २९ १२	१ ३४ २४	१ ३९ ३६	१ ४४ ४८	१ ५० ०	१ ५५ १२	२ ० २४	२ ५ ३६	२ १० ४८	२ १६ ०	२ २१ १२	२ २६ २४	२ ३१ ३६	२ ३६ ४८	० २६
	१ ५	२ १०	३ १६	४ २१	५ २६	६ ३१	७ ३६	८ ४२	९ ४७	१० ५२	११ ५७	१२ ६२	१३ ६७	१४ ७२	१५ ७७	
	० ५	० १०	० १६	० २१	० २६	० ३१	० ३६	० ४२	० ४७	० ५२	० ५७	१ ६२	१ ६७	१ ७२	२ ७७	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	१ २३	१ २८	१ ३४	१ ३९	१ ४४	१ ४९	१ ५४	२ ०	२ ५	२ १०	२ १६	२ २१	२ २६	२ ३१	२ ३६	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	२ ४१	२ ४६	२ ५२	२ ५७	३ ०	३ ५	३ १०	३ १६	३ २१	३ २६	३ ३१	३ ३६	३ ४१	३ ४६	३ ५१	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	३ १९	४ २४	४ २९	४ ३४	४ ३९	४ ४५	४ ५०	४ ५५	४ ६०	४ ६५	४ ७०	५ ७५	५ ८०	५ ८५	५ ९०	
अं.की	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	गण
क.	२ ४२ ०	२ ४७ ४८	२ ५२ ३६	२ ५७ २४	३ ० १२	३ ५ ०	३ १० ४८	३ १५ ३६	३ २० २४	३ २५ १२	३ ३० ०	३ ३५ ४८	३ ४० ३६	३ ४५ २४	३ ५० १२	० २४
ख	१ ५	२ १०	३ १५	४ २०	५ २५	६ ३०	७ ३५	८ ४०	९ ४५	१० ५०	११ ५५	१२ ६०	१३ ६५	१४ ७०	१५ ७५	
	० ५	० १०	० १५	० २०	० २५	० ३०	० ३५	० ४०	० ४५	० ५०	० ५५	० ६०	१ ६५	१ ७०	१ ७५	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	१ १७	१ २१	१ २६	१ ३१	१ ३६	१ ४१	१ ४६	१ ५०	१ ५५	२ ०	२ ५	२ १०	२ १५	२ २०	२ २५	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	२ २९	२ ३३	२ ३८	२ ४२	२ ४६	२ ५०	२ ५४	३ ०	३ ५	३ १०	३ १५	३ २०	३ २५	३ ३०	३ ३५	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	३ ४१	३ ४६	३ ५०	३ ५५	४ ०	४ ५	४ १०	४ १५	४ २०	४ २५	४ ३०	४ ३५	४ ४०	४ ४५	४ ५०	

गु.प्र.
१२
सू.को.
००००००००गु.प्र.
४
सू.को.
००००००००

गुरु मंद फल सारिणी.

अं.को	४४	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	ग.फ.
फ.	३	३	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	०
	५४	५७	१	४	८	१२	१५	१९	२२	२६	३०	३३	३७	४०	४४	१८
	०	३६	३२	४८	२४	०	३६	३२	४८	२४	०	३६	३२	४८	२४	
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	४	७	११	१४	१८	२२	२६	२९	३३	३६	४०	४३	४७	५०	५४	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	४	१	२	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
	५८	१	५	८	१२	१६	१९	२३	२६	३०	३४	३७	४१	४४	४८	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	
	५२	५५	५९	२	६	१०	१३	१७	२०	२४	२८	३२	३५	३८	४२	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	
	४६	४९	५३	५६	०	४	७	११	१४	१८	२२	२६	२९	३३	३६	
अं.को	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	ग.फ.
फ.	४	४	४	४	४	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	०
	४८	५०	५३	५६	५९	२	४	७	१०	१३	१६	१९	२१	२४	२७	१४
	०	४८	३६	२४	१२	०	४८	३६	२४	१२	०	४८	३६	२४	१२	
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	३	६	८	११	१४	१७	२०	२३	२५	२८	३१	३४	३६	३९	४२	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
	४५	४८	५०	५३	५६	५९	२	४	७	१०	१३	१६	१८	२१	२४	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	२	२	२	
	२७	३०	३५	३५	३८	४०	४४	४७	४९	५२	५५	५८	०	२	६	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	
	९	१२	१५	१७	२०	२३	२६	२८	३१	३४	३७	४०	४३	४६	४८	

गु.फ.
३
३६
३८
००००००

गु.फ.
३
४६
४८
००००००

(१९०)

देवज्ञ विनाद-

गुरु मंद फल सारिणी.

गु.ध.
०
४८
गु.के
०
०
०
०
०

अंको	५५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	९०	
फ.	५ ३० ०	५ ३० ४८	५ ३१ ३६	५ ३२ २४	५ ३३ १२	५ ३४ ०	५ ३४ ४८	१ ३५ ३६	५ ३६ २४	५ ३७ १२	१ ३८ ०	५ ३८ ४८	५ ३९ ३६	५ ४० २४	५ ४१ १२	५ ४२ ०	५ ४३ ४८
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५		
घ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०		
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५		
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	२५	२६	२६	२७	२८	२९	३०	३०	३१	३२	३३	३४	३४	३५	३६		
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०		
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	३७	३८	३८	३९	४०	४१	४२	४२	४३	४४	४५	४६	४६	४७	४८		

शुक्र शीघ्र फल सारिणी.

गु.ध.
२५
१२

अंको	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	ग	
फ.	० ० ०	० २५ १२	० ५० २४	१ १५ ३६	१ ४० ४८	२ ६ ०	२ ३१ १७	३ ५६ २४	३ ३१ ३६	३ ५६ ४८	४ ३२ ०	४ ३७ १२	५ २७ २४	५ २७ ३६	५ ५२ ४८	५४	१२
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५		
घ.	०	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	५	६	६		
	२५	५०	१६	४१	६	३१	५६	२१	४७	१२	३७	२	२८	५३	१८		
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०		
	६	७	७	७	८	८	९	९	१०	१०	११	११	१२	१२	१२		
	४३	८	२४	५९	२४	४९	१५	४०	५	३०	५६	२१	४६	११	३६		
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५		
	१३	१३	१३	१४	१४	१५	१५	१५	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१८		
	१	३६	५२	१७	४२	७	३२	५७	२३	४८	१३	३८	६	३१	५६		
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०		
	१९	१९	२०	२०	२१	२१	२१	२२	२२	२३	२३	२३	२४	२४	२५		
	१९	४४	१०	३५	०	२५	५०	१६	४८	६	३१	५६	५२	५७	२२		

शुक्र शीघ्र फल सागिणी.

अ. को.	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	ग.प.
क.	६	६	७	७	७	८	८	९	९	१०	१०	१०	११	११	१२	७४
घ.	१०	४३	८	३३	५८	२४	४९	१४	३९	४	३०	५५	२०	४५	१०	२५
	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	०	०	१	२	२	२	३	३	४	४	५	५	५	५	६	
	२५	५०	७५	१००	१२५	१५०	१७५	२००	२२५	२५०	२७५	३००	३२५	३५०	३७५	
	१६	२०	२८	२९	२०	२१	२०	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	६	७	७	७	८	८	९	९	१०	१०	१०	११	११	१२	१२	
	४३	८	३४	५९	२४	४९	१५	४०	१	३०	५५	२०	४५	१०	३६	
	११	२२	३३	३४	२५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	१३	२३	३३	३४	१४	१५	१५	१५	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१८	
	१	२६	५२	१०	४३	७	३२	५७	२३	४८	१३	३८	४	२९	२४	
	४८	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	१९	२९	२०	२०	२१	२१	२१	२२	२२	२३	२३	२३	२४	२४	२५	
	१९	४४	१०	३५	०	२५	५०	१६	४९	६	३२	५६	२२	४७	१२	
अं. को.	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	ग.प.
क.	१२	१३	१३	१३	१४	१४	१५	१५	१५	१६	१६	१७	१७	१८	१८	७४
घ.	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	२५
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	०	०	१	२	२	२	३	३	४	४	५	५	५	५	६	
	२५	५०	७५	१००	१२५	१५०	१७५	२००	२२५	२५०	२७५	३००	३२५	३५०	३७५	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	६	६	७	७	८	८	९	९	१०	१०	१०	११	११	१२	१२	
	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१५	१५	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१८	
	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	१०	१६	१९	२२	२०	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२३	२३	२४	२४	
	४४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	

शु.घ.
२५
१२.

शु.घ.
२४
०.

(१९२)

देवज्ञ विनोद-

शुक्र शीघ्र फल सारिणी.

अं.को	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
क.	१८	१९	१९	१९	२०	२०	२१	२१	२१	२२	२२	२२	२३	२३	२४	२४
ख.	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६
ग.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
घ.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६
च.	०	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७
छ.	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४
ज.	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
झ.	६	६	७	७	८	८	९	९	१०	१०	११	११	१२	१२	१३	१३
ड.	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४
ढ.	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
ण.	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१५	१५	१६	१६	१६	१७	१७	१८	१८	
त.	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४
थ.	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
द.	१८	१९	२०	२०	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२२	२३	२३	२४		
ध.	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४
न.	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	ग.पं.
क.	२४	२४	२५	२५	२६	२६	२६	२७	२७	२७	२८	२८	२९	२९	२९	७५
ख.	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०
ग.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	०	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७
च.	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४
छ.	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
ज.	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१५	१५	१६	१६	१६	१७	१७	१८	१८	
झ.	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४
ड.	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
ढ.	१७	१७	१८	१८	१९	१९	२०	२०	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२२	
ण.	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४

ग.पं.
०४

ग.पं.
२२
२४

शुक्र शीघ्र फल सारिणी.

अ.क्र.	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	९०	ग.प्र.
क	३०	३०	३०	३१	३१	३२	३२	३२	३२	३३	३३	३४	३४	३४	३५	३५	५०
	१२	३२	५३	१४	३६	०	१६	३७	५८	१९	४०	०	३१	४२	३	८	शु.घ.
	०	४८	३६	२४	१२	०	४८	३६	२४	१२	०	४८	३६	२४	१२	०	४८
क	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५		
घ	०	०	१	१	१	२	२	२	३	३	३	४	४	४	५		
	२१	४२	२	२३	४४	५	२६	४६	७	२८	४९	१०	३०	५१	३३		
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०		
	५	५	६	६	६	७	७	७	८	८	९	९	९	१०	१०		
	१६	५४	१४	३५	५६	१७	३८	५८	१९	४०	१	२२	४३	३	२४		
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५		
	१०	११	११	१२	१२	१२	१३	१३	१३	१४	१४	१४	१५	१५	१५		
	४५	६	२६	४७	८	२९	५०	१०	३१	५२	१३	३३	५४	१५	३६		
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०		
	१५	१६	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१९	१९	१९	२०	२०	२०	२०		
	५७	१८	३८	५९	२०	४१	२	२३	४३	६	२६	४६	६	२७	४८		
अ.क्र.	९०	९१	९२	९३	९४	९५	९६	९७	९८	९९	१००	१०१	१०२	१०३	१०४	ग.प्र.	
क	३६	३६	३६	३६	३६	३७	३७	३७	३७	३८	३८	३८	३९	३९	३९	५१	
	२४	४३	०	३१	४०	०	१९	३८	५७	१६	३६	५५	१४	३३	५२	८	शु.घ.
	०	१२	२४	३६	४८	०	१३	२४	३५	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१९
क	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५		
घ	०	०	०	१	१	१	२	२	२	३	३	३	४	४	४		
	१९	३०	५७	२७	३६	५४	१४	३३	५२	१२	३१	५०	१०	२९	४८		
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०		
	५	५	५	५	६	६	७	७	७	८	८	८	८	९	९		
	७	२६	४५	६	२६	४२	२	२३	४०	०	१९	३८	५७	१७	३६		
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५		
	९	१०	१०	११	११	११	१२	१२	१२	१३	१३	१३	१४	१४	१४		
	५५	१४	३४	५३	७३	३२	५०	११	२९	४८	७	२९	४६	५	१४		
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०		
	१५	१५	१५	१५	१६	१६	१६	१६	१७	१७	१७	१८	१८	१८	१९		
	४३	२	२३	४३	०	१९	३८	५८	१७	३६	५५	१४	३४	५३	१२		

शु.घ.
२०
४८

शु.घ.
१९
१२

(१९४)

देवज्ञ विनाद-

शुक्र शीघ्र फलसारिणी

अं. को.	१०५	१०६	१०७	१०८	१०९	११०	१११	११२	११३	११४	११५	११६	११७	११८	११९	१२०
क.	४०	४०	४०	४०	४१	४१	४१	४२	४२	४२	४२	४२	४३	४३	४३	४३
ख.	२२	२७	४२	५७	२२	२८	४३	५८	१३	२८	४४	५९	१४	२९	४५	५०
ग.	०	०	०	१	१	१	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३
घ.	२५	३०	४६	१	१६	३१	४६	२	१७	३२	४७	२	१८	३३	४८	६३
ङ.	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
च.	४	४	४	४	५	५	५	५	६	६	६	६	७	७	७	
छ.	३	१८	३५	४९	४	१९	३६	५०	५	२०	३५	५०	६	२१	३६	
ज.	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	
झ.	७	८	८	८	८	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	११	११	
ञ.	४९	६	२२	३७	५२	७	२३	३८	५३	८	२४	३९	५४	९	२५	
ट.	४९	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
ठ.	११	११	१२	१२	१२	१३	१३	१३	१३	१४	१४	१४	१४	१५	१५	
ड.	३९	५८	१०	२५	४०	५५	१०	२६	४१	५६	११	२६	४१	५७	१२	
अं. को.	१२०	१२१	१२२	१२३	१२४	१२५	१२६	१२७	१२८	१२९	१३०	१३१	१३२	१३३	१३४	१३५
क.	४४	४४	४५	४५	४५	४६	४६	४६	४६	४६	४६	४६	४६	४६	४६	४६
ख.	०	८	१६	२५	३३	४२	५०	५८	७	१५	२३	३२	४०	४९	५७	६५
ग.	०	२४	४६	१२	३६	०	२४	४८	१९	३६	०	२५	४८	१३	३६	
घ.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
ङ.	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
च.	८	१७	२५	३४	४२	५०	५९	७	१६	२४	३४	४२	५१	६०	६९	
छ.	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
ज.	२	२	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३	३	४	४	
झ.	१५	२३	३१	४०	४९	५६	६	१३	२३	३०	३८	४७	५५	६	१३	
ञ.	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
ट.	४	५	६	६	६	६	६	६	६	६	६	६	६	६	६	
ठ.	२०	२९	३७	४६	५४	६	१३	२२	२८	३६	४४	५३	६	१८	२८	
ड.	४२	४३	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
ण.	६	६	६	६	७	७	७	७	७	७	७	७	८	८	८	
त.	२६	३६	४२	४३	०	८	१६	२५	३४	४२	५०	५९	७	१५	२४	

शु.प.

शु.प.

शुक्र शीघ्र फल सारिणी

अं. क्रो.	११५	११६	११७	११८	११९	१२०	१२१	१२२	१२३	१२४	१२५	१२६	१२७	१२८	१२९	ग.सं.
म	४६	४५	४५	४४	४३	४३	४२	४१	४०	४०	३९	३९	३८	३८	३७	५३
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	५२
घ.	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	
	७	२४	२३	२०	२६	४३	५०	५८	५	१२	२०	२६	३४	४१	४८	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	१	२	२	२	२	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३	
	५५	२	२०	२७	२४	३१	३८	४६	५३	०	७	१४	२२	२९	३६	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४	४	५	५	५	५	
	४३	५०	५८	५	१२	२०	२६	३४	४१	४८	५५	२	१०	१७	२४	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	५	५	५	५	६	६	६	६	६	६	६	६	७	७		
	३१	३८	४६	५३	०	७	१४	२२	२८	३६	४३	५०	५८	५	१२	
	१५०	१५१	१५२	१५३	१५४	१५५	१५६	१५७	१५८	१५९	१६०	१६१	१६२	१६३	१६४	ग.सं.
	४४	४३	४३	४३	४२	४१	४०	३९	३८	३८	३७	३६	३६	३५	३५	३०
	१८	११	४४	५७	१०	२४	३७	५०	६३	७६	९०	१०३	११६	१२९	१४२	५२
	०	१०	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
	०	१	२	३	३	४	५	६	७	८	९	१०	१०	११	११	
	५७	३६	२०	७	५४	४१	२८	१४	१	४८	३५	२२	८	१५	३२	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	११	११	१४	१८	२५	३६	५०	६७	८७	११०	१४०	१७०	२००	२३०	२६०	
	२०	१६	२	४०	३६	२२	१०	५६	४३	३०	१७	४	५०	३७	२४	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	३४	३५	३५	३६	३७	३८	३८	३९	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	११	५८	४४	३२	१८	५	४२	३८	२५	१२	५०	४६	३०	१९	६	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२०	२१	२२	२२	२३	२३	२४	२४	२५	
	५३	४०	२६	११	०	४७	३४	२०	०	५४	४१	२८	१४	१	४८	

गु.क्र.
७
१२

गु.क्र.
३
४८

(१९६)

दैनिक विनोद-

शुक्र ग्रीष्म फल सारिणी

सं.क्र.
१३०
२४

अ.क्र.	१६५	१६६	१६७	१६८	१६९	१७०	१७१	१७२	१७३	१७४	१७५	१७६	१७७	१७८	१७९	ग.फ.
फ.	३२ ३६ ०	३० २५ १५	२८ १५ १२	२६ ४ १८	२३ ५४ २४	२१ ४४ ०	१९ ३३ ४३	१७ २३ १२	१५ १२ ४८	१३ २ २४	१० ५९ ०	८ ४१ ३६	६ ३१ ३२	४ २० ४८	२ १० २४	
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
ज.	२ १०	४ २३	५ ३१	८ ४२	१० ५२	१३ ५२	१५ ६३	१७ २३	१९ ३४	२१ ४४	२३ ५४	२६ ५	२८ १५	३० २६	३२ ३६	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	३४ ४६	३६ ५७	३९ ७	४१ १८	४३ २८	४५ ३८	४७ ४९	४९ ५९	५१ ६०	५३ ७०	५६ ८०	५८ ९०	६० १०	६२ २	६५ १२	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	६७ १२	६९ ३३	७१ ४३	७३ ५४	७६ ६	७८ १४	८० २५	८२ ३५	८४ ४५	८६ ५६	८९ ६	९१ १७	९३ ३७	९५ ३८	९७ ४८	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	९९ ५८	१०२ ९	१०४ १९	१०६ ३०	१०८ ४०	११० ५०	११२ ६०	११४ ७०	११६ ८०	११८ ९०	१२० १००	१२२ ११०	१२४ १२०	१२६ १३०	१२८ १४०	

अंत्यांक फल सारिणी.

सं.क्र.
३०

अ.क्र.	१६५	१६६	१६७	१६८	१६९	१७०	१७१	१७२	१७३	१७४	१७५	१७६	१७७	१७८	१७९	ग.फ.
	० ० ५	० २० ५	० ४० ५	१ ० ५	१ २० ५	१ ४० ५	२ ० ५	२ २० ५	२ २० ५	२ ० ५	१ ४० ५	१ २० ५	१ ० ५	० ४० ५	० २० ५	
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
	० २०	० ४०	१ ०	१ २०	१ ४०	२ ०	२ २०	२ ४०	३ ०	३ २०	३ ४०	४ ०	४ २०	४ ४०	५ ०	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	५ २०	५ ४०	६ ०	६ २०	६ ४०	७ ०	७ २०	७ ४०	८ ०	८ २०	८ ४०	९ ०	९ २०	९ ४०	१० ०	
	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	
	१० २०	१० ४०	११ ०	११ २०	११ ४०	१२ ०	१२ २०	१२ ४०	१३ ०	१३ २०	१३ ४०	१४ ०	१४ २०	१४ ४०	१५ ०	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	१५ २०	१५ ४०	१६ ०	१६ २०	१६ ४०	१७ ०	१७ २०	१७ ४०	१८ ०	१८ २०	१८ ४०	१९ ०	१९ २०	१९ ४०	२० ०	

अंत्यांक गति फल सारिणी.

अं. को.	१६५	१६६	१६७	१६८	१६९	१७०	१७१	१७२	१७३	१७४	१७५	१७६	१७७	१७८	१७९	१८०	गु.प.
फ.	६ ८ ५	२ ४८ ५	० ३२ क	३ ५२ क	७ १२ क	१० ३२ क	१३ ५२ क	१७ १२ क	२० ३२ क	२३ ५२ क	२७ १२ क	३० ३२ क	३३ ५२ क	३७ १२ क	४० ३२ क	४३ ५२ क	गु.प. २० क
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५		
ग.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०		
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०		
	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१		
	५३	५७	०	३	७	१०	१३	१७	२०	२३	२७	३०	३३	३७	४०		
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५		
	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२		
	४३	४७	५०	५३	५७	०	३	७	१०	१३	१७	२०	२३	२७	३०		
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०		
	२	२	२	२	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३	३		
	३३	३७	४०	४३	४७	५०	५३	५७	०	३	७	१०	१३	१७	२०		

शुक्र मंद फल सारिणी.

अं. को.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	ग.क.	गु.प.
फ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२	२
क.	०	२	४	७	९	१२	१६	१९	२१	२४	२६	२९	३१	३३	३६	२४	२४
ग.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०		
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५		
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०		
	२	५	७	१०	१२	१६	१७	१९	२०	२४	२६	२९	३१	३४	३६		
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०		
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१		
	३८	४१	४३	४५	४८	५०	५३	५५	५८	०	२	२	७	१०	१३		
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५		
	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	२	२	२	२		
	१४	१७	१९	२२	२४	२६	२९	३१	३४	३६	३८	४१	४३	४५	४८		
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०		
	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२		
	५०	५३	५५	५८	०	२	५	७	१०	१३	१६	१७	१९	२१	२४		

शुक्रमंदफल सारिणी.

नं क्रो	४१	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
क	१ १८ ०	१ १९ ०	१ २० ०	१ २१ ०	१ २२ ०	१ २३ ०	१ २४ ०	१ २५ ०	१ २६ ०	१ २७ ०	१ २८ ०	१ २९ ०	१ ३० ०	१ ३१ ०	१ ३२ ०	१ ३३ ०
क	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६
ध	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०			
	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३
अं क्रो	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	७५
क	१ २४ ०	१ २५ ०	१ २६ ०	१ २७ ०	१ २८ ०	१ २९ ०	१ ३० ०	१ ३१ ०	१ ३२ ०	१ ३३ ०	१ ३४ ०	१ ३५ ०	१ ३६ ०	१ ३७ ०	१ ३८ ०	१ ३९ ०
क	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६
ध	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०			
	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३

गु. ध.
०. २४
सू. के.
३. ००

गु. ध.
०. २४

शुक्रमंदफलसारिणी.

अं.को.	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	ग.ध.
फ.	१ ३० ०	१ ३० ०	१ ३० ०	१ ३० ०	१ ३० ०	१ ३० ०	१ ३० ०	१ ३० ०	१ ३० ०	१ ३० ०	१ ३० ०	१ ३० ०	१ ३० ०	१ ३० ०	१ ३० ०	०
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	

शनिशीघ्रफलसारिणी.

अं.को.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	ग.ध.
फ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	८
क.	०	६	१२	१८	२४	३०	३६	४२	४८	५४	०	६	१२	१८	२४	०
घ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	
	६	१२	१८	२४	३०	३६	४२	४८	५४	०	६	१२	१८	२४	३०	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	३	
	३६	४२	४८	५४	०	६	१२	१८	२४	३०	३६	४२	४८	५४	०	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	३	३	३	३	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	४	
	६	१२	१८	२४	३०	३६	४२	४८	५४	०	६	१२	१८	२४	३०	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	४	४	४	४	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	६	
	३६	४२	४८	५४	०	६	१२	१८	२४	३०	३६	४२	४८	५४	०	

शनि शीघ्र फल सारिणी.

अं. को.	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	ग.प.	
क.	१ ३० ०	१ ३५ १२	१ ४० २४	१ ४५ ३६	१ ५० ४८	१ ५६ ०	२ ६२ १२	२ ६८ २४	२ ७४ ३६	२ ८० ४८	२ ८६ ०	२ ९२ १२	२ ९८ २४	२ १०४ ३६	२ ११० ४८	२ ११६ ०	७ १२
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५		
घ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१		
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०		
	१	१	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	३		
	२३	२८	३४	३९	४४	४९	५४	०	५	१०	१५	२०	२५	३०	३५		
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५		
	२	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३		
	४१	४६	५२	५७	६३	६९	७५	८१	८७	९३	९९	१०५	१११	११७	१२३		
	४६	५७	६८	७९	९०	१०१	११२	१२३	१३४	१४५	१५६	१६७	१७८	१८९	२००		
	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७		
	५९	६	१०	१५	२०	२५	३०	३५	४१	४६	५२	५७	६३	६९	७५		
अं. को.	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	ग.प.	
क.	२ ४८ ०	२ ५२ २४	२ ५६ ४८	२ ६० १२	२ ६४ २४	२ ६८ ३६	२ ७२ ४८	२ ७६ ६०	२ ८० ७२	२ ८४ ८४	२ ८८ ९६	२ ९२ १०८	२ ९६ १२०	३ १०४ १३२	३ ११२ १४४	३ १२० १७६	६ २४
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५		
घ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१		
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०		
	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	२	२	२		
	१०	१५	२१	२६	३२	३७	४२	४८	५४	६०	६६	७२	७८	८४	९०		
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५		
	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	३	३	३	३	३		
	१६	२१	२५	३०	३६	४२	४७	५३	५९	६५	७१	७७	८३	८९	९६		
	४६	५७	६८	७९	९०	१०१	११२	१२३	१३४	१४५	१५६	१६७	१७८	१८९	२००		
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५		
	२३	२८	३४	३९	४४	४९	५४	५९	६४	६९	७५	८०	८५	९०	९६		

गु.प.
५
१२

गु.प.
६
२४

(२०२)

द्वैतज्ञ विनोद-

ज्ञानि शीघ्र फल सारिणी.

अ.को.	४४	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	ग.ध.
क.	३ ५४ ०	३ ५७ ३६	४ १ १२	४ ४ ४०	५ ६ २४	६ १२ ०	६ १५ ३६	६ १९ १२	६ २२ ४८	६ २६ २४	६ ३० ०	६ ३३ ३६	६ ३७ ३२	६ ४० ४८	६ ४४ २४	५ १६
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
घ.	० ४	० ७	० १२	० १४	० १८	० २२	० २५	० २९	० ३२	० ३६	० ४०	० ४३	० ४७	० ५०	० ५४	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	० ५८	१ १	१ ५	१ ८	१ १२	१ १६	१ १९	१ २३	१ २६	१ ३०	१ ३४	१ ३७	१ ४१	१ ४४	१ ४८	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	१ ५२	१ ५५	१ ५९	२ २	२ ६	२ १०	२ १३	२ १७	२ २०	२ २४	२ २८	२ ३१	२ ३५	२ ३८	२ ४२	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	२ ४६	२ ४९	२ ५३	२ ५६	३ ०	३ ४	३ ७	३ ११	३ १४	३ १८	३ २२	३ २५	३ २९	३ ३२	३ ३६	
अं.को.	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	ग.ध.
	४ ४८ ०	४ ५० २४	४ ५२ ४८	४ ५५ १२	४ ५७ ३६	५ ०	५ २	५ ४	५ ७	५ ११	५ १४	५ १८	५ २१	५ २५	५ २९	४ २४
	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	
	० २	० ५	० ७	० १०	० १२	० १४	० १७	० १९	० २२	० २४	० २६	० २९	० ३०	० ३३	० ३६	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	१ २८	१ ४१	१ ४३	१ ४५	१ ४८	१ ५०	१ ५३	१ ५५	१ ५८	१ ०	१ २	१ ५	१ ७	१ १०	१ १२	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	१ १४	१ १७	१ १९	१ २३	१ २६	१ २९	१ ३३	१ ३६	१ ३९	१ ४३	१ ४६	१ ५०	१ ५३	१ ५५	१ ५८	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	१ १०	१ ५३	१ ५५	१ ५८	२ ०	२ ४	२ ७	२ १०	२ १४	२ १७	२ २१	२ २४	२ २८	२ ३१	२ ३४	

गु.ध.
२
२४

ज्ञान शीघ्र फल साहिष्णी.

अ को	१३५	१३६	१३७	१३८	१३९	१४०	१४१	१४२	१४३	१४४	१४५	१४६	१४७	१४८	१४९	१५०
फ.	४ ३० ०	४ २५ १२	४ २० २४	४ १५ ३६	४ १० ४०	४ ६ ०	४ १ १२	४ ३ २६	४ ३ ४०	४ ३ ४०	४ ३ ४०	४ ३ ४०	४ ३ ४०	४ ३ ४०	४ ३ ४०	४ ३ ४०
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
स.	० ५	० १०	० १५	० २०	० २५	० ३०	० ३५	० ४०	० ४५	० ५०	० ५५	० ६०	० ६५	० ७०	० ७५	० ८०
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
	१७	२२	२६	३०	३६	४१	४६	५०	५५	६०	६५	७०	७५	८०	८५	९०
	३२	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२
	२९	३३	३८	४२	४८	५३	५८	६२	६७	७२	७७	८२	८७	९२	९७	१०२
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	२	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
	६३	६६	६०	६५	७०	७५	८०	८५	९०	९५	१००	१०५	११०	११५	१२०	
अ को	१५०	१५१	१५२	१५३	१५४	१५५	१५६	१५७	१५८	१५९	१६०	१६१	१६२	१६३	१६४	१६५
फ.	३ १० ०	३ १२ ०	३ ६ ०	३ ० ०	२ ५४ ०	२ ४० ०	२ ४२ ०	२ ३६ ०	२ ३० ०	२ २४ ०	२ १८ ०	२ १२ ०	२ ६ ०	२ ० ०	१ ५४ ०	४ ० ०
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
स.	० ६	० १२	० १८	० २४	० ३०	० ३६	० ४२	० ४८	० ५४	० ६०	० ६६	० ७२	० ७८	० ८४	० ९०	० ९६
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	३	३
	३६	४२	४८	५४	६०	६६	७२	७८	८४	९०	९६	१०२	१०८	११४	१२०	१२६
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	३	३	३	३	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४
	६	१२	१८	२४	३०	३६	४२	४८	५४	६०	६६	७२	७८	८४	९०	९६
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	४	४	४	४	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	६	६
	१६	१२	१८	२४	३०	३६	४२	४८	५४	६०	६६	७२	७८	८४	९०	९६

मु.क.
४
१८

मु.क.
६
०

(२०६.)

देवज्ञ विनोद-

शनि शीघ्र फल सारिणी.

अं. को.	१५५	१६६	१६७	१६८	१६९	१७०	१७१	१७२	१७३	१७४	१७५	१७६	१७७	१७८	१७९	१८०	मं.
फ.	१ १० ०	१ १० ४८	१ ३२ ३६	१ २५ २४	१ १९ १२	१ १० ०	१ १ ४८	० ५७ ३६	० ५७ २४	० ४३ १२	० ३५ ०	० २८ ४८	० २१ ३६	० १४ २४	० ७ २४	० ० १२	५ १२
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५		
ग.	० ७	० १४	० २२	० २९	० ३५	० ४३	० ५०	० ५८	१ ६	१ १२	१ १९	१ २६	१ ३३	१ ४१	१ ४९	१ ५८	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३०	
	१ ५५	२ २	३ १०	४ १७	५ २४	६ ३१	७ ३८	८ ४५	९ ५२	१० ५९	११ ६६	१२ ७३	१३ ८०	१४ ८७	१५ ९४	१६ १०१	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५		
	३ ४३	३ ५०	३ ५८	४ ६	४ १२	४ १९	४ २६	४ ३४	५ ४३	५ ५२	५ ६१	५ ७०	५ ७९	५ ८८	५ ९७	५ १०६	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०		
	५ ३१	५ ३८	५ ४६	५ ५३	६ ०	६ ७	६ १४	६ २१	६ २८	६ ३६	६ ४३	६ ५०	६ ५८	६ ६५	६ ७२	६ ८०	

शनि मंद फल सारिणी.

अं. को.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	मं.
फ.	० ० ०	० ७ ३६	० १५ १२	० २२ ४८	० ३० २४	० ३८ ०	० ४६ २६	० ५३ १२	१ ६० ४८	१ ६८ २५	१ ७६ ०	१ ८४ ३६	१ ९२ २२	१ ९९ ३८	१ १०७ ४८	१ ११५ २४	१५
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५		
ग.	० ८	० १५	० २२	० ३०	० ३८	० ४६	० ५३	१ ६०	१ ६८	१ ७६	१ ८४	१ ९२	१ ९९	१ १०७	१ ११५	१ १२३	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३०	
	२ २	३ १७	३ २४	३ ३१	३ ३८	३ ४५	३ ५२	४ ५९	४ ६६	४ ७३	४ ८०	४ ८७	४ ९४	४ १०१	४ १०८	४ ११५	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५		
	३ ५५	३ ६३	३ ७१	४ ७९	४ ८७	४ ९५	४ १०३	५ १११	५ ११९	५ १२७	५ १३५	५ १४३	५ १५१	५ १५९	५ १६७	५ १७५	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०		
	५ ५०	५ ५७	५ ६५	५ ७३	५ ८१	५ ८९	५ ९७	६ १०५	६ ११३	६ १२१	६ १२९	६ १३७	६ १४५	६ १५३	६ १६१	६ १६९	

मु. ध.
३६.
मु. के.
०००८

शनि मंद फल सारणी.

अंको	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	गफ
फ	१ ५४ ०	२ २४	३ ४८	४ १२	५ ३६	६ ०	७ ०४	८ ४८	९ १२	१० ३६	११ ०	१२ ४८	१३ १२	१४ ३६	१५ ०	१७
क	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
ध	० ८	० १७	० २५	० ३४	० ४२	० ५०	० ५९	१ ६	२ १६	३ २५	४ ३४	५ ४३	६ ५२	७ ६१	८ ७०	
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
	२ १४	२ २३	२ ३१	२ ४०	२ ४८	२ ५७	३ ६	३ १२	३ २२	३ ३०	३ ३८	३ ४७	३ ५५	४ ६	४ १२	
	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	
	४ २०	४ २९	४ ३७	४ ४६	४ ५४	५ २	५ ११	५ १९	५ २८	५ ३६	५ ४५	५ ५३	६ १	६ ९	६ १८	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	६ २६	६ ३५	६ ४३	६ ५२	७ ०	७ ८	७ १७	७ २५	७ ३४	७ ४२	७ ५०	७ ५९	७ ६८	७ ७७	८ २४	
अंको	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	गफ
फ	१ ० ०	१ ८ ०	१ १६ ०	१ २४ ०	१ ३२ ०	१ ४० ०	१ ४८ ०	१ ५६ ०	२ ६ ०	२ १४ ०	२ २२ ०	२ ३० ०	२ ३८ ०	२ ४६ ०	२ ५४ ०	२६
क	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
ध	० ८	० १६	० २४	० ३२	० ४०	० ४८	० ५६	१ ६	२ १४	३ २२	४ ३०	५ ३८	६ ४६	७ ५४	८ ६२	
	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	
	२ ८	२ १६	२ २४	२ ३२	२ ४०	२ ४८	२ ५६	३ ६	३ १४	३ २२	३ ३०	३ ३८	३ ४६	३ ५४	४ ०	
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
	४ ८	४ १६	४ २४	४ ३२	४ ४०	४ ४८	५ ६	५ १४	५ २२	५ ३०	५ ३८	५ ४६	५ ५४	६ ०	६ ०	
	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	
	६ ८	६ १६	६ २४	६ ३२	६ ४०	६ ४८	७ ५	७ १२	७ २०	७ २८	७ ३६	७ ४४	७ ५२	७ ६०	८ ०	

गु ध
२६
१७

गु ध
१६
१६

शनिमंद फल सारिणी.

शक्रा	७३	७४	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	शक्र	शु.ध.
क.	५४	५५	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३
क.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९
घ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०				
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०				
	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५				
	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८
	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०				
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९

रामदुर्गेचन्द्रस्य त्रिफलं द्विपंचाशदवधौ द्युतिकदि.

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
३	६	९	१२	१५	१८	२०	२१	२३	२५	२६	२८	२९
५४	५५	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८
३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३
५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२
१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३

रामविनोदे अवधीष्ट संस्कार सारिणी.

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
१०	२०	३०	४०	५०	६०	७०	८०	९०	१००	११०	१२०	१३०	१४०	१५०	१६०	१७०	१८०	१९०	२००
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५
३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०
५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९
१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०

अथ ग्रहके नक्षत्र और राशिचार करनेकी विधिः—अवधिस्थ ग्रहका और अभीष्ट राशि नक्षत्रपर लानाहो जिसका अंतर करके गतिके भागसे लब्ध जो अंशादिफल आवें सो गत होवें तो ऋण. गम्य होवे तो धन किये ग्रहका राश्यादिचार होताहै. अथ चन्द्रग्रहणके जाननेकी विधिः—इस चंद्रग्रहणमें पृथ्वीकी छाया चन्द्रबिंबको आच्छादन करती है और चंद्रपातके बिना बिल्कुल ग्रहण सिद्ध नहीं होसक्ता और वही, चन्द्रपातका नाम राहु है. जब राहु और चन्द्रमा एक राशिका वा सात राशिके अंतरसे हों और पूर्णिमा गत्रितक बनी रहै तब पृथ्वीकी छायामें राहु मिलके आच्छादन करनेमें चन्द्रग्रहणका संभव है. जिसके लिये पूर्णिमांतके इष्टपै राहु और सूर्य चन्द्रमा स्पष्ट करके फिर सूर्य चंद्रसे शुद्ध तिथि घटी पूर्वोक्त विधिसे स्पष्ट करके पूर्णिमांत घटी शुद्ध करनेसे ग्रहणका मध्य काल होता है. फिर राहुको सूर्य में हीन करे व्यगु कहलाताहै. उसका उक्त विधिसे भुजांश बनावे वह १४ अंशोंसे अल्प होय तो अवश्य चन्द्रग्रहणका संभव है. नहीं तो नहीं है. अथ शर साधनेकी विधिः—व्यगुके भुजांश नीचे सारिणी कोष्ठकमें स्पष्ट शर कलादि लेके उसको व्यगु भेपादिमें उत्तर संज्ञक और तुलादिमें दक्षिणशर समझना चाहिये. अथ विम्बसाधनविधिः—पंचांगमें तिथि गतैष्य घटीका योग सारिणीके कोष्ठक सूत्रमें चन्द्रबिंब और भूजाबिंब स्पष्ट होते हैं. अथ ग्रास लानेकी विधिः—चन्द्रबिंब और सूर्या बिंबको जोड़के उमको आधा करके इसमें उक्त शरको हीन किये ग्रास होता है. शर उत्तरसंज्ञक हो तो ग्रास दक्षिणसंज्ञक और दक्षिण शर हो तो ग्रास उत्तरसंज्ञक समझना चाहिये. यदि शर ग्राससे ज्यादा होय तो ग्रहण नहीं होताहै. अथ स्वग्रास लानेकी विधिः—चंद्रबिंबसे जितना अधिक ग्रास आवे उतनाही स्वग्रास अर्थात् चंद्रबिंब ग्रासके आकाश प्रमित होताहै. और चंद्रबिंबसे जितना ग्रास कमती हो उतनाही ग्रहण कमती होताहै. अथ विश्वा लानेकी विधिः—ग्रामको २० से

गुणके उसके चंद्रचिबके भागसे लब्ध आवे सो विश्वा समझना चाहिये अथ
स्पर्शमोक्षकी स्थिति घटीके लानेकी विधि:-ग्रासके अंक नीचे सारि-
णामें स्थिति घटी लेके फिर व्यगु भुजांशको दूना करके उसको पल सम-
झके मेपादि व्यगुमें हो तो उक्त स्थिति घटीमें पूर्वोक्त पलोंको युक्त और
तुलादि व्यगुके कारण ऋण किये स्थिति घटी स्पष्ट होना है. इन्हेंको मध्य-
कालमें हीनकिये ग्रहणका स्पर्शकाल और युक्त किये मोक्षकाल होताहै.

अथ ग्रहणके परिलेख (किस कोणसे स्पर्श और किस कोणसे मोक्ष-
के जाननेकी विधि:-ग्रास उत्तर हो तो चंद्रग्रहण ईशानकोणसे स्पर्श
और नैर्ऋतसे मोक्ष होताहै और दक्षिण ग्रास होनेसे अग्रिकोणसे स्पर्श
और वायव्यसे मोक्ष होताहै. इति चंद्रग्रहणसाधनविधि: ।

अथ सूर्यग्रहण स्पष्ट करनेकी विधि:-पंचांगमें जितनी घटी पल अमा-
वास्योहो उसी इष्टऊपर सूर्य चंद्र और राहु स्पष्ट करना पीछे सूर्य चंद्रसे
तिथि घटी लेके अमावस्याकी घटी स्पष्ट हो उसी इष्ट ऊपर सूर्य चंद्रसमान
राश्यादि कर लेना चाहिये. अथ ग्रहणसंभव जाननेकी विधि:-सूर्यमें
राहुको हीनकिये व्यगु कहलाता है. उक्त व्यगुका १४ भुजांशसे कमहुए
उत्तरगोली व्यगुमें सूर्यग्रहण होता है. और याम्य गोली व्यगुमें ८ भुजां-
शसे कम हुएसे सूर्यग्रहणका संभव है नहीं तो नहीं है. अथ नत लानेकी
विधि:-पर्वतको दिनार्द्धमें हीन किये तो पूर्वत और दिनार्ध पर्वतमें हीन

१. रविके ऊपर चंद्रमाका छाया जितनी बार रहे उसीका नाम सूर्यग्रहण है. उक्त ग्रहण की तिथि
चंद्रपातसे है. और चंद्रपातका नाम ही राहु है. अथ चंद्रचिबकी छायामें राहु मिलके परे आवे इन
दोनोंके परदानसे सूर्यका आच्छादन करता है. इसका प्रमाण कवेदकी छदितानके चौथे अष्टक में
है "ये ये सूर्य स्वर्भानुस्तमयाऽभिपदासुतः। अत्रपस्तमन्विन्द्रह्यान्वे अज्ञकुवन्" इत्युक्तसे सूर्य पूर्व से
पश्चिमको चंद्रमाका जितना अंतर है उसीका नाम लंबनहै. और सूर्यसे उत्तर दक्षिण चंद्रमाका अंतर
है उसीका नाम नति है उक्त दोनों संस्कार सूर्यग्रहणमें ही देना होताहै. चंद्रग्रहणमें ही देना पड़ता.
पयोकि चंद्रग्रहणमें चंद्रमापरसे छाया रहतीहै. और सूर्यग्रहणमें चंद्रचिब सूर्यसे कुछ डेठा रहित
जिसकारणसे लंबन और नति संस्कार दिवसे दृक्मूर्धमें बरोबर छुद्र आंका नहीं
रह जायगा,

हुयेपर नत कहलाता है. अथ लंबन लानेकी विधिः—नतको ४ से गुणके फिर दिनार्द्धके भागसे लब्ध घट्यादि लंबन लेके पूर्वनत हो जब तो उक्त लंबनको अर्मांतकी घटी पलोंमें ऋण और पश्चिम नत हो जब धन किये ग्रहणका मध्यकाल होता है. अथ शरलानेकी विधिः—उक्त लंबनको १३ से गुणनेसे कलादि फलको व्यगुमें लंबन धन हो तो धन और ऋण हो तो ऋण करके फिर इसी व्यगुके भुजांश तुल्य शरसाधनसारिणीमें अंगुलादि शर होता है. व्यगु मेपादि हो तो उत्तर और तुलादि हो तो दक्षिणसंज्ञक शर समझना चाहिये. अथ नति और शुद्धशर लानेकी विधिः—नतके चारके भागसे लब्ध राश्यादि चार अंक लेके सायन सूर्यमें नत पूर्व हो तो ऋण और पश्चिमनत हो तो धन करके नतिसारिणीमें जो राशि अंश नजदीक हों उसीसे न्यून कोष्ठक की नति लेनी फिर निजकोष्ठक का अगले कोष्ठक से अंतर करे उसको सारिणीमें नतसंस्कृत सायन सूर्य राशि अंश है सो और निजनतसंस्कृत सायन सूर्यके अंतरांक से गुणके १५के भागसे लब्ध अंगुलादि दो अंक लेना फिर निज कोष्ठक की नतिसे अग्रिम कोष्ठक की नति न्यून हो तो निजनतिमें हीन और अधिक हो तो धन करदेनेसे सदैव दक्षिण नति स्पष्ट होती है यह नति केवल दिल्लीप्रांतकी समझना चाहिये और देशकी भिन्न भिन्न नति होती है जिसकारण सूर्यका ग्रहण देशभेदसे कहीं कम कहीं विशेष कहीं पूर्णग्रास कहीं शुद्ध रूपसे दर्शन देता है उक्त नति को दक्षिणशरमें धन और उत्तरशरमें ऋण किये शुद्धशर होता है ।

अथ विंश और मानैक्य खंडके लानेकी विधिः—सूर्यराश्यादि कोष्ठक नीचे सारिणीमें सूर्यांबव लेना और चंद्रविंश पूर्वोक्त सारिणीसे लब्ध लेके सूर्य-विंबमें जोडके उसको आधा करनेसे मानैक्य खंड होता है अथ ग्रासलानेकी विधि—मानैक्य खंडमें शुद्ध शर हीनकिये जिस दिशाको शरहो उसी दिशाका ग्रास समझना चाहिये यदि मानैक्यखंडमें शर नहीं हीन होवे तो ग्रहण नहीं देखेगा ऐसा समझना चाहिये अथ स्थितिघटी और मध्यम मानके स्पर्श-

काललानेकी विधि:-अंगुलादि ग्रासके नीचेसारिणीमें स्थिति घटी लेके इसको मध्यकालमें हीन कियेसे स्पर्शकाल और युक्तकियेसे मोक्षकाल मध्यमानके होतेहैं अथ शुद्ध स्पर्श काल और मोक्षकाल लानेकी विधि:-मध्यम मानके स्पर्शकालकी नत बनाके पूर्वोक्त विधिसे लंबन करना इसको स्पर्शिक लंबन कहतेहैं और मध्यम मानकी मोक्षघटीको नत बनाके उससे लंबन पूर्वोक्त विधिसे आताहै वह मौक्षिक लंबन कहलाताहै इसको उक्त विधिसे मध्यम स्पर्शकाल और मोक्षकालके संस्कार देनेसे स्पर्शकाल और मोक्षकाल शुद्ध होताहै अथ विश्वा लानेकी विधि-ग्रासको २० से गुणके सूर्यबिंबके भागसे लब्धांकको विश्वा समझनाचाहिये अथ ग्रहणपरिलेख करनेकी विधि:-उत्तर ग्रास होवे तो सूर्यबिंब वायव्यसे स्पर्श होके और अग्निसे मोक्ष होताहै और दक्षिण ग्रास होवे तो नैऋतसे स्पर्श होके ईशान दिशासे मोक्ष होताहै यदि १ अंगुलसे ग्रास कमती होवे तो सूर्य चंद्र ग्रहण दीखना मुष्किल है और इन चंद्र और सूर्यग्रहणादि गणित विषयकी सारिणी है जिसमें कथित अंकसे न्यूनाधिक होवे तो उसके पूर्वोक्त त्रैराशिक गणित देलेनाचाहिये.

इति श्रीमनुरचिते द्वैवज्ञविनोदे सुभापाविज्ञापिते, चंद्रसूर्यग्रहणगणित-

विधिकथनं नाम एकोनविंशतितमविनोदः ॥ १९ ॥

अथ शुक्रोदयास्तके साधनकी विधि:-शुक्रके उदयास्त स्पष्ट करनेमें प्रथम शीघ्रकर्ण चाहिये. जिसकेलिये शीघ्रकर्ण बनानेकी विधि लिखतेहैं. इसी शीघ्रकर्णसाधनका १ । २ । ३ । ४ । ४ । २ इतने खंडहैं. सो द्वि-शीघ्रकेंद्र शुक्र ६ राशिसे अधिक होवे जब वारामें शोधना नहीं तो है सोही राशितुल्य उक्त शीघ्रखंडको अलग रखके फिर अधस्थ अंशादिकों को ऐष्य खंडसे गुणके ३० भागसे लब्ध तीन अंक लेके पूर्वोक्त खंडमें जोडके फिर १९ में शोधनकिये शुक्रका शीघ्रकर्ण होताहै. अथ शरसाधनम् । शुक्र-पात राश्यादि २ । ० । १ । ० । ० में प्रथम शीघ्र केंद्रको हीनकिये से राश्यादि

स्पष्टपात होता है. इसको फिर मंद स्पष्ट शुक्रमें हीनकिये राश्यादिपातोनकेंद्र होता है इसका भुजांश बनाके क्रांतिसारिणीसे क्रांति लेनी चाहिये फिर क्रांति को २३ से गुणके शीघ्र कर्णके भागसे लब्ध आवे सो अंगुलादि शर कहलाता है. उक्त शर पातोन द्विशीघ्रकेंद्र मेपादि हो तो उत्तर तुलादि हो तो दक्षिणसंज्ञक समझना चाहिये. अथ नतांशसाधनविधिः—स्पष्ट शुक्रमें तीन राशि हीन और पश्चिमोदयास्त स्पष्ट शुक्रमें तीन राशि युक्त करके फिर अयनांशा युक्त करना फिर क्रांतिसारिणीसे क्रांति साधन करके याम्याक्षांशा रामगढका २७ । १० वा और शहरोंका अमुक अक्षांश हीन युक्त कर देना चाहिये यहां मेपादि सायन रविसे उत्तर क्रांति और तुलादि रविसे दक्षिण क्रांति कहलाती है और अक्षांश तो हमेशाही दक्षिणसंज्ञक है. जब क्रांति और अक्षांशोंकी एक जाति अर्थात् दक्षिणक्रांति होय तो युक्त और उत्तर क्रांति अर्थात् भिन्न जातिके कारण हीनकिये दक्षिणसंज्ञक नतांशा सदैव होता है.

अथ दृक्कर्मसाधनविधिः—नतांशके १० के भागसे लब्ध आवे जिसको दृक्कर्मसंज्ञकांक कहना चाहिये वह दृक्कर्मज खंड ६ । ७ । ८ । ९ । १२ । १८ इतना होता है. उक्त भागसे लब्धांक तुल्य दृक्कर्मज खंडांकको अलग रखके फिर ऐष्य खंडांकसे दशद्वत् शेष कलादिकों को गुणके फिर १० के भागसे लब्ध कलादि दृक्कर्म लेके नतांश और शरकी एक दिशाके कारण पूर्वादय साधनोपयोगी स्पष्ट शुक्रमें धन और भिन्नदिशाके कारण हीन करना चाहिये और पश्चिमोदयास्त उपयोगी स्पष्ट शुक्रमें नतांश और शरकी एक एक दिशाके कारण हीन और भिन्न दिशाके कारण युक्त करनेसे दृक्कर्मदत्त स्पष्ट शुक्र होता है. अथ इष्टकालांश लानेकी विधिः—एक जगह सूर्य स्पष्ट और दूसरी जगह दृक्कर्मदत्त शुक्र धरके इन दोनोंमें अधिक हो उसीको लग्न और कमहो जिसको सूर्य कल्पना करना. उक्त दोनोंमें अयनांश जोडके फिर पूर्वादयास्त साधन करना हो तो है जैसाही और पश्चिमोदयास्त साधन-

विधि में ६ राशि और दोनोंमें युक्त करके फिर दोनोंका अंतर करना कि जिसको लग्न कल्पित किया उसीकी राशि तुल्य स्वदेशी लग्नमानसे इस अंतरको गुणके ३० के भागसे लब्ध कलादि लेके उसका ६० के भागसे अंशादि करके फिर ६ से गुणे इष्टकालांशा होताहै. अथ स्पष्टकालांश लानेकी विधि:-उक्त सायन स्पष्ट शुक्र जो कि, पूर्वोदयास्त साधन में है जैसा और पश्चिमोदयास्त साधन में सपड़के तुल्य लग्नमानको और ३०० पलोंको अंतर करके २७ के भागसे लब्ध अंक तीन लेना उक्त ३०० पलोंसे लग्नमान यदि कम हो तो ऋण और अधिक हो तो धनसंज्ञक फल समझके दृक्कर्म में धन ऋण करदेना दोनों धन धन हों तो धन और ऋण ऋण हों तो धन और एक ऋण और एक धन ऋण हो तो अंतर करके फिर ५ के भागसे लब्ध कलादि धन फल अधिक हो तो स्थूलकालांशा ९ में धन और ऋण फल अधिकके कारण स्थूल कालांशोंमें ऋणकिये स्पष्ट कालांशा होताहै. अथ उदयास्तके गतगम्यदिन जाननेकी विधि:-स्पष्टकालांशसे इष्टकालांशा अधिक हो तो शुक्रोदय होचुका और कम हो तो शुक्रोदय आगे होवेगा अथ अभीष्ट दिनादि लानेकी विधि:-इष्टकालांश और स्पष्टकालांशका अंतर फिर उसकी कला करके उसको ३०० से गुणके उक्त सायन सूर्य पूर्वोक्तकी राशितुल्य लग्न मानके भागसे लब्ध लेके शुक्र रविका गत्यंतर करके यदिवा शुक्र वक्री हो तो उक्त दोनों गतियोंके योगके भागसे लब्ध दिनादिफल आवें सो उक्त विधिसे ऋणधनकिये शुक्रका स्पष्ट उदयास्त होताहै क्योंकि विवाहादिकामोंमें शुक्रके उदयास्तकी आवश्यकता जियाश्र रहनेके कारण इसका स्पष्टतर गणित यहां लिखागया बाकी और ग्रहोंका उदयास्त स्थूलमान (शीघ्रांश) से पहले लिखाही है और सूक्ष्म उदयास्तादि उनका भी जानना हो तो वे सूर्यसिद्धांत तुल्य उनका गणित करलिया जावे इति शुक्रोदयास्तेके साधन विधि अथ अगस्त्यमुनिके उदयास्तेके साधन की :

विधिः—पलभाको ८ से गुणके ७८ में हीन किये शेष रहें उसके ३० के भागसे लब्ध रविकी राशि और शेष बचे सो अंश तुल्य अगस्त्यका अस्त होताहै फिर उक्त पलभाको ८ से गुणके फिर ७८ में युक्त करके ३० के भागसे लब्ध रविकी राशि और शेष अंश प्रमाण अगस्त्यका उदय होताहै अथ सुगमरीतिसे प्रभवादिसंवत्सर प्रवेश करनेकी विधिः—गत संवत्के पंचांगमें जिस इष्ट ऊपर संवत्सर प्रवेशहै उसी इष्टका सूर्य स्पष्ट करके फिर उसमें ४ । १३ । ५५ । १९ यह अंक हीन किये संवत्सर प्रवेश समयका सूर्य स्पष्ट होताहै फिर वह सूर्यसे इष्ट घटीकोष्ठेष्ट सूर्यविंशमित्यादिना गणित लेके वर्तमान संवत्सर प्रवेशका इष्ट करलेना चाहिये.

अथ रोहिणी ऊपर ग्रहवेध करे वा नहीं जिसके जाननेकी विधिः—राहु जब पुनर्वसुनक्षत्र आदि ८ नक्षत्र ऊपर रहै तब वृषजका १७ अंश ऊपर चन्द्रमाका शर ५० अंगुलसे ऊंचा होनेसे चन्द्रमा रोहिणीको निश्चय वेधता है बाकी और ग्रहोंका शर न्यूनही रहजानेके कारण नहीं वेध सके जो कभी कोई युगान्तर में वेधा होयगा तो आश्चर्य नहीं क्योंकि विना कुछ वेध किये विना तो शनैश्वरका और दशरथका युद्ध क्यों होता और उनकी कथा कैसे संसारमें चलती. परंच इस समयमें तो वह बात देखनेमें नहीं आती है. अथ सप्तऋषियोंके स्पष्ट जाननेकी विधिः—संवत् १९४९ वैकर्मिपमें सप्तऋषियोंका स्पष्ट राश्यादि ५ । २० । ४० । ० यह हुये इन्होंके प्रतिवर्षके स्पष्ट करनेमें ८ कला धन करदेनी चाहिये क्योंकि जिस समय राजा युधिष्ठिर राज्य करताथा उस समयमें सप्त ऋषियोंकी मधानक्षत्र ऊपर स्थिति थी इस समयमें हस्त नक्षत्र ऊपर उक्त ऋषि महाराज निवास करते हैं. अथ सारिणीसे लग्न स्पष्ट करनेकी विधिः—स्वदेशी लग्नसारिणीमें सूर्य स्पष्टके अंशतुल्य कोष्ठकमें इष्ट युक्त करनेसे जो अंक उत्पन्नहो उससे एक कोष्ठक कमती के तुल्य उस लग्नका अंश लेना फिर स्पष्ट सूर्यकी कला विकला इस लग्नके नीचे रखनी चाहिये. और सारिणीमें

लग्नके अंशतुल्य कोष्ठकका और पूर्वानीत अंकका अंतर करके और दोनों पार्श्वतरके अंकके भागसे लब्ध अंशादि तीन अंक लेके पूर्वोक्त लग्नके अंशादिकों में युक्त करनेसे ग्रहलाघवके गणिततुल्य शुद्ध लग्न स्पष्ट होता है. अथ दशम और चतुर्थके साधनोपयोगी नत बनानेकी विधि:-अर्धरात्रिसे मध्याह्नके पहिले अपनी इष्टघटीपर्यंतके समयका नाम पूर्वनत है. और मध्याह्नसे अर्धरात्रिसे पहले जो इष्टसमय है उसीको पश्चिम नत समझ लेना यदि पूर्वनत हो तो ३० से जरूर शुद्ध करलेना चाहिये फिर दशम चतुर्थ सारिणीमें पूर्वोक्त लग्न स्पष्ट विधिके तुल्यही संस्कार देनेसे दशम या चतुर्थ लग्न स्पष्ट होता है.

इति श्रीमनुरचिते द्वैतविनोदे सुभापाविभूषिते उदयास्तादि-

वर्णननाम विंशतितमविनोदः ॥ २० ॥

व्यगुभुजभागात् शरसारिणीअंगुलादि.

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
१	३	४	६	७	९	११	१२	१४	१५	१७	१८	२०	२२
३४	८	४३	१७	५१	२६	०	३४	८	४३	१७	५१	२६	०

तिथिसारिणीगतैप्ययोगेचंद्रभूभावित्र.

५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	तिथिगतैप्ययोगानाम
११	११	११	११	१०	१०	१०	१०	१०	१०	९	९	९	चंद्रावित्र.
४८	३५	२२	११	५९	४८	३८	३८	१८	८	५९	४९	४१	भूभावित्र.
२९	२९	२८	२८	२७	२७	२६	२६	२६	१५	१५	१४	१४	मार्तक्यादि
४९	१७	४६	१६	४८	२०	५३	३६	३	३६	१७	५१	१८	
२०	२०	२०	१९	१९	१९	१८	१८	१८	१७	१७	१७	१७	
४९	२६	४	४४	२४	४	४६	३२	१०	५२	३६	१०	४	

चंद्रग्रहणे आसोपरिघटीसारिणीस्थिति.

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	
१	१	१	१	३	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
३०	०	१७	४८	३	१८	३०	४३	५३	१	९	१५	२१	२७	३३	३६	४०	४०	४०	४०	४०	

रविराशिअंशोपरि रवित्रिचसारिणी.

०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	रवि रा
२५	०	२५	०	२५	०	२५	०	२५	०	२५	०	२५	श्या दि
१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११	१०	रवि-
४१	३६	३१	२६	२०	१४	०९	०३	४	९	१४	२०	२६	त्रिच.

नतसंस्कृतसायनमूर्योपरि नतिसारिणी.

०	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
०	१५	०	१५	०	१५	०	१५	०	१५	०	१५	०	१५	०
६	५	३	३	१	१	०	१	२	३	५	६	८	९	८
४१	१७	५२	३८	३८	२	४८	४	४२	४३	८	३३	४७	१७	४३

रविग्रहणे आसोपरि स्थितिघटीपलानि.

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	ग्रासः
१	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	स्थिति
३	३७	४	२०	२९	३६	४२	४७	५०	५२	५४	५५	घटि

आसोपरि सूर्यग्रहणे प्रथमदिगंग्रयः ।

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	ग्रासः
३	४	४	५	५	६	६	६	७	७	७	८	मानं.
३०	३८	५४	३०	०	३०	४०	५६	२३	४५	१०	३०	सं. १०

आसोपरि सूर्यग्रहणे द्वितीयदिगंग्रयः ।

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	ग्रासः
३	४	४	५	५	६	६	६	७	७	७	८	मानं.
३२	८	४०	१६	४४	१४	२५	३७	४	३४	४५	८	सं. ११

लग्नसारिणी अयनांशा २२ असमभा ६ । १२ चखंडा दूर । ४९। २० अक्षांशः २७। १०

राशयः	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२
० मंग	२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२
१ मृगश	५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२
२ मिथुन	११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२
३ कर्क	१७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२
४ सिद्ध	१४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२
५ कान्या	२८ २९ ३० ३१ ३२
६ तुला	३१ ३२
७ वृश्चिक	३२
८ धन	३३
९ मकर	३४
१० कुम्भ	३५
११ मीन	३६

अथ दशमचतुर्थस्यारिणी अयनांशः २३.

शरा	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०					
सेष०	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३				
वृषभ १	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८			
मिथुन २	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३		
काक ३	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९		
सिंह ४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२४	
कन्या ५	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	२९	
तुला ६	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	
वृश्चिक ७	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९
धनु ८	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४	४४
मकर ९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९
कुंभ १०	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४
मेष ११	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९

(२२२)

द्वैतविनोद- क्रांतिसारिणी.

सु.भा.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९
अ.	०	०	०	१	१	२	२	२	३	३
घ.	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

कलाविकलाफल.

क्रां.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
क.	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
घ.	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६
क्रां.	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९
क.	६	६	६	७	७	८	८	८	९	९	१०	१०	१०	११	११
घ.	१०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६
क्रां.	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४
क.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
घ.	१२	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१४	१५	१५	१६	१६	१६	१७	१७
क्रां.	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९
क.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
घ.	१८	१८	१८	१९	१९	२०	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२२	२३	२३
	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६

क्रांतिसाधनसारिणी.

सु. अ.	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९
अं.	४	४	४	५	५	६	६	६	७	७
क.	०	२४	४८	३२	३६	०	२४	४८	१२	३६
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

कलाविकलाफल.

क्रां.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
क.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
घ.	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६
क्रां.	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९
क.	६	६	६	७	७	८	८	८	९	९	१०	१०	१०	११	११
घ.	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६
क्रां.	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४
क.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
घ.	१२	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१४	१५	१५	१६	१६	१६	१७	१७
क्रां.	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९
क.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
घ.	१८	१८	१८	१९	१९	२०	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२२	२३	२३
	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६

क्रांतिसारिणी.

मु. नं.	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९
अ.	८	८	८	९	९	९	१०	१०	१०	११
क.	०	२२	४४	६	२८	५१	१३	३५	५७	१९
घ.	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८

कलाविकलाफल.

को	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
क.	०	०	०	२	१	१	२	२	२	३	३	४	४	४	५
घ.	०	२२	४४	६	२८	५१	१३	३५	५७	१९	४२	४	२६	४८	१०
को.	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९
क.	५	५	६	६	७	७	७	८	८	८	९	९	९	१०	१०
घ.	३३	५१	१७	३९	१	२४	४६	८	३०	५२	१५	३७	५९	२१	४३
को.	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४
क.	११	११	११	१२	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१४	१५	१५	१५	१६
घ.	६	२८	५०	१२	३४	५७	१९	४१	३	२५	४८	१०	३२	५४	५६
को.	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९
क.	१६	१७	१७	१७	१८	१८	१८	१९	१९	१९	२०	२०	२१	२१	२२
घ.	३९	१	२३	४५	७	३०	५२	१४	३६	५८	२९	४३	५	२७	५९

क्रांतिसारिणी.

मु. अ	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९
अ.	१२	१२	१२	१२	१३	१३	१३	१४	१४	१४
क.	४२	२	२२	४३	३	२४	४४	४	२५	२५
घ.	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६

कलाविकलाफल.

को.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
क.	०	०	०	१	१	१	२	२	२	३	३	३	४	४	४
घ.	०	२०	४०	२	२२	४२	२	२२	४३	३	२४	४४	४	२५	४५
को.	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९
क.	५	५	५	६	६	६	७	७	७	८	८	८	९	९	९
घ.	६	२६	४६	७	२७	४८	८	२८	४९	९	३०	५०	११	३१	५१
को.	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४
क.	१०	१०	१०	११	११	११	१२	१२	१२	१३	१३	१३	१४	१४	१४
घ.	१२	३२	५२	३४	३४	५५	१६	३६	५६	१६	३७	५७	१७	३८	५८
को.	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९
क.	१५	१५	१५	१६	१६	१७	१७	१७	१८	१८	१८	१९	१९	१९	२०
घ.	१९	३९	५९	२०	४०	१	२१	४१	२	२२	४१	३	२३	४४	४

(२२४)

दैवज्ञविनोद-

क्रांतिसारिणी.

मु. अ.	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९
अ. क.	१५ ६ ०	१५ २४ ०	१५ ४२ ०	१६ ० ०	१६ १८ ०	१६ ३६ ०	१६ ५४ ०	१७ १२ १०	१७ ३० ०	१७ ४८ ०

कलाविकलाफल.

को.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
क. ध.	०	०	०	०	१	१	१	२	२	२	३	३	३	३	४
को.	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९
क. ध.	४	४	५	५	५	६	६	६	६	७	७	७	८	८	९
को.	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४
क. ध.	९	९	९	९	१०	१०	१०	११	११	११	१२	१२	१२	१२	१३
को.	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९
क. ध.	१३	१३	१४	१४	१४	१५	१५	१५	१५	१६	१६	१६	१७	१७	१७

क्रांतिसारिणी.

मु. अ.	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९
अ. क.	१८ ६ ०	१८ २२ ०	१८ ३६ ०	१८ ५१ ०	१९ ६ ०	१९ २१ ०	१९ ३६ ०	१९ ५१ ०	२० ६ ०	२० २१ ०

कलाविकलाफल.

को.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
क. ध.	०	०	०	०	१	१	१	१	२	२	२	२	३	३	३
को.	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९
क. ध.	३	४	४	४	४	५	५	५	५	६	६	६	६	७	७
को.	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४
क. ध.	७	७	८	८	८	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	११	११
को.	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९
क. ध.	११	११	११	१२	१२	१२	१२	१३	१३	१३	१३	१४	१४	१४	१४

क्रांतिसारिणी.

सु. अ.	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९
अ.	२०	२०	२०	२१	२१	२१	२१	२१	२२	२२
क.	३६	४६	५७	८	१९	३०	४०	५१	२	१३
	०	४८	३६	२४	१२	०	४८	३६	२४	१२

कलाविकलाफल.

को.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	११	१३	१४
क.	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१
ध.	०	१०	११	३१	४३	५४	४	१५	१६	३७	४८	५९	१०	१	३१
को.	१५	१६	१७	१८	१९	१०	११	११	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९
क.	२	२	३	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	५	५
ध.	४२	५३	४	१५	१६	३६	४७	५८	९	१०	२०	४१	५२	३	१४
को.	३०	३१	३१	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४१	४३	४४
क.	५	५	५	५	६	६	६	६	६	७	७	७	७	७	७
ध.	२४	३५	३५	४६	८	१८	१९	४०	५१	१	११	१३	३४	४५	५६
को.	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५१	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९
क.	८	८	८	८	९	९	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	१०
ध.	६	१७	१८	३९	५०	०	११	११	३३	४४	५५	५	१६	१७	३८

क्रांतिसारिणी.

सु. अ.	७०	७१	७१	७३	७४	७५	७६	७७	७८	७९
अ.	११	३१	११	११	११	१३	१३	१३	१३	१३
क.	१४	३१	३८	४५	५१	०	७	१४	११	१८
	०	११	०	३६	४८	०	११	१४	३६	४८

कलाविकलाफल.

को.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	११	१३	१४
क.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१
ध.	०	७	१४	११	१८	३५	४१	५०	५७	४	११	१९	२५	३३	४०
को.	१५	१६	१७	१८	१९	१०	११	११	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९
क.	१	१	२	२	१	१	१	१	१	१	३	३	३	३	३
ध.	४८	५२	२	७	१६	१४	३१	३८	४५	५३	०	७	१४	११	१८
को.	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४१	४३	४४
क.	३	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४	४	५	५	५
ध.	३६	४३	५०	५७	४	१०	१८	१६	३३	४०	४८	५५	१	९	१६
को.	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५१	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९
क.	५	५	५	५	५	६	६	६	६	६	६	६	६	६	७
ध.	२४	३१	३८	४५	५१	०	७	१४	११	१८	३५	४३	५०	५७	४

भु. अ.	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	९०
अ.	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२४
क.	३६	३८	४०	४३	४५	४८	५०	५२	५५	५७	०
	०	२४	४८	१२	३६	०	२४	४८	१२	३६	०

कलाविकलाफल.

को.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
क.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
ध.	०	२	४	७	९	११	१४	१५	१८	२१	२३	२५	२८	३०	३२
को.	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९
क.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१
ध.	३६	३८	४०	४२	४५	४७	५०	५२	५४	५७	५९	१	४	६	८
को.	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४
क.	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
ध.	१२	१४	१६	१९	२१	२३	२६	२८	३०	३२	३५	३७	४०	४३	४४
को.	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९
क.	१	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२
ध.	४८	५०	५२	५५	५७	५९	२	४	६	९	११	१३	१६	१८	२०

करणनामानि ।

अथ शुक्लपक्षे करणविचारः						अथ कृष्णपक्षे करणविचारः					
ति	पूवद.	उत्तरद.	ति.	पूवद.	उत्तरद.	ति	पूवद.	उत्तरद.	ति	पूवद.	उत्तरद.
१	क्रस्तु	चव.	९	वा.	को.	१	वाल	काल	९	त.	ग.
२	वा.	को.	१०	त.	ग.	२	त.	ग.	१०	च.	भ.
३	त.	ग.	११	च.	भ.	३	च.	भ.	११	घ.	धा.
४	घ.	भ.	१२	घ.	धा.	४	घ.	धा.	१२	को.	त.
५	च.	धा.	१३	को.	त.	५	को.	त.	१३	ग.	च.
६	को.	त.	१४	ग.	च.	६	ग.	च.	१४	भ.	डा.
७	ग.	च.	१५	भ.	घ.	७	भ.	घ.	१५	च	ना.
८	भ.	घ.	०	०	०	८	वा.	का	०	०	०

अथ संवत्सरलानेकी विधिः—वर्तमान शकमें १७७६ हीन करनेसे
वर्तमान संवत्सर होता है. यहाँ उक्त संवत्सरों का फल लिखा जाता है. अथ
विस्तरतः पष्टिवर्षाणां स्पष्टता फले।।प्राचीनवचनैरेव गद्यरीत्या निगद्यते।।१।।
प्रभवः १ ब्रह्मा स्वामी चैत्रवैशाखश्रेष्ठ समस्तवस्तुसमर्घता ज्येष्ठादयो मासा-
स्त्रयः सर्वधान्यं महर्घं गोधूममुद्गादीनां युगंधरीणां च विशेषमहर्घं भाद्रपदोपि
शुभः आश्विनश्च क्वचिन्महर्घः पश्चाद्रोगपीडा महती सर्वक्रयाणकं महर्घं १
विभवः २ विष्णुः स्वामी रोगव्याप्तिः पृथिव्यां नागपुरादिषु भंगः तैलंगमगध
चीनदेशे महर्घता उच्चमुलतानस्थले महाविग्रह अन्यत्र समता. चैत्रादिमा-
सत्रये महर्घता आपाढादित्रये मेघवृष्टिः आश्विने सर्वरसमहर्घता ततो मेघ-
बाहुल्यं कार्तिकादिमासेषु सर्ववस्तुसमर्घता गोधूमाः समाः २ शुक्रः ३ रुद्रः
स्वामी छत्रभंगो म्लेच्छदेशेषु मंत्रिणो राज्यं चैत्रादिमासत्रये समता
आपाढादिमासत्रये महामेघा आश्विने जनरोगः घृतानां समर्घत्वम् अन्यत्सर्वं
महर्घं कार्तिकादिचतुष्टये सर्वधान्यं समर्घं फाल्गुनमासे सर्वत्र विग्रहः
लोकग्रामपीडा देशेषु आकुलता शून्यत्वं ग्रामेषु ३ प्रमोदः ४ रविः स्वामी.
मध्यमं वर्षं अल्पवृष्टिः मंडले भेदपाटपीडा देशोद्वासः म्लेच्छवर्षक्षयः छत्रभंगः
पर्वततटे स्वल्पा प्रजा तैलंगे राजविङ्करं चैत्रे वैशाखे च महर्घता ज्येष्ठे रोग-
पीडा आपाढादिमासत्रये अल्पमेघः आश्विने किञ्चिद्वर्षा धान्यस्य त्रयोदश
फदिया कलशिका १ कार्तिकादिमासचतुष्टये सर्वरसमहर्घता फाल्गुनो
मध्यमः ४ प्रजापतिः ५ चंद्रः स्वामी द्वादशैव मासाः शुभाः अल्पमेघः आ-
श्विने रोगबाहुल्यं धान्यस्य कलशिका त्रिंशत्फदिया नाणकः कार्तिकादि-
मासद्वयं मंदं पौषादिमासत्रयेऽरिष्टं क्वचिदुत्पातदर्शनपि पीडा ५ अंगिरा ६
मंगलः स्वामी चैत्रो वैशाखश्च मंदः ज्येष्ठे वायुः प्रबलः आपाढे मेघबाहुल्यं श्राव-
णादिमासत्रये रोगपीडा कार्तिके सर्वान्ननिष्पत्तिः पौषादिमासत्रये समता ६
सुमुखः ७ बुधः स्वामी चैत्रे सर्वधान्यं महर्घम् आपाढकृष्णपक्षे अत्यंतमेघ
वर्षा श्रावणे गोधूमा महर्घाः घृते धान्ये च द्विगुणो लाभः वणिग्लोकपीडा

पश्चिमायां रौरवंम् पूर्वस्यां परचक्रम् उच्च मुलतानस्थले प्रजापीडा भाद्रपदे वर्षा आश्विनादिषु प्रजाप्रसादः ७ भावः ८ गुरुः स्वामी बहुक्षीरा गावः वर्षा बहुला विंशोपकाः सर्ववस्तुमहर्घता उच्चमुलतान अयोध्यासु राजविङ्करं लोकपीडा घृत गुड अद्दिफेन पूगीलफ मंजिष्ठ मरिच चंदन वस्तुमहर्घता चैत्रे-समता वैशाखे महर्घ धान्ये द्विगुणो लाभः आपाठे श्रावणे किंचिद्वर्षा भाद्रे मे-घवर्षा आश्विने रोगबाहुल्यं कार्तिके उत्तमः मार्गशीर्षादिमासचतुष्टयं मंदं राज-विङ्करं ८ युवा ९ शुक्रः स्वामी भूकंपः उल्काभयं बहुलं चैत्रादिमासद्वये उत्पातः ज्येष्ठे रोगः आपाठशुद्धपक्षे महामेघः श्रावणे वायुर्वाति अन्नं महर्घं भाद्रपदे दिन १४ महावृष्टिः व्याकुलता राजविग्रहः उत्तरदेशे रौरवं दुर्भिक्षं पूर्वस्यां निष्फला ऋषिर्दक्षिणस्यां वैरं विरोधः, मार्गे विषमता पश्चिमायां लोकपीडा पश्चात् दुर्भिक्षं सर्वरसेषु समता कार्तिकादिमासद्वयम् उत्तमं पौषमाघौ मध्यमौ फाल्गुनमासे किंचित् क्लेशः माघादौ मार्गे विग्रहः ९ धाता १० शनिः स्वामी चैत्रवैशाखयोः सर्वधान्यमहर्घता. ज्येष्ठे मासे समता आपाठे अल्पमेघः घृततैलयुगंधरी कार्पासमंजिष्ठमरिचपूगफलः महर्घता, श्रावणे सर्वधान्यमहर्घता, भाद्रपदे पुरुषा नपुंसकाः पश्चिमायां महती मेघवर्षा सर्वधान्यं महर्घं उत्तरदक्षिणयोर्मध्ये महामेघः परलोक पीडा आश्विने रसकसधातुमहर्घता. कार्तिके सर्वमन्नम् समर्घम् । १०

ईश्वरः ११ राहुः स्वामी उत्तरस्यां दुर्भिक्षं पूर्वस्यां सुभिक्षं पश्चिमायां पर-स्परविरोधः चैत्रवैशाखे अन्नमहर्घता ज्येष्ठापाठयोः अल्पमेघः परं सर्वधा-न्यमहर्घता धान्ये द्विगुणलाभः भाद्रपदे महान् मेघः परं सर्ववस्त्रधान्य-महर्घता. आश्विने घृतमहर्घता कार्तिके रौरवं दुर्भिक्षं मंजिष्ठ मरिच लवण पला पूगीफल एतद्वस्तु महर्घता. मार्गशीर्षादिमास ४ अतिदुर्भिक्षं धान्यं महर्घं मनुष्याणां रुंडमुंडादि भूमौ पतन्ति ११ बहुधान्यः १२ केतुः स्वामी पुरुषा निर्वीर्याः पश्चिमायां सुभिक्षं परसौर्यं सर्वदेशमध्ये दक्षिणस्यां विग्रहः परं महाभयं उत्तरपथे सर्वदेशेषु पीडा पूर्वस्यां दुर्भिक्षं अन्नसंग्रहः कार्यः चैत्रवैशा-

स्वयोः अत्रे किञ्चिन्महर्षता ज्येष्ठमासे चतुर्गुणो लाभः श्रावणाषाढयोर्मेषः
 अन्नं सर्व महर्ष पङ्कणो लाभः भाद्रपदे अत्यन्तमेघाः सर्वधान्यसमर्षता आश्विने
 मेघः कनकधाराभिः कार्तिकादिमासचतुष्टये समता १२ प्रमाथी १३ रविः
 स्वामी आपाढे श्रावणे च अल्पमेघः भाद्रपदे पंचम्यां किञ्चिन्मेघः चैत्रे
 गोधूमयुगंधरीमहर्षता वैशाखे ज्येष्ठे वा सर्वत्र धान्यमहर्षता. परं कृष्ण-
 सप्तम्याममायां च महामेघः परं अतीवारिष्टं कार्तिके दिन २१ मास ५ सर्वा
 न्नमहर्षता सर्वरसमहर्षता. मंजिष्ठ पूगीफल हिंगुल काश्मीरजन्म अगुरु पट्ट-
 सूत्र नारिकेलं एतद्वस्तु महर्षता १३ विक्रमः १४ चंद्रः स्वामी राज प्रजा
 सौख्यम् अतिमेघः चैत्रवैशाखे महर्षम् अत्रे द्विगुणलाभः परं वैशाखे म्लेच्छभ-
 यात् नगरं उद्वसत्वं अरण्ये वासः वैशाखे दिन १० महान् वायुः भूमिकंपः
 प्रजापीडा ज्येष्ठमासे दुर्भिक्षं आपाढे प्रलयः श्रावणभाद्रपदे महामेघः
 प्रजासुखं सर्वधान्यं समर्ष. सर्ववस्तुसमता आश्विने रोगः सर्वरससमता
 कार्तिकादिमास ५ सर्व अन्न समता १४ वृषः १५ भौमः स्वामी. वर्षा बहुला
 परं नृपाणां पीडा छत्रभंगः ज्येष्ठे वर्षे अन्नसमर्षता धान्ये त्रिगुणो लाभः
 आपाढे अन्नमहर्षता श्रावणे महान् मेघः आश्विने सर्वधान्यसमता घृत-
 महर्षता पश्चिमेन्नं महर्ष देशा उद्वासाः पश्चिमायां किञ्चित् दुर्भिक्षं आश्विने
 मेघः सर्ववस्तुसमर्षता कार्तिके किञ्चिदरिष्टं मार्गशीर्षे दौः स्थ्यं पौषादिमासत्रयं
 महर्ष परं मध्यमः समयः १५ चित्रभानुः १६ बुधः स्वामी लोकसुखी पूर्व
 अल्पमेघः पश्चात् महती वर्षा धान्यघृतसमता वैशाखे अन्नं समं भावेन
 ज्येष्ठादित्रये महान् मेघः सर्वधान्यमहर्षता भाद्रादिमासद्वये रोगार्तिः कार्तिके
 महामारीभयं मार्गशीर्षद्वयेऽरिष्टं माघद्वये सरोगप्रजा परं सर्वान्नरससमर्षता
 वैशाखज्येष्ठयोः रोगपीडा अन्नं महर्ष क्रयाणकसर्ववस्तुमहर्षता १६ सुभानुः
 १७ गुरुः स्वामी पूर्वस्यां दुर्भिक्षं लोकः सुखी चैत्रे महर्षता वैशाखज्येष्ठयोः
 रोगपीडा आपाढेऽन्नं महर्ष श्रावणे मेघः अन्नसमता भाद्रे महामेघः आश्विने
 रोगपीडा गोधूमसमता युगंधरी मुद्रादि मण प्रति फदिया नाणकानि १२ धातु

सर्ववस्तुमहर्षं घृतसमता कार्तिकादिमासद्वयं मध्यमं राजपीडिता लोकाः
 पौषादिमासत्रये रोगपीडा भयंकरः परस्परं विरोधः १७ तारणः १८ शुक्रः
 स्वामी अतिवायुः परस्परं युद्धं बहुलं चैत्रे रोगः वैशाखे सर्ववस्तु समर्षं ज्येष्ठे
 महान् वायुः आपादे अल्पवृष्टिः श्रावणे सप्तमीतो नवमीतो वा वर्षा भाद्रपदे एका-
 दश्याम् अत्यंतमेघः आश्विने अन्नं महर्षं सर्वरससंग्रहः कार्यः कार्तिके महर्षता
 मार्गे विग्रहः धान्यं महर्षं योगिनीपुरे महाभयं राज्ञां विरोधः म्लेच्छभयं पौषे
 युद्धं पश्चिमायां धान्यं महर्षं उत्तरपथे महादुर्भिक्षं फाल्गुनमासे मध्यमः
 तस्करभयं अन्नं महर्षं विग्रहः राजविरोधात् महत्पातकं पूर्वस्यां दक्षिणस्यां
 वा वनेवासः पश्चिमायां महायुद्धं परं चान्यवस्तु समर्षं १८ पार्थिवः १९
 शनिः स्वामी उत्पाताः बहुलाः चैत्रे वैशाखे च महर्षता सर्वतो विग्रहः ज्येष्ठे रोगः
 पीडा यद्वा नृपयुद्धं आपादे अल्पमेघः धान्यं महर्षं महावायुः श्रावणे खंडवृष्टिः
 भाद्रपदे नैर्ऋतवायुः अन्यमहर्षता आश्विने वृष्टिः गोधूमयुगंधरी मुद्गादिमहर्षता
 कार्तिकादिद्वये रोगपीडा पौषमाघयोर्महर्षता फाल्गुने समता १९ व्ययः
 २० राहुः स्वामी अनावृष्टिः दुर्भिक्षं रौरवं चैत्रो मध्यमः वैशाखद्वये महर्षता देश-
 विग्रहः आपादे अल्पमेघः परं महर्षता श्रावणे दुर्भिक्षं मध्यदेशे विग्रहः दक्षि-
 णस्यां प्रजापीडा भाद्रपदे खंडवृष्टिः अन्नमहर्षता आश्विने रोगपीडा पूर्वस्यां
 विग्रहः गोधूममहर्षता मध्यमः समयः कार्तिके रोगपीडा यद्वा विग्रहोपशमः
 मार्गशीर्षमासे अन्नमहर्षता न परं युद्धं किंचित् पौषादिमासद्वये अतिमहर्षता
 फाल्गुने समता परं मार्गवैषम्यं अन्नं महर्षं २० इति उत्तमविंशतिफलम्
 सर्वजित् २१ ब्रह्मा स्वामी चैत्रादिमासत्रयं समर्षं आपादे अल्पमेघः
 श्रावणे महामेघः सर्वधान्यरसवस्तुसमर्षता नवीनमुद्रोदयः राजविग्रहः परस्परं
 अन्नमहर्षता भाद्रपदे दिन ५ पश्चान्महर्षता वृष्टिः आश्विने रोगार्तिः सर्वधान्य
 समर्षता कार्तिके राजा राज्यं करोति प्रजासुखं अन्नसमर्षता मार्गशीर्ष-
 पौषौ उत्तमौ सर्वलोकसुखम् माघमासे मेघा दिन ३ मंजिष्ठा मुहरा मरिच
 शुंठी पिप्पली सुपारी प्रमुस्त महर्षता फाल्गुने सर्ववस्तु रस समता उत्तमः

समयः २१ सर्वधारी २२ विष्णुः स्वामी राजा राज्यसुस्थः प्रजासुखं अन्नं
समर्घं मार्गशीर्षः पौषश्च उत्तमः सर्वलोकसुखं पद्दर्शनमहत्पूजा सर्वनगर-
देशेषु स्थानवासः चैत्रे सर्वधान्यसमता उत्तरापथे दुष्कालः वैशाखज्येष्ठयो-
र्महर्षता ज्येष्ठे महाभयं अरिष्टं आपाठे मेघः श्रावणे अल्पवर्षा अन्नं महर्षं
भाद्रपदे दुर्भिक्षं आश्विने रोगः अन्नसमता राज्ञां परस्परविरोधः अन्न
महर्षता २२ विरोधी २३ रुद्रस्वामी चैत्रादिमासत्रये धान्यमहर्षता
आपाठे श्रावणे अतिवर्षा भाद्रपदे खंडवृष्टिः मासत्रयेऽतिभयं किंचिदुत्पातः
राजा सुखी प्रजार्षः क्वचिद्राजयुद्धं सर्वधान्यसमर्घता आश्विने सर्वसमर्घं
कार्तिके मारिरोगबहुलता मार्गशीर्षादिमास ४ गुंजरे मरुदेशे अन्नं महर्षं
२३ विकृतः २४ रविः स्वामी अकाले वर्षा राजविग्रहः देशोद्वास मरुध-
रायां दुर्भिक्षं चैत्रादिमास ४ महर्षता कणकलशिका प्रति फदिया नाणके
एकशतेन लाभः श्रावणमासद्वये मेघवृष्टिर्नास्ति रौरवं दुर्भिक्षं आश्विने उत्पात
भूमिकंपः कार्तिके छत्रभंगः सुवर्णं रूपा ताम्र कांस्य सर्वधातुसमर्घता
कणकलशिका प्रति २० फदिया नाणकानां एकप्रतिर्न लभ्यते २४ खरः
२५ चंद्रः स्वामी चैत्रादिमासपंचके महती वर्षा सुभिक्षं प्रजासुखं सर्वलो-
के गुरुणां महत्त्वं पश्चिमायां सुभिक्षं आश्विने अन्नसमता रसमहर्षता मंजिष्ठा
सुहागा वस्तुतो मरुधरायां त्रिगुणो लाभः म्लेच्छक्षयः पररोगपीडा सर्व
धान्यनिष्पत्तिः प्रजासुखं कार्तिकादि मासपंचकं मध्यमं सर्व
धान्यसमर्घता २५ नंदनः २६ भौमः स्वामी प्रजासुखं सर्वधान्यसमता चैत्र-
मध्ये करकाः पतंति वैशाखे धान्यं महर्षं प्रचंडवायुः ज्येष्ठेऽपि तथैव महर्षं आ-
पाठे महामेघः श्रावणे अल्पवर्षा भाद्रपदे महावृष्टिः आश्विने सुभिक्षं राजा
राज्यं प्रजासुखं कार्तिके सुभिक्षं अन्नसमता मार्गशीर्षादि मास ४ महर्षता
मंजिष्ठालवणमहर्षता २६ विजयः २७ स्वामी बुधः सर्वदेशेषु महापीडा
राज्ञां परस्परविरोधः अन्नं महर्षं तुच्छजलं मही लोहितपायिनी विप्रपीडा गो-
महिष अश्व हस्ति पीडा चैत्रमध्ये महती वर्षा वैशाखे ज्येष्ठे अन्नमहर्षता

आषाढे श्रावणे अल्पमेघः कणकलशिका प्रति फदिया ४० भाद्रपदे वर्षा
वर्षति कलशिका प्रति फदिया ९४ आश्विनमध्ये वणिग्जनपीडा अन्न-
महर्षता फाल्गुने समता परं विग्रहः धान्ये पङ्गुणो लाभः २७ जजः २८
गुरुः स्वामी महासुभिक्षं चैत्रे महर्षता वैशाखज्येष्ठयोः समर्षता आषाढे मेघवर्षा
अन्नं महर्षे श्रावणे दिन २४ महामेघः भाद्रपदे दिन ७ मेघवृष्टिः आश्विने
अन्नं समर्ष कणानां मणं प्रति द्रामा ३५ लज्या स्वर्णादिधातुसमता कार्ति-
कादिमासर्षचक उत्तमं अन्नसमता अन्यवस्तुनि महर्षता भवति परं मौ-
क्तिकादिप्रवालकमहर्षता मार्गशीर्षं रोगबहुलता वणिक्पीडा उच्चमुलतान-
देशे रोगपीडा छत्रभंगः लोका दुःखिताः २८ मन्मथः २९ शुक्रः स्वामी राजवि-
रोधः पूर्वदेशे लोकपीडा परं अतिवृष्टिः रोगबाहुल्यं धान्यसंग्रहः चैत्रवर्षा
भूमिकंपः वैशाखे समर्षता ज्येष्ठाषाढयोर्महर्षता धान्ये पङ्गुणो लाभः श्रावणे
अल्पमेघाः भाद्रे महामेघा दिन २४ आश्विने रोगपीडा अन्नं महर्ष धान्यं मणं
प्रति द्रामा ६० लज्यते सर्वधान्यसमर्षता कार्तिकं सुभिक्षं अन्नसमता
मार्गशीर्षादिमासत्रये अन्नं समर्ष लोकसुखं राजा सुखं सर्वधातुसमर्षता
वस्त्रमहर्षता २९ दुर्मुखः ३० शनिः स्वामी अत्र अशुभं अल्पमेघाः महतां
लोकानां पीडा सरोगाकुलाः उत्तरापथे दुष्कालः पश्चिमायां महापीडा पूर्वदेशे
सुभिक्षं अन्यत्रा महर्षे क्षत्रियेषु न कुलसर्षवद्रेपो गृह्यते चैत्रादिमासत्रये
महर्षता आषाढे अल्पमेघः श्रावणे प्रचंडवायुः सर्वधान्यमहर्षता भाद्रपदे
कणानां मणं प्रति द्रामा ८५ लज्यते खंडवृष्टिः आश्विने रोगपीडा
सर्वे धातवः समर्षाः कार्तिकादिमासेषु ४ रौरवं दुर्भिक्षं जीवादयः अकराः
प्रवर्तते मात्रा पुत्रविक्रयः पिता पुत्रलेहमुक्तः फाल्गुने रोगपीडा राज्ञा
परस्परं विरोधो लोकपीडा ३० हेमलंबः ३१ राहुः स्वामी अतिरौरवं सरोगा
लोकाः भूकंपादयः उत्पाताः वणिक्पीडा चैत्र वैशाखमासे पीडा धान्यादि
मंजिष्ठा मंदभावः परचक्रागमः ज्येष्ठादिमासत्रये धान्यं महर्षे चतुर्गुणो लाभः
भाद्रपदे महामेघः अन्नसमता मंजिष्ठा मरिच लवंग दंत महावस्तु महर्षता.

कार्तिक छत्रभंगः लोकपीडा अन्नकलसिका प्रतिफदिया १०२ सर्वधातु-
समर्धता चतुष्पदानां पीडा मार्गशीर्षादिमास४ राज्ञां स्वस्थता लोकाः सुखिनः
३१ विलंब ३२ रविः स्वामी चैत्रवैशाखयोर्धान्यसमर्धता आपाठे श्रावणे
धान्यकलसिका प्रति टका ५ फदिया २५ लभ्यते आपाठे मेघ अल्पः
श्रावणे महामेघः सुभिक्षं भाद्रपदे दिन २१ वर्षा बहुला परं गोधूमाश्च महर्धता
पश्चिमायां सुभिक्षं राजविग्रहः पूर्वदेशे अन्नं महर्ध अन्नं दुष्प्राप्यं दक्षिणदेशे
राज्ञामन्धोन्यविरोधः आश्विने अन्नमहर्धता रोगपीडा सर्वक्रयाणकवस्तु
महर्ध कार्तिकादिमासपंचके धान्यकलसिका प्रतिफदिया १० लभ्यते ३२
विकारी ३३ चंद्रः स्वामी सर्व अन्नं महर्ध सर्ववस्तुमहर्धता द्विजाः
सुखिनः चैत्रादिमासत्रये धान्यमहर्धता आपाठे श्रावणे महान्मेघः सुभिक्षं
भाद्रपदे स्वल्पमेघः आश्विने सर्पभयं केतूदयः अन्नकलसिका प्रति फदिया
दश लभ्यते सर्ववस्तुमहर्धता कार्तिकादिमासद्वये धान्यं समर्ध पौषे रोगपीडा
लोकः सुखी फाल्गुने धान्यमहर्धता ३३ शर्वरी ३४ भौमस्वामी वर्षाल्पा
प्रजाप्रलयः राज्ञां विरोधः चैत्रादिमासत्रये अन्नसमता आपाठद्वये महामेघः
परं खंडवृष्टिः अन्नसमर्धता भाद्रपदे वर्षा नास्ति राजपीडा लोकेषु आश्विने
रोगपीडा अन्नकलसिकां प्रति फदिया १० नाणकैर्लभ्यते पश्चिमायां दुर्भिक्षं
पूर्वस्यां सुभिक्षं कार्तिकादिमासद्वये अन्नं महर्ध पौषादिमासत्रये धान्यं
समर्ध ३४ पूवः ३५ बुधः स्वामी वर्षाकाले वर्षाबहुला उत्तमः समयः चैत्रे
धान्यमंदता वैशाखे भूमिः भयंकरी ज्येष्ठे अन्नसमर्धता तैलंगे पूर्वदेशे पीडा
आपाठे महावायुः उत्पाताः लोकाःसरोगाः श्रावणे महान्मेघो दिन २७ वर्षा
भाद्रपदे घनो घनागमः धान्यं समर्ध कणकलसिका एका फदिया नाणकैरष्ट-
भिर्लभ्यते आश्विने सर्ववस्तुसर्वधातुसमर्धता गोधूमानां महर्धता कार्तिके अन्नं
समर्ध लोकः सुखी मंडपांचालो विग्रहः पौषादिमासत्रये अतिसुभिक्षं राजा-
राज्यं ३५ शुभकृत ३६ गुरुः स्वामी अतिवर्षा राजा प्रजा सुखेन वर्तते उत्तरा-
पथे बह्निभयं चैत्रे वैशाखे समर्धता धातुसमर्धता श्रावणे नवमीतिथितो वर्षा

अन्नसमर्घता भाद्रपदे महान् मेघः वह्निभयं अन्नकलसिका एका फदिया
 नाणकैरशभिः घृततैलं समर्घं कार्तिकादिमासत्रयं युगंधरी गोधूमचणकतिल
 मुद्गतंदुला इत्यादि अन्नं समर्घं राज्ञां परस्परविरोधः ज्येष्ठादिमासेषु सर्व-
 वस्तु समर्घं फाल्गुने किंचिदुत्पातः मरुदेशे रोगः परं सुभिक्षम् ३६ शोभनः
 ३७ शुक्रः स्वामी राज्ञां प्रजानां च सुखं अतिवर्षा चैत्रादिमासत्रये
 धान्यं समर्घं राजविग्रहः किंचिदुत्पातः आपाढे अल्पमेघः श्रावणे अतिवर्षा
 परं लोकपीडा भाद्रपदे महान्मेघः आश्विने सुभिक्षं ततोपि किंचिद्विग्रहः ३७
 क्रोधी ३८ शनिः स्वामी द्वादशमासात् अन्नं महर्घं मध्यमः समयः राज्ञां
 परस्परविरोधः प्रजायाः परलोको निर्धना व्यापारिणः चैत्रवैशाखयोः करकापातः
 रोगमारीभयं ज्येष्ठे धान्यं महघ आपाढे समता अल्पो मेघः श्रावणे रौरवं
 भाद्रपदे खंडवृष्टिः अन्नं महर्घं आश्विने मेघवर्षा सर्वत्र रसकसवस्तुसमता
 अन्नवस्तु सर्वं समर्घं कार्तिके समता ३८ विश्वावसुः ३९ राहुः स्वामी
 वर्षा समता अन्नमहर्घता चैत्रे राज्ञां विरोधः धान्यं महर्घं वैशाखे
 मंडपदुर्गे विग्रहः मरुदेशे दुर्भिक्षं पश्चिमायां अन्नं महर्घं ज्येष्ठे विग्रहः
 अन्नस्य ४५ फदिया नाणकैरेका कलसिका आपाढे अल्पमेघः श्रावणे
 भाद्रपदे दुर्भिक्षं ५५ फदिया नाणकैरेका कलसिका अन्यत्रदेशे सुभिक्षं
 आश्विने रोगपीडा रोगबाहुल्यं गोमहिषी घोटक अजा महर्घता सुवर्णादि
 धातुसमर्घता कार्तिकादिमासत्रये समर्घता. कणकलसिका एक फदिया
 १८ । ३९ पराभवः ४० केतुस्वामी. द्वादशमासा वर्षा मध्यमवृष्टिः चैत्र-
 वैशाखे चान्नं महर्घं मेघगर्जिते विद्युतो वायवः ज्येष्ठे धान्यसंग्रहः उदंडवायुः
 आपाढे अल्पमेघः अन्ने द्विगुणलाभः श्रावणे महती वर्षा अन्नसमता. भा-
 द्रपदे खंडवृष्टिः परं दुर्भिक्षं आश्विने किंचिल्लोकसुखं परं धान्यरसवस्तु-
 महर्घता धातुसमर्घता कार्तिकादिमासपंचके समता पश्चिमायां अन्नसमता
 सिंधुदेशान्धान्यागमः । इति मध्यमविंशतिफलम् ॥ २० ॥ पुवंगः ४१
 ब्रह्मा स्वामी चैत्रवैशाखे च महर्घता ज्येष्ठमध्ये राजपीडा आपाढे अल्प-

मेघः भूमिकंपः हस्तिपीडा. तुरंगमहर्षता. श्रावणे महामेघः भाद्रपदे
 अष्टमीतो महामेघः आश्विने रोगः रसमहर्षता फाल्गुने कणकलसिका एक
 फदिया १० प्रमाणैः अश्वमहिषीपीडा लोकपीडा ४१ कीलकः ४२ विष्णुः
 स्वामी वर्षा मध्यमा चैत्रे धान्यं महर्ष वैशाखे. रोगः मरुदेशे दुर्भिक्षं पश्चिमा-
 यां समर्षता ज्येष्ठे धान्यसंग्रहः आपाढे श्रावणे अल्पमेघः अन्नं समर्ष धान्ये
 द्विगुणो लाभः भाद्रपदे अष्टम्यां मेघः आश्विने वर्षा अन्नं महर्ष राजधानी
 नगरे उद्वसता रोगा बहुला गोधूमा महर्षाः सर्वधान्यं समर्ष रसाः समर्षाः
 घृते एकमणं प्रति फदिया ५०० कार्तिकादिमासत्रये समर्षता. माघमासे
 अन्नमहर्षता रोगपीडा महती. फाल्गुने राजा राज्यसुस्थः प्रजासौख्यं
 अन्नसमता ४२ सौम्यः ४३ रुद्रः स्वामी अल्पमेघः गावः अल्पक्षीराः वृक्षे
 अल्पफलं चैत्रे महर्षता वैशाखे उद्वंढवायुः ज्येष्ठे विग्रहः प्रजापीडा आपाढे
 अल्पमेघः अन्नं महर्ष श्रावणे महामेघः धान्ये द्विगुणो लाभः गोधूमानां क-
 लशिका एकां प्रति फदियाः ५० प्रमाणं लभ्यते सर्वधान्यसमता रसमहर्ष-
 ता भाद्रे खंडवृष्टिः अन्नं दुर्भिक्षं आश्विने राजविरोधः लोकपीडा मार्गे विष-
 मता अन्ने संग्रहः धान्ये द्विगुणो लाभः सर्व रसधातु समर्षता कार्तिकादि
 मास ४ तेषु समता परं राजविद्वरं बालकरोगः देशा उद्वस्ता देशांतरीय
 लोकपीडा फाल्गुने उद्वंढवायुः पश्चिमायां सुभिक्षं सिंधुदेशे राजविरोधः अन्न
 समर्षता ४३ साधारणः ४४ रविः स्वामी चैत्रे धान्यमंदता वैशाखे ज्येष्ठे च
 षट्पातः भूमिकंपः रोगवृद्धिः राजविरोधः धान्यमहर्षता आपाढे वायुदंडः
 रौरवं कचिदल्पमेघः श्रावणे महती वर्षा अन्नसमता भाद्रपदे अल्पमेघः आ-
 श्विने अल्पधान्यनिष्पत्तिः कार्तिकादिमासद्वयं मध्यममारिष्टं भूमिकंपः
 अकस्माद्राजविग्रहः अन्नमहर्षता सर्वरससंग्रहः परं राजा सुखी. ४४
 विरोधकृत् ४५ चंद्रः स्वामी पंडलपालदुर्गविग्रहः कोङ्कणदेशे भेदपाटमंडले
 मध्यदेशे महारौरवं परस्परराजविग्रहः मार्गा विषमाः चैत्रादिमासत्रये अन्न
 समता आपाढे अल्पमेघः श्रावणे महावर्षा अन्नसमर्षता. भाद्रपदे मेघः

अन्नसमता सर्वधातुमहर्घता, फाल्गुने देशविरोधः मार्गवैषम्यं मंजिष्ठा
सुपारिका पट्टसूत्रं दंत महद्वस्तु तुरंगमादि महर्घता ४५ परिधावी
४६ जौमः स्वामी दुर्भिक्षं नागपुरे भेदपाटे जालंधरदेशे राज्ञां विरोधः
चैत्रादि मास ४ अन्नसमता. तत्र संग्रहः कार्यः लोकेरोगभयं
मरुदेशे मनुष्येषु मारीभयं चतुष्पदमहिपीतुरंगहस्तीनां / पीडा
श्रावणे भाद्रपदे अल्पमेघः खंडवृष्टिः अन्नमहर्घता. सर्वरसमहर्घता
सर्वे धातवः समर्घाः कार्तिकादिमासपंचके धान्यसमता राजविहूरं
सिंधुदेशाद्धान्यागमः ४६ प्रमार्थी ४७ बुधः स्वामी कोकणे दुर्भिक्षं विग्रहः
चैत्रे धान्यसमतावैशाख ज्येष्ठयोर्धान्यसंग्रहः आपाटे नवीनमुद्रा परं अल्प-
मेघः श्रावणस्यार्द्धे मेघवर्षा अन्नं महर्घं धान्ये त्रिगुणलाभः भाद्रपदे महामेघः
अन्नसमर्घ आश्विनादि मासाः ६ सुभिक्षं सर्वरसमहर्घता लोकः सुखी गुरूणां
पूजा महिषवृद्धिः राज्यधर्म, ४७ आनंदः ४८ गुरुः स्वामी वर्षा बहुला सुभिक्षं
चैत्र वैशाखे च अन्नं समर्घं ज्येष्ठाषाढयोर्मध्यमवृष्टिः परं नवीनमुद्रा जायते
श्रावणे महामेघः भाद्रपदे खंडवृष्टिः गोधूमा महर्घा आश्विने समर्घा रसअन्न-
वस्तु समता धातुमहर्घता कार्तिके अकस्माद्भयं लोकपीडा मार्गशीर्षे लोकानां
दक्षिणदिशि गमनं पौषमाघयोर्मेघवर्षा अन्नं समर्घं फाल्गुने धान्यं महघ ४८
राक्षसः ४९ भृगुः स्वामी धान्यसंग्रहः कार्यः चैत्रे करकाः पतंति वैशाखे ज्येष्ठे
तैलं महर्घं ज्येष्ठे आपाटे गुडशर्करा द्रव्यं महर्घं श्रावणे अल्पमेघः अन्नमह-
र्घता भाद्रपदे महान्मेघः अन्नसमर्घता आश्विने समता कार्तिके रोगार्तिः
मार्गशीर्षादि मास ४ धान्यसमर्घता राजा सुखी प्रजा राजमान्या फाल्गुने
समर्घता वृक्षा नवपल्लवाः मार्गे सुखं सुभिक्षं ४९ नलः ५० शनिः स्वामी
अल्पमेघः परं समर्घं चैत्रे रोगपीडा वार्दितं बहुला वायुः प्रबला वैशाखे अरिष्टं
अन्नसंग्रहः कार्यः ज्येष्ठे राज्ञां परस्परं विरोधः लोकः सुखी मार्गवैषम्यं क्वचित्
आषाढे संग्रहः कार्यो कार्तिके विक्रयः मार्गशीर्षादिमासत्रये अन्नसमता
फाल्गुने बालानां रोगः तस्करभयं उत्तरदेशे दुष्कालः पूर्वस्यां दुर्भिक्षं ५०

पिंगलः ५१ राहुः स्वामी उच्चमुलतान नागपुर मरु दिर्घा मंडलेषु मथुरायां पूर्व
 देशेषु दुर्भिक्षं अन्नं महर्षे सर्वधातुसमर्षं परं सर्वत्र विग्रहः नगरे वासः ग्रामाणां
 उद्वसनं ५०० रोगपीडा राजस्वास्थ्य प्रजासुखं अन्नसमता गुर्जरदेशे समर्षता
 सिंधुदेशे धान्यागमः चैत्रे धान्यमहर्षता प्रजापीडा वैशाखादिमासत्रये अन्न
 समर्षता प्रजाक्षयः अश्वपीडा आपाढे श्रावणे अल्पमेघः धान्ये चतुर्गुणो लाभः
 भाद्रे खंडवृष्टिः आश्विने समता कार्तिकादि मास ५ विग्रहपीडा अन्नमहर्षता
 चतुष्पादरोगः ५१ कालः ५२ केतुः स्वामी अल्पमेघः देशे उद्वसनं अल्प-
 व्यापारः राजविग्रहः चैत्रे वैशाखे च अत्यरिष्टं उत्तरापथदेशभंगः ज्येष्ठे धान्य
 संग्रहः धान्ये षड्गुणो लाभः आपाढे अल्पमेघः लोके दुःखं मार्गं विपमता
 श्रावणे महान्मेघः अन्नसमता भाद्रपदे खंडवृष्टिः धान्यं दुर्भिक्षं उत्पातः आश्विने
 रोगशीतलादिविकारः धान्यफदिया ७५ नाणकैः कलशिकैका लभ्यते
 सर्वरसमहर्षता सर्वधातुसमर्षता कार्तिकादिमासपंचके यावत् परं राज
 विङ्गरमश्वचतुष्पदपीडा वृक्षाः सफलाः ५२ सिद्धार्थः ५३ रविः स्वामी सुभिक्षं
 सर्व देशे वसतिर्वहुला अन्नविंक्रयः चैत्रे वैशाखे लोकपीडा ज्येष्ठापाढयोः उदंड
 वायुः श्रावणे दिनत्रयं महावर्षा सर्वान्नमहर्षता भाद्रपदे खंडवृष्टिः आश्विने
 अन्नसमता कार्तिके धान्यनिष्पत्तिः बहुला अन्नसमर्षता सर्वधातुसमता
 मार्गादि मास ४ अनंतरं सर्वत्र ग्राहकतोत्पातः क्वचिद्राज्यविरोधः लोक
 विग्रहश्च अश्वमूल्यमहर्षता ५३ रौद्रः ५४ चंद्रः स्वामी पृथिव्यां विरोधबाहुल्यं
 चतुष्पदनाशः छत्रभंगः स्वदेशे ग्रामभंगः अल्पमेघः चैत्रादिमासत्रये महर्षे
 आपाढे श्रावणे अल्पमेघः खंडवृष्टिः भाद्रपदे महान्मेघः अन्नसमर्षता अन्य-
 दस्तु मंजिष्ठा सुपारिका लवंग महर्षता लोकः सुखी चतुष्पदसमर्षता
 हस्तिना पीडा ५४ दुर्मतिः ५५ गौमः स्वामी चैत्रे वैशाखे च धान्यं समर्षं
 ज्येष्ठे अन्नसमता आपाढे उदंडवायुः श्रावणे अल्पमेघः कणकलसिका
 फदिया ३५ प्रमाणेन लभ्यते सर्वधातवः समर्षतया लभ्यते आश्विने सर्वरस
 समर्षता धान्यसमता कार्तिकादिमासद्वये यावत् सर्ववस्तुसमता राजा सुस्थः

ग्रामे ग्रामे नवीनवसतिः सर्वलोकः सुखी. अश्वमहर्षता चतुष्पद ३२ मह
 र्षता पापादिमासत्रये यावत् सर्वधातुसमर्षता ५५ दुर्दुभिः ५६ बुधः स्वामी
 वर्षा बहुला अन्नसमर्षता रसकसवस्तुसमर्षता चैत्रादिमासत्रये अन्नसमर्षता
 आपाठे द्विगुणो लाभः अल्पमेघः श्रावणे दिन ११ महावृष्टिः भाद्रपदे मेघदिनं
 ९ वर्षतिअन्नं समर्षदेशो नवीनो वसति आश्विने अन्नं समर्ष रोगाः बहुला मंजिष्ठा
 मरिचानां समर्षता सर्वरससर्वधातुसमर्षः कार्तिके धान्यं समर्ष अन्नं दुर्भिक्षं
 पश्चिमायां शुभम् मार्गशीर्षे समर्षता राज्ञां परस्परविरोधः लोका देशांतरं यांति
 पौषादिमासत्रये समता अश्वमहर्षता मंजिष्ठा महर्षा ५६ रुधिरोग्दारी ५७
 गुरुः स्वामी राज्ञां परस्परविरोधः लोका देशांतरं यांति दुर्भिक्षं द्विजपीडा जीवादि
 दुःखं म्लेच्छराज्यं परदेशात् धान्यमायाति आपाठशुक्लपक्षे महामेघः श्रावणे
 दिन १५ महावर्षा चैत्रादिमासत्रये समर्षता धातवः समर्षाः उत्तरापथे
 उच्चमुलतान तिल तैलमे गौडे मोट एषु देशेषु दुर्भिक्षं पश्चिमायां सुभिक्षं सिंधु
 देशे धान्यनिष्पतिः भाद्रपदे खंडवृष्टिः धान्ये त्रिगुणो लाभः आश्विने समता
 रोगः स्वल्पः कार्तिकादिमासपंचके अन्नं समर्ष मेघपाटे लोकपीडा
 ५७ रक्ताक्षः ५८ शुक्रः स्वामी अन्नं समर्ष मेघपाटे पक्षे महामेघः आपाठे
 महती जलवृष्टिः सुराष्ट्रायां ग्रामप्रवाहकः अन्नं समर्ष श्रावणे अल्पमेघः
 किंचिद्विग्रहः भाद्रपदे अल्पवर्षा रोगपीडा आश्विने अन्नं समर्ष रसकसवस्तु
 समर्ष कार्तिकादि मासपंचके धान्यं महर्ष विवाहादिकं नास्ति अश्वपीडा
 पश्चिमायां ५८ क्रोधनः ५९ शनिः स्वामी सेना बहुला मंदवृष्टिः प्रजापीडा उत्तरा
 पथे दुष्कालः लोका निर्धनाः चैत्रवैशाखे अल्पमेघः अन्न समर्षता ज्येष्ठे मंदरोग
 पीडा अन्नसमता आपाठश्रावणयोरल्पवर्षा धान्ये द्विगुणो लाभः भाद्रपदे मेघः
 अन्नं समर्ष आश्विने रोगपीडा कार्तिके विग्रहः धान्यं समर्ष मार्गशीर्षे धान्य
 समता अकस्माद्दुत्पातः पौषे समर्षता वणिकपीडा धान्ये द्विगुणो लाभः
 अन्यद्वस्तु समर्ष ५९ क्षयः ६० राहुः स्वामी चैत्रे करकापातः वैशाखे
 वत्पातः भूमिकंपः ज्येष्ठाषाढयोः बालरोगः नवीनमुश्रोदयः अल्पमेघः

अन्नसमर्घता भाद्रपदे खंडवृष्टिः चतुष्पदहानिः फदिया ५० नाणकैर्धान्ये
कलसिकैककालभ्यते आश्विने रोगोत्पत्तिः परमन्नं समर्घं सर्वधातुसमता मध्यमः
समयः राजविरोधः पश्चिमायां सुभिक्षं अन्नं समर्घं सिंधुदेशात् स्थलदेशा
द्वा अन्नागमः पूर्वस्यां विङ्गरमन्नसमता ॥ ६० ॥

इति कश्यपसंहितायां गयरीत्यानयेन संवत्सरफलं समाप्तम् ।

इति श्रीमनुरचिते दैवज्ञविनोदे सुभाषाविभूषिते संवत्सर
फलकथनं नामैकविंशतितमो विनोदः ॥ २१ ॥

अथ संवत्सरफलान्याह कश्यपः—इत्यश्विनिकोपश्च व्याधयः प्रचुरा भु-
वि ॥ प्रभवाब्दे मंदवृष्टिस्तथापि सुखिनो जनाः १ दंडनीतिपरा भूषा बहुस-
स्यार्धवृष्टयः ॥ विभवाब्देऽखिला लोकाः सुखिनः स्युर्विवैरिणः २ शुक्लाब्दे
निखिला लोकाः सुखिनः सुजनैः सह ॥ राजानो युद्धनिरताः परस्परजयै-
षिणः ३ प्रमोदाब्दे प्रमोदंते राजानो निखिला जनाः ॥ वीतरौ
गा वीतभया इतिवैरिविवर्जिताः ४ न चलंत्यखिला लोकाः
स्वस्वमार्गात्कथंचन ॥ अब्दे प्रजापतौ नूनं बहुसस्यार्धवृष्टयः ५
अन्नायं भुंजते शश्वज्जनैरतिथिभिः सह ॥ अंगिराब्देऽखिला लोका भूषाश्च
कलहोत्सुकाः ६ श्रीमुखाब्देऽखिला धार्त्री बहुसस्यार्धसंयुता ॥ अध्वरे निरता
विप्रा वीतरोगा विवैरिणः ७ भावाब्दे प्रचुरा रोगा मध्यसस्यार्धवृष्टयः राजानो
युद्धनिरतास्तथापि सुखिनो जनाः ८ प्रभूतपयसो गावः सुखिनः सर्वजंतवः ।
सर्वकामक्रियासक्तो युवाब्दे युवतीजनः ९ धातृवर्षेऽखिलाः क्षमेशाः सदा युद्ध-
परायणाः ॥ संपूर्णा धरणी भाति बहुसस्यार्धवृष्टिभिः १० ईश्वराब्देऽखिला
अंतून् धार्त्री धार्त्रीव सर्वदा ॥ पोपयत्यतुलं चान्नं फलं नृते च पुष्कलम् ११
अनीतिरतुला वृष्टिर्बहुधान्यास्यवत्तरे ॥ विविधैर्धान्यनिचयैः संपूर्णा निखिला
धरा १२ न मुंचंति पयोवाहः कुत्रचित्कुत्रचिज्जलम् ॥ मध्यमा वृष्टिर्बहु नून-
मब्दे प्रमाथिनि १३ विक्रमाब्दे धराधीशा विक्रमाक्रांतनूनयः ॥ सर्वत्र सर्व-

दा मेघा मुंचति प्रचुरं जलम् १४ वृषाब्दे निखिलाः क्षमेशा युध्यन्ति वृषभा इव
विद्याप्रसक्ता विप्रैश्च यजन्ते सततं सुरान् १५ चित्रार्धवृष्टिः सस्याद्यैर्विचित्रा-
निखिला धरा ॥ निराकुलाखिला लोकाश्चित्रभानोश्च वत्सरे १६ सुभानुवत्सरे
भूमौ भूमिपानां च विग्रहः ॥ भाति भूर्भूरिसस्याख्या भयंकरभुजंगमा १७
कथंचिन्निखिला लोकास्तरन्ति प्रतिपन्नताम् ॥ नृपाहवक्षताद्रोगाद्भैषज्यैस्तारणा-
ब्दके १८ पार्थिवाब्दे तु राजानः सुखिनः सुप्रजा भृशम् ॥ बहुभिः फलपुष्पाद्यै-
र्विविधैश्च पयोधरैः १९ व्ययाब्दे निखिला लोका बहुव्ययपरा भृशम् ॥ वीरमत्ते-
भतुरगै रथैर्भूपातिसर्वदा २० सर्वजिद्वत्सरे सर्वे जनास्त्रिदशसन्निभाः ॥ राजानो
विलयं यांति भीमसंग्रामभूमिषु २१ सर्वधार्यब्दके भूपाः प्रजापालनतत्पराः
प्रशांतवैराः सर्वत्र बहुसस्याघवृष्टयः २२ विरोधीवत्सरे भूपाः परस्परविरोधिनः
भूरिभूतियुता भूमिभूरिवारिसमाकुला २३ प्रकृतिर्विकृतिं याति विकृतिः प्रकृति
तथा ॥ तथापि सुखिनो लोका भृशं विकृतिवत्सरे २४ खराब्दे निखिला लोका
अन्योन्यं समरोत्सुकाः मध्यमा वृष्टिरत्युग्ररोगेर्यान्तिलयं नृपाः २५ नंदनाद्दे सदा-
पृथ्वी बहुसस्यार्धवृष्टिभिः आनंददाऽखिलानांतु जंतूनां समहीभुजाम् २६ विजया-
ब्दे तु राजानः जयसंगोपतत्पराः सुनंदंतिप्रजाः सर्वा बहुसस्यार्धवृष्टिभिः २७ जयमं
गलघोषौधैः संकुला धरणी सदा ॥ जयाब्दे धरणीनाथाः संग्रामजयकांक्षिणः २८
मन्मथाब्दे प्रजाः सर्वास्तस्करा इव लोलुपाः शालीक्षुयवगोधूमैर्नयनाभिनवा धरा
२९ दुर्मुखाब्दे मध्यवृष्टिरीतिचोराकुला धरा ॥ महावैरा महीनाथा वीरवारणवा-
जिभिः ३० आकुला हेमलंबे तु मध्यसस्यार्धवृष्टिभिः ॥ भाति भूर्भूपातिशोभबहुवि-
द्युलतादिभिः ३१ विलंबीवत्सरे भूपाः परस्परविरोधिनः ॥ प्रजापीडा अनर्घ्य-
त्वं तथापि सुखिनो जनाः ३२ विकार्यब्देऽखिला लोकाः सरोगा वृष्टिपीडिताः पूर्व-
सस्यफलं स्वल्पं बहुलं चापरं फलम् ३३ शार्वरीवत्सरे पूर्णा धरा सस्यार्धवृष्टिभिः
जनाश्च सुखिनः सर्वे राजानः स्युर्वि वैरिणः ३४ प्रुवाब्दे निखिला धात्री वृष्टिभिः
प्लवसन्निभा ॥ रोगकाले त्वीतिभीतिः संपूर्णे वत्सरे फलम् ३५ शुभरुद्रवत्सरे पृथ्वी
संपूर्णा विविधोत्सवैः ॥ आतंकचौरामयदा राजानः समरोत्सुकाः ३६ शोभरुद्र-

त्सरे धात्री प्रजानां रोगशोकदा ॥ तथापि सुखिनो लोका बहुसस्यार्धवृष्टिभिः ३७
 क्रोध्यब्देनिखिला लोकाः क्रोधलोभपरायणाः ॥ ईतिदोषेण सततं मध्यसस्यार्धवृ-
 ष्टयः ३८ अब्दे विश्वावसौ शश्वद्वोररोगधरा नराः ॥ सस्यार्धवृष्टयो मध्या भूपाला
 नातिभूतयः ३९ पराजवाब्दे राज्ञः स्यात्समरं सह शत्रुभिः ॥ आमयः क्षुद्रसस्यानि
 प्रभूतान्यल्पवृष्टयः ४० पुवंगाब्दे मध्यवृष्टिरोगचौराकुला धराः ॥ अन्योन्यसमरे
 भूपाः शत्रुभिर्हतभूमयः ४१ कीलकाब्दे त्वीतिभीतिः प्रजाः क्षोभनृपाहवौ ॥
 तथापि वर्धते लोकाः समधान्यार्धवृष्टिभिः ४२ सौम्याब्दे निखिला लोका बहु-
 सस्यार्धवृष्टिभिः ॥ विवैरिणो धराधीशा विप्राश्चाध्वरतत्पराः ॥ ४३ साधारणा
 ब्दे वृष्ट्यर्धं भयं साधारणमतम् ॥ मध्यसंपद्धराधीशाः प्रजाः स्युः स्वस्थचेतसः ४४
 विरोधकृद्दत्सरे तु परस्परविरोधिनः ॥ सर्वे जना नृपाश्चैव मध्यसस्यार्धवृष्टयः ४५
 भूपाहवो महारोगो मध्यसस्यार्धवृष्टयः ॥ दुःखिनो जंतवः सर्वे वत्सरे परि-
 धाविनि ४६ प्रमाथीवत्सरे तत्र मध्यसस्यार्धवृष्टयः ॥ प्रजाः कथंचिर्जीवंति
 समात्सर्पाः क्षितीश्वराः ४७ आनंदाब्देखिला लोकाः सर्वदानंदचेतसः ॥
 राजानः सुखिनः सर्वे वत्सरे मेदिनीशिवम् ४८ राक्षसाब्देखिलालोका राक्षसा
 इव निष्कृपाः ॥ इंद्रोपि न जलं दद्यात्सुभिक्षं नैव जायते ४९ नलाब्दे मध्य-
 सस्यार्धवृष्टिभिः प्रवरा धरा ॥ नृपसंक्षोभसंजाताभूरितस्करभीतयः ५०
 पिंगलाब्दे त्वीतिभीतिर्मध्यसस्यार्धवृष्टयः ॥ राजानो विक्रमाक्रांता भुंजते-
 शत्रुमेदिनीम् ५१ वत्सरे कालयुक्ताख्ये सुखिनः सर्वजन्तवः ॥ ततो-
 पि संति सस्यानि प्रञ्जुराणि तथा गदाः ५२ सिद्धार्थीवत्सरे भूपाः शांतवैरास्तथा-
 प्रजाः ॥ सकला वसुधा भाति बहुसस्यार्धवृष्टिभिः ५३ रौद्राब्दे नृपसंभूतसंक्षो-
 भकेशभागिनः ॥ सततं त्वखिला लोका मध्यसस्यार्धवृष्टयः ५४ दुर्मत्यब्दे
 खिला भूपा लोका दुर्मतयः सदा ॥ तथापि सुखिनः सर्वे संग्रामाः
 संति चेदपि ५५ सर्वसस्ययुता धात्री पालिना धरणी धरः ॥ पूर्वदेशादि
 नाराः स्यान्तत्र दुंदुभि वत्सरे ५६ आहवे निरताः सर्वे भूपा रोगेस्तथा जनाः ॥
 यथाकथंचिर्जीवंति रुषिरोद्धारिवत्सरे ५७ रक्षाक्षीवत्सरे सस्यवृष्टि-

वृष्टिरनुत्तमा ॥ प्रेक्षते सर्वदान्योन्यं राजानो रक्तलोचनाः ५८ क्रोधनाब्दे
मध्यवृष्टिः पूर्वदेशे विशेषतः ॥ संग्रामनिरताः सर्वे भूपाः क्रोधपरायणाः ५९
कार्पासं गंधतैलेक्षुमधुसस्यविनाशनम् ॥ क्षीयमाणाश्चापि नरा जीवन्ति क्षयवत्सरे
६० इति संवत्सरफलम् ।

अथ राजफलम् ।

चैत्रशुदि १ का वार संवत्का राजा होताहै जिसका फल ।

श्लोक ॥ सूर्ये नृपे स्वल्पफलाश्च मेघाः स्वल्पं पयो गोषु जनेषु पीडा ॥ स्वल्पं सु-
धान्यं फलमल्पवृक्षाश्चौराग्निबाधा निधनं नृपाणां १ चंद्रे नृपेमंगलशोभनानि प्रभू-
तवृष्टिः प्रचुरं च धान्यं । सौख्यं जनानामुदयो नृपाणां प्रशाम्यति व्याधिज रानराणाम्
२ भौमे नृपे वह्निभयं जनक्षयं चौराकुलं पार्थिवविग्रहं च ॥ दुःखं प्रजाव्याधिवियोग-
पीडा स्वल्पं पयो मुंचति वारिवाहाः ३ बुधस्य राज्ये सजलं महीतलं गृहे गृहे तूर्य विवाहमं-
गलम् ॥ प्रकुर्वते दानदया जनोपि स्वास्थ्यं सुमिक्षं धनधान्यसंकुलम् ४ गुरौ नृपे वर्ष-
तिकामदं जलं महीतले कामदुघाश्च धेनवः ॥ यजन्ति विप्रा बहवो भिहोत्रिणो महोत्स-
वं सर्वजनेषु वर्तते ५ शुक्रस्य राज्ये बहुसस्यसंकुला स्वतीव्रवेगाः सारितो बुराशिभिः ॥
फलंति वृक्षा बहुगो प्रसूतिर्वसुंधरा पार्थिवसौख्यसंयुता ६ शनैश्चरे भूमिपतौ सलज्जलं
प्रभूतरोगैः परिपीडयते जनः ॥ युद्धं नृपाणां गदतस्करा धैर्भ्रं मंतिलोकाः क्षुधिताश्च
देशान् ७ इति राजफलम् ॥

अथ मंत्रिफलम् ।

भेषसंक्रांतिका वार मंत्री होताहै जिसका फल ।

श्लोक ।

नृपभयंगदतोपि हितस्करान्प्रचुरधान्यधनादिमहीतले ॥ रसचयं हि स मर्धतमंतदार-
बिरमात्पपदं हि समागतः १ शशिनि मंत्रिगते बहुसस्यवत्पि धरारमते सुखमंडिता ।
वियतिवारिधरा बहुवर्षिणो जनपदाः सुखराशिसुशोभिताः २ अवनिजो ननु मंत्रि-
पदं गतो भवति दस्युगदादिजवेदनाः ॥ जनपदेषु जयं सुखसंचयनं बहुगोषु पयोद्विज-
कर्मच ३ शशिसुते शुभमंत्रिसमागते स्वपतिना कुरुते मदनक्रियाम् । बहुधनं बहुवारि-

समन्वितंयवमसूरिचणाक्षमहर्धता ४ विविधधान्ययुताखलुमेदिनीप्रचुरतोयघना
मुदिताभवेत् ॥ नृपतयोजनपालनतत्पराःसुरगुरौननुमंत्रिसमागते ५ भृगुसुते ननु-
मंत्रिपदंगतेशलभमूपकरावथमाहिषैः ॥ भवतिधान्यसमर्धतयाभयंजनपदेषुजल-
सरितोधिकम् ६ रविसुतेयदिमंत्रिणिपार्थिवाविनयसंरहिताबहुदुःखदाः ॥ नजल-
दाजलदाजनतापदाजनपदेषुसुखंधनदंकाचित् ७ इतिमंत्रिफलम् ॥

अथ सस्येशफलम् ।

कर्कसंक्रांतिका वार सस्येश होताहै तिसकाफल-श्लोक ।

सस्याधिनाथेतरणौहिर्पूर्व धान्यंसमर्धबहवोपिचौराः ॥ युद्धनृपाणांजलदाज-
लाख्याः स्वल्पंचसस्यंबहुभूरुहाश्च १ सस्याधिपेशीतकरेप्रजासुखं मेघाः पयो
मुंचतिगोपगोधुक् ॥ देवद्विजाराधनतत्पराचृपाधराभवेद्धान्यधनौघपूर्णा २ प्रथम-
धान्यपतौधरणीपतौगजतुरंगखरोद्भ्रगवामपि ॥ प्रभवदाबहुरोगघनोजलंसम-
सौख्यकरंतुपधान्यहत् ३ जलधराजलराशिमुचोभृशंसुखसमृद्धियुतंनि-
रुपद्रवम् ॥ द्विजगणः स्तुतिपाठकरः सदाप्रथमसस्यपतौसतिवोधने ४
सस्यपतौसुरराजपुरोहिते सकलसौख्यकरः श्रुतिपूर्वकाः ॥ जलधराजलदा
बहुसस्यदारसपयांसिबहूनिवसूनि वै ५ शुक्रोयदाधान्यपतिर्धरायांमेघोजलं-
वर्षतिशोभनंप्रियम् ॥ गोधूमशालेशुधनप्रियंगुवृक्षेषु पुष्पाणि सुखप्रदानि ६
रविसुतेयदिधान्यपतौजनोनृपतिभिः परिपीडितविग्रहः ॥ गदभयंतुपधान्यह
रंसदादुरितवादविवादयुतानराः ७ इतिसस्येशफलम् ॥

अथ धान्येशफलम् ।

धनसंक्रांतिका वार धान्येश होताहै तिसका फल-श्लोक ।

पश्चाद्धान्याधिपेसूर्यपश्चाद्धान्यंतदा नहि। विग्रहंभृतांधान्यंमहर्धंज्वरपीडनम् १
चंद्रेधान्याधिपेजातेप्रजावृद्धिःप्रजायते ॥ गोधूमाः सर्पपाश्र्वेवगोपुक्षिरंतथाबहु २
भूमिजेथीष्मधान्येशेथीष्मधान्यमहर्धकम् । शालीशुश्रुततैलादिमहर्घाणिभवंतिच
३ शुभेधान्याधिपेमेघा जलमुंचतिवैभृशम् ॥ संधवेलाटदेशे च माधवेल्पं च वर्षति
४ गुरोधान्यपतौयातिपवगोधूमशालयः ॥ पच्यतेसर्वदेशेषुयज्वानोब्रह्मवादिनः
५ भृगो पश्चिमधान्येशेपश्चाद्धान्यं न पश्यति ॥ सस्याःसमर्धतायांतिस्वल्पंक्षीरं-

गवामपि ६ दुर्भिक्षंजायते तत्र कलहं देशविग्रहम् ॥ सौराष्ट्रदेशनष्टश्वयत्रधान्याधिपोशानिः ७ ॥ इति धान्येशफलम् ॥

अथ मेवेशफलम् ।

सूर्य आर्द्रानक्षत्रपर जिसदिन प्रवेशकरै वो वार मेवेश होताहै—श्लोक ।
जलदपेयदिवासरपेतदासरासिवैरमतेजनतारसम् । यवचनेक्षुनिवारसुशालिभिः सुखचयंमुलभंभुविर्वर्तते १ शशिनितोयदपेयदिगोमाहिष्यजवरादिपुदुग्धरंसंतदा । फलवतीधनधान्यवतीधराविविधभोगवतीननुभामिनी २ अवनितेजलदस्यपतौभुविश्रुतिविचारविहीनधराभवाः । क्वचिदपिप्रचुरंजलमल्पकंक्वचिदपिप्रचुरंबहुतापदम् ३ अमृतरंशिमसुतेयंदिवारिपे बहुजलंतुपधान्यरसादिकम् ॥ द्विजवरायजनोत्सुकचेतसाविविधसौरूपयुताधरणीतदा ४ गुरुरविप्रियदृष्टिकरः सदाखिलविलासवतीधरणीतदा । श्रुतिविचारपरानरपालका रससमृद्धियुताखिलमानवाः ५ भृगुसुतेजलदस्यपतिर्यदाजलयुतेजलदादिविशोभनाः ॥ धननिधानयुताद्विजपालका नृपतयोजनतासुखदायकाः ६ रविसुतेजलदस्यपतौभवेद्विरतवृष्टिवतीवसुधातदा ॥ मनसितापकरोनृपतिः सदा विविधरोगरताजनतायदा ७ इति मेवेशफलम् ॥

अथ रसेशफलम् ।

तुलासंक्रांतिकावार रसेश होताहै—श्लोक ।

रसपतौ तरणौधरणीतदा विरसभोगरताल्पपयोधरा । वसनतैलघृताप्रियमानवाः सुखरसंच भुनक्तिमहीपतिः १ यदिविधौरसपेभुविमानवोनवनवांयुवतींबुभुजेप्रियाम्राजलधराबहुवारिविधायका रसवतीधनधान्यवतीमही २ यदि धरातनयोरसपोभवेन्नरसराशियुता जनताशुभा । नरपतिर्यमोजनतापदोनजलदोबहुवृष्टिकरोभुवि ३ रसपतौद्विजराजसुते मही सुलभधान्यघृतादियुताजनाः प्रमुदितावरनायकपालिताबहुजलाखिलदेशसुराक्षिताः ४ यदिगुरौरसपेजनसौरूप्यदे कमलवंतिसरांसितृणानिच । जनपदा द्विजपूजनतत्परागजसवाजिरथोद्वयुतानृपाः ५ यजनयाजनकोत्सवकोत्सुका जनपदाजलंतोपितमानसाः । सुखमुनिक्षसमोदवतीधराधराणिपाहतपापगणा प्रिया ६ रविसुतेरसपेरससंक्षयो

(२४८)

दैवज्ञविनोद-

अष्टोत्तरीमतेन आयव्ययसारिणी.

जिसवर्षकाराजाजोग्रहउत्तकिसूत्रगतराशियाँकालाभखचंदेखना.

राशि.	म.	वृ.	मि.	क.	सि.	क.	तु.	वृ.	ध.	म.	कु.	मी.
रवि. ६	२ १४	११ ५	१४ २	८ २	११ ११	१४ २	११ ५	२ १४	५ ५	८ १४	८ १४	५ ५
चंद्र. १५	१४ २	८ ११	११ ८	५ ८	८ २	११ ८	८ ११	१४ २	२ ११	५ ५	५ ५	२ ११
मं. ८	८ १४	२ ८	५ ५	१४ २	२ १४	५ ५	२ ८	८ १४	११ ५	१४ १४	१४ १४	११ ५
बुध. १७	५ ५	१४ ११	२ ११	११ ८	१४ २	२ ११	१४ ११	५ ५	८ ११	११ ५	११ ५	८ ११
गुरु. १९	११ ५	५ १४	८ ११	२ ११	५ ५	८ ११	५ १४	११ ५	१४ ११	२ ८	२ ८	१४ ११
शु. २१	२ ८	११ १४	१४ ११	८ ११	११ ५	१४ ११	११ १४	२ ८	५ १४	८ ८	८ ८	५ १४
शनि १०-	१४ १४	८ ८	११ ५	५ ५	८ १४	११ ५	८ ८	१४ १४	२ ८	५ २	५ २	२ ८

कुयोगसारिणी.

	योगकेनाम.	रविवार	साम०.	मग०	बुधवार.	गुरुवार	शुक्र०	शनि०
२	क्रकत्रयोग.	१२ ति.	११ ति.	१० ति.	९ ति.	८ ति.	७ ति.	६ ति.
३	दग्धयोग.	१२ ति.	११ ति.	५ ति.	३ ति.	६ ति.	८ ति.	९ ति.
४	मृत्युयोग.	११ ति. ६	७ ति. १२	६ ति. ११	६ ति. ११	९ ति. १४	१० ति. १२	१० ति. १५
५	सिद्धियोग.	० ति.	० ति.	८ ति. १३	५ ति. १२	१० ति. १५	६ ति. ११	९ ति. १४
६	उत्पातयोग.	विशा.	पूर्वा.	धनिष्ठा.	रेवती.	रोहि.	पुष्य	उत्तरा.
७	मृत्युयोग.	अनुरा	उत्तरा.	शतता	अश्विनी	मृगशी.	आश्ल.	हस्त.
८	कालयोग.	ज्येष्ठा.	अभिजि	पूर्वा.	भर.	अर्द्रा.	मघा.	चित्रा.
९	सिद्धियोग.	मूळ.	श्रव.	उत्तरा.	कृत्ति.	पुनर्व.	पूर्वा	रेवती.
१०	यमदण्डयोग.	मघा. धनिष्ठा	मूळ. विशा.	कृत्ति. रोहि.	पूर्वा पा पुनर्वसु	उत्तरा पा अश्विनी	विहिणी अनुरा.	श्रवण. शत.
११	यमपेट.	मघा.	विशा.	मृग.	मूळ.	कृत्ति	रोहि.	हस्त.
१२	सुख. वज्र.	भर.	चित्रा.	उत्तरा पा	धनि	उत्तरा.	ज्येष्ठा.	रेवती.
१३	अमृतसिद्धियोग	हस्त.	श्रव.	आश्वि.	मन.	पुष्य	रेवती.	विहिणी.

आनंदादियोगसारिणी.

	योगनाम	रवि.	चंद्र.	मंगल.	बुध.	गुरु.	शुक्र.	शनि.	फल.
१	आनंद.	अश्वि.	मृग.	आश्ले.	हस्त.	अनु.	उ.पा.	शत.	सिद्धि.
२	कालदं.	भर.	आर्द्रा.	मघा.	चित्रा.	ज्येष्ठा	अभि.	पू.भा.	मृत्यु.
३	धूम्र.	कृत्ति.	पुनर्व.	पू.फा.	स्वाती.	मूल.	श्रव.	उ.भा.	असुख.
४	प्रजाप.	रोहि.	पुष्य.	उत्तरा.	विशा.	पू.पा.	धनि.	रेवती.	सौभाग्य.
५	सौम्य.	मृग.	आश्ले	हस्त.	अनु.	उ.पा.	शत.	अश्वि.	बहुसौख्य.
६	ध्वांक्ष.	आर्द्रा.	मघा.	चित्रा.	ज्येष्ठा.	अभि.	पू.भा.	भरणी.	धनक्षय-
७	ध्वज.	पुन.	पूर्वा.	स्वाती	मूल.	श्रव.	उ.भा.	कृत्ति.	सौभाग्य.
८	श्रीव.	पुष्य.	उत्तरा.	विशा.	पू.पा.	धनि.	रेवती.	रोहिणी	सौख्यसं.
९	वज.	आश्ले.	हस्त.	अनु.	उ.पा.	शत.	अश्वि	मृग.	क्षय.
१०	मुद्गर.	मघा.	चित्रा.	ज्येष्ठा.	अभि.	पू.भा.	भर.	आर्द्रा.	लक्ष्मीपा.
११	छत्र.	पूर्वा.	स्वाती.	मूल.	श्रव.	उ.भा.	कृत्ति	पुनर्व.	राजसन्मान.
१२	मित्र.	उत्तरा.	विशा.	पू.पा.	धनि.	रेवती.	रोहि.	पुष्य.	सुष्टि.
१३	मानस.	हस्त.	अनु.	उ.पा.	शत.	अश्वि.	मृग.	आश्ले.	सौभाग्य.
१४	पद्माख्य.	चित्रा.	ज्येष्ठा.	अभि.	पू.भा.	भर.	आर्द्रा.	मघा.	धनप्राप्ति.
१५	लंबक.	स्वाती.	मूल.	श्रव.	उ.भा.	कृत्ति.	पुन.	पूर्वा.	धनहानि.
१६	उत्पात.	विशा.	पू.पा.	धनि.	रेवती.	रोहि.	पुष्य.	उत्तरा.	प्राणनाश.
१७	मृत्यु.	अनु.	उ.पा.	शत.	अश्वि.	मृग.	आश्ले.	हस्त.	मृत्यु.
१८	काण.	ज्येष्ठा.	अभि.	पू.भा.	भरणी	आर्द्रा.	मघा.	चित्रा.	क्लेश.
१९	सिद्धि.	मूल.	श्रव.	उ.भा.	कृत्ति.	पुन.	पूर्वा.	स्वाती	कार्यसिद्धि.
२०	शुभ.	पू.पा.	धनि.	रेवती.	रोहि.	पुष्य.	उत्तरा.	विशा.	कल्याण.
२१	अमृत.	उ.पा.	शत.	अश्वि.	मृग.	आश्ले.	हस्त.	अनु.	राजसन्मान.
२२	मुसल.	अभि.	पू.भा.	भर.	आर्द्रा.	मघा.	चित्रा.	ज्येष्ठा.	धनक्षय.
२३	गदाख्य.	श्रव.	उ.भा.	कृत्ति.	पुन.	पूर्वा.	स्वाती.	मूल.	विद्याप्राप्ति.
२४	मातंग.	धनि.	रेवती.	रोहि.	पुष्य.	उत्तरा.	विशा.	पू.पा.	कुलवृद्धि.
२५	राक्षस.	शत.	अश्वि.	मृग.	आश्ले.	हस्त.	अनु.	उ.पा.	महाकष्ट.
२६	चर.	पू.भा.	भर.	आर्द्रा.	मघा.	चित्रा.	ज्येष्ठा	अभि.	कार्यसिद्धि
२७	स्थिर.	उ.भा.	कृत्ति.	पुन.	पू.पा.	स्वाती.	मूल.	श्रवण.	शृहारंभ.
२८	प्रबर्धमा	रेवती.	रोहि.	पुष्य.	उत्तरा.	विशा.	पू.पा.	धनि.	विवा.

अथ गुरुदयवशेन वर्षनामफलम् ।

श्लोकः—नक्षत्रेणसहोदयमस्तं वा येन याति सुरमन्त्री। तत्संज्ञं च कथ्यं वर्ष मास
क्रमेणैव ॥ १ ॥ कार्तिक्यादिपुसंयोगे कृत्तिकादिद्वयं द्वयम् । अंतोपांत्यौ पंचमश्च
त्रिधामासत्रयं स्मृतम् ॥ २ ॥ अथ फलं—सस्यानिघृतकापासतैलादिसुखसंचयः ।
चेत्रवर्षं भवेद्दृष्टिर्नृपसौख्यफलप्रदा १ अर्घं विविधभावेन जायते द्रविणप्रदम् । नी-
रुजानिर्भयालोका वैशाखे जनपूजिताः २ तस्करैः पापरोमैर्वापीड्यन्ते पीडया
जनाः । ऋमंतेस्वेच्छया भूम्यानिर्द्रव्यैर्ज्येष्ठसंज्ञके ३ अर्घं महर्घतां याति धनधान्यं
समं भवेत् । आपाढेस्वल्पवृष्टिश्चतुपधान्यमहर्घता ४ मनोल्हादं प्रकुर्वति जनाः
सौख्यसमायुताः । श्रावणे वृष्टिरत्युग्रा गोमहिष्यादिकं सुखम् ५ अर्घं महर्घतां याति
धनधान्यं समं भवेत् । मघवावर्षतिस्वच्छं संपदो भाद्रवर्षके ६ सुभिक्षं पूर्वसस्यस्या
ज्वररोगाकुलं जगत् । आश्विनेशो भना वृष्टिर्नृपसौख्यकरी सदा ७ पापबुद्धिरता
लोका भवंति कार्तिके सदा । देवतानैव मन्यन्ते राज्यंच तस्करैर्हृतम् ८ कार्पासादिम-
हर्षस्याद्रोधृमापतिलादिकम् । मेघो वर्षति देवो वामार्गशीर्षे विशेषतः ९ ज्वर-
रोगक्षुधार्ताश्च नानाजनपदाः सदा । महर्घं तु त्रयोमासापैस्वास्थ्यं ततः परं १० सु-
भिक्षं पूर्वयाम्यायां मध्यमं पश्चिमे तथा । उत्तरे रौरवं माघे वर्षधान्यमहर्घता ११ सु-
भिक्षं प्रचुरा वृष्टि रूत्तरे याम्यपश्चिमे । पूर्वस्यां रौरवं घोरं फाल्गुने वत्सरे शुभम् १२
इति गुरुवर्षफलम् ।

अथ अधिकमासफलम् ॥ स्वल्पवृष्टिर्भवेन्मेघो धनधान्यसमाकुलम् । घृततै-
लंच कार्पासं सुभिक्षं माघवद्वये १ विद्धं भूमिपाद्भितिस्तस्करादिभयं भवेत् । घृततै-
लं तथा धान्यं समर्षस्याद्विज्येष्ठके २ सुभिक्षं शुभवृष्टिश्च धनधान्यसमाकुलम् । घृत-
तैलं च कार्पासं सुभिक्षं चैत्रकद्वये ३ तुपधान्यादिवृद्धिः स्यात्पशुरोगोतिवृष्टितः ।
राज्ञां सुखकरा भूमिरापाढद्वितयं यदा ४ द्वि श्रावणेति दुर्भिक्षं स्वल्पवृष्टिर्महद्भयं । पाप-
बुद्धिरतालोका राजानः क्रूरशासनाः ५ द्विभादे क्षेममारोग्यं सस्यनिष्पत्तिरुच-
मा । बहुक्षीरघृतागावो वृष्टिः कार्तिकसम्भिता ६ सस्यं महर्घतां याति स्वल्पवृष्टि-
र्भयं नृपात् । शारदानि च स्वल्पानि गजबाधाश्चिनद्भये ७ इत्याधिकमासफलम् ।

अथ गुरुचारशनिचारफलं प्रारभ्यते.

अंथातःसंप्रवक्ष्यामि गुरुचारमनुत्तमम् । अनेनगुरुचारेणप्रभवाद्यब्दसंभवः १
मेपराशौयदाजीवस्वत्रसंवत्सरस्तदा । प्रवद्धनामाजलदोवर्षाचसर्वतोमुखी २ सुभि-
क्षंविग्रहोरात्रांसमर्धवस्त्रकर्पटांहेमरूप्यंतथाताप्रंकार्पासंचप्रवालकम् ३ मंजिष्ठा
नारिकेलंचपट्टसूत्रंसमर्धता । कांस्यंलोहंतथैवेक्षुपूगादीनांचसंग्रहः ४ राजपीडा-
महारोगोद्विजानांकटसंभवः । मासत्रयेफलमिदंपश्चाद्राद्रपदेपुनः ५ गोधूमशा-
लिमापाणामाज्यस्याग्नेमहर्धता । दक्षिणस्यामुत्तरस्यांखंडवृष्टिःप्रजायते ६ दक्षि-
णोत्तरयोर्देशेछत्रभंगोपिकुत्रचित् । दक्षिणमपिपण्मासादाश्विनेफल्युनेतथा ७
पश्चात्सुभिक्षं द्रौमासौनाम्नामेधोजलेंद्रकः । कार्तिकंमार्गशीर्षचकार्पासान्नमहर्ध-
ता ८ मेदपाटेराजपीडादेशभंगोल्पवर्षणम् । लोकाः सरोगादुर्भिक्षंपौषेरसमहर्ध-
ता ९ वाणिज्येसंशयोलाभोवैशाखेदुर्जरारसाः । छत्रभंगस्तथापादेश्रावणेचाभयं
युधि १० नवीनोजायतेराजाकचिन्मेषोपिकार्तिके । धान्यादिसंग्रहेलाभस्त्रिगु-
णोमासपंचमे ११ अब्दमध्येयदाजीवः क्रमाद्राशित्रयंसंपृशेत् । तदासुभटको
टीभिःप्रेतपूर्णाविसुंधरा १२ उदरवीथीचरञ्जीवः सुभिक्षक्षेमकारकः । मध्य-
मेमध्यमंचार्थमेवमन्योपिस्त्रेचराः १३ एपराशिफलभेदविशेषः शेषमत्रगुरुगम्य-
मशेषां द्वेषमत्रगुरुचारविचार संग्रहेभजतुजातुनकश्चित् १४ इतिमेपराशिफलम् ।
वृषराशौयदाजीवोवैशाखोवत्सरस्तदा । नंदशालीभवेन्मेघःसर्वधान्यसमर्धता १५
वैशाखेआश्विनेमासेश्रीणारोगाश्वदंतिनाम् । अश्वानांचमहापीडागृहवैरंपरस्पर-
म् । १६ उत्तरस्यामनावृष्टिर्दुर्भिक्षमंडलेकचित् । पूर्वस्यांचमहासौर्यंराजबु-
द्धिविपर्ययः १७ घृतं तैलंच मंजिष्ठाभौक्तिकंचप्रवालकम् । लवणंरक्तवर्द्धं
चनारिकेलंसमर्धता १८ गोधूमाः शालिचणकामुद्रामापास्तथातिलाः ।
महर्धाःश्रावणेज्येष्ठेमेघानांचमहाजलम् १९ शृगालकेमालयेचउत्पातेराज-
विग्रहः । देशभंगद्रयंभूरिभृतधान्यमहर्धता २० मेदपादेयीष्मकृतौसमर्ध
धान्यमीरितम् । मरौधान्यंघृतंतैलंमहर्धधातवोन्यथा २१ अश्वरोगश्चतुष्पा-
दनाशः पीडागमः क्वचित् । आपादेश्रावणेवर्षानवर्षाभाद्रपादके २२ सिंधुदे-

शोनागपुरेश्रीविक्रमपुरस्थले । धान्यमहर्षसमर्धं मेदपाटे तदाभवेत् २३
मासद्वयसंग्रहः स्याद्धान्यानांचततोऽशुभम् । दुर्भिक्षंमासदशकेमार्गरोधः
प्रजाक्षयः २४ मुनिवृषभैर्वृषभतो गुरौफलंसकलमेवमादिष्टम् । जिनवृषदृष्ट्या-
नवलादचलासर्वत्रसरसास्यात् २५ इतिवृषराशिफलं मिथुनेसंगतेजीवेज्ये-
ठाख्योवत्सरो भवेत् । बालानांदोषमश्वानांसंडवृष्टिस्तदाभवेत् २६ कर्कोटकोय-
दामेधोगंडूपदोमतांतरे । तस्करैः पीड्यतेलोकः पापोपहतमानसैः २७ पश्चिमा-
यांसिंधुदेशेवायव्येचोत्तरादिशि । चित्राविचित्राजायंतैरोगाः पीडोत्तरापथे २८
श्वेतवस्त्रं तथाकांस्यंकर्पूरंचंदनादिकम् । मंजिष्ठानालिकेरंचपूगीस्वर्णं चरूप्यकम्
२९ मासानांपंचकंयावत्समर्धंचित्रतोभवेत् । पश्चान्महर्षपूर्वोक्तंधान्यानांचसम-
र्धता ३० पूर्वाभियाभ्यनैर्कृत्यामीशानेचसुभिक्षता । श्रावणेत्तुमहत्कष्टंमहिषीणांच
हस्तिनां ३१ राजयुद्धंप्रजावृद्धिः सुभिक्षंमंगलंभुवि । समर्धं तेलखंडादिशर्कराधा-
तवोपिच ३२ सृगालदेशेचोत्पाताः कयाणकेपुमंदता । महावर्षाघृतंधान्यंसमर्धं
चगुरुस्तथा ३३ शुंठीमरीचपिप्पल्योमंजिष्ठाजातिकोशकाः । महर्धमेतद्वस्तु
स्यात्फाल्गुनेधान्यसंग्रहः ३४ कार्पासलवणंगुडतिलगोधूमयुगंधरीचणकमु-
द्गान् । ग्राह्यविक्रयक्रयतस्त्रिगुणोलाभस्त्रिमासांते ३५ गुरुरपिमिथुननिर्लीनःसा-
रस्यंमनस्यंतः करोतिजने । व्यभिचारचारचर्याबलात्कचिद्देशभंगभयम् ३६
इति मिथुनराशिफलम् ३ कर्कोगुरुस्तथापादेवत्सरेतत्रजायते । पूर्वदक्षिणयोर्मे-
धोमध्यमंकंबलाभिधः ३७ महर्धसर्वधान्यानांकार्तिकेफाल्गुनेतथा । पश्चिमाया
सिंधुदेशेवायव्येचोत्तरादिशि ३८ क्षयश्चतुष्पदानांस्याद्दुर्भिक्षंमृगसैन्यकम् ।
हेमरूप्यं तथा ताम्रंपट्टसूत्रंप्रवालकं ३९ मौक्तिकंद्रव्यमन्नादिलोको-
त्तया लोकविक्रयः । मंजिष्ठाश्वेतवस्त्राणांमहर्धसुभटक्षयः ४० गोधूमशा-
लितैलाज्यलवणादिगुडंपुनः । मापामहर्धंजायंतैपापकर्मरतोजनः ४१ कार्तिक
द्वितयेधान्यंघृतंतैलंमहर्धता । पट्टसूत्रंचवस्त्राणिजातीफललवंगकं ४२ भीरचंशी-
तकालेषुसंग्राह्याणिवणिग्जनैः । वैशाखज्येष्ठयोर्लाभोद्विगुणस्तस्यविक्रयात् ४३
वर्षाकालेमहावर्षासर्वधान्यमहर्धता सुभिक्षंतिलकार्पासचणक्यानांगुडस्यच ४४

गोधूममाषतुवरीयुगंधरीमुद्गकोद्रवादीनां । आपादेसंग्रहतोलाभः पुनरुद्भवो द्विगुणः
 ४५ इतिकर्कराशिफलं । सिंहैर्जीवेश्रावणास्वोवत्सरोवासुकिर्धनः । बहुक्षीरघृता
 गावोजलपूर्णाचमेदिनी ४६ देवत्राल्लणपूजास्यान्नराणां मान्यतासताम् । रोगावि-
 वाहश्चान्योन्यंचतुष्पदमहर्घता ४७ म्लेच्छदेशे महायुद्धं छत्रभंगश्चाविह्वरम् । उद्रसः
 क्रियते लोकः पश्चिमोत्तरवायुषु ४८ गोधूमतिलमापाज्यशालीनांचमहर्घता ।
 सुवर्णरूप्यताम्रादिप्रवालानां समर्घता ४९ सुभिक्षंसर्वदेशे चमेवोप्यापाढात्रयोः ।
 श्रावणेवृष्टिरल्पैवसुकालः कार्तिकेस्मृतः ५० सोपारीखोपराडोढामंजिष्ठशुंठि-
 स्वारिकाः । पट्टकूलं जातिफलं कर्पूरं सुमहर्घकं ५१ उदक्काले गुरुः खंडाहिंगुत्री
 श्वित्रशर्करा । महर्घमेतद्रस्तुस्याद्धान्यस्यातिसमर्घता ५२ ज्येष्ठेष्टस्कंदकैर्धान्यं-
 लभ्यते मणमानतः । स्कंदकैः पंचविंशत्याघृततैलतुविंशतेः ५३ स्कंदकैर्दशानिर्ल-
 भ्यागोधूमामणसंमिताः । धान्यकार्पासतैलादिरससंग्रहणं शुभम् ५४ फाल्गुने रत्न-
 तो ज्येष्ठाहाभो द्विगुणतः परं । गुरौ सूर्यग्रहप्राप्ते सर्वत्र भाभिकोदयः ५५ इतिसिंह-
 राशिफलम् । कन्याजोगे गुरोर्जाते मेघनामतमस्तमः । भाद्रसंवत्सरस्तत्र सप्तमासान्न
 रौस्वम् ५६ ततः परं सुभिक्षं स्यात्कार्तिकान्माधवावधि । आयः संग्रहणाहाभो
 द्विगुणो भाद्रमासतः ५७ चतुष्पदानां पीडापि गोधूमशालिशर्करातैलमापामहर्घाः
 स्युर्गुंडादीशुरसस्तथा ५८ शूद्राणामंत्यजानांचकष्टंसौराष्ट्रमंडलं । खंडवृष्टिर्दक्षि-
 णस्यामुत्पातान्म्लेच्छमंडले ५९ भेदपाटिशृगाले च परचक्रभयंरणं । सर्वदेशे वाह्नि-
 भयं भेषोल्पश्वरसाल्पता ६० मरुदेशे छत्रभंगश्चैत्रे वामाधवे भवेत् । गोधूमघृततै-
 लानिमहर्घाणि समादिशेत् ६१ वल्लकंबलधातूनां रत्नादेश्चमहर्घता । आपादे धान्य-
 संशोहो भाद्रे लाभश्चतुर्गुणः ६२ इतिकन्याराशिफलं ६ गुरोस्तुलापामेघः स्यात्त-
 क्षकोवत्सरोश्विनः । तदातिवृष्टिर्भोजिष्ठानारिकेलमहर्घता ६३ अन्योन्यं राजयुद्धा-
 निसंमर्धभोज्यतैलयोः । मार्गशीर्षतथापौषे द्वयोर्धान्यस्य संग्रहः ६४ लाभः स्या-
 त्पंचमेमासे मार्गादारभ्य चैत्रतः ॥ छत्रभंगस्ततो राजविग्रहः कापिमंडले ६५ उत्पा-
 तो मरुदेशे स्यान्मार्गभयंच चौरतः । कोटजे सलमेवायैः परचक्रागमो मतः ६६
 स्कंदकैर्दशानिश्चैकमणधान्यंच उच्यते । कार्तिके मार्गशीर्षे वामे घस्तापाढके

महान् ६७ त्रयोदशस्कंदकैश्चपंडामणमवाप्यते । पंचाशत्स्कंदकैर्मिश्रीशर्करा-
मणविक्रयः ६८ रसक्रयाणकादीनांसंग्रहेणचतुर्गुणः । लाभश्चतुर्थमासेस्याद्वातू-
नांचमहर्घता ६९ इतितुलाराशिफलं ७ वृश्चिस्थेगुरौसोमेघः कार्तिकमा-
सतः । संवत्सरः खंडवृष्टिर्धान्यगल्पंजयंमहत् ७० गृहेपरस्परं वैरमष्टौमासानसं-
शयः । भाद्राश्विनेकार्तिकारुष्यास्त्रयोमासामहर्घता ७१ ततः सुभिक्षंजायेतमंद
वृष्टिश्चमंडले । पश्चिमायांजीववृष्टिर्दुर्भिक्षंवायुमंडले ७२ हेमरूप्यकांस्यताम्रति-
लाज्यंश्रीफलादिषु । महर्घगुडकार्पासलवणश्वेतवस्त्रकम् ७३ महिषीवृषभाअश्वः
समर्घाधान्यमंडले । तीढानांम्लेच्छलोकानांमहोत्पातश्चसंभवेत् ७४ शृगालदेशे
कटकं रोगोश्चमहिषीपुच । राजीनिचमहर्घाणिहिंङ्गुस्वारिकसोपराः ७५ देशभंगः
स्वल्पवृष्टिस्तृणानामपिदुःखिता । मरौतथानागपुरदेशे क्लेशाकुलाः प्रजाः ७६
गोधूमचणकतुवरियुगंधरीमापमुद्रकंगुतिलाः । संग्राह्यास्तेमासाः पंचपरं विक्रयाद्धि
गुणलाभः ७७ इतिवृश्चिकराशिफलम् ८ धनुर्गुरौहेममालीमेघसंवत्सरस्तदा ८१
मार्गशीर्षादिव्यवृष्टिः स्त्रीणांपीडागृहेगृहे ७८ पूर्वकालेभवेद्धान्यगोधूमशालि-
शर्कराः । कार्पासश्चप्रवालानिकांस्यलोहंघृतंत्रपु ७९ हेमरूप्यंमहर्घाणितिलतैलं
गुडस्तथा । पूगीफलंश्वेतवस्त्रमहर्घचक्रचिद्रवेत् ८० मार्गशीर्षादिचपुनर्ज्येष्ठे
यावन्महर्घता । महिषीवाजिधेनूनांमंजिष्ठायामहर्घता ८१ देशभंगश्चदुर्भिक्षं
क्वचिन्मारकसंभवः । संजातेशीतकालेथर्षाप्तेम्लेच्छजनक्षयः ८२ श्रावणे धान्य-
कलसींशितास्युष्टैर्भवेत् । पंचाशत्स्कंदकैराज्यमणंभाद्रंबुदोमहान् ८३ आश्वि-
नेरोगितासर्पदंशोधान्यमणपुनः । दशभिःस्कंदकैराज्यमणैस्तावाद्भिरवच ८४ खंड-
लभ्यासेरमिताएकेनस्कंदकेन च । गुडेसितोपलापंचमहर्घत्वंकचिद्रवेत् ८५ कुल-
त्यैकामसूरात्रंरक्तवस्त्रमहर्घकम् । तथैवगोधूमयवाश्छत्रभंगश्चगौर्जरे ८६ मार्ग-
शीर्षतथापौषेमंजिष्ठाहिंङ्गुमौक्तिकं । जातीफलंचसौपारीप्रवालानाम्महर्घता ८७
चतुष्पदादिकार्पासंसंग्रहोरसमासकान् । तल्लाभःसप्तमेमासेप्रोक्तोव्यक्तैश्चतुर्गुणः
८८ इतिधनराशिफलं ९ गुरौमकरगेमेघोजलेंद्रः पौषवत्सरः । चतुष्पदक्षयोभूम्यां
दुर्भिक्षंनिर्जलोजनः ८९ मार्गशीर्षाद्धान्यवस्तुमंग्रहः क्रियतेतदा । विग्रहश्चमहा

घोरोराज्ञांबुद्धिविपर्ययः ९० उत्तरे पश्चिमे देशेखंडवृष्टिः कदापिच । पूर्वस्यादाक्षि-
णस्यांचदुर्भिक्षंराजविद्धरम् ९१ पापबुद्धिरतालोकाहाहाभूताचमेदिनी । तिलतै-
लाज्यदुग्धान्नरक्तवस्त्रमहर्षता ९२ उत्तमामध्यमाः सर्वेसर्वभक्षणतत्पराः । क्षत्रि-
याणांछत्रभंगोम्लेच्छानांचततःक्षयः ९३ चैत्राश्विनाषाढमासास्त्रयोमहर्षहेतवे ।
पश्चाद्धान्यंसुभिक्षंस्यात्प्रजा पीडाचतस्कराः ९४ हेमरूप्यं ताम्रलोहंकर्पूरंचंदना
दिकं । महर्षनर्मदातीरेअन्यदेशेशुभंभवेत् ९५ मेघोमालपदेदेशेभंगोवर्षानभूयसी ।
व्याधयोबहुलारूप्यधातूनांचमहर्षता ९६ मेदपाटेचकटकेमार्गशीर्षेपिपौषके ।
महाजनानांपीडापिछत्रभंगोमहाभयं ९७ देवग्रामपुरादीनांलुठनंयुद्धसंभवः । शाल
योयवगोधूमामहर्षाःस्युस्तथारसः ९८ खंडाधान्यगुण्डानाम्मंजिष्ठायाःसितोपला
दीनाम् । सर्वत्रमहर्षत्वंचैत्रेचफाल्गुनेमासे ९९ घृततैलपट्टसूत्रकंबलवस्त्राणिचेशु
रसवस्तु । आपाढेतुमहर्षमेघोल्पोपिचसुभिक्षंस्यात् १०० दशकैःस्कंदकैर्धान्यं
मणंपोडशभिस्ततः । पंचदशभिस्तैलंचतुर्भिः शेषधान्यकम् १ इतिमकरराशि-
फलं १० कुंभेगुरौवज्रदंष्ट्रीमेघोमाघादिवत्सरः । सुभिक्षंजायतेतत्रऋषिदेवद्विजा-
र्चनम् २ कांस्यंचपित्तलंलोहंमंजिष्ठात्रपुकांचनम् । एषामासत्रयंयावत्समर्ष-
त्वंप्रजायते ३ मौक्तिकंचप्रवालानिमंजिष्ठापट्टकूलकं । पूर्णरूप्यंनालिके-
रंश्वेतवस्त्रमहर्षकम् ४ फाल्गुनमाघचैत्रेपुरोगामासत्रयेमताः । महर्षलवणं
लोकेमरौधान्यमहर्षकं १०५ चैत्रवैशाखयोः सिंधुदेशेकटकचालकः ।
वस्त्रकंबलहिंणूनाम्महर्षताप्रजायते ६ कार्तिकेचाश्विनरोगाश्छत्रभंगोमह-
द्भयम् । रसकार्पासवस्त्राणांसर्वत्रस्यान्महर्षता ७ आपाढेमणगोधूमाश्वतुर्भिः
स्कंदकैर्मता । अष्टादशभिराज्यंचतैलंतेर्मनुसंमिते ८ श्रावणेवाभाद्रपदेधान्यं
संगृह्यतेतदा । पौषेस्याद्विगुणोलात्तो युगंधर्याश्वक्रियात् ९ इतिकुंभरा-
शिफलं मीनेगुरौफाल्गुनेस्याद्द्वत्सरः संभवोचनः । खंडवृष्टिर्महर्षा-
णिसर्वधान्यानिभूतले ११० वायुरोगस्यपीडाचदेशांतरंरज्जेजनः ।
यासानांपंचमंयावद्भयंराजविरोधतः ११ पश्चात्सुखंसुभिक्षंशालिगोधूम-
शर्कराः । तिलतैलगुडानांचमहर्षत्वंसमीरितम् १२ मंजिष्ठानारिकेलानिभेत-

वस्त्रचदंतकाः । कर्पूरलवणाज्यानांमहर्घत्वंप्रजायते १३ चतुष्पदा-
नां मरणं वैशाखज्येष्ठयोर्भवेत् । आपाठे श्रावणे धान्यघृततैलमहर्घता १४
श्रावणस्योत्तरेपक्षे महावर्षा प्रजायते । घृतंसमर्षभाद्रपदेशुभावाश्विनकार्तिकौ
१५ समर्षास्तिलकार्पासाश्छत्रभंगस्ततोद्भवे । मार्गशीर्षे तथा पौषे ह्युत्पातो मरु-
डले १६ ग्रीष्मे कटकसंग्रामे चतुष्पदमहर्घता । स्यान्नागपुरदुर्भिक्षं वर्षाकाले
सुभिक्षता १७ इति कतिपयशास्त्रात् । वीक्षणाद्गौरवेण गुरुचरितविचारः स्फार
बोधाय वृद्धः । इह मतिरतिशायी नैव युक्ता प्रयुक्तादविकलफललाभो वाक्यतोयं
यतः स्यात् १८ ॥ इति नक्षत्रसंवत्सराणां नाम गुरुचारविचारः ॥

अथ विशेषज्ञानिचारफलम् ।

सद्यो बोधायगद्येन विस्तरेण निगद्यते ॥ शनैः शनैः शनैश्चारः फलं शास्त्रविमर्शतः
१ मे पराशौयदासौरिस्तदा पश्चिमायां राजविग्रहः वस्तुमहर्घता नृपतेर्भयं गुर्जर
गौडसौराष्ट्रदेशेषु धान्यमहर्घता द्विगुणो व्यापारे लाभः छत्रभंगः राशिभोगा-
त्परतः उत्पातबहुलामही तथा महीनदीपार्श्वपीडा राज्ञामुपद्रवः मेघाबहवः
सप्तधान्यानिपुगंधर्षादीनि संगृह्यन्ते मासचतुष्टयानंतरे विक्रये द्विगुणलाभः गुर्जर-
देशे अहिफेनगुडशर्कराखंडागोधूमवाजरचवलाविक्रये लाभः सुवर्णरूप्य-
लाभः प्रथमं शनैश्चरसप्तमासराशिभोगतः पश्चादुत्पातंचालका भूकंपगर्जि-
तैः क्वचित्फाल्गुने उपद्रवः तदा वस्त्रमहर्घता व्यापारे जयः मालवदेशे घृत शर्करा
तैलखोपरारायणः इत्येतानि महर्षाणि कटकचालकः अष्टौमासान् १ इति मे-
-पराशिशनिफलम् १ वृषेयदाशनिस्तदा विग्रहो दक्षिणादिशि परचक्रभयं वैराडदेशे
अस्वस्थता पश्चिमापथे दक्षिणस्यां याति देशउद्वसतः अन्नमहर्घं गोधूमचणक
लवणव्यापारे लाभः सुवर्णरूप्यपित्तल कांस्य व्यापारे लाभो मासषट्कं यावत्
आषाढादिमासत्रये महान् व्यवसाये लाभः अशोरदेशे युद्धं म्लेच्छहिंदुराज्यस्य
क्षयः भाद्रपदे अहिफेनालाभः देवगढदेशे विग्रहः दुर्गभंगः शनैश्चरस्य राशिभोगे
एकवर्षानंतरं च महर्घता तन्मध्ये अजमकः तस्य माघमासे विक्रये लाभः इति वृषरा-
शिरानिफलम् २ मिथुने शनिस्तदा पश्चिमायां दुर्भिक्षं राजकुलविग्रहः मालवदेशे

विग्रहः राशिभोगात् मासपंचकतः पश्चात् उज्जयिन्यामुत्पातः दुर्गभंगः सामद्वयात्प-
रंदुर्भिक्षं मासं १ यावत् ततोत्सरेशुभम् धान्यनिष्पत्तिः पूर्वदेशे उत्पातः गुडसमता
लवंग केसर एलची पारद हिंगु पानडी रेशम कथीर शुंठि एतानि महर्घाणि
क्षत्रियाणां मालवदेशे खंडेजयदुर्गरोधः उच्चवस्तुविक्रयः इति मिथुनराशिशानि-
फलम् ३ कर्कराशिशानिस्तदा मेदपाट्टदेशे मालवासीमांतम् उद्धसता छत्रभंगोम-
हीपतेः राजयुद्धं सबलं मालवदेशे मुगलकटकं तार्पानदीतीरेयावत् विग्रहः परंकु-
शलं दक्षिणदिशिलोकनाशः ग्रामभंगः श्रावणे धान्यमहर्घं भाद्रपदे जलोपद्रवः
मेषाबहवः आश्विने वर्षा अहिफेनमहर्घतां मासद्वये पुनः समर्घता वापर वस्तु
महर्घं घोटकमहिषमहर्घता व्यापारे लाभः इति कर्कराशिशानिफलं ४ सिंह-
राशिशानिस्तदा अन्नं सर्वत्र निष्पद्यते जलवृष्टिबहुलता मालवदेशे व्यापारे लाभः
राशिभोगानंतरं मासदेशागमनं याति साहिचलाचलत्वं परम् अन्नं समर्घं शोकबंधु-
तुल्याः संग्रामाः प्रतिग्रामंगुडगोधूमचणकतंदुलशालिमसूरान्नघृतादिवस्तु-
व्यापारे लाभः पूर्वसुभिक्षं परं मारीभयं सर्वदेशेषु पीडा व्याकुलता अशुभं संव-
त्सरफलं मरीचशुंठिप्रमुखक्रयाणे लाभः ताम्रपित्तलमहर्घता घृततैलादि-
रस महर्घता कोंकणदेशे तृण मर्सजी समर्घता मालवमध्ये उपद्रवः
परं राज्यसुखं कटकविग्रहः पूर्वदेशे वल्ललाभः सर्ववस्तुमहर्घं
इति सिंहराशिफलम् ५ कन्यायांयदाशानिः तदा दुर्भिक्षं चतुर्दिशासु पितापुत्रं
विक्रीणाति अन्ननाशः जलवर्षानास्ति गुरुदेशे शिवपुर्या द्रविडदेशे राजपीडा
छत्रभंगः शेषाः सर्वदेशाः शुभा अर्बुददेशे सुभिक्षं शिरोहिमध्ये अन्नलाभः
सर्वधान्यसंग्रहे द्विगुणलाभः मासनवकं यावत् धान्यं रक्षणीयं पश्चाद्विक्रयः
धातुवस्तु समर्घम् उत्तमवस्तु महर्घं मालवदेशे परस्परविरोधः राजभयाहूम्यां
किंचिदुत्पातादि अशुभं गुडसमता धान्यं महर्घम् अन्नभयं महावृष्टिः क्रयक्रया-
णकानि समर्घाणि इति कन्याराशिफलम् ६ तुलाराशौयदासौरिः सुभिक्षं स्या-
च्चराचरम्। प्रजानां सुखसौभाग्यं धनं धान्यं च संपदः १ बंगालदेशे विग्रहः तत्रैव
प्रजापीडा रोगबहुलता कार्तिके महाजनत्रये कष्टं बहुलं बंगाले उत्पातः छत्र-

भंगः अर्धराशिभोगात् परउत्पातः दक्षिणदिशिउपद्रवः गोधूम चणकचोखा
 भारंगी कांगुणी उडद एतन्महर्घता ज्येष्ठमासादिक्रये द्विगुणोलाभः अन्ये
 सर्वदेशाः सुभिक्षाः सुस्थाः इति तुलाराशिशानिफलम् ७ वृश्चिकेयदाशनिस्तदाहस्ति
 नागपुरे तद्वेशे वैराट्देशे विग्रहः मालवमेदपाटवागड गुजरात सौर उत्तरार्ध
 देशे एतेषु कटकचालकः अन्नालाभः गोधूमकार्पासमसूरात्रतिल-
 कापडादिव्यापारेलाभः मासनवक परम् उपद्रवः राज राणा म्लेच्छानां परस्परं
 युद्धं पातसाहिगृहे क्लेशः मालवदेशेतिपीडा आयांति सर्ववस्तु मूल्यवृद्धि अफी
 मलाभः ज्येष्ठमासेवृद्धिः अजमोमेथी प्रमुख विक्रयः रोगचालकः वर्षाबहुला
 इति वृश्चिकराशिफलं ८ धनेशनिः तदासर्वत्रमहर्घता लोकदुर्वलता तैलतिलदाणा
 गोधूम चणक चोखा खांड लूंग डोडा असातिनुं अजमोमेथी घृत एतानि
 वस्तूनि महर्घाणि श्रावणादिमासचतुष्टये मारीपीडा राजसुखम् उत्तरा पथे
 कटकचालकः इति धनेशनिफलं ९ मकरेशनिस्तदानंदः सर्वत्र सुभिक्षं राजानिर्भयः
 आरोग्यं समाधानं तथा कर्पूर पारद जातिफल लूंग खोपराहिंगुजीरा सोपारी
 आवीरंहाली घृत लवण महर्घता मूल्यवृद्धिः आपाटादिमाससप्तकंयावत् अहि-
 फेनात् लाभः दक्षिणस्यान् अहिफेनमहर्घता चौरतयं देशांतरे महाजनपीडा धन
 हानिः शाखाप्रमाणेन मालवदेशे रोगपीडा प्रथमं वर्ष तयंकरं पश्चात् शुभं देवा
 भंगः राशिभोगात् इति मकरेशनिफलम् १० कुंभेशनिस्तदा दक्षिण कौंठुण
 महाविग्रहराजस्यः प्रजाभयं धनप्रलेपः राशिभोगात् माससप्तकंयावत् सर्व-
 धान्यमहर्घता आपाटादिमासपंचकं यावत् गोधूम मंडूई चीणा मसूर भृंग
 चुगंधरी चोखा उडद चहुला तुवरी कांगुणी चाउल वाजरो एतानि महर्घाणि
 दुःखालः माघेवृष्टिः प्रबला ततो धान्यविनाशः छत्रभंगः फाल्गुनचैत्रयोर्धान्यसं-
 ग्रहः अन्यत्र जनानमंति अमार्गणा मार्गयंति धान्याद्विगुणलाभः इति
 कुंभेशनिफलं ११ मीनेशनिस्तदा दुर्भिक्षं लोको दुर्वलः मातापुत्रं विहीणाति
 मालवदेशे महर्घता उत्पातः धान्यलाभः दक्षिणस्यां धान्यमहर्घं मलयदेशे

राजविरोधः प्रजावसति वारवरवस्तुमहर्षता धातुवस्तुसुवर्णरूप्यताम्रत्रपु-
लोहमहर्ष सर्ववस्तुषु वाणिज्यलाभः इतिमीनराशिफलम् ॥

इति श्रीमनुरचितैवज्ञविनोदसुभाषाविभूषितसंवत्सरदशाधिकारीआयव्ययादि-
कुयोगसुयोगसारिणीगुरुचारशनिचारादिकथननामद्वाविंशतितमविनोदः २२

अथ सस्यजन्मपत्री—जिस समयमें जिस अन्नका जन्म होताहै उसकी जन्म
पत्री देखनेकी क्रिया व्यासआदि महर्षियों ने लिखीहै. अतः उसके देखनेकी
क्रिया यहां लिखतेहैं प्रथम अन्न बोयेपीछे उगे तिसकी ग्रीष्म शरद यह दो
प्रधान ऋतु हैं जिसमें बाजरी, जुवार, चावल, मोठ, भूंग, तिलइत्यादि तो ग्रीष्मऋतु
(ज्येष्ठआषाढ) में बोयेजातेहैं और यव गेहूं चणा इत्यादि शरद (आशोज
कार्तिक) में बोयेजातेहैं जिसमें ग्रीष्मऋतुका बोयाहुवा सस्य तो शारदधान्य
कहलाताहै और शरदऋतुका बोयाहुवा ग्रीष्मकधान्य कहलाताहै. जब वृश्चि-
ककी संक्रांति समयमें गुरु और चंद्रमा कुंभ अथवा सिंहका स्थित हो तो-
ग्रीष्म अन्नकी उत्पत्ति अच्छी होतीहै. सूर्यसे दूसरे बुध शुक्र हो अथवा वारवे
हो और गुरुकी दृष्टि हो तो निष्पत्ति ग्रीष्मअन्नकी श्रेष्ठ होती है यदि
वृश्चिकका सूर्य शुभ ग्रहों करके युक्त हो वा सप्तम ग्रह शुभ हो तो
श्रेष्ठ उत्पत्ति समझनी यदि सूर्यसे गुरु दूसरे हो तो अर्द्धनिष्पत्ति होतीहै
सूर्यसे ११ । ४ शुक्र और बुध हो यदि दशमगुरु हो तो सस्य
की अच्छी उत्पत्ति होतीहै सूर्यके वृश्चिक प्रवेशसमयमें कुंभका गुरु और बुध-
भका चंद्रमा और मंगल शनि मकरका हो तो अन्न अच्छा होवे परंतु प्रजाको
रोगादिकोंकी बाधा होती है जब सूर्यसे दोनापार्श्व (वारवे और दूसरे) स्थान
पर पापग्रह हो तो अन्नका नाश करे यदि सूर्यसे सप्तम पापग्रह हो तो जन्मे
अन्नका विनाश करते हैं यदि दूसरे स्थान सूर्यसे क्रूरग्रह हो और शुभग्र-
होंकी दृष्टि नहीं हो तो प्रथमउत्पत्ति हुये अन्नका विनाश करके पीछेके बोये
हुयेको सुधारताहै. सूर्यसे सातवे और केंद्र ४ । १ । ७ । १० इन स्थानोंमें
पृथक् पृथक् दो क्रूर ग्रह हो तो टीडी वा कातरो वा वृष्टिकी संचइत्यादि
अनेक अन्नके परिपाकमें विपदा होती है. सूर्यसे ६ । ७ क्रूरग्रह प्राप्त होवे तो

अन्नकी उत्पन्नता तो होवे परंच महर्घता बनीही रहै. एवं जिस महिनेमें जो अन्न बोयाजावे उस महिनेकी संक्रांति कर्के वस उसी सूर्यसे उक्त योग देखना वृश्चिक संक्रांतिका जैसा फल लिखा तैसा ही सारे संक्रांतियोंका जान लेना चाहिये. जिस महिनेका सूर्य शुभग्रहोंकरके युक्त वा शुभग्रहोंकरके दृष्ट वा उक्त शुभ योगोंकरके विभूषित ज्योंज्यों विचरेगा त्योंत्यों उस महिने की उत्पत्ति पाईहुई वस्तुओंकी सस्ती और पुष्टिकरता चलाजायगा और इसी विधानसे पापग्रहोंकरके युक्त और पापग्रहों करके दृष्ट वा उक्त कुयोगोंसे विभूषित ज्योंज्यों रवि आगे बढेगा त्यों त्यों उस महिनेकी औत्पत्तिक वस्तुओंकी तेजी और क्षीणता करता चलाजायगा इति सस्यजातकम् ।

अथवृष्टिअवरोधकयोगों के जाननेकी विधि:—वर्षाऋतुमें रविके अंशोंसे आगे मंगल चले और सूर्य मंगल एकराशिका होवे तो वर्षाका अवरोध होताहै. १ यदि बुध और शुक्र. एक राशिका होवे और उनके बीच अंशोंसे सूर्य होवे तो वर्षा वर्षणका अवरोध कुयोग कहलाता है. २ जब बृहस्पति और मंगल. एक राशिका होवे तो चतुर्मासमें वृष्टिको रोकताहै. यदि वसंतादि अन्य ऋतुओंमें उक्त योग होवे तो वृष्टि होती है. ३ और सिंह कुंभका राहु केतु क्रूरग्रहों करके युक्त होंवे और क्रूर ग्रहोंकरके दृष्ट होवे तो वर्षा वर्षणमें बाधा होतीहै. और ऐसे ऐसे अनेक योग वर्षाके अवरोधक हैं परंच इनमें विशेष योग इन्हींकोही समझना चाहिये अब यहां और भी कितनी वस्तुओंकी महर्घता का योग लिखे जाते हैं. ज्येष्ठा नक्षत्र ऊपर रवि और मंगल होवे तो एक मासतक गेहूं वगैरे अन्न महंगा रहै. १ सूर्य और केतु भरणीनक्षत्र ऊपर होवे जब लवण महंगा होवे २ अनुराधाका शनि और ज्येष्ठाका गुरु होवे तो प्रजामें जंग मचे और अन्न महंगा होवे ३ धनका शनिश्चर और मिथुनका मंगल इन दोनों ग्रहोंके साथ राहु केतु आर्द्रा और पूर्वाषाढका होवे तो अन्न और रम महंगा करे. और ऐसा योग वर्षाऋतुमें होवे तो वर्षाकाभी अवरोधकरे ४ धनिष्ठाका शनिश्चर और बंभल

होवे तोभी वर्षाका अवरोध करै ५ शततारका नक्षत्र ऊपर गुरु और चित्रा, नक्षत्र ऊपर मंगल यदि ऐसा योग माघ फाल्गुनमें होवे तो गेहूँकी फसलको अवश्यमेव विगाड़ेगा ६ आर्द्रा नक्षत्रऊपर शनि और राहु प्राप्ति होवे तो उस वर्षमें वर्षाका अवरोध करके दुर्भिक्षका संभव करेगा ७ वृष का राहु और मंगलका योग होवें जब अन्न खरीदनेवालोंको ६ मासके लगभग दूना नफा मिलता है ८ वृषभराशिका सूर्य शनि और मंगल होवे तो एकमास वर्षाका अवरोध रहै. उत्तराभाद्रपदाका शनि और विशाखाका मंगल कर्कका बृहस्पति होवे तो दुर्भिक्षका संभव है. ९ उत्तराभाद्रपदा और हस्त इन दोनों नक्षत्रोंपर राहु केतु होवें तो रस और कार्पासकी महँगाई करै. यदि एकपर होवे तो शून्यफल समझना चाहिये. १० वृश्चिक और मेषके शुक्रमें अन्न महँगा होताहै. ११ मकर और कुंभके सूर्यमें वस्त्र महँगा होताहै. मकर और कुंभका राहु शनि और बुध होनेसे द्विपद और चतुष्पद प्राणियोंको महा दुःख होता है १२ मेष और वृश्चिकमें राहु केतु मंगल और शुक्र सूर्य होनेसे गुड और कार्पास महँगा होता है. १३ मेष और वृश्चिकका राहु और शनि होवे तो ताम्र महँगा होता है. इति संक्षेपतो महर्षयोगः ॥

अथ समर्घ्ययोगाः—संसारमें एक कहानी चलती है कि, मारनेवालेसे जिवानेवाला बहुत प्रबलहै. सो यह बात सत्य है. क्योंकि अनुभव करनेमें आता है कि, महर्घ्य योगोंमें समर्घ्य योग यदि आजावे तो समर्घ्यकी प्राबल्यता विशेष रहती है. जिसके लिये यहां कितनेही समर्घ्य योग दिरालये जाते हैं. शनि और राहु एक राशिपर होवें तो अन्न सस्ता करे १ बुध और शुक्र मंगल आश्लेषा नक्षत्र ऊपर होवे तो राज्य प्रजामें आनंद और अन्न सस्ता रहै २ मूलका शनैश्वर स्वातिका बुध होवें तो अन्न सस्ताकरे ३ आर्द्राको बृहस्पति रस और कार्पासकी मंदी करै ४ भावणका बुध शुक्र और पूर्वाषाढका गुरु होवे तो अन्न और रस कार्पासकी मंदी करै. ५ मघा और धनिष्ठाका गुरु मृगशीर्षका राहु होवे तो अन्नकी मंदी करै. ६ बुध और

शुक्र सूर्य एक राशिका होवे तो सर्वधान्यकी मंदी होवे ७ बुध शुक्र और सूर्य एकराशिका होवे जिसमें सूर्यके आगे बुध शुक्र होवे तो वर्षा श्रेष्ठ होती है. ८ सूर्यके अनुगामी भौम होनेसे वर्षा अच्छी होती है. ९ रुत्तिका और उत्तराभाद्रपदाका गुरु होनेसे चांदी और कार्पास रस और चावल इन्हांकी मंदी होती है. १० सूर्य बुध और गुरु शुक्र एक राशिका होनेसे अन्नकी और रसकी मंदी होती है. ११ विशाखाका और भरणीका शुक्र गुरु होनेसे अन्न और कार्पासकी मंदी होती है. १२ पुनर्वसुका शुक्र होनेसे कार्पास मंदा होता है. १३ श्रवण और धनिष्ठाके शुक्र और गुरु होनेसे गेहूंकी मंदी होती है. १४ अधिकमासमें यदि भौमका राशिचार होवे तो वर्षा श्रेष्ठ होती है. १५ जब कर्ककी संक्रांति प्रवेश समयमें कुंभ मीनका चंद्रमा होवे तो चारमासही श्रेष्ठ वर्षा होती है. १६ शनैश्वरसे नवम पंचम और सप्तमस्थानपर चंद्रमा होवे और गुरु शुक्रकी पूर्णदृष्टि होवे तो वर्षा बहुत श्रेष्ठ होती है. १७ शुक्रसे सप्तमराशि ऊपर चंद्रमा होवे और गुरुकी पूर्ण वृष्टि होवे और वर्षाका अवरोधक योग होवे नहीं तो वर्षा बहुत श्रेष्ठ होती है. १८ तुला राशिका शुक्र और भौम होवे तो अन्नकी मंदी होती है १९ आगे सूर्य मध्यमें बुध और पीछे शुक्र ऐसा योग होवे तो अन्नकी मंदी होती है २० यहाँ ध्यान देना चाहिये कि, ऐसे ऐसे महर्षय समर्षय योग अनेक हैं परंच जिस जिस योगोंमें हमारी श्रद्धा जमी वही यहाँ लिखेगये हैं बाकी और योगोंकी जिनको अपेक्षा होवे तो वर्षप्रबोध, संवत्सरी, मेघमात्ता, भडुली, नारदसंहिता, बृहत्संहिता इत्यादि ग्रंथोंमें देख लेंगे अथ वनस्पतिके विशेष फल फूलोंसे वस्तुओंकी उत्पत्ति जाननेकी विधि—जिस वर्षमें पीपलके फूलफल अधिक आनेसे सर्व धान्यकी उत्पत्ति अधिक होती है १ बटके फल फूल अधिक आनेसे चावल अच्छा होता है २ जांजूके फल फूल अधिक आनेसे तिल और उड़दकी उत्पत्ति होती है ३ गिरीपके फल फूल अधिक आनेसे मालकौंगनी अच्छी होती है ४ कुंदके फूलोंसे कार्पासकी वृद्धि श्रेष्ठ होती है ५

चित्रकके फल फूल अधिक होनेसे सरसोंकी उत्पत्ति श्रेष्ठ होती है ६ बदरी (बोर) के फल फूल अधिकके कारण कुलथी अन्नकी उत्पत्ति होती है ७ करंजके फलफूल अधिक होनेके कारण मूँगमोठकी उत्पत्ति अच्छी होती है. ८ कुशा और दूर्वाके विशेष बढनेसे पौडा (गुड खाँड) की साख अच्छी होती है ९ नींबके फल फूल अधिक होनेसे संवत् श्रीकार होता है १० शमी (जांटी) और खैरके फल फूल अधिक होनेके कारण दुःकाल होता है ११ आमके फल फूल विशेष होनेसे प्रजामें कल्याण अधिक होताहै १२ भिला-
के फल फूल अधिक होनेसे प्रजामें रोगकी वृद्धि होती है १३ इसीप्रकार वृक्षोंका नाम तो विशेष (बहुत) हैं परंच उनके ज्ञानविना प्रयोजन सिद्ध-
नहीं होसक्ता जिससे वे यहाँ नहीं लिखे गये. अथ संक्रांतिके मुहूर्त जान-
नेकी विधिः—सूर्यसंक्रांति आर्द्रा स्वाति. ज. श. ऽऽश्ले. ज्येष्ठामें प्रवेश होवे
तब १५ मुहूर्ती जाननी. म. क. ऽश्वि. मृग. चि. ऽनु. मू. श्रव. ध. रे. पुष्य. ह.
पूर्वा. फा. पूर्वाषा. पूर्वाभाद्र. इन नक्षत्रोंमें प्रवेश होवे तो ३० मुहूर्ती जाननी, रोहि.
पुन. विशाखा उत्तराफाल्गुनी उत्तरापाढा उत्तराभाद्रपद उक्त नक्षत्रोंमें प्रवेश
होवे तो ४५ मुहूर्ती समझनी चाहिये और पूर्व संक्रांतिके वारसे २। ३ वार
और पूर्वनक्षत्रसे २। ३ नक्षत्र संक्राति. प्रवेश करे और ४५ मुहूर्ती होवे तो
धान्यकी समर्धता होती है और पूर्ववार और नक्षत्रसे ४। ५ वार नक्षत्रमें
प्रवेश करे और १५ मुहूर्ती होवे तो धान्यकी महर्धता होती है और शेष
फलकी समाधानी समझनी चाहिये ॥

वत्सवास.				राहुवास.				मूलवास.				
सि	क.	तु.	पूर्वादि.	वृश्चि	ध.	म.	पूर्व.	मि.	सि.	क.	म.	स्वर्ग.
वृश्चि	ध.	म.	दक्षिण	कृ.	मी.	म..	दक्षिण.	क.	तु.	मी.	ध.	भूमि.
कृ	मी	म.	पश्चिम	वृष.	मि.	क.	पश्चिम.					
वृ.	मि	क	उत्तर	सि	क	त	उत्तर	म	ध.	वृ.	कृ.	पाता

संक्रांतिनामफल.					संक्रांतिसमयफल.		
वार	नक्षत्र	न.ना.	नाम	उत्तमफल	काल	नेष्टफल	दिशागमन.
रवि	भ.म.पू.३	उग्र	घोरा	शुद्धसुखी	पूर्वाह्न	राज्ञोहंति	पूर्व
चंद्र	अ.पु.इ.अभि.	क्षिप्र.	ध्वांक्षी	वैश्यानुसु.	मध्याह्न.	द्विजानहं.	पश्चिम
मंगल	पू.स्वा.श्र.ध.श.	चर	महोदरी	चोरसुखी	अपरराह्न	वैश्यानुहं.	दक्षिण
बुध	मृ.चि.प्लु.श.	मैत्र	मंदाकि-	राजासु.	प्रदोष	पिशाचानहं.	दक्षिण
गुरु	रो.उ.३.	ध्रुव	नंदा	गणकाद्वि.सु.	मध्यरात्रि	राक्षसानहं.	उत्तर
शुक्र	कृ.विशा.	मित्र.	मिश्रा	पशुसुखी	अपररा.	नटात्रहंति	पूर्व
शनि	आ.आश्ले.ज्ये.म.	साधारण	राक्षसी	चांडालसु.	मभात	गोरक्षकात्रहं	पश्चिम

संक्रांतिकरणोपरिवाहनादिसारिणी.

करण.	वव.	वाल.	कौल	तैतिल	गर.	वणिज	विष्टि.	शम्भु.	चतु.	नाग.	किस्तु.
स्थिति.	बैठी.	बैठी.	ऊभी.	सूती.	बैठी.	बैठी.	बैठी.	ऊभी.	सूती.	सूती.	ऊभी.
फल.	मध्य.	मध्य.	महर्ष	नेष्ट.	मध्य.	मध्य.	मध्य.	महर्ष.	नेष्ट.	नेष्ट.	समर्ष.
वाहन.	सिंह.	व्या.	सिंह.	रासभ	इस्ती	महि.	अश्व.	श्वान.	मीढक	बलद.	कुङ्कुद.
उपवा	गज.	अश्व.	चलद	मींदा.	खर.	उंट.	सिंह.	शार्दूल	महि.	व्याघ्र.	बंदर.
फल.	भीति	भीति.	पीडा.	सुभि.	लक्ष्मी	कृश.	स्थैर्य.	सुभि.	पीडा.	स्थैर्य.	अपमृ.
वस्त्र.	श्वेत.	पीत.	हरित.	सफेद	लाल.	श्याम	काल	चित्रक	कवल.	दिग्बर	धनवर्ण.
आयुध.	मुशुं.	गदा.	खड्ग.	दंड.	धनुष.	तोमर.	कुत.	पाश.	अंकुश	तल्वा.	तीर.
पात्र.	सुवर्ण	रोप्य	ताम्र	कांस्य	लोह.	खपर	पत्र.	वस्त्र.	कर.	भूमि.	काष्ठ.
क्षभण.	अन्न.	दूध.	भैक्ष्य	पकवा	पय.	दधि.	चित्रा.	गुड.	मधु.	घृत.	खींद.
लेपन.	कस्तू.	कुंकु.	चद.	मोटी.	गोरोच	अल.	हलद.	कज्जल	सिंदूर	अगरु.	कपूर.
जाति.	देव.	भूत.	सर्प.	पक्षी.	पशु.	मृग.	विष.	क्षत्रि.	वैश्य.	शूद्र.	मिश्र.
पुण्य.	पुत्राग	जाती	बकु.	केवड़ा	बिल्व.	अकं.	दूर्वा.	कमल	मोगरा	पाटली.	जाती
भूषण.	पिरो	ककण	मोती.	मवाल.	सुनुट.	मणि.	गुजा.	कौडी.	नील.	काच	सुवर्ण.
कसुकी	विचि	पर्ण.	हरित	भूर्जप.	सित.	पांडु.	नील	ह.जि.	चर्म.	वल्कल	पांडुर.
वयं.	चाला	कमा.	गता.	यवा.	प्रोदा.	शगन्भा	पट्टा.	वध्या.	अति.	पत्रे.व.	संन्या.सि.

अथद्वादशसंक्रांतिपर्वकाल.

मेष १	पूर्व १५घ.	पर १५घ.	दानमेष.	तुल ७	पू १५	प १५	तिल गोरख दा
वृष २	१६ घ.	०	गोदान.	वृश्चि ८	१६ घ	०	दीपदान
मिथुन ३	०	१६ घ.	वस्त्रात्र.	धन ९	०	१६ घ	वस्त्रदान
कर्क ४	३० घ.	०	घृत घृत	मकर १०	०	४० घ	काष्ठ अन्न
सिंह ५	१६ घ.	०	छत्र	कुम्भ ११	१६ घ	०	गोड. अन्न
कन्या ६	०	१६ घ.	गृह वस्त्र	मीन १२	०	१६ घ.	भूमि माला.

अथ संक्रांतिफलं—रविवारको संक्रांति अर्के जब युद्ध होवे राजविग्रह होय. सूर्य बहुत तपे, रोगउपजे. धान्य महंगा होय. १ सोमवारको संक्रांति प्रवेश करे तब दक्षिणकी पवनचले धान्य सस्ता होवे सर्व वस्तु सस्ती रहै रस घृत किराणुं तेज रहै. लोक महाजन प्रसन्न रहै. गौ ब्राह्मणकी पूजा और सुख संपदा रहै. २ भौमके दिन संक्रांति प्रवेश होवे तब अन्न महंगा होवे गेहूँ वा लालवस्तु महंगी रहै. विग्रह प्रजामें रहे युद्धकोदंगल होवे. अग्निभय. घृत तैल लवण रस कर्पूर चंदन यह सब महंगे होवें ३ बुधदिन संक्रांति प्रवेश होवे तो रसकस घृत महंगे और बस्त्रकी सस्ती होवे कार्पास (रुई) सस्ती चिके प्रजा को भयकारक और चातुर्मासमें वर्षा कम होवे ४ गुरुदिन संक्रांति प्रवेश होवे तो पीतवस्तु महंगी और प्रजासुखी. धान्य सस्ता. बहुत अन्न. उत्पन्न होवे. गौ. की बहुत दुग्ध और ब्राह्मणकी पूजाकरे ५ शुक्रदिन संक्रांति प्रवेश कियेसे प्रजाको सुख होवे सुवर्ण चाँदी महंगी होवे गो महिषी हस्ती घोड़ा महंगे और रस कस लवण घृत समता रहै. ६ शनिदिन संक्रांति प्रवेश होवे तो लगतीही महा अशुभ फल कारक है. सर्व वस्तुका क्षय करे. दुर्भिक्षकारक है धान्य महंगा लोक दुखी और रोगकी उपाधिकारक है. अथ संक्रांतिपर्वकाल-निर्णयः—केषांचिन्मतभेदात्त्रिंशत्कथिताः पराः पुण्याः। चत्वारिंशदन्यमुनेर्मता मकरसंक्रमे तु १ यद्यस्तेवाप्रदोषेवानिशीथेमकरंगति ॥ भास्करे तु चरदिनपुण्यमित्याह माधवः २ हेमाद्रिरधरात्रात्पूर्वचेत्संक्रमो भवति तदहस्तुपुण्यमेव परतश्चेत्परे-हणीत्याह ३ तत्त्वं प्रदोषसमयाद्दुर्ध्वचेत्संक्रमो भवति परदिवसेन्यथाखलु पूर्वदि-वसेतुपुण्यकालः ४ इति संक्रातिपर्वकालनिर्णयः ॥

वस्तुनां राशिस्वार्थिणी.

श्लोक-य एषां द्रव्याणामधिपतयो राशयः समुद्दिष्टा मुनिभिः शुभाशुभार्थं तानागततः प्रवक्ष्यामि ॥ १ ॥

मेघ.	वृषभ.	मिथुन.	कर्क.	सिंह.	कन्या.	तुल.	वृश्चिक.	धन.	मकर.	कुंभ.	मीन.
घाना मघर	वृष पुप	राजरो रुई	कोद्र. केला.	शाली.	जवासा बट	उडद. लाल	गुडखांड.	रस घोडा ह.	कनीर.	रस पोस्त	साप. मो.
शबल. पस	सरसांगई	कपास कम	दूवा. आयफ	पट्टरस.	ला. कुलधी.	गई नाळि.	नागरपा.	लवण. चित्र.	सकूट	रत्न अमो.	समु. शो.
मीनुपलज्ज	एव. चावल	लव द गुवार	ल. तमालपत्र	मृगछा.	सुंग. सफद.	अर. सरसो	लाहमोडा	बख आयुध	मजीठिच.	चित्र वि.	हीरा अत
द मई. यव	महिष धैल	जुवार मका	मालचीनी.	गुड खांड	गई अलसी	हरडे मटर.	शंकरा.	लधणुं मूल.	जमीकंद.	वस्तु.	रस. मोती.

श्लोकः—पट्ट सप्तमंगो हानिं वृद्धिं शुक्रः करोति शेषेषु ॥ उपचयसंस्थाः क्रूराः शुभदाः शेषेषु हानिकराः ॥ १ ॥ इत्यादि इस चक्रको न्यास तथा चक्रका देखना वाराही संहितामें है जिसका उदाहरण जिस वस्तुकी तेजी वा मंदी देखनी हो वा वस्तुकी चक्रमें राशि कौन है ऐसी प्रथम देखनी फिर वा राशिसे कौन ग्रह कौन किस ठिकाने हैं ऐसा देखना जो वस्तुकी राशिसे गुरु ४।१०।२।११।७।१५ इतनी राशिये होय तो वा वस्तुकी मंदी करै और १।३।६।८।१२ इतने ठिकाने गुरु होवे तो वा वस्तुकी तेजी करै ऐसे ही २।११।१०।५।८ बुध होय तो मंदी करै और १।३।४।५।६।७।११।२ इतनी जगह बुध होवे तो तेजी करै शुक्र ६।७ सदा तेजी करै और १।२।३।४।५।६।७।१०।११।१२ शुक्र सदा मंदी करै मंगल, शनि, राहु, केतु, सूर्य क्षीणचंद्र यह ग्रह इतनी जगह ३।६।१०।११ ऐसे नववें ग्रहसे देखके फलकी दोषंक्ति स्थापित करनी जिनग्रहोंमें जियादह बल होवे और तेजी मंदीतरफ जियादह ग्रह हों वही फल विशेष होता है यह निःसंदेह है फिर ग्रहोंका उच मूलत्रिकोणी स्वग्रहादि यथावत् बलको निर्धारकरना जैसे कि, एक तरफमें मंदीका करणेवाला चार ग्रह हैं और मंगल मकर को प्राप्त हुवा तो जैसा मंगलका फल विशेष होवे गा ऐसा उन चारोंका नहीं होवेगा.

द्विपंचाशदवधौ रामविनोदजो स्पष्टरविः ।

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६
०	०	०	०	०	१	१	१	१	२	२	२	२	३	३	३	३	४	४	४	४	५	५	५	५	५
०	६	१३	२०	२७	३	१०	१७	२३	०	७	१३	२०	२७	३	१०	१७	२३	०	७	१३	२०	२७	४	११	१८
०	५०	३८	२६	१०	५४	३६	१७	५७	३६	१५	५३	३१	९	४७	२७	६	४७	३०	१३	५९	४५	३४	२४	१६	१०
०	१३	३९	२३	३६	१५	३१	३६	३४	४५	१६	२१	१४	१९	४८	१०	५४	५९	१६	५०	१	४२	६	१३	१४	८
५८	५८	५८	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५६	५६	५६	५६	५६	५६	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५८	५८	५९	५९	५९
४५	२९	१२	५७	४५	३४	२३	१३	५	१७	५६	५०	५०	५५	५७	५	१२	२२	३४	४५	५७	५७	२९	४५	०	१६
३७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२
५	६	६	६	६	७	७	७	७	८	८	८	८	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११	११
२५	२	९	१६	२३	०	७	१४	२१	२८	५	१२	२०	२७	४	११	१८	२५	२	९	१७	२४	१	८	१४	२१
५	३	३	३	६	१०	१५	२२	३०	३९	४८	५८	८	१८	२७	३६	४५	५१	१७	१	४	५	५	३	५९	५३
५१	२१	४०	४३	२०	२३	५३	३८	२	७	२९	१७	१७	८	३५	२४	२४	११	१०	३८	२७	५०	३०	२३	२६	४०
५९	५९	६०	६०	६०	६०	६०	६१	६१	६१	६१	६१	६१	६१	६१	६१	६१	६१	६०	६०	६०	६०	६०	५९	५९	५९
३१	४६	२	१८	३०	४०	५३	३	११	१९	२२	२६	२६	२४	१९	१३	४	५५	४२	३१	२०	५	४९	३५	१६	४

द्विपंचाशदवधौ ग्रहलाघवजो स्पष्टरविः ।

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६
११	०	०	०	०	१	१	१	१	२	२	२	२	३	३	३	३	४	४	४	४	५	५	५	५	५
२९	३	१३	२०	२७	३	१०	१७	२३	०	७	१३	२०	२७	३	१०	१७	२३	०	७	१३	२०	२७	४	११	१८
५२	४९	३८	२६	१०	५४	३६	१७	५७	३६	१५	५३	३१	९	४७	२७	६	४७	३०	१३	५९	४५	३४	२४	१६	१०
३३	५५	३९	३३	२१	११	३६	४४	५६	२८	५	२२	४	१७	९	४	३	१४	४१	३९	५९	१५	१२	४	४९	५
५८	५८	५८	५८	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५६	५६	५६	५६	५६	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५८	५८	५९	५९	५९
४५	२९	१२	५७	४५	३४	२३	१३	५	०	५४	५३	५८	३	१०	१७	२६	३६	४६	५८	११	२५	५९	५७	१५	५
३७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२
५	६	६	६	६	७	७	७	७	८	८	८	८	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११	११
२५	२	९	१६	२३	०	७	१४	२१	२८	५	१२	२०	२७	४	११	१८	२५	२	९	१७	२४	१	८	१४	२१
५	३	३	३	६	१०	१५	२२	३०	३९	४८	५८	५	१५	२३	३३	४०	४८	५३	५८	१	३	३	०	५८	५२
३४	५३	३०	३	४३	२७	५	३१	५७	१८	१६	४६	३२	२३	४९	७	५५	२	५३	२२	४९	३६	३७	५७	२३	५६
५९	५९	६०	६०	६०	६०	६०	६१	६१	६१	६१	६१	६१	६१	६१	६१	६१	६१	६०	६०	६०	६०	६०	५९	५९	५९
३३	४७	२	१४	२६	२७	४६	५६	४	१३	१५	२१	२२	१८	१३	८	०	५१	३४	३१	१९	३६	५२	३७	३०	३

इति श्रीमनुरचिते दैवज्ञविनोदे सुभाषाविभूषिते सस्यजातकादिसंक्रां-
तिफलकथनं नाम त्रयोविंशतितमो विनोदः ॥ २३ ॥

अथ पंचांगलेखनक्रमः॥ श्रीगणेशाय नमः॥ अर्चित्याव्यकरूपाय निर्गु-
णाय गुणात्मने ॥ समस्तजगदाधारमूर्तये ब्रह्मणे नमः ॥ १ ॥ अथ श्रीमन्नु-

पतिविक्रमादित्यराज्यात् संवत् शालिवाहनशके, सत्ययुगप्रमाण १७२८०००
 त्रेतायुगप्रमाणवर्ष १२९६००० द्वापरयुगप्रमाण ८६४००० कलियुगप्र-
 माण ४३२००० गतकलिः भोग्यकलिः । अथास्मिन्वर्षे राजा मंत्री
 सस्याधिपतिः धान्येशो भेषेशो रसेशो नीरसेशः फलेशो धनेशो दुर्गेशो
 एते दशाधिकारिणः वर्षनाम संवत्सरनाम भेषनाम रोहिणीवासः समय-
 निवासः समयवाहनरोहिणी आपाढकृष्णस्तंभाः सोमवतीअमावास्या
 सोमवती पंचमी रविसप्तमी अंगारकचतुर्थी बुधाष्टमी रविदशमी ग्रहणं विश्वा
 शनिदृष्टि उत्पत्ति स्वपति अगस्त्यउदयं सिंहाकां २८ शे बुधोदयं समयमुहूर्ताः
 समयदिनानि क्षयतिथिः वृद्धतिथयः पूर्णिमाघट्यादि अमाघट्यादि अनयो-
 रंतरघट्यादि रविदशमी घट्यादि सौभाग्यपंचमीघट्यादि वर्षाविश्वा धान्यं
 तृणं शीतं तेजो वायुः वृद्धिः क्षय विग्रह अहंकारैक्यं सत्यं धर्म प्राप्तं
 इसके आगे संवत्सर शुभाशुभ और परमेश्वरका नाम लिखना चाहिये
 अथ वर्षनाम—चैत्र, शुक्ल १ के दिन जिस नक्षत्रऊपर गुरु हो उसीके
 नामसे मासनाम हो सो ही वर्षनाम समझना और संवत्सर पूर्वोक्त गणितसे लाके
 फिर लिखना चाहिये अथ चतुर्मेघलानेकी विधिः—शाकेमें १५१ रहीनकरै
 शेष रहै जिसमें तीन और युक्त करके ४ के भागसे शेष १ आवर्त २ संवर्त
 ३ पुष्कर ४ द्रोण नाम भेष होताहै, अथ रोहिणीवासः—भेषसंक्रांतिके समय
 नक्षत्रसे २ नक्षत्र समुद्रका ३ तट ४ संधि ५ पर्वत ६ संधि ७ तट ९ समुद्र
 १० तट ११ संधि १२ पर्वत १३ संधि १४ तट १६ समुद्र १७ तट १८
 संधि १९ पर्वत २० संधि २१ तट २३ समुद्र २४ तट २५ संधि २६
 पर्वत २७ संधि २८ तट ऐसे गिनके जिस ठिकाने गणनासे रोहिणी नक्षत्र की
 गिनती प्राप्ति होवे जहांही समुद्रादि निवास लिखना जिसका फल—समुद्रे तु
 महावृष्टिस्तटे वृष्टिः सुरोभना ॥ पर्वते चिंदुमात्रश्च खंडवृष्टिश्च संधिषु ॥ अथ सम-
 यनिवासः—रोहिणीका वास समुद्रमें हो तो समयका निवास मालीके घर संधिमें
 वैश्यके घर पर्वतमें कुम्हारके घर रोहिणीतटमें तत्र रजकके घर समयका नि-

वास कहना अथसमयवाहनाः—सूर्यादिवार संवत्का राजा होवे उसीसे अथ १
 मृग २ वृषभ ३ सिंचाणु ४ चातक ५ दर्दर ६ महिप ७ उक्त वारों के क्रमसे
 समयके वाहन समझना चाहिये अपाढकृष्णपक्षकी कृष्णारोहिणी कहलाती
 है अथस्तंभा चैत्रशुदि १ रेवतीजल वैशाखशुदि १ भरणी तृण ज्येष्ठशुदि
 १ मृगशीर्षवायु आपादशुदि १ पुनर्वसु होवे तो अन्नका स्तंभ समझना चाहिये
 अथ शनिदृष्टिः—मेष वृष मिथुनके शनिकी पूर्वदृष्टि कर्क सिंह कन्याके शनिकी
 दक्षिण तुला वृश्चिक धनके शनिकी पश्चिम और मकर कुम्भ मीनके शनिकी
 उत्तरमें दृष्टि होती है अथ उत्पत्ति और स्वपतिविश्वाः—लाजके विश्वा
 इकठा करनेसे उत्पत्ति विश्वा और द्वादशराशियोंके स्वर्चके विश्वा
 इकठा करनेसे स्वपति विश्वा होता है. अथ अगस्त्यअस्तोदय-
 रामगडमें अगस्ति अस्त सूर्य ० । २८ । २४ ऊपर और उदय
 ४ । २७ । ३६ ऊपर होताहै और देशोंमें पलजासे पूर्वोक्त गणित
 करके देखलेना चाहिये अथ समयमुहूर्ताः—संक्रांतिके बारह मासके मुहूर्त
 इकठा करनेसे समय मुहूर्त होताहै अथ समयदिनानिः—बारहमासकी तिथि
 इकठी करके उसमें क्षयतिथि हीन किये समयका दिन होताहै कार्तिकशुदि पंच
 सौभाग्य पंचमी कहलातीहै शुक्ल पक्षकी दशमी रवियुक्त होवे सो रविदशमी
 होती है शुक्ल पक्षकी तिथि जो वार होवे वही वारके नामसे वह तिथि बोली
 जाती है बारह मासकी पूर्णिमाकी और अमावास्याकी घटी होती है इन्हींके
 अंतर करनेसे अंतर घटी होती है अथ वर्षादिकोंके विश्वा लानेकी विधि-
 वर्तमानशाके को ३ से गुणके ७ के भागसे शेषरहे जिसको द्विगुणित करके
 फिर ५ और युक्त करनेसे वर्षाका विश्वा होता है. एवं ७के भागसे लब्धांकको
 शक कल्पना करके फिर उक्त विधिसे गणितके लानेसे धान्य तृण शीत
 तेज, वायु, बुद्धि, क्षय और विग्रह पर्यंतके विश्वा होता है. इनसबको इकठा
 करनेसे अहंकारैक्यके विश्वा होते हैं

अथ धर्म और पापके विश्वा लानेकी विधि:—कलियुगके गतवर्षोंके २१६००० के भागसे लब्धधर्मका विश्वा और बीसमें हीनकिये पापका विश्वा होते हैं। अथ संवत्के विश्वा लानेकी विधि:—कर्कसंक्रांति प्रवेशके दिन जो वार होवे उसीसे सूर्य १० चंद्र २० मंगल ८ बुध १२ बृहस्पति १८ शुक्र १८ शनि ५ संवत्के विश्वा होते हैं। अथ पुरुष स्त्री नपुंसक नक्षत्र संज्ञा:—आर्द्रादि स्वात्यांत १० नक्षत्रस्त्री विशाखादि ज्येष्ठांत ३ नपुंसक और मूलादि मृगशीर्षांत १४ नक्षत्र पुरुषसंज्ञक समझना चाहिये जिसका फल स्त्रीसंज्ञक नक्षत्रके दिन पुरुषसंज्ञक नक्षत्र ऊपर सूर्य प्राप्त होय तो वर्षा वर्षती है परंच यहां वृष्टिरोधक योग कोई आन पड़े तो वर्षा नहीं वर्षती है और इसका वाहन भी देखलेना चाहिये—

अथ वाहनानि—सूर्यके प्राप्त नक्षत्रसे दिनके नक्षत्रतक गिनके ९ के भागसे शेषवचे १ अश्व २ जंबुक ३ मंडूक ४ मेप ५ चातक ६ मूपक कोई मतसे मृम ७ महिष ८ खर ९ नाग नक्षत्र वाहन होते हैं अथ वर्ष और वर्षेश कुंडली बनानेकी विधि:—गत संवत्सरकी चैत्रवदि अमावास्याकी घटीके इष्ट ऊपर जो लग्न होवे और ग्रह हो सो वर्षलग्न और मेपसंक्रांति प्रवेशसमयके लग्नको वर्षेश लग्न समझना चाहिये अथ गर्भलक्षणं—मार्गशीर्ष शुदि १ से जिस नक्षत्रमें बहल वायु इत्यादि गर्भ रहा सो १९५ दिनोंसे वर्षता है परंतु मेपसंक्रांतिमें अश्विन्यादि नक्षत्र १० वर्षतो उक्तदिनमें थोड़ा वर्षता है अथ चंद्रोदय जाननेकी विधि:—रात्रिमानको तिथिके अंकसे गुणकर कृष्णपक्षमें २ हीन और शुक्लपक्षमें २ युक्त करके फिर १५ के भागसे लब्ध घटी: और शेषको ६० गुणके १५ भागने पल लेनी उक्त घटी पलके समय कृष्ण पक्षमें चंद्रमाका उदय और शुक्लपक्षमें चंद्रमाका अस्त समझना चाहिये.

अथ इंग्रेजी महीनोंके नाम—जनवरी मास १ तारीख ३१ फरवरी मास २ तारीख २८ मार्चमास ३ तारीख ३१ अप्रैल मा० ४ तारीख ३० मई मास ५ ता० ३१ जून मा० ६ ता० ३० जुलाई मा० ७ ता० ३१

अगष्ट मा० ८ ता० ३१ सप्टेंबर मा० ९ ता० ३० अक्टोबर मा० १०
 ता० ३१ नोवेंबर मा० ११ ता० ३० डिसेंबर मा० १२ ता० ३१ उक्त
 इंग्रेजी वर्ष जनवरी माससे और धनसंक्रांतिके १८ अंशके लगभग प्रारंभ
 होता है और इंग्रेजी सन्के ४ के भागसे शेष रहै उसवर्षमें फरवरी मासकी
 २८ तारीखमें १ और तारीख बढाके २९ तारीख लिखनी चाहिये परंतु
 शताब्दीमें नहीं बढतीहै अथ मुसलमानी महीनाका नाम—मोहोरम १ सफ्फर
 २ रबिलावल ३ रबिलाखर ४ जमादिलावल ५ जमादिलाखर ६ रज्जव ७
 सावान ८ रमजान ९ सव्वाल १० जिलकाद ११ जिलहेज १२ उक्त मुग-
 लाई वर्ष मोहोरमसे प्रथम लगताहै और इसकी तारीख चंद्रोदयसे दूसरे दिन
 प्रथम लिखनी चाहिये अथ मुगलाई तिब्दहार—रोजा रमजानकी १ तारीखसे
 सुख होताहै वह सव्वालकी १ तारीखको ईद मनाके पूरा होताहै और जिलहेजकी
 १० तारीखको बकरीद और ९ तारीखको हज्ज होती है, और मोहोरम-
 की १० तारीखको ताजिया सावानकी १४ तारीखको सबरात होती
 है. अथ पारसी महीनोंका नाम फरवर्दिन १ आर्दिबेहस्त २ खोरदाद ३
 तिर ४ अमरदाद ५ शरेखर ६ मेहेर ७ आवान ८ आदर ९ देह १०
 बहमन ११ आस्पंदाद १२ उक्तमहीने ३० दिनके होते हैं पीछे दिन ५
 की गाथा होती है. अथ इंग्रेजी सन् बनानेकी विधि—वर्तमान शाकेमें ७९
 युक्त करनेसे इंग्रेजी सन् पौष महीनेसे शुरू होता है. अथ मुसलमानी हिज-
 री सन् बनानेकी विधि—शाकेमें ५४३ हीनकर शेषको २ जगे रखके
 ६१ के भागसे दूसरी जगेके अंकमें हीनकिये शेषके ३२ के भागसे लब्ध-
 को दूसरी जगेके अंकमें युक्त करके १२ के भागसे लब्ध आवे सो हि-
 जरी सन् और शेष रहे सो उसके गतमास समझना चाहिये अथ पारसी सन्
 (इयजदेजर्दी) बनानेकी विधि:—शालीवाहन शकमें ५५३ हीन करनेसे
 शेष रहै सो पारसीसन् इसका प्रारंभ भाद्रपद महीनेसे होता है. अथ याहुदी
 सन् बनानेकी विधि:—शालीवाहन शकमें ३८३८ युक्त करनेसे याहुदी

सन् आसोज सुदि १ के लग भगसे प्रारंभ होता है अथ दिनमान लिखनेकी विधि:—दिनमान सारिणीसे मेघे भानुः पंचांगमें देखके उसके दूसरे दिनसे दिनमान क्रमसे धरदेना चाहिये ।

अथ चन्द्रलिखनेकी विधि:—सर्वर्क्ष बनाके जिस पादमें राशी प्राप्त हो उसको निकालके इष्ट करके चन्द्र लिखना चाहिये ।

अथ सायन संक्रांति बनानेकी विधि:—अयनांश और घटी पल सहितको ३० से शोधके शेषांकके समीप अवधिस्थ सूर्यका अंतर करके फिर गोमूत्रिकामें गतिसे गुणके ६०के भागसे लब्ध दिनादि फलको अवधीष्टमें उक्त ३०से शोधित अयनांश अवधिस्थ सूर्यसे हीन हो तो हीन और अधिक हो तो युक्तकिये सायनसंक्रांति होती है अथ सर्वशास्त्रोंकी सिद्धांतरीतिसे विवाह-

लग्न बनानेकी विधि:—धर्म अर्थ और कामकी सिद्धिके लिये सुमुहूर्तसे विवाह करना चाहिये उक्त विवाह मेघ वृषभ मिथुन वृश्चिक मकर और कुंभ इन संक्रांतियोंमें करना अच्छा है जिसमें मिथुनके सूर्यमेंगी आपाटशुदि १० दश मीतक करना श्रेष्ठ है और उक्त महीनों में शुक्र गुरुका उदयास्त हो तो उनके अस्तसे तीन दिन पहलेसे लेके और उदयके तीन दिन पीछेतक विवाह नहीं करना और सिंहस्थ (सिंहराशिपर गुरु) हो तब भी विवाह नहीं करना चाहिये अथ पंचांगशुद्धि:—रोहिणी १ उत्तराफाल्गुनी २ उत्तरापाद ३ उत्तराभाद्र-पद ४ रेवती ५ मूल ६ स्वाती ७ मघा ८ अनुराधा ९ हस्त १० मृगशीर्ष ११ यह ग्यारह नक्षत्र विवाहमें महर्षियोंने उत्तम माना है पहले त्रेताके समय पूर्वाफाल्गुनीनक्षत्रमें सीताका विवाह हुआ था फिर सीतार्जुने सुव्रतकम भोगाथा जिससे इस समयमें पूर्वाफाल्गुनीमें विवाह नहीं होता है और पुष्य नक्षत्र ब्रह्मदेवसे शापित है जिससे पुष्यभी नहीं लेना चाहिये और वाकी नक्षत्र जितने हैं वे सब विवाहके योग्य भी नहीं हैं और तिथियोंमें कृष्ण पक्षकी त्रयोदशीसे लेके शुक्ल पक्षकी प्रतिपदातक विवाहमें नहीं लेना क्योंकि वहां क्षीण चंद्रमा है और वाकी तिथियां विवाहमें श्रेष्ठ हैं यद्यपि चतुर्थी चतुर्दशी नवमी

इन्होंको रिक्ता मानके शास्त्रकारोंने वर्जित करीमी हैं तथापि इन्हों के दोष परिहारक योग अनेकहैं जिससे उक्त तिथियोंमें विवाह शिष्टाचारसे सदैव होताहै व्यतीपात वैधृति यह दोनों योग और भद्रा करणती नहीं लेना चाहिये. और तेरह तिथियोंका पक्ष और लुमाब्दमेंभी विवाह करना अच्छा नहीं इति पंचांगशुद्धिः ॥ अथ दशदोषोंकी सारिणीप्रवेशः—लात दोषकी सारिणीमें जिस नक्षत्रका विवाह हो उसके नीचे कोष्ठकमें सूत्रगत ग्रह की नक्षत्र स्थिति होवे तो लातदोष होताहै परंच यहां गंत पूर्णिमाकी घटी समाप्तहो जिस समयमें जो नक्षत्र भोगे उस नक्षत्रका पूर्ण चंद्रमा लेना चाहिये उक्त लातदोष का विवाह मालवदेशमें नहीं होता और सबदेशोंमें होता है . १ और पात दोष सूर्यनक्षत्रसे देखाजाता है उक्त पातदोषका विवाह कुरुक्षेत्र देशमें नहीं होता और सब देशोंमें होता है २ अथ युतिः—जिस राशिका चंद्रमा हो उसी राशिका पापग्रह होवे तो युतिदोष होताहै उक्त युतिदोषका विवाह सब देशोंमेंही होता है. क्योंकि इसका परिहार अनेक प्रकारसे है ३ वेधसारिणीमें जिस विवाह नक्षत्रके अधस्थ नक्षत्र ऊपर ग्रह वर्तमान होनेसे वेधदोष लगता है उक्त वेधदोषका विवाह किसी देशमें भी नहीं होता इस वेधमें और एकांगलमें अभिजित सहित नक्षत्रोंकी गणना होती है. बाकी और दोषोंमें अभिजित विना सप्तविंशति नक्षत्रोंके अनुकूल सारिणी बनाई गई है. उक्तअभिजित नक्षत्रका भोग उत्तराषाढके अंत चरण और श्रवणकी चार घटी प्रथमतक है. इन घटियों में प्रातहुवा ग्रह रोहिणी नक्षत्रको बेधता है. और बाकी उत्तराषाढके आद्य

१ यातीतासुलपूर्णिमाविवाहनिष्कषातद्रतभेदियुनिधेय. लतावेधविधौसुवीक्षणायो नल्पयेति बुधायदति सारम् ॥ १ ॥ पूर्णिमातदलस्यापि यायन्मासंमेद्वलि । भतरस्वविभ्रुमीक्षेत्विवाहेवेधलग्नयो. ॥ २ ॥ पूर्णिमास्याषपक्ष षष्ठतस्यैकमासकम् । यावत्रान्मा भवेत्पुणोतमेयाञ्जयिचारयेदिति । कौस्तुभसदितायः सष्ट किंहुत्यासितचतुर्दशीविवाहेप्यवहिततीतपूर्णेमासीनक्षत्रस्थचंद्र प्राद्यम्

२ वयमयाणदशदोषे अभिजितक्षत्रप्राद्य तदाह एकांगलेनवेधेचसाभिजित्प्रयेदुध । लघोपग्रहप्रदेषुयामि त्रेपिनतद्रवेत् । इतिविवाहरत्ने ननुनक्षत्रद्वयशरीरिण्यभिजितिविवाहः कार्यो नचेतिसंशयेगमः । लिखित्वा वृभिकाकारमभिजित्कमुत्तमम् । शिरस्युरसिसदधात्रिचिचटयस्तपोदरे ॥ १ ॥

तीन चरणगत ग्रह मृगशीर्षको वेधता है. और उत्तराषाढके चतुर्थ चरणमें अभिजित्की स्थिति है. जिससे उक्तचरणमें विवाह करना वा नहीं यह संशय दूरकरनेके लिये गर्गाचार्य कहते हैं कि, उत्तराषाढके चतुर्थ चरणमें भी विवाह करना अच्छा है. उसमें अभिजित्का कुछभी दोष नहीं फक्त श्रवणकी चारघटीमें अभिजित्की प्रवृत्ति है सो उसमें विवाह नहीं करना चाहिये ४ अथ यामित्रदोषः—वैवाहिक नक्षत्रसे चतुर्दशवें नक्षत्र ऊपर पापग्रह होनेसे यामित्रदोष लगताहै उक्त दोषके अनेक प्रकारसे परिहार होनेके कारण सब देशोंमें यामित्रदोषका विवाह होताहै ५ अथ वाणपंचकदोषः—सारिणीमें सूर्यसंक्रांतिके स्पष्ट अंशके तुल्य देखलेना जिसमें अग्नि चौर नृप और रोग इन वाणोंका परिहार तो अनेक प्रकारसेहै जिससे उक्तवाण दोषोंमें विवाह करलेना वाकी मृत्युवाण दोषका. विवाह सब देशोंमेंही त्याज्य है. ६ अथ एकार्गलदोषः—वैवाहिक नक्षत्रके नीचे सारिणीमें नक्षत्र लिखे हुये हैं उनके ऊपर सूर्य होवे तो एकार्गलदोष लगता है. उक्त एकार्गल दोषका विवाह काश्मीरदेशमें नहीं होता. और सबदेशोंमें होता है ७ अथ उपग्रहदोषः एकार्गलकी सदृशही उपग्रह सारिणीमें देखलेना चाहिये उक्त उपग्रह दोषका विवाह बाह्यिक देशमें नहीं होता और सब देशोंमें होताहै ८ अथ क्रांतिसाम्यदोषः—सारिणीमें सूर्यकी संक्रांति देखके उसके नीचे चंद्र लिखा सो विवाहमें होवे तो क्रांतिसाम्य दोष लगता है उक्त क्रांतिसाम्यका विवाह सब देशोंमें त्याज्यहै ९ अथ दग्धा तिथिदोषः—सारिणी में सूर्यराशिके नीचे दग्धातिथि लिखी सो उस दिन होवे तो दग्धातिथि दोष लगता है उक्त दग्धातिथिके दिन भी लग्नादिकेंद्र कोणमें बुध गुरु और शुक्र होवें तो विवाह करलेना यदि उक्त स्थानोंमें उक्त ग्रह नहीं होवे तो दूमरा इसका परिहार भी नहीं है । इति विवाहे दशदोषाः।

चतुर्विंशतितमविनोदः २४. (२७६)

विवाहे दशदोपसारिणी.

१ लातसारिणी.

वि.न.	रो.	मृ.	म.	उ.फा.	ह.	स्वा.	ऽनु.	मू.	उ.पा.	उ.भा.	रे.
सू.	पू.षा.	उ.पा.	उ.भा.	अश्वि.	भ.	रो.	धा.	पुष्य.	म.	स्वा.	वि.
चं.	पू.भा.	उ.भा.	रो.	आर्द्रां.	पुन.	ऽऽश्ले.	पू.फा.	ह.	स्वा.	पू.षा.	उ.पा.
मं.	भ.	कृ.	पुष्य.	म.	पू.फा.	ह.	स्वा.	ऽनु.	मू.	श.	पू.भा.
बु.	म.	पू.फा.	वि.	ज्ये.	मू.	उ.पा.	ध.	पू.भा.	रे.	मृ.	आर्द्रां.
बृ.	उ.भा.	रे.	मृ.	पुन.	पुष्य.	म.	उ.फा.	वि.	वि.	उ.पा.	श्र.
शु.	पुष्य.	ऽऽश्ले.	वि.	वि.	ऽनु.	मू.	उ.पा.	ध.	पू.भा.	कृ.	रो.
श.	श.	पू.भा.	कृ.	मृ.	आर्द्रां.	पुष्य.	म.	उ.फा.	वि.	मू.	पू.षा.
रा.	उ.फा.	ह.	ज्ये.	पू.षा.	उ.पा.	ध.	पू.भा.	रे.	भ.	पुन.	पुष्य.

२ पातसारिणी.

वि.न.	रो.	मृ.	म.	उ.फा.	ह.	स्वा.	ऽनु.	मू.	उ.पा.	उ.भा.	रे.
सू.	आर्द्रां.	मृ.	अश्वि.	कृ.	भ.	रो.	भ.	रो.	भ.	भ.	ऽश्वि.
सू.	पुन.	आर्द्रां.	मृ.	पु.	आर्द्रां.	पुष्य.	आर्द्रां.	ऽऽश्ले.	पुन.	पू.फा.	म.
सू.	पू.फा.	म.	ऽऽश्ले.	पू.फा.	म.	ह.	पू.फा.	ज्ये.	वि.	उ.फा.	पू.फा.
सू.	स्वा.	वि.	ह.	वि.	स्वा.	श्र.	पू.षा.	मू.	ऽनु.	वि.	स्वा.
सू.	मू.	ज्ये.	ज्ये.	पू.भा.	श.	ध.	उ.पा.	ध.	उ.पा.	पू.षा.	मू.
सू.	श.	ध.	रे.	उ.भा.	पू.भा.	रे.	पू.भा.	रे.	पू.भा.	श.	ध.

३ युतिश्चंद्रयुतकूरः-इति.

४ वेधयंत्रम्.

वि.न.	रो.	मृ.	म.	उ.फा.	ह.	स्वा.	ऽनु.	मू.	उ.पा.	उ.भा.	रे.
वे.ध.	ऽभि.	उ.पा.	श्र.	रे.	उ.भा.	श.	भ.	पुन.	मू.	ह.	उ.फा.

(२७६)

द्वैतविनोद-

५ यामित्रदोषसारिणी.

न.	रो.	मृ.	म.	उ.का	ह.	स्वा.	शु.	मृ.	उ.पा.	उ.भा.	रे.
या.	शु.	ज्ये.	ध.	पू.भा.	उ.भा.	श्वि.	कृ.	मृ.	पुन.	उ.का.	ह.

६ मृत्युपंचकयंत्रम्.

१	२	४	६	८	१०	११	१३	१५	१७	१९	२०	२२	२४	२६	२८	२९	सु.	अ.
मृ.	श्वि.	नृ.	चो.	रो.	मृ.	श्वि.	नृ.	चो.	रो.	मृ.	श्वि.	नृ.	चो.	रो.	मृ.	श्वि.	पंच	क.

७ एकार्गलयंत्रम्.

न.	रो.	मृ.	म.	उ.का.	ह.	स्वा.	शु.	मृ.	उ.पा.	उ.भा.	रे.	योग.
वि.	पू.भा.	श.	पू.पा.	ज्ये.	शु.	स्वा.	ह.	पू.का.	श्वे.	कृ.	म.	प्री.
आ.	रे.	उ.भा.	श्वि.	पू.पा.	मृ.	शु.	स्वा.	ह.	पू.का.	मृ.	रो.	सौ.
शो.	म.	श्वि.	ध.	श्वि.	उ.पा.	मृ.	शु.	स्वा.	ह.	पुष्य.	भा.	म.
सु.	रो.	कृ.	पू.भा.	ध.	श्र.	उ.पा.	मृ.	शु.	स्वा.	श्वे.	पुष्य	धृ.
श.	भा.	मृ.	रे.	पू.भा.	श.	श्र.	उ.पा.	मृ.	शु.	पू.का.	म.	गं.
वृ.	पु.	पुन.	म.	रे.	उ.भा.	श.	श्र	उ.पा	मृ.	ह.	उ.का.	धृ.
व्या.	म.	श्वे.	रो.	म.	श्वि.	उ.भा.	श.	श्र.	उ.पा	स्वा.	चि.	ह.
य.	उ.का.	पू.का.	भा.	रो.	कृ.	श्वि.	उ.भा.	श.	श्र.	शु.	वि.	वि.
व्य.	चि.	ह.	पुष्य.	भा.	मृ.	कृ.	श्वि.	उ.पा.	श.	मृ.	ज्ये.	ध.
प.	वि.	स्वा.	म.	पुष्य.	पु.	शु.	कृ.	श्वि.	उ.भा.	उ.पा.	पू.पा.	दि.
सि.	ज्ये.	शु.	उ.का.	म.	श्वे.	पुन.	मृ.	कृ.	श्वि.	श्र.	श्वि.	सा.
शु.	पू.पा.	मृ.	चि	उ.का.	पू.का.	श्वे.	पुन.	मृ.	कृ.	श.	ध.	शु.
म.	श्वि.	उ.पा	चि.	चि.	ह.	पू.का.	श्वे.	पुन	मृ.	उ.भा.	पू.भा.	धं.
वे.	ध.	श्र.	ज्ये.	वि.	स्वा.	ह.	पू.का.	श्वे.	पुन.	श्वि.	रे.	धि.
यो.	स.	स.	स.	स.	मृ.	स.	मृ.	म	मृ.	स.	मृ.	पां.

८ उपग्रहयंत्रम्.

वि	रो	मृ	म	उ.फा.	ह	स्वा	शु.	मृ.	उ.पा.	उभा.	र
५	इ	अ	आ	पुष्य	श्ले	पू.फा	ह.	स्वा.	शु.	अ.	ध
८	श	पू.भा	कृ	मृ	आर्द्रा	पु.प्य.	म.	उ.फा.	वि.	मृ.	पू.ष
१४	ज्ये	मृ	रा	उ.भा.	रे	भ.	रो.	आर्द्रा.	पुष्य.	ह.	वि
१८	वि	स्वा	पू.षा.	अ	ध	पू.भा.	रे.	भ.	रो.	श्ले.	म
१९	ह	वि	मृ	उ.पा.	अ	श.	उ.भा.	श्वि.	कृ.	पुष्य.	श्ले
२२	म	पू.फा.	वि	ज्ये	मृ	उ.पा.	ध.	पू.भा.	रे	मृ.	भा
२३	श्ले	म	स्वा	शु	ज्ये	पू.षा.	अ.	श.	उभा.	रो.	मृग
२४	पुष्य	श्ले	वि	वि	शु	म	उ.पा.	ध.	पू.भा.	कृ.	रो

९ क्रांतिसाम्पयंत्रम्.

मे.	वृ.	मि	क.	ति.	क.	तु.	वृ.	ध.	म.	कु	मी	सू
मि	म.	ध.	वृश्चि.	मे.	मी.	कृ.	कर्क.	मि	वृष.	तु.	कम्.	चं.

१० दग्धातिथियंत्रम्.

मे	वृ.	मि.	क	ति.	क.	वृ.	तु	ध.	म.	कुं	मी.	सू.
६	४	८	६	१०	८	१२	१०	२	१२	४	२	ति.

विश्वप्रदायहाः

सु	चं	म	वु	वृ	शु	श	रा
११	२	१२	११	२	११	२	११
३	३	६	३	६	३	६	३
८	११	३	१०	१०	१०	१०	१०
३॥	५	१॥	२	२	२	१॥	१॥

लग्नात्वर्जितग्रहाः

सु	च	म	वु	गु	शु	श	रा	लग्ना
१	१	१	७	८	६	१	१ ४	६
७	८	८	८	८	७	७	७	

अथ लग्नशुद्धिः—चंद्रमा सायंकाली लग्नसे एकादश द्वितीय और तृतीय होवे तो गोधूलि और चतुर्थ पंचम सप्तम नवम द्वादश होवे तो गर्गके मतसे धूलिमुख कहलाता है उक्त गोधूलि लग्नसे शुक्र भौमादि अष्टमस्थान होवें तो भी दोष नहीं क्योंकि, गोधूलि लग्नसे सप्तम सूर्य तो हमेशाहही रहता है जब सूर्य जन्यदोष हीन मानों तो और ग्रहोंका दोष तो होनाही क्या केवल लग्न षष्ठाष्टममें चंद्रमा होवे तो गोधूलि लग्न नहीं करना चाहिये यदि रात्रिलग्न शुद्ध बनता होवे तो गोधूलि लग्नसे रात्रि लग्न शुद्ध है क्योंकि स्त्रीकृत्य जितने हैं वे सब रात्रिमें करनाही अच्छा है यद्यपि शास्त्रकारोंने लग्नशुद्धि रात्रि दिवा दोनोंहीमें समान लिखी है परंच हेमाद्रि देवलके मतसे कन्यादान देना रात्रिमेंही श्रेष्ठ लिखा है उक्त लग्नशुद्धि सारिणीमें देखके अशुभ लग्नको छोड़के शुद्ध लग्न लेलेना और उस लग्नके ग्रहोंका सारिणीसे विश्वाभी लेलेना चाहिये कितने शास्त्रकारोंने चारहवें शनि दशम मंगल और तृतीयशुक्रसे लग्न दूषित किया है परंच इनके दोष परिहारक वचन अनेक हैं जिससे उक्त दोषों से लग्न दूषित नहीं होता है, अथ सुगमरीतिसे सूक्ष्म क्रांतिसाम्य देखनेकी विधिः—विवाह लग्नके इष्ट ऊपर सूर्य चंद्र और राहुको स्पष्ट करके फिर सूर्यका भुजांश बनाके क्रांतिसारिणीसे क्रांति लेनी और राहुको चंद्रमामें हीनकिये व्यगु कहलाता है उक्त व्यगुका भुजांश बनाके राशि छोड़के अंशादिकों को डेढा करनेसे व्यगु मेपादि हो तो उत्तर और तुलादि हो तो दक्षिण संज्ञक शर समझना चाहिये फिर चंद्रमाका भुजांश बनाके क्रांति सारिणीमें क्रांति लेनी यदि मेपादि चंद्रमा हो तो उत्तर और तुलादि होतो दक्षिण संज्ञक चंद्रमाकी क्रांति समझनी चाहिये उक्त चंद्रक्रांति और शरकी एक दिशा हो तो धन और भिन्नदिशा हो तो चंद्र और शरका अंतरकिये चंद्रमाकी स्पष्ट क्रांति होती है उक्त सूर्य और चंद्रमाकी एक क्रांति होवे तब सूक्ष्म क्रांतिसाम्य दोष होता है और आधुनिक ज्योतिर्विद सायनसूर्य चंद्रसे क्रांतिसाम्य बनाते हैं सो ठीक नहीं यद्यपि सिद्धांतोंमें पात स्पष्ट सायन गणितसेही किया गया है

परंच धर्मशास्त्रोंमें निरयन गणितसेही धर्मकी सिद्धि मानी है क्या उनको सायन गणितका ज्ञान नहीं था? नहीं उनका अभिप्राय कुछ औरही था यदि सायन गणितसे क्रांतिसाम्य दोष मानेंगे तो एकार्गलादि दोषोंको भी सायन गणितसेही मानना चाहिये जब तो सब शास्त्र औरही बनाने होवेंगे जिससे उनका सायन गणितसे क्रांतिसाम्य बनाना शास्त्रकी असंगतिकारक है क्योंकि उनके गणितसे तो क्रांतिसाम्य मकरके सूर्यमें भेषके चंद्रमामें संभव है और मुहूर्तचिंतामण्यादि ग्रंथोंसे मकरेण वृषाक्रांत (अर्थात्) मकरके सूर्य और वृषके चंद्रमाका है वा वृषभका सूर्य मकरके चंद्रमाका है इससे ज्योतिषशास्त्रके मुहूर्तप्रतिपादक ग्रंथोंकी व्यवस्था और धर्मशास्त्रके ग्रंथोंकी व्यवस्था निरयन गणितके विना नहीं बैठसकी जिससे निरयन गणितसेही क्रांतिसाम्य बनाना शास्त्रसिद्ध है.

इति श्रीमनुराचिते दैवज्ञविनोदे सुभाषाविभूषिते पंचांगलेखन-

क्रमो नाम चतुर्विंशतितमोविनोदः ॥ २४ ॥

अथ व्रतादिनिर्णयः आदौसप्तकल्पादितिथिः—चैत्रशुक्ल १ चैत्रशुक्ला ५ वैशाखशुक्ला ३ कार्तिकशुक्ला ७ मार्गशीर्षशुक्ला ९ माघशुक्ला १३ चैत्ररुक्णा अथ ३ चतुर्दशमन्वादितिथिः—चैत्रशुक्ला ३, चैत्रशुक्ला १५ ज्येष्ठशुक्ला १५ आषाढशुक्ला १० भाद्रपदरुक्णा ८ भाद्रपदशुक्ला ३ आश्विनशुक्ला ९ कार्तिकशुक्ला १२ कार्तिक शुक्ला १५ पौषशुक्ला ११ माघशुक्ला ७ फाल्गुनशुक्ला १५ चैत्ररुक्णा अमावास्या ३० अथदशावतारजयंतीः—चैत्रशुक्ला ३ अपराह्णे मत्स्योत्पत्तिः चैत्रशुक्लप्रतिपन्मत्स्यजयंतीत्येके-चैत्रशुद्ध ९ मध्याह्णे रामजयंती चैत्रशुक्ला १५ सूर्योदये हनुमज्जयती वैशाखशुक्ला ३ मध्याह्णे परशुरामजयंती प्रदोषे बहवो वदन्ति वैशाखशुक्ला १४ सायं नरसिंहावतारः वैशाखशुक्ला १५ मध्याह्णे सायं वा कूर्मोत्पत्तिः श्रावणशुक्ला १० सादं काले कल्कोजयंती भाद्रपद रुक्णा ८ निशथि श्रीरुक्णा

जयंती भाद्रपदशुक्ला १२ मध्याह्ने वामनप्रादुर्भावः आश्विनशुक्ला १०
 सायंबौद्धावतारः मार्गशीर्षशुक्ला १५ दत्तजयंती. माघशुक्ला १ श्रीवृद्ध
 जयंती. अथ चतुर्युगादि—वैशाखशुक्ला ३ त्रेतायुगादि. आश्विनकृष्णा १३
 कलियुगादि. कार्तिकशुक्ला ९ कृतयुगादि. माघकृष्णा ३० द्वापरयुगादि
 चैत्रशुक्ला ३ गौरीव्रतं. चैत्रशुक्ला ८ भवान्युत्पत्ति. शतश्लोकी प्रमाणसे
 अथ चैत्रादिमासनिर्णयः—चैत्रकृष्णा १ वसंत प्रतिपदा उदयव्यापिनी लेनी
 चैत्रकृष्णा ८ शीतलाष्टमी शुभवाराकी करनी दो दिन शुभवार युक्ता हो तो ज्येष्ठा-
 अनुराधा नक्षत्रयुक्तसप्तमीविद्धाको शीतलाकी पूजा करनी. चैत्रकृष्णा अमा-
 वास्या ३० मन्वादि अपराह्णव्यापिनी लेनी. चैत्रशुक्ला १ संवत्सरप्रतिपदा
 कहलाती है सो उदयव्यापिनी लेनी जब दो दिन उदय व्यापिनी होवे तो भी प्रथ-
 महीकी लेनी उसदिन तैलाभ्यंगादि स्नान करना जिस दिनका बार संवत्का
 राजा होता है. गुर्जरोंके मतसे चैत्रवदि ३० का वारभी वर्षका राजा होता है. परं-
 च सर्वसंमत नहीं सर्वसंमतसे तो प्रतिपदा उदयव्यापिनीका बारही राजा हो
 ता है यदि प्रतिपदाकी वृद्धि होवे तो दूसरी प्रतिपदाके दिन नवरात्रारंभ करना
 चाहिये. और चैत्रअधिक मास होवे तो प्रथम चैत्रशुदि १ प्रतिपदाका बार
 संवत्का राजा होता है. और द्वितीय चैत्रशुक्ला प्रतिपदासे नवरात्रारंभ होता है.
 इसका निर्णय शारदीयनवरात्र प्रमाणसे है. ॥ चैत्रशुक्ला ३ गौरीव्रत चतुर्थी
 युक्त करना. दूसरेदिन मुहूर्तमात्रभी होवे तो दूसरे दिन व्रत करना यह मन्वादि
 तृतीया कहलाती है. और देवीपूजा नवमीयुक्ता अष्टमी दिनमें करलेना. और
 चैत्रशुक्ला ९ रामनवमी सो मध्याह्नव्यापिनी लेनी. यदि पुनर्वसु नक्षत्र
 होवे तो महत्पुण्यदायक है. जब मध्याह्नव्यापिनी अष्टमीके दिन नवमी नहीं
 होवे वा उदय नवमी भी मध्याह्नव्यापिनी नहीं होवे तो भी उदयव्यापिनीके
 दिन व्रत करना. अथवा पुनर्वसुके दिन होवे तो उसदिन स्मार्ताको व्रत कर

१ पराशरः—सप्तमीसदितारायां चैत्रकृष्णाष्टमासदा। नवम्यानाधिकारोस्ति शीतलापूजनेभुवे ॥
 छान्दोग्यसंयोगे तोयमत्रं समंपयेत् । बाल्यनाशातिदशैव इति दैवविदो विदुः ॥

लेना चाहिये. परंच वैष्णवों को तो अष्टमीयुक्ता नवमीका त्याग करना और उदय नवमीका व्रत करके दशमीके दिन पारण करना. तीन मुहूर्त अर्थात् ६ घटी भी नवमी उदयमें होवे तो वैष्णवोंको यही दिन व्रत करना चाहिये और स्मार्तोंको पूर्वादिन व्रत करना चाहिये यदि अष्टमी ६ घटी भोगके फिर नवमीका क्षय होवे जब तो अष्टमी विद्धाही व्रत वैष्णवोंने करलेना. चैत्रशुक्ला ११ एकादशीके दिन लक्ष्मीकांतका दोलोत्सव करना. चैत्रशुक्ला १२ के दिन हरिदमनोत्सव करना. और चैत्रशुक्ला १५ हनुमज्जयंती सूर्योदयव्यापिनी करनी यदि दो दिन सूर्योदयव्यापिनी होवे तो प्रथमके दिनही हनुमज्जन्मोत्सव करना चाहिये. ॥ इतिचैत्रमासः ॥

अथ वैशाखमासः—चैत्रशुदि १५ से वैशाखशुक्ला १५ तक वैशाखस्नान वा भेषसंक्रातिसे स्नान प्रारंभ करना वैशाखशुक्ला ३ अक्षय्य तृतीया पूर्वाह्नव्यापिनी लेनी दोदिनतक पूर्वाह्नव्यापिनी होवे तो दूसरे दिनकी लेनी. इसी दिन परशुरामका जन्म हुवा. सो प्रथम प्रहर रात्रिमें तृतीयाकी प्राप्ति होवे जबही पूजा करनी और वैशाखशुक्ला १४ नृसिंहजयंती प्रदोषव्यापिनी करनी. प्रदोषकाल सूर्यास्त हुयेसे घटी ३ पर्यंत कहलाता है. यदि दोदिन प्रदोषव्यापिनी होवे तो पूरा करनी कमती होवे तो पूर्वादिन करनी वैशाखशुक्ला को गंगोत्पत्ति उत्सव मध्याह्नमें करना यदि दो दिन हो तो पूर्वको करना वैशाखशुक्ला १५ उदयव्यापिनी लेनी दोदिन होवे तो दूसरे दिनकी लेनी उसदिन यम और धर्मराजके प्रीत्यर्थ जलकुंभ दान और अन्न देनेका बड़ा माहात्म्यहै

अथ ज्येष्ठमासः—ज्येष्ठवदि ३० भावुका कहलाती है ज्येष्ठशुक्ला ३ रंभाव्रतमें द्वितीययुक्त पूर्वविद्धा लेनी ज्येष्ठशुक्ला १० दशहरा होताहै इसमें दशयोगकी ज्येष्ठमास १ शुक्लपक्ष २ दशमी ३ बुधवार ४ हस्तनक्षत्र ५ व्यतीपातयोग ६ गरकरण ७ कन्याका चंद्र ८ वृषभका सूर्य ९ आनंद

योग १० यह पूर्वाह्नव्यापिनी करनी यदि दो दिन पूर्वाह्नव्यापिनी होवे तो विशेष दशमी जिस दिन होवे उसी दिन करना ज्येष्ठमास अधिक होवे तो अधिकमासकी शुद्ध दशमीको दशहरा करलेना ज्येष्ठ शुद्धि १५ वटसावित्रीपूजामें चतुर्दशीयुक्त लेनी यदि चतुर्दशी १८ घटिकापर्यंत होवे तो पूजन-विषयमें उदयपूर्णिमा लेनी उक्त वटसावित्रीका व्रत १३ से प्रारंभ करना और प्रतिपदाके दिन पारणा करना यह सावित्रीव्रत दक्षिणीलोक केवल पूर्णिमासी दिनही करते हैं और पश्चिमदेशीय लोक आपाठ कृष्ण ३० दिन करते हैं ज्येष्ठशुक्ला १५ मन्वादितिथि श्राद्ध विषयमें पूर्वाह्नव्यापिनी करनी ज्येष्ठशुक्ला १ करि दिन और उस दिनसे दशहराव्रतका प्रारंभ करना और शुक्ला १० दिन गंगाका अवतार हुआहै और शुक्ला १३ से प्रारंभ किया वटत्रिरात्र व्रत इसी १५ के दिन समाप्तकरना । इति ज्येष्ठमासः ॥

अथ आपाठमासः—आपाठशुक्ला १० वा १५ यह मन्वादितिथि हैं. सो पूर्वाह्नव्यापिनी लेनी. आपाठशुक्ला ११ विष्णुशयनीका उत्सव करना यदि अधिकमास होवे तो शुद्धमासकी एकादशी लेनी अधिककी नहीं लेनी चाहिये. आपाठशुक्ला १२ भाद्रपद शुक्ला १२ कार्तिकशुक्ला १२ इन के दिन क्रमसे अनुराधाके आय पाद श्रवणके मध्यपाद और रेवतीके अन्य पादका संयोग होनेसे हरियासर कहलाता है सो उक्त द्वादशी और नक्षत्र पादका संगम छोड़के पारणा करना चाहिये नहीं तो एकादशीके व्रतका संग होताहै यदि द्वादशी स्वल्पघटी होवे और नक्षत्रका योग आन पड़े तो द्वादशीमें केवल पारणा करनेवालेको नक्षत्र वेध नहीं मानना चाहिये यह कौस्तुभकारका आशय है अथवा संगम कालको छोड़के प्रातःकाल अथवा मध्याह्नकाल पारणा करना यह पुरुषार्थचिंतामणिको आशय है. इसमें कालनिर्णय कहतहैं. सूर्योदयात् ६ घटी प्रातःकाल ६ घटी फिर संगमकाल तदनंतर ६ घटी मध्याह्नकाल. तदनंतर ६ घटी अपराह्नकाल. तदनंतर ६ घटी सायाह्नकाल इसप्रमाण ५ प्रकारने कालमंजा है. इसीप्रकार मूक्ष्म-

काल दिनमान के पंचमांशको समझना चाहिये । इतिहारिवासरनिर्णयः ॥

आषाढशुक्ला ११ से चातुर्मास्यारंभ और शुक्ला १५ के दिन व्यासपूजा अथवा गुरुकी पूजा करनी सायंकालव्यापिनी पूर्णिमा में पवन देखनी जिसमें ऐशान्य उत्तर और पूर्वकी पवन तो उत्तम है और दक्षिण अग्नि और नैऋतकी, नेष्ट बाकी और मध्यम है उक्त चातुर्मास व्रतका आरंभ शुक्र गुरुके अस्त वा अधिकमासमें प्रथम नहीं करना और खंडतिथिके दिनभी प्रथम प्रारंभ नहीं करना सूर्योदयसे दो प्रहर पहलेही समाप्तहो उसीको खंडतिथि कहतेहैं. उक्त खंडतिथि में व्रतका आरंभ और उद्यापन नहीं करना और दान विषय और अध्ययन स्नानसंध्यादि विषय ये तो एक पलमात्रभी उदयव्यापिनी तिथि हो उसीको संकल्पमें बोलना चाहिये । इति आषाढमासः ॥

अथ श्रावणमासः—श्रावणशुक्ला १ से नक्षत्रव्रतका आरंभ करना. और भाद्रपदशुक्ला १ पर्यंत उक्त व्रत करके फिर उद्यापन करदेना उक्त व्रतारंभमें सूर्योदयव्यापिनी तिथि लेनी श्रावणशुक्ला ३ मधुश्रवा गुर्जर देशमें प्रसिद्धहै सो उर्वरिता उदयव्यापिनी लेनी शुक्ला ४ वरदचतुर्थी तृतीया युक्त लेनी शुक्ला ५ नागपंचमी पशुयुक्त लेनी शुक्ला ६ वर्णपशु और सप्तमी ७ के दिन शीतलापूजन शुक्ला ८ दुर्गा अष्टमी शुक्ला १२ पवित्रार्पण शुक्ला १५ रक्षाबंधन और श्रावणशुक्ला १२ से भाद्रपद शुक्ला १२ पर्यंत दधिभक्षण व्रतकरना अथ श्रावणीनिर्णयः—ऋग्वेदियोंको श्रावण नक्षत्रमें श्रावणी करनी यदि दोदिन श्रावण होवे तो पूर्वदिनोदयसे दूसरेदिन ६ घटीपर्यंत होवे तो पूर्वदिनही करलेनी जब पूर्वदिन उदयमें नहीं श्रावण होवे और दूसरे दिन उदयसे ४ घटीपर्यंत होवे तो दूसरे दिनही करलेनी चाहिये यदि दूसरेदिन ४ घटीसे श्रावण न्यून होवे और पूर्वदिन उत्तराषाढका वेध होवे तों श्रावणी कर्म श्रावणशुक्ला ५ अथवा हस्त नक्षत्रमें ऋग्वेदवालोंको करनी चाहिये. अथ यजुर्वेदीयश्रावणी निर्णयः—सर्व यजुर्वेदियोंके उपाकर्म विप-

यमें पूर्णिमा मुख्य काल है जिसमें यंजुर्वेदी दो प्रकारके हैं शुक्लयजुर्वेदी और
 कृष्णयजुर्वेदी पूर्णिमा पूर्वदिन सूर्योदयसे २ घटी ऊपर प्राप्ति होवे और
 दूसरे दिन १२ घटीपर्यंत रहै तो दूसरेदिनही उपाकर्म करना चाहिये यदि
 दोनों दिन सूर्योदयव्यापिनी होवे तो प्रथमदिनही करनी चाहिये जब प्रथमदिन
 २ घटी पश्चात् पूर्णिमाकी प्राप्ति होवे और दूसरे दिन १२ घटीसे न्यून होवे तो
 कृष्णयजुर्वेदी तो उत्तरदिन और शुक्लयजुर्वेदियोंको प्रथम दिन उपाकर्म
 करना चाहिये फिर यदि पूर्वदिन २ घटी अनंतर पूर्णिमा प्राप्त होवे और
 उत्तरदिन ४ घटीसे कम होवे वा क्षय होवे तो पूर्वदिनही उपाकर्म करना सर्व-
 संमत है अथवा श्रावणशुक्ला १५ दिन सूर्यसंक्रांति होवे वा ग्रहण होवे तो
 श्रावणशुक्ला ५ के दिन उपाकर्म करना श्रेष्ठ है यदि दैवयोगसे श्रावणमें
 वृष्टि नहीं होवे औपध्यादि उत्पन्न न होवें तो भाद्रपदमें हस्त नक्षत्रके दिन उपा-
 कर्म करना श्रेष्ठ है अथ सामवेदीय श्रावणीका मुख्यकालः—भाद्रपद शुक्ल-
 पक्ष हस्त नक्षत्रमें मुख्य है और जिस दिन संक्रांति प्राप्त होवे तो श्रावणशुक्लमें
 हस्त नक्षत्र मुख्य यह निर्णयसिंधुका आशय है अथवा श्रावणीपूर्णिमाके
 दिन उपाकर्म करके फिर भाद्रपद शुक्लपक्ष हस्त नक्षत्रमें वेदारंभ करना यह
 कोईक आचार्यका मत है उक्त वेदवालोंको उपाकर्म अपराह्णमें करना और
 नर्मदाके उत्तरभागमें बसनेवाला सामवेदी सिंहाराशिस्थ सूर्यमें हस्तके दिन
 उपाकर्म करते हैं और नर्मदासे दक्षिणवासी कर्कस्थ सूर्यमें हस्तके दिन उपाकर्म
 करते हैं अथाथर्ववेदी इनको भाद्रपद पूर्णिमा उपाकर्म करनेको श्रेष्ठ है
 यदि स्वस्वकालमें कार्यवशसे कर्म नहीं होसके तो इतरवेदीके उक्त कालमें
 उपाकर्म करना परंच कर्मका लोप नहीं करना चाहिये और नवीन मूर्जाबंधन
 किया होवे तो शुक्रगुरुके अस्तमें प्रथम उपाकर्मका प्रारंभ न करे और उक्त
 श्रावणी पूर्णिमादिन भद्रारहित समयमें रक्षाबंधन करना श्रेष्ठ है ।

इति श्रावणमासः ॥

अथ भाद्रपदमासः—भाद्रपदकृष्णा ६ चंद्रषष्ठी चंद्रोदयव्यापिनी लेनी दोदिन होवे तो पूर्व लेनी भाद्रपद कृष्णा ८ जन्माष्टमीका २ भेद हैं जिसमें केवल अष्टमी तो जन्माष्टमी कहलाती है और चंद्रोदय कालिका अष्टमी रोहिणी नक्षत्र युक्ता जयंती कहलाती है उक्त व्रतका ४ भेद हैं पूर्वदिन निशीथयोगिनी ३ परदिन निशीथयोगिनी २ दोनोंदिन निशीथयोगिनी ३ दोनों दिन न निशीथ योगिनी ४ निशीथ अर्थात् अर्धरात्रिकी संज्ञा है जिसमें सप्तमीके दिन निशीथकालव्यापिनी अष्टमी होवे तो भी ग्राह्य है और परदिवसी निशीथव्यापिनी अष्टमी होवे तो पर करनी श्रेष्ठ है दोदिन निशीथव्यापिनी अष्टमी होवे तो दूसरेदिन करनी श्रेष्ठ है विषमव्यापिनी होवे तो पूर्व करनी भाद्रपद ३० पिठोरी अमावास्या सायंकालव्यापिनी लेनी यदि दोदिनमें भी सायंकालव्यापिनी न होवे तो दूसरी लेनी और उसीदिन कुशाका ग्रहण करना भाद्रपदशुक्ला ३ हरितालिका उदयव्यापिनी करनी जब दूसरेदिन २ घटी भी होवे तो दूसरे दिनही हरितालिकाव्रत करना भाद्रपदशुक्ला ४ सिद्धि-विनायक व्रतमें मध्याह्नव्यापिनी लेनी यदि प्रथमदिन मध्याह्न व्यापिनी नहीं होवे और दूसरे दिनभी नहीं होवे तो दूसरे दिनही करनी मध्याह्न घटी १२ से १८ तक होता है भाद्रपद शुक्ला ५ ऋषिपंचमीका व्रत स्त्रियोंको करना योग्य है पंचमी मध्याह्न व्यापिनी लेनी यदि दोदिन मध्याह्नव्यापिनी होवे तो चतुर्थीयुक्त पंचमी लेनी भाद्रपद शुक्ला ७ महालक्ष्मीका व्रत करना अनुराधासे प्रारंभ और मूलमें व्रतकी समाप्ति करनी भाद्रपदशुक्ला १२ श्रवणयुक्ता १२ घटीपर्यंत होवे तो उपवास करना इसका नाम श्रवण द्वादशी यदि दूसरेदिनभी ६ घटीपर्यंत श्रवण और द्वादशीका योग होवे तो दूसरे दिनही उपवास करना वैष्णवोंको तो अवश्यमेव करना चाहिये भाद्रपद शुक्ला १२ श्रवणयुक्त वामन जयंती मध्याह्नव्यापिनी लेनी भाद्रपद शुक्ला १४ अनंत

निष्कार्कसंपदायमें तो सप्तमीविद्रा त्यागके जन्माष्टमी करने हैं और रामानुजसंपदायमें सिद्धस्य सूर्यमें जब रोहिणी उदयमें हो तब जन्माष्टमी व्रत करते हैं और स्मार्तोंको तो केवल अर्धरात्रव्यापिनी अष्टमी चाहिये.

यमें पूर्णिमा मुख्य काल है जिसमें यंजुर्वेदी दो प्रकारके हैं शुक्लयजुर्वेदी और
 ऋष्ययजुर्वेदी पूर्णिमा पूर्वदिन सूर्योदयसे २ घटी ऊपर प्राप्ति होवे और
 दूसरे दिन १२ घटीपर्यंत रहै तो दूसरेदिनही उपाकर्म करना चाहिये यदि
 दोनों दिन सूर्योदयव्यापिनी होवे तो प्रथमदिनही करनी चाहिये जब प्रथमदिन
 २ घटी पश्चात् पूर्णिमाकी प्राप्ति होवे और दूसरे दिन २ घटीसे न्यून होवे तो
 ऋष्ययजुर्वेदी तो उत्तरदिन और शुक्लयजुर्वेदियोंको प्रथम दिन उपाकर्म
 करना चाहिये फिर यदि पूर्वदिन २ घटी अनंतर पूर्णिमा प्राप्त होवे और
 उत्तरदिन ४ घटीसे कम होवे वा क्षय होवे तो पूर्वदिनही उपाकर्म करना सर्व-
 संमत है अथवा श्रावणशुक्ला १५ दिन सूर्यसंक्रांति होवे वा ग्रहण होवे तो
 श्रावणशुक्ला ५ के दिन उपाकर्म करना श्रेष्ठ है यदि दैवयोगसे श्रावणमें
 वृष्टि नहीं होवे औपध्यादि उत्पन्न न होवें तो भाद्रपदमें हस्त नक्षत्रके दिन उपा-
 कर्म करना श्रेष्ठ है अथ सामवेदीय श्रावणीका मुख्यकालः—भाद्रपद शुक्ल-
 पक्ष हस्त नक्षत्रमें मुख्य है और जिस दिन संक्रांति प्राप्त होवे तो श्रावणशुक्लमें
 हस्त नक्षत्र मुख्य यह निर्णयसिंधुका आशय है अथवा श्रावणीपूर्णिमाके
 दिन उपाकर्म करके फिर भाद्रपद शुक्लपक्ष हस्त नक्षत्रमें वेदारंभ करना यह
 कोईक आचार्यका मत है उक्त वेदवालोंको उपाकर्म अपराह्नमें करना और
 नर्मदाके उत्तरभागमें बसनेवाला सामवेदी सिंहाराशिस्थ सूर्यमें हस्तके दिन
 उपाकर्म करते हैं और नर्मदासे दक्षिणवासी कर्कस्थ सूर्यमें हस्तके दिन उपाकर्म
 करते हैं अथार्धवेदी इनको भाद्रपद पूर्णिमा उपाकर्म करनेको श्रेष्ठ है
 यदि स्वस्वकालमें कार्यवशासे कर्म नहीं होसके तो इतरवेदीके उक्त कालमें
 उपाकर्म करना परंच कर्मका लोप नहीं करना चाहिये और नवीन मौंजाबंधन
 किया होवे तो शुक्रगुरुके अस्तमें प्रथम उपाकर्मका प्रारंभ न करे और उक्त
 श्रावणी पूर्णिमादिन भद्रारहित समयमें रक्षाबंधन करना श्रेष्ठ है ।

इति श्रावणमासः ॥

अथ भाद्रपदमासः—भाद्रपदरुष्णा ६ चंद्रषष्ठी चंद्रोदयव्यापिनी लेनी दोदिन होवे तो पूर्व लेनी भाद्रपद रुष्णा ८ जन्माष्टमीका २ भेद हैं जिसमें केवल अष्टमी तो जन्माष्टमी कहलाती है और चंद्रोदय कालिका अष्टमी रोहिणी नक्षत्र युक्ता जयंती कहलाती है उक्त व्रतका ४ भेद है पूर्वदिन निशीथयोगिनी १ परदिन निशीथयोगिनी २ दोनोंदिन निशीथयोगिनी ३ दोनों दिन न निशीथ योगिनी ४ निशीथ अर्थात् अर्धरात्रिकी संज्ञा है जिसमें सप्तमीकेदिन निशीथकालव्यापिनी अष्टमी होवे तोभी ग्राह्य है और परदिवसी निशीथव्यापिनी अष्टमी होवे तो पर करनी श्रेष्ठ है दोदिन निशीथव्यापिनी अष्टमी होवे तो दूसरेदिन करनी श्रेष्ठ है विषमव्यापिनी होवे तो पूर्व करनी भाद्रपद ३० पिठोरी अमावास्या सायंकालव्यापिनी लेनी यदि दोदिनमेंभी सायंकालव्यापिनी न होवे तो दूसरी लेनी और ३सीदिन कुशाका ग्रहण करना भाद्रपदशुक्ला ३ हरितालिका उदयव्यापिनी करनी जब दूसरेदिन २घटी भी होवे तो दूसरे दिनही हरितालिकाव्रत करना भाद्रपदशुक्ला ४ सिद्धि-विनायक व्रतमें मध्याह्नव्यापिनी लेनी यदि प्रथमदिन मध्याह्न व्यापिनी नहीं होवे और दूसरे दिनभी नहीं होवे तो दूसरे दिनही करनी मध्याह्न घटी १२ से १८ तक होता है भाद्रपद शुक्ला ५ ऋषिपंचमीका व्रत स्त्रियोंको करना योग्य है पंचमी मध्याह्न व्यापिनी लेनी यदि दोदिन मध्याह्नव्यापिनी होवे तो चतुर्थीयुक्त पंचमी लेनी भाद्रपद शुक्ला ७ महालक्ष्मीका व्रत करना अनुराधासे प्रारंभ और मूलमें व्रतकी समाप्ति करनी भाद्रपदशुक्ला १२ श्रवणयुक्ता १२ घटीपर्यंत होवे तो उपवास करना इसका नाम श्रवण द्वादशी यदि दूसरेदिनभी ६ घटीपर्यंत श्रवण और द्वादशीका योग होवे तो दूसरे दिनही उपवास करना वैष्णवोंको तो अवश्यमेव करना चाहिये भाद्रपद शुक्ला १२ श्रवणयुक्त वामन जयंती मध्याह्नव्यापिनी लेनी भाद्रपद शुक्ला १४ अर्धव्रत

निष्कार्कसंपदायमें तो सप्तमीविद्वा त्यागके जन्माष्टमी करते हैं और रामानुजसंज्ञाके सिद्धि स्वसूर्यमें जब रोहिणी उदयमें हो तब जन्माष्टमी व्रत करते हैं और स्मार्तोंको तो केवल अष्टमीव्यापिनी अष्टमी चाहिये.

चतुर्दशी उदयव्यापिनी लेनी यदि दोदिन उदयव्यापिनी होवे तो पूर्वलेनी जब पूर्वदिन उदयव्यापिनी न होवे और चतुर्दशीका क्षय होवे तोभी पूर्वही लेनी यदि पूर्वदिन उदयव्यापिनी न होवे और दूसरे दिन घटी २ पर्यंत चतुर्दशी होवे तो दूसरे दिनही अनंतव्रत करना भाद्रपद शुक्ला १५ श्रौष्ठपदी कहलाती है।

अथ आश्विनमासः—भाद्रपद शुक्ला १५ से दिन १६ महालय श्राद्ध कहलातेहैं जिसमें सर्वतिथि मध्याह्नव्यापिनी लेनी और सौभाग्यवतीका श्राद्ध नवमीको करना और शस्त्रादिकसे मृतकका श्राद्ध चतुर्दशीको करना और कोईभी कारणसे महालय श्राद्ध उक्त नियमपर रहता चलाजावे तो वृश्चिकसंक्रांतिपर्यंत करना फिर नहीं करना चाहिये आश्विनकृष्णा अमावस्या हस्त युक्त होवे तो गजच्छाया कहलाती है आश्विन शुक्ला १ को माता-महका श्राद्ध दौहित्रको अवश्य करना चाहिये और उस दिन नवरात्रकाभी प्रारंभ होताहै उक्त प्रतिपदा घटस्थापनमें अमायुक्त नहीं लेना और उसदिन वैधृतियोग होवे तो वैधृति छोडके घटस्थापन करना यदि वैधृत और चित्रानक्षत्रका योग होवे तो वैधृतजन्य दोष नहीं यदि प्रतिपदाका क्षय होवे तो अमावास्या युक्त प्रतिपदा घटस्थापनमें श्रेष्ठ कहलातीहै, आश्विनशुक्ला ५ उपांग ललिता व्रतमें मध्याह्नव्यापिनी पूर्व लेनी आश्विनशुक्ला ७ मूल नक्षत्रमें प्रातः सरस्वतीका आवाहन करके फिर पूर्वापाठमें पूजन और उत्तरापाठमें बलिदान और श्रवणके प्रथम चरणमें विसर्जन करना चाहिये आश्विनशुक्ला ८ दिन मध्यरात्रिमें भद्रकालीका अवतार हुवाहै उक्तअष्टमी नवमी युक्ता लेनी यदि अष्टमी सूर्योदय समयमें मूल नक्षत्रमें होनी बंडी दुर्लभ है, क्यों कि उसको महानवमी कहनी चाहिये और सप्तमीयुक्ता अष्टमीका सदाही त्याग करना यदि अष्टमीका क्षय होवे तो सप्तमीयुक्ता अष्टमी श्रेष्ठहै उक्त अष्टमीमें होम शुरू करके नवमीमें पूर्णाहुति देनी चाहिये, और इसीदिन सर्व शस्त्रों अस्त्रोंकी पूजा करनी, आश्विन शुक्ला ९ पूर्वविद्धा लेनी वेध ६

घटी अष्टमीसे पीछे नवमीकी प्राप्ति होवे तो दूसरे दिन करनी आश्विन शुक्ला प्रतिपदासे नवमीपर्यंत अश्वदिकोंके पालकको नीरांजनविधि अर्थात् उनको बस्त्रादिकोंसे सजाके पुष्पादिकोंकी माला पहराके और खान पान अच्छा देना और जलसे नेत्रोंको आँजना चाहिये शुक्ला १० विजया दशमी सो अपराजिता पूजाके विषयमें नवमी युक्ता दशमी लेनी. सीमो-छंधनविषयमें सायंकाली दशमी लेनी. यदि सायंकाली न होवे तो विजय मुहूर्तव्यापिनी श्रवणनक्षत्रयुक्त लेनी चाहिये विजयमुहूर्तकी दिनकी २० घटी ऊपर प्राप्ति है. यदि पूर्व दिनमें सायंकाली दशमी और श्रवण नक्षत्र होवे तो पूर्वदिन ही श्रेष्ठ है पूर्वदिनमें श्रवण नहीं होवे तो उदयव्यापिनी श्रेष्ठ है. परंच इसमें श्रवणकी बलिष्ठता विशेष है. राजपट्टाभिषेक उदयव्यापिनी दशमीके दिन करना आश्विनशुक्ला १५ को जा गरीव्रत उदयव्यापिनीमें करना इसी दिन नवान्नभक्षण करना और अश्व-युजी कर्ममें पूर्वाह्नव्यापिनी लेनी चाहिये ।

अथ कार्तिकमासः—तुलासंक्रांतिसे वृश्चिकसंक्रांतिपर्यंत तिल तैलका आकाशदीप करना आश्विनशुक्ला १५ से कार्तिकस्नान प्रारंभ करना कार्तिक कृष्णा ४ कर्क चतुर्थी चंद्रोदयव्यापिनी लेनी कार्तिक कृष्णा १२ गोवत्सपूजा विषयमें प्रदोषव्यापिनी लेनी. कार्तिक कृष्णा १३ के दिन अप-भृत्यु निवारणके अर्थ यमराजके प्रीत्यर्थ घरसे बाहिर दीपक करना और धनकी पूजा करनी कार्तिक कृष्णा १४ नरक चतुर्दशी वा रूप १४ चंद्रोदयव्यापिनी लेनी. उसीदिन तिल और आमलकसे अभ्यंग कर फिर स्नानकर अपामार्ग तुंडी और पद्मपवाड़ इन तीनोंका पत्र अपने शरीर ऊपर भ्रमायके फेंक देना चाहिये कार्तिक कृष्णा ३० दीपमालिका महालक्ष्मी पूजाविषयमें प्रदोष व्यापिनी लेनी यदि उभयदिन प्रदोषव्यापिनी होवे तो दूसरे दिन करनी चाहिये कार्तिक शुदि १ बलिपूजनमें पूर्वविद्धा लेनी गोवर्धनपूजा इसीदिन करनी. शुक्ल २ यमद्वितीया कहलाती है यही भाईबीज वा भाऊबीज समझलेना.

सो पूर्वविद्धा लेनी कार्तिकशुक्ला ८ गोपाष्टमी सायंकालव्यापिनी लेनी कार्तिक शुक्ला ९ कूष्माण्डनवमी वा अक्षयनवमी वा युगादि तिथि पूर्वाह्नव्यापिनी लेनी कार्तिक शुक्ला ११ के दिन तुलसीका विवाह करना शुक्ला १२ के दिन रेवतीका अंत्यपाद छोडके पारणा करना. उक्त एकादशी प्रवोधिनी कहलातीहै कार्तिकशुक्ला १२ मन्वा-दितिथि पूर्वाह्नव्यापिनी लेनी शुक्ला १४ वैकुण्ठचतुर्दशी निशीथव्यापिनी लेनी दोदिन होवेतो दूसरेदिनकी लेनी. कार्तिकशुक्ला १५ परदिनकी लेनी । इतिकार्तिक मासः ॥

अथ मार्गशीर्षमासः—मार्गशीर्ष शुक्ला ५ नागपंचमी परदिन. करनी मार्गशीर्ष शुक्ला ६ चंपापष्टी सप्तमीविद्धा करनी मार्गशुक्ला १४ के दिन पिशाचमोचन श्राद्ध करना मार्गशीर्षशुक्ला १५ दत्तजयंती प्रदोषव्यापिनी लेनी ॥

अथ पौषमासः—पौषशुक्ला ११ मन्वादि तिथि कहलातीहै पौषशुक्ला १५ से माघशुक्ला १५ पर्यंत माघस्नान करना ॥

अथ माघमासः—माघशुक्ला ४ तिल चतुर्थी प्रदोषव्यापिनी लेनी माघ शुक्ला ५ वसंत पंचमी वा श्रीपंचमी माघव मतसे पूर्वा और हेमाद्रिमतसे परा करनी माघशुक्ला ७ रथसप्तमी अरुणोदयव्यापिनी लेनी उक्त सप्तमी मन्वादि तिथि भी है माघशुक्ला ८ भीष्माष्टमी पूर्वाह्नव्यापिनी लेनी माघ-शुक्ला १२ भीष्मद्वादशी परविद्धा लेनी माघशुक्ला १५ परविद्धा लेनी यदि सोम गुरु पुक्का पौर्णिमा होवेतो स्नानदानमें महापुण्यदायक है ॥

अथ फाल्गुनमासः—फाल्गुनकृष्णा १४ महाशिवरात्रि निशीथ-व्यापिनी होवेतो पूर्व लेनी दोदिनही निशीथव्यापिनी नहीं होवेतो पर करनी फाल्गुन शुक्ला १५ सायाह्नव्यापिनी लेनी सायाह्नव्यापिनी नहीं होवेतो प्रदोषव्यापिनी लेनी दोदिन प्रदोषव्यापिनी होवे तो दूसरी लेनी भद्राको त्याग करके होलिका दीपन करना यदि कोई ग्रहणादि संकट आजावे तो भद्राके ५ घटी त्याग करके होलिकादीपन करना ग्रहण ग्रस्तोदय नहीं तो सायंकाली भद्रारहित होलिकादीपन करना परंतु दिनमें नहीं करना

और प्रतिपदार्थे भी नहीं करना पूर्णिमा वर्तमानमेंही होलिकादापन करना
 अथ प्रदोषनिर्णयः—शुक्ला १३ त्रयोदशी प्रदोषकालव्यापिनीमेंही
 प्रदोषका व्रतकरना यदि दोदिन प्रदोषव्यापिनी होवे तो शुक्लपक्षकी पूर्व
 और कृष्णपक्षकी पर लेनी यदि दोदिन प्रदोषव्यापिनी नहीं होवे तो भी पर-
 करनी यदि शनिवार युक्त होवे तो महापुण्यदायक कहनी प्रदोष काल सूर्या
 स्तपीछे ३ घटीपर्यंत होता है ।

अथ संकष्ट चतुर्थीनिर्णयः—सारे महीनोंकी कृष्णपक्षकी चतुर्थी संकष्ट
 चतुर्थी चंद्रोदय व्यापिनी लेनी यदि दोदिन चंद्रोदय व्यापिनी होवे तो दूसरे
 दिनकी लेनी यदि दोनोंदिन चंद्रोदयव्यापिनी नहीं होवे तो भी दूसरेदिनही
 की लेनी चाहिये ।

अथ एकादशी निर्णयः—एकादशीके व्रतमें ३ तीन भेद हैं स्मार्त १
 वैष्णव २ भागवत ३ जिसमें दशमीविद्धा हो वा शुद्धाहो परंच द्वादशीमें
 पारण होवे सो स्मार्त कहलाती है और ५६ घटीसे एक पल भी अधिक
 दशमी होवे तो वह एकादशी वैष्णव और भागवतोंको त्याज्य है द्वादशीमेंही
 व्रत करना होता है और ४५ घटीसे दशमी एक पल भी अधिक होवे तो
 केवल निम्बार्कसंप्रदायी एकादशी त्यागके द्वादशीका व्रत करते हैं और
 वैष्णव सभी एकादशीकोही करते हैं अथैकादशीनामानिः—चैत्र शुक्ला
 ११ कामदा, वैशाखकृष्णा ११ वरूथिनी, वैशाखशुक्ला ११ मोहिनी,
 ज्येष्ठकृष्णा ११ अपरा, ज्येष्ठशुक्ला ११ निर्जला, आषाढकृष्णा ११ योगिनी,
 आषाढशुक्ला ११ शयनी, श्रावणकृष्णा ११ कामिका, श्रावणशुक्ला ११
 पुत्रदा, भाद्रपदकृष्णा ११ अजा, भाद्रपदशुक्ला ११ पद्मा, आश्विनकृष्णा
 ११ इंदिरा, आश्विनशुक्ला ११ पाशाकुशा, कार्तिककृष्णा ११ रमा,
 कार्तिकशुक्ला ११ प्रबोधिनी, मार्गशीर्षकृष्णा ११ उत्पात्ति, मार्गशीर्षशुक्ला ११
 मोक्षदा, पौषकृष्णा ११ सफला, पौषशुक्ला ११ पुत्रदा, माघकृष्णा ११ षट्पति,
 माघशुक्ला ११ जया, फाल्गुनकृष्णा ११ विजया, फाल्गुनशुक्ला ११

आमलकी, चैत्रलुष्णा १ १ पापमोचनी अधिकमासे उभयपक्षयोः १ १ कमला ।
इति एकादशीनिर्णयः ।

अथ ग्रहणपर्वकालनिर्णयः—ग्रहणस्पर्शकाल चंद्रमाका हो जिस प्रहरसे पहले तीनप्रहर और सूर्यग्रहणसे चार प्रहर पहले भोजन करके पीछे ग्रहण शुद्ध नहीं हो जितने भोजन नहीं करना चंद्रमा ग्रस्तास्त होवे तो वह दिनमें भोजन नहीं करना रात्रिके चंद्रोदय शुद्धबिंब देखके सचैल स्नान करके भोजन करना यदि सूर्यग्रहणभी ग्रस्तास्त होवे तो रात्रिको भोजन नहीं करना दूसरे दिन सूर्योदयात् शुद्धबिंब देखके मुक्तस्नान करके भोजन करना चाहिये.

अथ ग्रहणे धर्मशास्त्रं—ग्रहणप्रहरात्पुराविधोःप्रहराणां त्रितयेन जुज्यते ॥ सवितुश्च तथा चतुष्टये शिशुवृद्धातुरवर्जितैर्जनैः ॥ १ ॥ ग्रहयामादितः पूर्वं प्रहरे नहि भोजनम् ॥ शिशुवृद्धातुरैः कार्यमिति शास्त्रविदोविदुः ॥ २ ॥ ग्रस्तास्तयोः पुष्पवतोस्तु पश्चाद्भुजात बिंबं विमलं विलोक्य ॥ अतीत्यकालं ग्रहणस्य संध्याहोमादिके स्यादिह नैव दोषः ॥ ३ ॥ आरनालमथिते दधिदुग्धे तैलसर्पिरिह पाचितमन्नम् ॥ सतिलैः कुशयुतेः समवेतं नो भवेद्ग्रहणजंघविदग्धम् ॥ ४ ॥ गांगं च पणिकस्थं च जलं तदन्नं दुप्यति ॥ अत्रामन्नेन हेम्ना वा श्राद्धदानादि निश्चयि ॥ ५ ॥ प्रत्याद्दिकं चापि विधेयमन्नैरामेन हेम्नापितथोपरामे ॥ त्रिभिर्विभागैर्जपहोमदानं दिशेदिहाग्ने दिनसप्तकेपि ॥ ६ ॥ विशेषतो भास्करपर्वण्यिमारीचमध्येपि च सर्वकर्म ॥ अशुद्धबिंबे तु रजस्वलापि स्नायात्पृथक्पानगताभिरद्भिः ॥ ६ ॥ मुक्तिस्नानं सचैलं तु मंत्रकृत्यविवर्जितम् ॥ अशयमं च कर्तव्यमिति ग्रहणनिर्णयः ॥ ८ ॥ इतिग्रहणपर्वकालनिर्णयः ॥

अथकपिलाष्टमीः—। दपदे मिने पक्षे पश्री भूमिन संयुता ॥ व्यतीपाते च रोहिण्यां सा पश्री कपिला स्मृता ॥ १ ॥

अथवारुणीयोगः—चैत्ररुग्णा १३ शततारकानक्षत्रयुता वारुणीसंज्ञका शनिवारयुक्ता महावारुणी शुभयोगयुक्ता महामहावारुणीसंज्ञका । अथ व्यतीपातयोगः—पंचाननस्थौ गुरु भूमिपुत्रौ मेषे रविः स्याद्यदि शुक्लपक्षे । यासाभिधानाकरभेण युक्ता तिथिर्व्यतीपात इतीह योगः । इतिव्यतीपातयोगः ॥

अथगजच्छायायोगः—आश्विनरुग्णपक्षे हस्तनक्षत्रे सूर्ये मघानक्षत्रयुता त्रयोदशी गजच्छायासंज्ञका ॥

अथ अर्द्धोदययोगः—अमार्कपातश्रवणे युताचेत्पौषमाघयोः । अर्द्धोदयः सविज्ञेयः कोटिसूर्यग्रहैः समः । इतिअर्द्धोदययोगः ॥

अथ ग्रंथवनानेका प्रयोजनः—ज्योतिष शास्त्रके ग्रंथ फलादेश कहनेका तो देवभाषासे मनुष्यभाषामें निर्माण कियाहुवा बहुत जगह देखा परंच सिद्धांत-भागका उदाहरण जो कठिन है सो आजतक हिंदी भाषामें नहीं देखा अतएव सर्व सज्जनोंके सुभीतेके लिये परोपकार समझके अनेक ग्रंथोंका सारसंग्रह करके इस ग्रंथको मनुष्यभाषा (आर्यहिंदुस्थानी) में निर्माण कियाहै और पंचांग पद्धति जो कि पंचांग बनानेकी विद्या विविध शास्त्रोंसे ज्योतिर्विदोंको प्रतिवर्षके पंचांग बनानेमें बहुत प्रयास होताथा जिससे उक्त पद्धतिको भी व्रतादिनिर्णय सहित सांगोपांगसे परिपूरित करके जो पंचांगके प्रयोजन सिद्ध होनेयोग्य बातथी वह मेरी स्वल्प बुद्धचनुसार शंका समाधान सहित लिखी है और भूगोल खगोलका नकसाकी जिसके केवलमात्र देखनेसेही पृथ्वीपर विविधराज्यकी रचनां और जलस्थलका नील और श्वेतरंगसे पृथक् भेद समझना और खगोलमें आकाशचारी ग्रहोंकी यथास्थिति राशिचारादि सब अवयवोंसे सुशोभित कियागयाहै अब इस ग्रंथके निर्माण करनेका प्रेरक सर्वांतर्यामी मुझको आर ग्रंथगठनकरनेवालोंको चतुर्वर्गकी सिद्धि सम्यक् प्राप्ति करेंगे.

(२९२) दैवज्ञविनोद-पंचविंशतितमविनोदः २५.

श्लोक ।

श्रीमत्सीकरयत्तनादिनगराधिष्ठातृदेवः सदा ब्रह्मण्यः क्षितिपालक
सुमुदितैर्विद्वेद्गणैः सेवितः ॥ ग्रामैः पंचशतैः शतार्द्धसहितैर्वाणैः पुरैः
संयुतः श्रीमन्माधवासिंहवर्मनृपतेर्भूयात्सदा मंगलम् ॥ १ ॥ तद्राज्येश्वरवि-
द्ययाविलसितो मान्यो महाभूभुजां श्रीगौडान्वयवल्गुभोतिकुशलः संगीत-
शास्त्रेन्वितः ॥ तत्सूनुर्मनिरामनामगणकः श्रीरामदुर्गे वरे प्राप्तो ज्येष्ठसहो
दरात्सुविमलं ज्ञानं नृसिंहाभिधात् ॥ २ ॥ भूयो वेदनिधेः प्रगल्भगण
कात्प्राप्तं विशालापुत्रे यस्मात्सारविचारचारुगणितं सज्ज्योतिषं निर्मलम् ।
पाखंडद्रुमखंडखंडनकृतस्तस्यास्तु पूर्णा कृपा दीनानाथगुरोरखंडकरु
णापूरान्मतिर्मे सती ॥ ३ ॥ शक्रे षट्शशिनागचंद्रसहिते सूर्येद्विदी
पोत्सवे चोर्जे मास्यसिते दले सुविमलं ग्रंथं ह्यकार्पीन्मनुः ॥ दिव्य
भूयहवासनास्फुटतरैर्भेदैरनेकैर्युतं यं दृष्ट्वोपहसन्ति मत्सरधियस्तेभ्यं
महद्भयो नमः ॥ ४ ॥

इति श्रीज्योतिर्विद्वन्नीरामविरचिते दैवज्ञविनोदे सुभाषाविभूषिते व्रता-
दिनिर्णयवर्णनं नाम पंचविंशतितमोविनोदः ॥ २५ ॥

पुस्तक मिलनेका ठिकाना—खेमराज श्रीकृष्णदास,

“श्रीवेङ्कटेश्वर” स्टीम् प्रेस, सेतवाडी-बंबई.